МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

ЧАПЮК ОЛЕНА ПЕТРІВНА

УДК 330.342+332.122(447.7)

РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР КАПІТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Спеціальність 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

ДИСЕРТАЦІЯ
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник –
доктор економічних наук,
професор Вахович І.М.

Луцьк – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ 11

1.1. Сутність капіталізації економіки регіону 11

1.2. Дослідження ролі банківського сектора у капіталізації економіки регіону 23

1.3. Взаємозв'язок капіталізації економіки та ринкової вартості регіону 39

Висновки до розділу 1 52

РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА КАПІТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ 55

2.1. Методичні підходи до оцінки капіталізації економіки регіону 55

2.2.Оцінка капіталізації економіки регіонів України як процесу нагромадження капіталу 78

2.3. Оцінка капіталізації економіки регіонів України як процесу інвестування капіталу 93

2.4. Оцінка рівня капіталізації регіонів як процесу створення та розподілу доданої вартості 110

Висновки до розділу 2 125

РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМИ НАРОЩЕННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ 129

3.1. Прогнозування рівня капіталізації економіки регіону (на прикладі Волинської області) 129

3.2. Регіональна модель впливу банківського сектора на процес капіталізації економіки 150

3.3. Капіталізація регіону у системі забезпечення економічної безпеки 166

Висновки до розділу 3 184

ВИСНОВКИ 190

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 193

ДОДАТКИ 207

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема капіталізації є надзвичайно актуальною, оскільки існує прямий зв'язок між капіталізацією та економічним зростанням, як на макро-, так і мезо- та мікрорівнях. Більше того, у ринкових умовах господарювання капіталізація є визначальним чинником економічного зростання, що забезпечує розширений кругообіг грошових та інших фондів, генеруючи мультиплікативний ефект від вкладання ресурсів, що і є передумовою соціально-економічного розвитку. Окремим аспектом дослідження процесу капіталізації економіки регіонального рівня є визначення ролі банківського сектора серед його структурних джерел наповнення, що характеризують активні операції фінансово-кредитних установ.

Тема капіталізації є предметом дослідження провідних наукових шкіл. Серед них слід виокремити роботи Амосова О., Барановського О., Буркинського Б., Брюховецької Н., Горячука В., Гайдая Т., Геєця В., Гриценка А., Гафурова Н., Дедкової М., Козоріз М., Конягіна В., Кухарської Н., Лисенко Д., Мазур І., Овчинникової О., Лищикової Ю., Похилько С., Сторонянської І., Сіліфонкіної С., Турило А., Шумської С., Шевченко Н., Цибульського В. та багатьох інших. Разом з тим, дослідження процесу капіталізації на регіональному рівні та ролі банківського сектора у його розширенні дослідженні недостатньо. Відкритими залишаються питання обґрунтування концептуальних засад капіталізації економіки регіону, дослідження ролі банківського сектора у капіталізації економіки регіону, визначення взаємозв'язку між капіталізацією та ринковою вартістю регіону, розробки методичних підходів до оцінки капіталізації економіки регіону, оцінки капіталізації регіону як процесу нагромадження, інвестування капіталу та створення і розподілу доданої вартості, визначення регіональних стратегій забезпечення економічної безпеки за капіталізацією. Тому виникає наукове завдання обґрунтування теоретичних засад капіталізації економіки регіонів країни та впливу банківського сектора на даний процес в сьогоднішніх реаліях

становлення незалежності сучасної України. Складність, недостатня вивченість та невирішеність на теоретичному, методологічному та прикладному рівнях цієї проблеми зумовили вибір теми дослідження, підтверджують його актуальність, визначають мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана у Луцькому національному технічному університеті та є складовою частиною науково-дослідних держбюджетних тем, зокрема: «Механізми фінансового забезпечення сталого розвитку України та її регіонів» (номер державної реєстрації 0115U002200, 2015 р.), де використано розробки автора з обґрунтування прогнозної моделі оцінки капіталізації економіки регіону (довідка про впровадження № 53-19-33 від 19.01.2016 р.), «Обґрунтування комплексної програми розвитку туристично-рекреаційної сфери у транскордонних регіонах» (номер державної реєстрації 0112U000291, 2012-2014 рр.), де використано розробки автора щодо систематизації причин, які зумовлюють негативну динаміку залучення кредитних ресурсів в реальний сектор економіки та обмежують рівень капіталізації економіки регіонів у площині умов надання кредитних ресурсів, що дозволило визначити вплив банківського сектора на розвиток туристично-рекреаційної сфери у транскордонних регіонах (довідка про впровадження № 54-19-33 від 19.01.2016 р.), «Механізми фінансової стабілізації та підвищення капіталізації регіонів в умовах децентралізації України» (номер державної реєстрації № 203-16, 2016-2018р.), де використано розробки автора з обґрунтування капіталізації регіону як системи взаємозв'язаних процесів: нагромадження капіталу, інвестування капіталу, створення та розподілу доданої вартості, що у комплексі характеризують її як процес нарощення ринкової вартості регіону (довідка про впровадження № 295-19-33 від 24.02.2016 р.).

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у обґрунтуванні і розробці практичних рекомендацій щодо діагностики та механізмів підвищення капіталізації економіки регіонів.

Досягнення мети дослідження зумовило необхідність визначення і

розв’язання таких основних завдань:

- обґрунтувати концептуальні засади капіталізації економіки регіону;

- дослідити роль банківського сектора у капіталізації економіки регіону;

- визначити взаємозв’язок між капіталізацією та ринковою вартістю регіону;

- розробити методичні підходи до оцінки капіталізації економіки регіону та оцінити рівень капіталізації регіону як процесу нагромадження, інвестування капіталу та створення і розподілу доданої вартості;

- провести аналіз впливу банківського сектора на процес капіталізації економіки регіонів країни;

- здійснити прогнозування рівня капіталізації економіки регіону;

- розробити регіональну модель впливу банківського сектора на процес капіталізації економіки;

- визначити регіональні стратегії забезпечення економічної безпеки за капіталізацією.

Об’єктом дослідження є процес нарощення капіталізації економіки регіонів країни.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та прикладні засади регіонального виміру капіталізації економіки та впливу банківського сектора на даний процес.

Методи дослідження. В основу методології дослідження покладено загальнонаукові та фундаментальні положення і принципи сучасної економічної теорії. У роботі для розробки теоретико-методологічних та прикладних засад регіонального виміру впливу банківського сектора на капіталізацію економіки використано системний підхід, що враховує динамічну функціональну залежність між станом цілого та розвитком і збалансованістю його складових елементів, та сукупність методів, які забезпечують його реалізацію, а саме:

- логічного узагальнення, синтезу, аналізу та порівняння – для визначення сутності капіталізації економіки регіону, розробки системи показників та

проведення аналізу капіталізації економіки і впливу банківського сектора на даний процес, формування прогнозної моделі капіталізації економіки (розділи 1, п.1.1-1.3; 2, п.2.1 – п.2.4; 3, п.3.1);

- економіко-статистичні методи – для обробки статистичних даних при проведенні аналітичного дослідження, обґрунтування прогнозного рівня капіталізації економіки та розробки регіональної моделі капіталізації (розділи 2, п.2.2-2.3; 3, п.3.1, п.3.3);
- стратегічного аналізу – для позиціонування регіонів за рівнем капіталізації, формування матриці вибору стратегії забезпечення економічної безпеки за капіталізацією (розділ 3 п.3.1);
- моделювання – для розробки моделей прогнозування капіталізації економіки регіону та формування регіональної моделі впливу банківського сектора на капіталізацію (розділ 3, п.3.1, 3.3);
- графічні та картографічні методи – при поданні наглядного зображення результатів теоретичного аналізу, оцінки та прогнозування (розділи 1- 3).

Інформаційною базою дослідження є: законодавчі та нормативні акти України щодо капіталізації економіки регіонів, аналітичні матеріали Верховної Ради, Кабінету Міністрів України; наукові праці провідних вітчизняних та закордонних вчених в сфері регіональної економіки; статистичні матеріали; аналітичні розрахунки автора, виконані у процесі проведення дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна сформульованих і обґрунтованих в дисертації основних положень, висновків і рекомендацій є новим вирішенням важливого науково-практичного завдання – нарощення капіталізації економіки регіонів країни та посилення впливу банківського сектора на даний процес. Найвагомішими теоретичними і практичними результатами, які характеризують наукову новизну дослідження та особистий внесок автора, є такі:

вперше:

- запропоновано концептуальний підхід до розгляду капіталізації економіки регіону як системи взаємозв’язаних процесів: нагромадження

капіталу, інвестування капіталу,створення та розподілу доданої вартості, що дозволило її охарактеризувати як процес нарощення ринкової вартості регіону завдяки економічним відносинам щодо залучення в економічний оборот регіону його ресурсів для отримання максимальної ефективності;

удосконалено:

- типологію капіталізації економіки регіону, яка, на відміну від існуючих, передбачає її поділ на ефективний та неефективний типи залежно від впливу на навколишнє природне середовище та справедливий розподіл економічних благ серед населення регіону, що дозволило обґрунтувати комплексний підхід до визначення її змісту;
- підхід до визначення взаємозв'язку між капіталізацією регіону та його ринковою вартістю, за якого остання розглядається як результат процесу капіталізації, внаслідок чого визначено умови нарощення ринкової вартості регіонів з виокремленням пріоритетних завдань на нинішньому етапі розвитку економіки та очікуваних результатів;
- методичні підходи до діагностики капіталізації економіки регіонів та впливу на даний процес банківського сектора, які, на відміну від існуючих, передбачають оцінку за процесом нарощення капіталу, інвестування капіталу, створення та розподілу доданої вартості, що дає можливість виявити сильні та слабкі сторони капіталізації кожного регіону та диференційовано підійти до формування механізмів їх нарощення;
- систематизація причин, які зумовлюють негативну динаміку залучення кредитних ресурсів в реальний сектор економіки та обмежують рівень капіталізації економіки регіонів у площині умов надання кредитних ресурсів, якими є: повернення, платність та строковість, що стало передумовою формування підходів до ефективного перерозподілу фінансових потоків в межах кредитного процесу;
- диференційний підхід до формування стратегічних напрямків підвищення капіталізації регіонів відповідно до їх позиціонування за визначеними зонами

економічної безпеки (безпеки, ризику, загроз, кризи та небезпеки), що дозволило сформувати матрицю вибору стратегій кожним регіоном та систематизувати заходи їх реалізації;

дістало подальшого розвитку:

- обґрунтування ролі банківського сектора у реалізації функцій капіталізації, що дозволило розглядати його важливою інституцією забезпечення ефективної капіталізації економіки регіону та систематизувати перешкоди цьому процесу;
- підходи до прогнозування капіталізації економіки регіонів, які, на відміну від існуючих, передбачають застосування регресійного аналізу з використанням методів екстраполяції трендів за показниками нагромадження, інвестування капіталу, створення і розподілу доданої вартості, що дозволило визначити перспективи капіталізації регіону для подальшої систематизації пріоритетів регіональної політики;
- розробка регіональної моделі впливу капіталізації банківського сектора на розвиток регіональних економічних систем, що дозволило не тільки структурно дослідити об’єкт, а й визначити частки впливу основних факторів на його поведінку, виявити ймовірні ризики, що спричинені тенденціями розвитку сектору, окреслити шляхи їх нівелювання, що стало передумовою прогнозування за трьома сценаріями: песимістичним, реалістичним та оптимістичним;
- підхід до розгляду економічної безпеки регіону через призму капіталізації, відповідно до якого вона визначається як стійкий стан захищеності регіону від впливу дестабілізуючих чинників, за якого рівень нагромадження та інвестування капіталу дозволяють забезпечити зростання ринкової вартості регіону.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробці науково-прикладних положень, які дають можливість здійснити регіональний вимір капіталізації економіки та оцінити рівень впливу банківського сектора на даний процес;

основні положення дисертаційного дослідження доведено до рівня методичних розробок та практичних рекомендацій стосовно: діагностики капіталізації економіки регіону, прогнозування її рівня; формування регіональної моделі впливу банківського сектора на капіталізацію економіки регіону; оцінки капіталізації регіону у системі забезпечення його економічної безпеки.

Розроблені у дисертації пропозиції автора щодо виокремлення форм фінансової підтримки регіональних проектів банківськими структурами шляхом надання кредитів територіальним громадам, забезпечення співфінансування регіональних проектів, надання коштів на засадах благодійності, меценацтва, організації створення і надання позики добровільному об'єднанню осіб для реалізації спільного інфраструктурного об'єкту запровадженні у роботу відділу з питань бюджету, економічної політики та проектної діяльності виконавчого апарату Волинської обласної ради (акт впровадження № 211/33/2-16 від 02.02.2016 р.). Теоретичні та методичні розробки дисертації запроваджені у навчальний процес Луцького національного технічного університету (довідка про впровадження № 52-19-33 від 19.01.2016 р.) при викладанні дисциплін «Регіональна економіка», «Управління регіональним розвитком», «Гроші, фінанси і кредит», «Капітал підприємства: формування та оцінювання», «Економічна безпека» та ін. Пропозиції дисертанта щодо формування регіональних стратегій забезпечення економічної безпеки за капіталізацією запроваджені у роботу Департаменту економічного розвитку і торгівлі Волинської обласної державної адміністрації (довідка про впровадження № 83/02-11/2-16 від 05.02.2016 р.). Розробки здобувача щодо систематизації соціально-економічної ролі банківських структур у капіталізації економіки регіону та визначення основних причин, які зумовлюють негативну динаміку залучення кредитних ресурсів в реальний сектор відображенні у роботі Північно-західного РУ ПриватБанку (акт впровадження №1 від 29.01.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, що викладені у дисертації і виносяться на захист, отримані автором особисто. З наукових

праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише ті ідеї і положення, які є результатом особистої роботи здобувача, про що вказано у переліку наукових праць, представлених в авторефераті.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертації пройшли апробацію на міжнародних, всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях: Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки (Луцьк, 2015), Economics, science, education: integration and synergy(Bratislava, Slovak Republic, 2016), Розвиток соціально-економічних систем у трансформаційних умовах (Бердянськ, 2016), Сучасні концепції управління економічним розвитком країни (Одеса, 2016), Пріоритетні напрями формування інноваційної моделі розвитку економіки постсоціалістичних країн (Черкаси, 2016), а також на наукових семінарах Луцького національного технічного університету.

Публікації. За результатами проведених досліджень автором опубліковано 17 наукових праць (з них 2 монографії (у співавторстві), 10 статей у фахових виданнях (з них 3 у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз), 5 - у матеріалах і тезах конференцій), загальним обсягом 7,7 д.а., з яких 5,8 д.а. належать особисто автору.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Робота містить 41 таблицю, 36 рисунків, 5 додатків, обсяг основного тексту складає 192 сторінки. Список використаних джерел налічує 132 найменування, що викладені на 14 сторінках.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

1.1. Сутність капіталізації економіки регіону

Теоретичне дослідження процесу капіталізації бере витоки з XVIII століття і поняття капіталізації розглядається як похідне від поняття «капітал» (капітал – від лат. «capitalis», що в перекладі означає головний). На початку розвитку суспільного виробництва «капітал» розглядався економістами як майно, багатство. Меркантилісти головний акцент у дослідженні капіталу ставлять на його грошову форму, Жан Батіст Сей, під капіталом розумів суму цінностей, яка дає змогу здійснювати виробництво, Адам Сміт, Давід Рікардо, Карл Маркс визначали капітал, як вартість, що приносить додаткову вартість і є багатогранним поняттям. Зокрема, К. Маркс зазначав, що капітал це і знаряддя праці, і сировина та матеріальні продукти, і певна сума товарів, і засоби до існування. Крім цього, він писав, що капітал – це не річ, а виробничі відносини, а тому розглядав його як знаряддя експлуатації найманої праці [1]. У свою чергу капіталізацію К. Маркс розглядав як процес перетворення доданої вартості на капітал.

Генеза становлення терміну «капіталізація» включає декілька етапів [2, с. 308]:

1-й період – початок XIX ст. В рамках марксистської теорії капіталізація з одного боку є процесом накопичення капіталу шляхом капіталізації прибутку, що призначений для розширення виробництва, а з іншого – потоком майбутньої вартості, що визначається з урахуванням ставки відсотка, тобто як капіталізація ринкової вартості.

2-й період – кінець XIX – початок XX ст. Представники неокласичного напряму економічної теорії доповнили своїх попередників, і під капіталізацією

розуміли процес створення та накопичення вартості, яка приносить ефект з доходністю, що рівна ставці відсотка, величина якого визначається певною продуктивністю капіталу. Епоха кейнсіанства зробила новий крок у вивченні капіталізації як економічного поняття. Згідно з її теорією, капіталізація базується на накопиченні капіталу за допомогою грошового обороту. По завершенні виробничого циклу частина створеного грошового доходу споживається, а інша частина спрямовується на підтримання та розвиток активів, тобто накопичується.

3-й період – кінець XX ст. З другої половини XX ст. процес дослідження сутності цього явища гальмується. Це пов’язане з тим, що тривалий час термін «капіталізація» майже не вживався, причому, не лише у вітчизняній науковій літературі, а й в зарубіжній.

4-й період – сьогодення. Спостерігається зростання інтересу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців до сутності та значення капіталізації як економічної категорії.

Отже, витоки економічного дослідження тематики капіталу та капіталізації дозволяють розкрити їх багатогранність. Сучасна економічна література також характеризується множинністю дещо відмінних підходів у трактуванні поняття капіталізації та, відповідно, визначенні його ролі у економічному розвитку, в тому числі, регіонального рівня.

Малова Т.О. під капіталізацією економіки різних рівнів розуміє систему економічних відносин на мікро-, мезо- і макрорівнях національної економіки щодо накопичення капіталу шляхом спрямування частини прибутку на збільшення обсягів функціонуючого капіталу, що призводить до приросту вартості національної економіки [3, с.5]. У даному визначені зосереджено увагу на трьох аспектах терміну, які визначають його змістовне наповнення: по-перше, це система економічних відносин; по-друге, це процес накопичення капіталу; по-третє, результатом даного процесу є приріст вартості національної економіки.

Подібною є точка зору визначення змісту капіталізації, подана Мочерним С.В., згідно якої капіталізація розглядається як використана частина додаткової вартості на розширення капіталістичного виробництва, а також процес вкладання частини доходів у цінні папери й отримання на них прибутку у формі відсотка [4]. Особливістю даного визначення є розгляд капіталізації як процесу генерування прибутку за рахунок реінвестування капіталу. Такого ж підходу дотримується Брюховецька Н.Ю., розглядаючи капіталізацію як використання частини додаткової вартості на розширення виробництва, або це процес вкладення частини прибутку в цінні папери й одержання прибутку на них у вигляді відсотків [5, с.225; 6, с.20]. Автор у даному випадку, на відміну від попереднього визначення, не акцентує увагу на типі економічної системи виробництва та розподілу, зокрема капіталізмі, у якій відбувається процес капіталізації.

Протягом останніх років значного розповсюдження набуло визначення капіталізації з позиції оцінки вартості різних видів майна. Зокрема, Шумська С.С. розглядає капіталізацію як оціночну характеристику вартості існуючого капіталу або як метод оцінки вартості підприємства (фінансового активу) [7, с.38]. Законом України «Про оцінку земель» капіталізація трактується як визначення вартості об'єкта оцінки на підставі чистого операційного або рентного доходу від його використання [8]. При цьому зустрічаються різні підходи до такої оцінки. Так, за словами Волошина Д.О. капіталізація – це оцінка вартості підприємства, земельної ділянки, цінних паперів та іншого майна за допомогою розрахунку приведеної суми очікуваних доходів, взятих за весь період його передбачуваного використання [9, с.90]. Наведені визначення зосереджують увагу на процесі дисконтування майбутніх поступлень суб’єктів господарювання і тим самим розкривають зміст капіталізації на мікрорівні. Тлумачення капіталізації з позиції майбутніх поступлень та їх дисконтування визначає включення фактору часу у змістовне наповнення терміну.

Подібної точки зору з акцентом на вартість майна дотримується Барановський О., який розглядає капіталізацію як ринкову вартість компанії, розраховану шляхом множення загальної кількості акцій даного емітенту на середню ціну кращих котирувань акції на купівлю-продаж [10].

Як метод оцінки вартості підприємства за його прибутком, котрий полягає у встановленні величини капіталу, здатного приносити такий прибуток, що його норма дорівнює середньому позичковому відсотку, розглядає капіталізацію Мазур І.І. [11, с. 105].

Наведені підходи дозволяють зробити висновок про комплексність даного поняття. Це підтверджують вчені Геєць В.М., Гриценко А.А., Барановський О.І. зазначаючи, що капіталізація – це багатогранний і багаторівневий феномен, який охоплює всю економіку і модифікується залежно від того, на якому рівні і в якій сфері він здійснюється [12, с.48]. При цьому рівнями агрегування капіталізації, тобто рівнями, на яких здійснюється капіталізація, можуть бути фірма, ринок, регіон, країна та інші.

Таким чином, найбільшого розповсюдження отримали підходи до розуміння даного терміну як ринкової вартості фірми, в т.ч. за її прибутком, як процес перетворення доданої вартості на капітал шляхом реінвестування, як рівень капіталоозброєності підприємства за кількістю ресурсів, залучених у виробничий процес, як процес накопичення капіталу за рахунок нарахованих відсотків.

Системний підхід до визначення терміну «капіталізація» запропонували Буркинський Б. та Горячук В., розглядаючи капіталізацію з позиції процесу, стану та відношення. При цьому капіталізація як процес розглядається через призму інвестування та створення сприятливих для нього умов [13, с.48; 14, с.29], з позиції стану як узагальнюючий показник економічного становища господарюючих суб’єктів різних рівнів, з позиції відношення – через призму відносин щодо власності на капітал та суперечністю між суспільним характером виробництва та приватною формою привласнення. У доповнення до

висловленого, дослідники Потетюєва М. та Потетюєв С. наводять аргументи, що кожному аспекту розгляду капіталізації відповідає своя мета: стану – розвиток продуктивних сил як сукупності різних видів капіталу; процесу – максимізація доданої вартості при умові дотримання обмежень щодо стану навколишнього природного середовища та забезпечення відповідного соціального рівня добробуту населення; відношенню – зменшення стратифікації населення за рівнем капіталу та привласненням створюваної доданої вартості [15, с. 236]. Загалом погоджуючись з думкою вчених, все ж вважаємо за доцільне розгляд терміну «капіталізація» за третім підходом з позиції не стільки відношення, а з позиції відносин.

Регіональний рівень економіки вносить свої корективи у визначення капіталізації. Протягом останніх років питанням дослідження капіталізації регіональної економіки займаються провідні вітчизняні наукові школи, зокрема науковці ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І.Долішнього НАН України», Інституту економіки промисловості НАН України, ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України", Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Національної академії державного управління при Президентові України, Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця та багатьох інших.

Амосов О.Ю. та Гавкалова Н.Л. розглядають капіталізацію як стратегічний напрямок розвитку регіону [16, с.57], акцентуючи увагу на важливості процесів формування та ефективного використанням людського, інтелектуального та соціального капіталу, тобто мова йде про формування та ефективне використання синтезованого капіталу регіону задля зростання його вартості.

Турило А.А. вирізняючи різні рівні капіталізації, капіталізацію на рівні країни (регіону) розглядає як економічну категорію, що характеризує систему економічних відносин, пов’язаних з процесом забезпечення зростання валового внутрішнього (регіонального) продукту на основі формування і реалізації

сукупності соціально-економічних та нормативно- правових програм розвитку країни (регіону), є динамічною величиною і відображає роль і ступінь використання інтелектуального капіталу в результатах цього процесу [17, с.186].

З позиції зростання вартості активів регіону за рахунок ефективного залучення у процес виробництва усіх складових регіонального економічного потенціалу розглядають капіталізацію регіону російські науковці Овчиннікова О.П. та Лищикова Ю.В. [18, с.45]. При цьому у структуру капіталізації активів регіону включено природні ресурси (земельні, надра і корисні копалини, лісові ресурси і рослинність, водні ресурси), виробничий потенціал (основні виробничі фонди та оборотні засоби), трудові ресурси (за кількісними і якісними характеристиками), інвестиційну привабливість (обсяг та структура інвестицій в економіку регіону, податкові пільги, політична та економічна стабільність, стабільність законодавчої бази), інноваційний потенціал (законодавча база в галузі інновацій, фінансування і сприяння інноваційної діяльності, ефективність інноваційної діяльності регіону), ринкову інфраструктуру (товарно-сировинні та фондові біржі, лізингові компанії, кредитні заклади, банківський сектор, інвестиційні компанії та фонди, консалтингові компанії).

Подібним є підхід до визначення капіталізації регіону, подане Пушаком Я.Я. та Пушак Г.І. [19, с.256], за яким основним фактором капіталізації визначено зростання вартості його активів.

Капіталізацію регіону з позиції процесу зростання вартості сукупних матеріальних і нематеріальних активів (ресурсів), що знаходяться на його території і беруть участь у відтворювальних процесах всіх галузей народного господарства з урахуванням ефективності їх використання розглядає Кухарська Н.О. [20, с.250].

Похилько С.В., розглядаючи капіталізацію території в системі рейтингового оцінювання регіонального природокористування, пропонує

визначати її у широкому та у вузькому розумінні. У широкому розумінні капіталізація території означає процес залучення різних видів капіталу (людського, виробленого, природного) до відтворення регіональної еколого-економічної системи. У вузькому розумінні – це відтворювальна оцінка загального капіталу території, що може бути виражена вартісною оцінкою окремих його складових як факторів, що, з одного боку, забезпечують можливість отримання доходів, а з іншого – не зменшують розмір природної складової капіталу (природного капіталу) території [21]. За такого підходу дослідник акцентує увагу на капіталізації як процесі (процесі залучення) та оцінці.

Аналіз наведених вище поглядів зумовив потребу дослідження взаємозв'язків між існуючими підходами щодо змістовного наповнення терміну «капіталізація», який у рамках даного дослідження буде проведено з позиції регіонального зрізу, що, на нашу думку, дозволить визначити усю його багатогранність та вибудувати логічну концептуальну схему для його розуміння.

Вирішення такого завдання можливе шляхом систематизації підходів до даного явища (табл. 1.1).

Відповідно до виокремлених підходів, капіталізацію регіону слід розглядати як комплексне явище, що характеризує різні процеси, пов'язані з генеруванням капіталу. Процес при цьому розглядається як тривала у часі послідовність певних дій для отримання результату. Такими процесами, є:

- процеси нагромадження капіталу, що передбачають первісне та наступне накопичення та концентрацію капіталу завдяки об'єднанню капіталів різних власників, що є передумовою інвестування в регіональну економіку;

- процеси вкладання (інвестування) капіталу у регіональну економіку, що створюють умови для нарощення капіталу шляхом створення доданої вартості;

- процеси створення доданої вартості регіону, що забезпечують його соціально-економічний розвиток;

Таблиця 1.1

Підходи до визначення терміну «капіталізація» стосовно регіональної економіки*

Підхід до визначення	Характеристика підходу	Прихильники підходу
Як процес накопичення	З позиції перетворення доданої вартості на капітал	Маркс К.[1]
	З позиції накопичення відсотків від вкладання ресурсів або генерування прибутку за рахунок реінвестування капіталу	Мочерний С.В.[4], Брюховецька Н.Ю.[5], Мазур І.І.[11]
	З позиції зростання вартості активів регіону	Овчиннікова О.П.[18], Лищикова Ю.В.[22], Кухарська Н.О.[20], Пушак Я.Я.[19], Пушак Г.І.[19]
Як оціночна характеристика	Характеризує метод оцінки вартості капіталу	Шумська С.С.[7], Барановський О.І.[10], Волошин Д.О.[9],
Як виробничі відносини	Характеризує відносини щодо власності на капітал та суперечністю між суспільним характером виробництва і приватною формою привласнення	Буркинський Б.В.[13], Горячук В.[13], Турило А.А.[17]
Як стратегічний напрямок розвитку регіону	Характеризує процеси формування та ефективного використанням людського, інтелектуального та соціального капіталу регіону	Амосов О.Ю.[16], Гавкалова Н.Л.[16]
Як зміну форм капіталу	Характеризує частину прибутку, спрямовану на збільшення обсягів функціонуючого капіталу	Малова Т.О.[3]
	Перехід капіталу з матеріально-речової форми в грошову та навпаки	Потетюєва М.[15], Потетюєв С.[15]
Як результат	Характеризує приріст вартості регіональної економіки	Амосов О.Ю.[16], Гавкалова Н.Л.[16]

*розроблено автором

- процеси розподілу створеної доданої вартості регіону, тобто перетворення доданої вартості у реінвестований капітал та споживчий капітал на потреби регіональної економіки.

За наведеним вище підходом капіталізація регіону є фактично процесом, що характеризує розширений кругообіг капіталу у регіоні задля забезпечення його соціально-економічного розвитку. Тому важливим завданням є визначення структури капіталу регіону.

Капітал регіону будемо розглядати через призму ресурсів регіону, що можуть бути залучені до процесу створення доданої вартості регіону з метою забезпечення його соціально-економічного розвитку.

До таких ресурсів віднесемо:

- природні ресурси регіону, що формують фізичний капітал регіону;
- виробничі ресурси регіону (основні та оборотні), що формують фізичний капітал регіону;
- фінансові ресурси регіону (власні та залучені), що формують фінансовий капітал регіону;
- трудові ресурси регіону, що формують людський та інтелектуальний капітали регіону.

З врахуванням вищезазначеного, капіталізацію регіону будемо розглядати як систему взаємозв’язаних процесів: нагромадження капіталу, інвестування капіталу, створення та розподілу доданої вартості, що є передумовою нарощення ринкової вартості регіону завдяки залученню в економічний оборот його ресурсів для отримання максимальної ефективності. У даному визначенні акцент зроблено на максимізацію капіталу, що може мати певні негативні наслідки для довкілля та спричинити соціальну напругу через значну диференціацію доходів населення регіону. Тому слід виокремити поняття ефективної та неефективної капіталізації. Важливими умовами ефективної капіталізації регіону є дбайливе ставлення до навколишнього природного середовища та забезпечення справедливого розподілу економічних благ серед

населення регіону. Неефективна капіталізація регіону не передбачає наведених умов.

За словами Турило А.А. держава може впливати на перерозподіл видів і обсягів фінансування між процесами капіталізації підприємства, галузі, регіону і країни загалом. Інструментів такого впливу в держави достатньо. Це можуть бути зміни в податковій, кредитно-фінансовій, ціновій, обліковій політиках тощо. Наприклад, зміни в податковій політиці країни не відносяться до капіталізації підприємства, але є складовою процесу капіталізації країни. В цьому складність і діалектика взаємозв'язку категорій "капіталізація підприємства" і "капіталізація країни". Так, збільшення податку на прибуток зменшує можливості капіталізації підприємства, але водночас збільшує потенціал капіталізації економіки країни (регіону). При цьому треба враховувати і такий аспект. Зміна того чи іншого податку не є складовою капіталізації підприємства, але впливає на його рівень, що є різними речами за своїм змістом. Наприклад, збільшення податку на прибуток, за інших рівних умов, зменшує рівень капіталізації підприємства, а в межах країни, навпаки, такий захід входить до процесу капіталізації і збільшує можливості зростання його рівня [17, с.186].

Тому виникає потреба визначення функцій капіталізації регіонального рівня. До таких функцій віднесемо:

- *трансформаційну функцію*, що визначає перетворення одного виду капіталу регіону на інший, забезпечуючи тим самим рух капіталу в регіоні;
- *накопичувальну функцію*, що визначає джерела, форми та методи нагромадження капіталів регіону для забезпечення приросту вартості регіональної економіки шляхом капіталізації власних доходів суб'єктів господарювання, залучення банківських кредитів, прямих іноземних інвестицій тощо;
- *відтворювальну функцію*, що передбачає безперервність процесу накопичення і вкладання капіталу для забезпечення потреб регіональної економіки;

- *інвестиційну функцію*, що визначає привабливість регіону до вкладання капіталу як з внутрішніх регіональних джерел, так і зовнішніх;
- *стимулюючу функцію* капіталізації регіону, що полягає забезпеченні стабільності соціально-економічного розвитку регіону шляхом нарощення капіталів;
- *стратегічну функцію*, що визначає перспективні та конкурентоспроможні сфери економічної діяльності регіону;
- *інформаційну функцію*, що визначається системою критеріїв капіталізації, які характеризують поточний та перспективний стан регіону;
- *прогнозну функцію*, що визначає потенціал майбутнього розвитку регіону;
- *розподільчу функцію*, що передбачає збалансованість економічного розвитку регіону шляхом переміщення капіталу між сферами та суб'єктами регіональної економіки.

Наведені функції капіталізації мають свої особливості для ефективної та неефективної капіталізації (табл. 1.2).

Відповідно до наведених особливостей, слід виокремити критерії капіталізації економіки регіону, за якими її буде віднесено до ефективного чи неефективного виду.

Такими критеріями, на нашу думку, є:

- обсяг капіталу, залученого у регіональну економіку;
- джерела капіталу, залученого у регіональну економіку;
- напрямки вкладання капіталу;
- прибутковість вкладання капіталу;
- обсяг створеної доданої вартості регіону;
- результативність вкладання капіталу для регіону.

Наведені критерії потребують деталізації та обґрунтування системи методів їх оцінки, що буде проведено у другому розділі роботи.

За словами Лищікової Ю.В., ефективна реалізація функцій капіталізації пов'язана з наявністю на регіональному та національному рівнях розвинених інституційних механізмів. Основними механізмами процесу капіталізації

виступають фінансові інститути та інститути державно-приватного партнерства [22].

Таблиця 1.2

Особливості реалізації функцій ефективної та неефективної капіталізації регіону*

Функції капіталізації	Особливості реалізації	
	для ефективного типу	для неефективного типу
Трансформаційна	Визначає перетворення одного виду капіталу регіону на інший за критерієм максимальної ефективності	Визначає перетворення одного виду капіталу регіону на інший за критерієм максимальної прибутковості
Накопичувальна	Передбачає нагромадження капіталів регіону для підвищення рівня життя населення регіону	Передбачає нагромадження капіталів регіону для забезпечення збагачення власників капіталу
Відтворювальна	Передбачає безперервність процесу накопичення і вкладання капіталу для забезпечення потреб населення регіону	Передбачає безперервність процесу накопичення і вкладання капіталу для забезпечення економічних потреб регіону
Інвестиційна	Визначає привабливість регіону до вкладання капіталу на інноваційні цілі	Визначає привабливість регіону до вкладання капіталу на цілі традиційних сфер економіки регіону
Стимулююча	Забезпечує стабільність соціально-економічного розвитку регіону шляхом стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання	Забезпечує стабільність соціально-економічного розвитку регіону шляхом нарощення капіталів
Стратегічна	Визначає перспективні та конкурентоспроможні сфери економічної діяльності регіону	Визначає прибуткові сфери економічної діяльності регіону
Інформаційна	Характеризує регіон за системою критеріїв сталості	Характеризує регіон за системою критеріїв прибутковості
Прогнозна	Визначає потенціал сталого розвитку регіону	Визначає потенціал економічного зростання регіону
Розподільча	Передбачає збалансованість сталого розвитку регіону шляхом переміщення капіталу між сферами та суб'єктами регіональної економіки	Передбачає збалансованість економічного розвитку регіону шляхом переміщення капіталу між сферами та суб'єктами регіональної економіки

*розроблено автором

Для регіонів України у сучасних умовах стагнаційної економіки особливо важливою є роль фінансових інститутів у формуванні джерел капіталізації

регіону. У цьому зв’язку зосередимо увагу на дослідженні ролі банківського сектора у забезпеченні капіталізації економіки регіонів України та визначимо перспективи її збільшення.

1.2. Дослідження ролі банківського сектора у капіталізації економіки регіону

В умовах обмеженості власних коштів суб’єктів господарювання регіону виникає необхідність здійснення процесів капіталізації за рахунок позичкового капіталу. Основними гравцями при цьому виступають фінансові інститути, зокрема, банківський сектор економіки.

Однією з важливих функцій банківського сектора є інвестування капіталу на потреби регіональної економіки з метою отримання прибутку. При цьому для регіону, як соціально-економічної системи, важливим є вкладання як власних, так і позичкових коштів, з одного боку, у прибуткові економічні проекти, з іншого, - у соціально значимі для населення. У цьому напрямі важливим є спрямування банківських капіталів для забезпечення ефективної капіталізації регіонів.

За словами Гриньової В.М., Колодізєва О.М., постає питання перетворення банківської системи України в ефективну систему акумулювання заощаджень та спрямування їх у найперспективніші сектори економіки [23, с.33]. При цьому вагомою і визначальною, на думку вчених, залишається участь самостійних місцевих банків через механізми кредитування у визначенні та реалізації соціальних регіональних програм, будівництві й роботі міської транспортної інфраструктури, активізації кредитування населення. Від колективних зусиль місцевої влади та керівників, засновників і власників самостійних банків залежать результати реалізації регіональних програм розвитку, зростання економічного потенціалу області, відродження й

забезпечення подальшого сталого розвитку її промисловості, сільського господарства, торгівлі.

На нашу думку, для розвитку регіону важливою умовою є не стільки самостійність місцевих банків, скільки бажання банків, розміщених на території регіону приймати участь у розвитку регіону.

На думку Шиндер О.В. регіональна банківська система, як сукупність регіональних банківських установ та структурних підрозділів банків інших регіонів, має бути не лише економічно, а й суспільно ефективною, що визначатиме її соціальну роль [24, с. 97]. На нашу думку, роль банківської системи у соціально-економічному розвитку регіону визначається перш за все її інвестиційною складовою, що створює фінансові умови для функціонування суб'єктів господарювання, нарощення доданої вартості, капіталізації прибутків підприємств та доходів населення.

Тому, за словами Карасьової З.М., Шахової О.О., регіональна банківська система є невід'ємною складовою господарського комплексу регіону і тісно пов'язана з його розвитком [25, с. 138]. Це підтверджується думкою Качура В. про важливість ефективного виконання банками покладених на них завдань в регіоні, від чого залежить результативність взаємодії банківського сектору та регіональної економіки. Адже «банківські інститути, крім власне фінансово-кредитних функцій, виконують унікальні функції системоутворення діяльності всіх суб'єктів економічних відносин з отримання банківських послуг. А стійкість, стабільність, надійність банку починають залежати від системної організації відносин усіх учасників цієї діяльності. Банківська система є єдиним інституціональним механізмом, який здійснює прямі зв'язки за всіма ланками вказаних економічних відносин і за кожним конкретним їх проявом. Ці вихідні позиції визначають загальну логіку формування системи взаємодії банківського сектору і регіональної економіки» [26, с. 7].

З метою дослідження ролі банківського сектору у капіталізації економіки регіону слід систематизувати функції банківської системи, реалізація яких

дозволить визначити її вплив на регіональну економіку. До уваги будемо брати функції, притаманні комерційним банкам, оскільки функції національного (центрального) банку є специфічними і здійснюють безпосередній вплив не стільки на розвиток конкретного регіону, скільки на розвиток національної економіки в цілому. До таких функцій віднесено депозитну функцію, кредитну функцію та розрахунково-касову функцію. Перші дві функції можна об'єднати у перерозподільну функцію, оскільки банки здійснюють перерозподіл коштів, що тимчасово вивільняється у процесі кругообігу капіталу у юридичних і фізичних осіб на користь позичальників, якими є ті ж юридичні та фізичні особи, що потребують позик.

Оплата за надані та отримані у позику кошти формується за ринковими принципами вільного ціноутворення, що визначаються під впливом фундаментальних чинників – попиту та пропозиції на ринку позикового капіталу. При цьому банки, як комерційні структури, отримують прибуток від посередницьких операцій у вигляді маржі у відсотках між кредитними та депозитними ставками. У результаті перерозподільних процесів відбувається вільне переміщення фінансового капіталу між секторами економіки, суб'єктами господарювання, населенням та надається поштовх капіталізації економіки на мікро-, мезо- та макрорівнях.

Безпосередньо депозитна функція передбачає залучення тимчасово вільного фінансового капіталу на умовах платності та строковості від клієнтів банку. Депозитна функція є важливою функцією банківської системи, оскільки від її ефективності залежить розмір надання можливих позик позичальникам, що тим самим визначає масштаби можливої капіталізації у регіональній соціально-економічній системі.

Кредитна функція банку передбачає активний пошук юридичних та фізичних осіб, у яких є потреба у додаткових залучених коштах. Кредитна функція є активною функцією банку, що приносить йому прибутки та

забезпечує подальшу капіталізацію ресурсів регіональної соціально-економічної системи.

Для соціально-економічного розвитку регіону, посередницька функція банків є важливою з позиції не лише надання можливостей капіталізації ресурсів, а й з позиції зменшення рівня ризику втрати капіталу для своїх власників. Гарантії, які надаються банками щодо отримання клієнтами своїх капіталів, знижують ризики та тим самим створюють підґрунтя соціальної захищеності у регіоні розміщення банківської установи.

Розрахунково-касова функція комерційних банків займає левову частку операційного часу банківських працівників та, на відміну, від перерозподільних депозитної та кредитної функцій, полягає у технічному забезпеченні проведення грошових розрахунків. Для регіональної економіки розрахунково-касова функція є важливою, оскільки за своєю суттю є соціально спрямованою. Погоджуємось з думкою Шиндер О.В., що соціальна функція банківських установ має проявлятися не лише в якісному наданні банківських послуг, а й у сприянні соціальній стабільності населення, зокрема, власних працівників, розвитку малого і середнього бізнесу, природоохоронній діяльності, що матиме прямий вплив на соціально-економічний розвиток регіону розташування банківської установи [24, с.97].

Територіальна організація банківської системи в будь-якій країні визначається комплексом факторів, які на неї впливають. До таких факторів, в першу чергу, слід віднести демографічні, що визначають кількість банківських установ на певній території з метою забезпечення доступності надання банківських послуг населенню. Крім демографічних чинників, на територіальне розміщення і концентрацію банківських установ впливає рівень розвитку підприємництва у регіоні, оскільки потребами бізнесу і визначається спектр перерозподільних та розрахунково-касових послуг банківських установ, що поруч з іншими чинниками, визначають рівень капіталізації регіональної економіки. Окрім наведених вище, територіальну організацію банківської

системи визначають географічне розміщення регіону, близькість до кордону, купівельна спроможність населення та інші чинники, однак основними все ж є демографічні чинники та рівень розвитку підприємництва.

В результаті впливу наведених чинників, у регіонах України спостерігається нерівномірне розміщення банківських структур. Так, у високорозвинутих регіонах, великих промислових центрах спостерігається висока концентрація банківських установ, що зумовлює значну конкуренцію між ними. У слаборозвинутих регіонах спостерігається протилежна ситуація, де ринок фінансових послуг більш монополізований і формується декількома банками.

Роль банківських структур у розвитку регіонів досить значна. І не стільки територіальна організація банківської системи, скільки територіальне розміщення головних офісів банків відіграють ключову роль у капіталізації регіональних активів. При цьому у виграшній ситуації щодо капіталізації перебувають регіони розміщення головних офісів банків, куди здійснюється відтік капіталу з інших регіонів. Така ситуація спричиняє регіональні асиметрії у рівнях капіталізації та підсилює ідею доцільності створення регіональних банківських структур. З врахуванням значної частки банків іноземної власності на території регіонів України, актуальність створення регіональних банків для капіталізації активів регіонів держави зростає. Разом з тим, цей момент є важливим з позиції виключно капіталізації активів банківських структур, тоді як капіталізації вільних коштів населення регіонів ця проблема не стосується і для регіональних суб'єктів є важливою наявність відокремлених структурних підрозділів (філій та відділень) на території регіону розміщення.

Проблема концентрації капіталів банків в окремих регіонах, яка стримує розвиток інших територій, притаманна і закордонним країнам з високим рівнем розвитку. Для вирішення цих проблем уряди закордонних країн здійснили реструктуризацію банківської системи у сторону створення регіональних банків. Функціями таких банків у різних країнах світу є: акумулювання

фінансових ресурсів для регіону, обслуговування місцевого населення, надання кредитів, залучення депозитів, обслуговування регіональних бюджетів, тобто сприяння соціально-економічному розвитку регіону.

Для капіталізації регіону важливість банківської системи зумовлена перш за все природою економічних законів, по-перше, з формування стартового капіталу та, по-друге, для забезпечення безперервності виробничого процесу.

Погоджуємось зі словами Пожара О.М., що шляхом банківського кредитування відбувається перелив капіталу між галузями в межах економічної системи. Кінцевим результатом цього процесу є вирівнювання норми прибутку на вкладений капітал у різних галузях економіки та перелив фінансових ресурсів між окремими регіонами [27, с.11]. При цьому, за словами автора, згідно з принципом первинного забезпечення позики банківський кредит повинен сприяти як розвитку виробництва у регіоні, так і підвищенню ефективності діяльності окремого господарського суб'єкта – позичальника.

Капіталізація економіки регіону з позиції можливостей фінансово-кредитних установ, зокрема, банків, у значній мірі залежить від їх інвестиційної активності, зокрема щодо проектів, спрямованих на реконструкцію реального сектору економіки регіонів. У цьому напрямі важливою є співпраця регіональних органів влади з банківськими структурами, розміщеними на території регіону, зокрема шляхом розробки спільних програм розвитку регіону, реалізації інфраструктурних та соціальних проектів, об'єднання фінансових можливостей для вирішення нагальних регіональних проблем.

Банківські структури фінансову підтримку регіональних проектів можуть здійснювати шляхом:

- надання кредитів (в т.ч. пільгових) територіальним громадам, де реалізується проект;
- забезпечення співфінансування регіональних проектів;

- надання коштів на засадах благодійності, меценацтва;організації створення і надання позики добровільному об’єднанню осіб для реалізації спільного інфраструктурного об’єкту тощо.

Крім того, банки можуть надавати консалтингові послуги юридичним та фізичним особам регіону з питань вигідних умов реалізації проектів та капіталізації їх активів.

Павленко Р.В. при дослідженні сучасних банківських продуктів, доводить важливість пропозиції адекватних, економічно-обґрунтованих та нових вигідних банківських продуктів, адаптованих під специфіку економіки регіонів, що дозволить створити більш сприятливі умови для співпраці з клієнтами. При цьому автор наголошує на необхідності використання індивідуального підходу до кожного регіону при концептуальній розробці банківського продукту, використовуючи потенціальні можливості та враховуючи перспективні напрями розвитку регіону. Як висновок, автор доводить доцільність зосередження уваги на потребах економічно малоактивних регіонів [28].

На нашу думку, банкам слід основний акцент робити на підтримці малого та середнього бізнесу у малорозвинених регіонах. Такий підхід дозволить реалізувати соціальну роль банків у регіонах, тим самим забезпечуючи ефективну капіталізацію регіону.

За словами Шиндер О.В., для того, щоб малий та середній бізнес зміг виконувати свої соціально-економічні функції, удосконалювати діяльність, сприяти розвитку технологічного та інноваційного процесів, виникає потреба у його фінансуванні. Банки, діючи на конкретних територіях, підтримують малий та середній бізнес шляхом створення спеціальних кредитних програм, у процесі розвитку яких сформувалась ціла галузь фінансових послуг для малих підприємців, зокрема, мікрокредитування. Специфічними рисами цієї програми стали підвищення рівня життя; поширення виключно індивідуального кредитування; формування цільової аудиторії клієнтів, які вже мають власний успішний бізнес і прагнуть його розвивати, а не потребують стартового

капіталу. Тому, за словами автора, необхідно приділяти більше уваги питанням надання мікрокредитів для започаткування нової справи, що, на нашу думку, можливо при підтримці держави [24, с.98].

Ми поділяємо таку позицію і вважаємо, що підтримка малого та середнього бізнесу банківськими структурами є одним із основних завдань, що стоять на сучасному етапі розвитку регіонів країни. Більше того, відтермінування з вирішенням цього актуального питання спричиняє сповільнення процесів капіталізації у регіонах України і, як наслідок, подальший економічний спад.

Таким чином, нами доведена значна економічна та соціальна роль банківських установ у розвитку та капіталізації активів регіонів. Концептуальна схема ролі банківських установ у капіталізації економіки регіонів подана на рис. 1.1.

Подана схема систематизує важливу соціальну та економічну роль банків у капіталізації регіону як соціально-економічної системи. Однак, банківська сфера сьогодні наштовхнулась на сукупність проблем різної природи. За даними НБУ у 2015 році в регіонах України працює 132 банки (без урахування тих, в які введена тимчасова адміністрація), з них 40 – з іноземним капіталом. В рамках процесу очищення банківської системи в 2014-2015 рр. правління НБУ визнало 48 банків неплатоспроможними (з них у 2015 р. – 15). За цей же період прийнято рішення про ліквідацію 36 банків (з них в 2015 р. – 17) [29].

До основних проблем фінансово-кредитних установ, в першу чергу, слід віднести валютні коливання, що відбуваються на регіональних фінансових ринках (рис. 1.2).

Дані рисунку 1.1 свідчать про значне знецінення національної грошової одиниці у 2000, 2009, 2014 та 2015 роках. При цьому 2015 рік став найбільш кризовим, що зумовлене низкою проблем різного характеру, і в першу чергу, військовими діями на сході країни. Відносно стабільний період для курсу гривні припадає на 2000-2008 роки, коли за долар США українці сплачували

біля 5 грн. таким чином, дані свідчать про тенденцію до здешевлення національної грошової одиниці. Це, в свою чергу, є результатом низької капіталізації економіки регіонів України.



Рис. 1.1. Схема ролі банківських установ у капіталізації економіки регіонів*

*розроблено автором

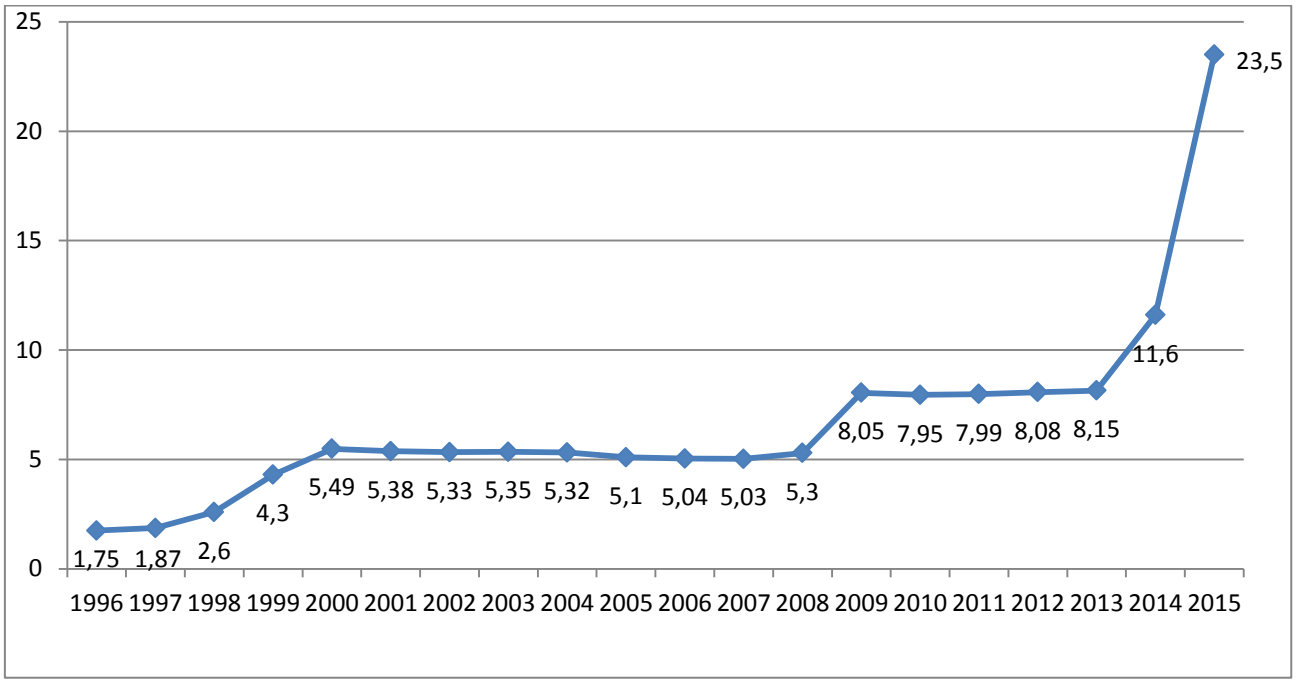


Рис. 1.2. Зміна курсу гривні по відношенню до долара США за 1996-2015 рр.*

*розраховано автором за даними НБУ

Науковці та практики пов'язують знецінення національної грошової одиниці від кредитів МВФ. Так, за дослідженнями Ігнатової О.М. та Григораш Т.С., значний вплив на вартість національної грошової одиниці в Україні мають кредити МВФ. На кожному етапі кредитування курс долара по відношенню до гривні підвищувався, а національна грошова одиниця України здешевлювалась. У період з 2002 до 2007 року кредитів від МВФ Україна не отримувала, саме тоді вартість гривні залишалась відносно стабільною і трималась майже на одному рівні. Але попри те, що кредитування має негативний вплив на вартість гривні, Україна поки що не може відмовитись від позик у МВФ, адже в бюджеті бракує коштів для проведення реформ, які необхідні для покращення стану економіки України [30, с. 97].

Ми погоджуємось з думкою науковців, що кредити, отримані від МВФ, повинні використовуватись лише за їх цільовим призначенням, а грошові кошти вкладатися у розвиток реального сектору економіки, адже лише такі дії сприятимуть капіталізації економіки регіонів країни.

Нестабільність курсу валют, знецінення національної грошової одиниці на фоні високої недовіри населення регіонів до банківської системи сприяли доларизації заощаджень громадян через активне скуповування іноземної валюти. Особливо активними ці процеси спостерігались у І кварталі 2014 року. Згодом ситуація стабілізувалась і обсяги купівлі-продажу іноземної валюти значно зменшились, що зумовлено, в першу чергу, значним скороченням доходів громадян. Однак, курс валют не стабілізувався і уже у 2015 році сягнув більше 25 грн/дол США.

В результаті, зростання курсу валют спричинило ще більше зростання відсоткових ставок за кредитні ресурси, що тим самим блокує можливості подальшої капіталізації активів регіональної економіки. Середньозважені відсоткові ставки у банківській системі України подано у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Середньозважені річні процентні ставки в банківській системі України протягом 2006-2015 р., %*

	2006	2008	2010	2012	2013	2014	2015**
Процентні ставки за виданими новими кредитами нефінансовим корпораціям							
у гривні	15,4	17,8	15,7	18,4	17,2	18,8	22,15
у валюті	11,3	11,6	10,5	8,4	8,2	8,3	9,21
Процентні ставки за строковими депозитами, залученими банками у фізичних осіб							
у гривні	13,6	19,1	15,1	21,5	18,7	20,1	21,0
у валюті	8,4	11,2	7,5	8,1	7,6	8,8	8,2

*за даними НБУ, ** дані за І півріччя

Дані таблиці свідчать про незначні можливості для капіталізації активів фізичних осіб шляхом активної депозитної діяльності. Якщо у 2006 році відсоткова ставка за валютними депозитами становила 8,4 %, то 2010 році вона зменшилась до 7,5 %, у 2015 році – піднялась до 8,2 %. При цьому у національній валюті ситуація з відсотковими ставками також не була стабільною і запропоновані фізичним особам відсоткові ставки за депозитами не перекрили інфляційних втрат 2014-2015 років. Тобто, банківська система

Україна не забезпечила не тільки капіталізацію активів населення, а й створила умови, за яких населення втратило частину свого реального капіталу.

При цьому слід вказати на високу вартість кредитних ресурсів для реального сектору економіки, яка щороку зростає. При цьому ставки за кредитами для фізичних осіб в українських реаліях перевищують на 8-10 % ставки за кредитами для суб'єктів господарювання. За таких умов підвищення рівня капіталізації активів населення та суб'єктів господарювання регіонів за рахунок позичкового банківського капіталу малоймовірне, адже ефективність використання позичкового капіталу повинна перевищувати ставку його вартості.

Іншою важливою проблемою, що відобразилась на діяльності банківських структур та капіталізації економіки регіонів України є зубожіння українського населення. Причинами цього є, перш за все, інфляційні чинники. Так, у 2015 році ціни на вітчизняні товари зросли на 60 %, на імпорт – у 4 рази (що зумовлено зміною валютних курсів), енергоносії для населення зросли майже втричі. Офіційна статистика показує зменшення у першому кварталі 2015 року реального наявного доходу українців, визначеного з урахуванням цінового фактору, на 23,5% [31]. Разом з тим, якщо прослідкувати у динаміці реальні сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство у регіонах України протягом 1999-2015 років, спостерігається значне їх скорочення у 2014 та 2015 роках у доларовому еквіваленті (таблиця 1.4).

З 1999 року до 2013 року спостерігалась стала тенденція до нарощення витрат домогосподарств, що свідчило про покращення рівня життя населення та зростання капіталізації економіки. З 2014 року ситуація значно погіршилась і хоча номінально населення витрачає у гривневому еквіваленті значно більше, реально купівельна спроможність падає. Така ситуація зумовлена перш за все значною імопортозалежністю національної економіки.

Зменшення купівельної спроможності спричиняє значне скорочення депозитних вкладів населення, що знову ж обмежує кредитний потенціал

банківських установ та можливості капіталізації активів регіональної економіки.

Таблиця 1.4

Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство у регіонах України

	1999	2005	2010	2012	2013	2014	2015
Сукупні витрати в середньому за місяць у національній валюті, грн	426,5	1229,4	3072,7	3591,8	3814,0	4048,9	4159,7**
Курс валюти*, грн/дол. США	4,3	5,1	7,95	8,08	8,15	11,6	23,5**
Сукупні витрати населення у доларовому еквіваленті, дол. США	99,2	241,1	386,5	444,5	468,0	349,0	177,0
Частка у витратах на продукти харчування та безалкогольні напої, %	64,2	56,6	51,6	50,2	50,1	51,9	70,4**

*середньорічні дані
** попередні дані

Підвищення капіталізації економіки регіонів України вимагає від банківських структур інвестиційної активності. У зв'язку з цим, прослідковується ще одна з проблем банківської системи, а саме відсутність податкових та інших інструментів для стимулювання інвестиційної активності фінансово-кредитних установ.

Ефективність інвестиційної діяльності і визначає капіталізацію економіки, адже вкладання коштів з метою подальшого їх нарощення характеризує інвестиційний процес. За словами Васюренка О.В., банківські інвестиції – це довгострокове вкладання банківських ресурсів (грошових та

інших резервів банку) у приватні та державні цінні папери, рухоме і нерухоме майно, інтелектуальні цінності, статутні фонди підприємств, дорогоцінні метали, інноваційні проекти та інші об’єкти вкладання з метою отримання прибутку та поширення корпоративного впливу [32, с. 48]. Вовчак О.Д. економічну суть інвестиційної діяльності банку зводить до фінансових інвестицій (у довгострокові цінні папери, паї, частки, статутні капітали тощо) та реальних інвестицій (матеріальні та нематеріальні активи) [33, с. 145].

Луців Б.Л. вирізняє два аспекти інвестиційної діяльності банків: перший – це власне інвестиційна діяльність банку, спрямована на збільшення доходів банку, а другий – інвестиційна діяльність із позицій розвитку економіки, спрямована на забезпечення безперервності процесу відтворення основних засобів і отже, – на процес суспільного відтворення загалом. Між цими двома аспектами інвестиційної діяльності банків існують відповідні канали взаємозв'язків, що дає підстави розглядати ці аспекти як єдине ціле [34, с. 147]. Для капіталізації економіки регіонів держави більшого значення набуває розгляд інвестиційної діяльності банків з позиції суспільного відтворення.

За словами Курач В. П., Портянової О. В. інвестиційна діяльність банків охоплює: інвестиції у розвиток власного бізнесу; інвестиції у розвиток іншого підприємства; формування інвестиційного портфелю банку; участь у формуванні або кредитування інноваційно-інвестиційних проектів [35].

Підвищення капіталізації економіки регіонів України вимагає від банківської системи України активізації інвестиційної діяльності, особливо, що стосується фінансування інноваційних проектів. Однак, на сьогодні, вітчизняні банківські структури лише близько 8 % від усіх наявних ресурсів спрямовують на формування інвестиційного портфеля, тоді як на інноваційні цілі з них спрямовується менше половини. За даними офіційної статистики, частка банківських структур у капітальних інвестиціях за усіма регіонами України (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції) у 2014 році склала всього 8,8 % (17992,3 млн.грн.).

Наступною проблемою діяльності банківських структур є низька рентабельність їх діяльності (табл. 1.5). Як показують дані таблиці, протягом 2006-2014 років ефективність діяльності вітчизняних банків є досить незначною і для того, щоб отримати прибуток, вони повинні залучати значний обсяг активів. Така ситуація зумовлює також зменшення кредитних можливостей банківських установ, що, в свою чергу, обмежує нарощення капіталізації економіки регіонів України.

Вирішення цієї проблеми можливе певним чином шляхом широкого залучення іноземного банківського капіталу на територію регіонів нашої держави. Це спричинить зростання можливостей капіталізації через підвищення пропозиції фінансових ресурсів на фінансових ринках регіонів. Разом з тим, розрахунок лише на іноземний банківський капітал має свої недоліки, основними з яких є: загроза неконтрольованого відтоку капіталу, зростання залежності рівня капіталізації економіки регіонів України від інтересів іноземних банківських структур, ризик падіння конкурентоспроможності вітчизняних банків порівняно з іноземними тощо. Для мінімізації наведених вище негативних наслідків слід проводити виважену регуляторну політику входження капіталу іноземних банківських структур на регіональні ринки України, адже в умовах обмеженості вітчизняного капіталу, без іноземних інвестицій підвищення рівня капіталізації економіки регіонів України малоймовірне.

Наведені вище проблеми мають одну природу, пов’язану з політичною кризою, анексією АР Крим та ескалацією військового протистояння на сході України, що породило зменшення економічної активності та реальних доходів населення, розбалансування державного та місцевих бюджетів, знецінення національної валюти, скорочення депозитних вкладів, обсягів наданих кредитів, та, як наслідок, дестабілізацію фінансової системи і блокування можливостей капіталізації економіки країни та її регіонів.

Таблиця 1.5

Динаміка рівня рентабельності діяльності банків за активами (ROA) у регіонах України

Банки	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Усього по банківській системі	1,00%	1,2%	1,1%	0,8%	-3,6%	-1,4%	-0,7%	0,4%	0,1%
ПРИВАТБАНК	2,20%	1,5%	2,7%	1,6%	1,2%	1,2%	1,0%	0,9%	0,9%
ОЩАДБАНК	0,20%	1,3%	1,1%	0,5%	1,2%	0,8%	0,7%	0,7%	0,7%
УКРЕКСІМБАНК	1,70%	2,0%	1,8%	1,3%	0,0%	0,1%	0,1%	0,2%	0,2%
ДЕЛЬТА БАНК	n.a.	0,2%	0,1%	1,2%	0,1%	0,1%	2,0%	0,3%	0,5%
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	0,10%	1,2%	1,3%	0,8%	-3,7%	0,0%	0,1%	0,1%	1,7%
UniCredit (УКРСОЦБАНК)	1,10%	1,6%	1,2%	1,6%	0,3%	0,1%	0,0%	0,0%	0,0%
ПРОМІНВЕСТБАНК	1,50%	1,3%	0,9%	0,4%	-9,0%	-2,4%	0,1%	0,5%	-6,5%
СБЕРБАНК РОСІЇ	1,40%	1,3%	1,0%	1,0%	0,2%	-14,8%	1,5%	1,5%	1,6%
ПУМБ	1,50%	1,3%	0,4%	0,1%	-4,6%	1,3%	0,8%	1,0%	1,3%
НАДРА	0,40%	1,8%	1,6%	0,1%	-5,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Тому виклики сьогодення вимагають пошуку радикальних шляхів системного вирішення вказаних проблем, спрямованих на реалізацію масштабних відновлювальних проектів для капіталізації економіки регіонів країни. Огляд ролі та значення банківського сектора у капіталізації економіки регіонів України та визначення основних проблем, які стають на заваді даного процесу в умовах сьогодення, зумовлює потребу їх систематизації за функціями капіталізації (табл. 1.6).

За даними таблиці можна прослідувати, що банки виконують одну з визначальних ролей у реалізації функцій капіталізації регіону, будучи основним каналом передачі капіталу від власників до інвесторів, забезпечуючи збалансованість між попитом та пропозицією грошових активів. Разом тим, на сучасному етапі розвитку регіонів країни, існують значні ризики, що породжують проблеми реалізації функцій капіталізації банківським сектором.

Таблиця 1.6

Систематизація ролі банківського сектора у капіталізації економіки регіонів за функціями*

Функції капіталізації	Роль банківського сектора	Проблеми на нинішньому етапі розвитку
Трансформаційна	Безпосереднє перетворення капіталів з одного виду в інший	Висока ставка за користування позичковим капіталом стоїть на заваді реалізації функції
Накопичувальна	Надає можливості накопичення капіталу шляхом залучення депозитів	Високі інфляційні ризики
Відтворювальна	Забезпечує розрахунково-касове обслуговування відтворювальних процесів	Високі платежі за розрахунково-касове обслуговування
Інвестиційна	Інвестування є відносно окремою та самостійною сферою банківської діяльності	Низька інвестиційна активність банків
Стимулююча	Реалізується шляхом фінансування інноваційних проектів	Не зацікавленість банків через високі ризики
Стратегічна	Дозволяє оцінити перспективні сфери економічної діяльності регіону	Існує ймовірність похибок через нестабільність економічної ситуації
Інформаційна	Безпосередня поінформованість про стан фінансового ринку	Низька фінансова грамотність населення
Прогнозна	Визначає тенденції розвитку валютного та інвестиційного ринків	Існує ймовірність похибок через нестабільність економічної ситуації
Розподільча	Забезпечує переміщення капіталу між сферами та суб'єктами регіональної економіки	Скорочення пунктів банківського обслуговування

*розроблено автором

Тому подальші дослідження вимагають пошуку дієвих шляхів вирішення проблем банківського сектору, як важливої інституції забезпечення ефективної капіталізації економіки регіону.

1.3. Взаємозв'язок капіталізації економіки та ринкової вартості регіону

Протягом останніх років у наукових працях вітчизняних та закордонних вчених зустрічаються дослідження, що пов'язують капіталізацію регіону з його

ринковою вартістю [19]. Суть ідеї полягає у змістовному наповненні терміну «ринкова вартість економічного об’єкта». У чинних законодавчих актах термін «ринкова вартість майна» відображає вартість, за яку можливе відчуження об'єкта оцінки на ринку подібного майна на дату оцінки за угодою, укладеною між покупцем та продавцем, після проведення відповідного маркетингу за умови, що кожна із сторін діяла із знанням справи, розсудливо і без примусу [36]. Постановою КМУ, якою затверджена Методика оцінки державних корпоративних прав, ринкова вартість розглядається як найбільш вірогідна ціна, за яку об’єкт може (міг) бути проданий на відкритому конкурентному ринку [37]. Тобто, фактично, це ціна, яку готовий заплатити покупець і за яку готовий продати продавець певний майновий об’єкт. При цьому термін «ринкова ціна» зустрічається у Постанові Правління Національного банку України від 11 грудня 2000 р. № 475), за якою ринкова ціна розуміється як сума, яку можна отримати від продажу активу на активному ринку [38]. Тобто, у законодавчому полі термін «ринкова вартість» характеризує ринкову цінність активу, що може бути об’єктом купівлі-продажу на конкурентному ринку. Шевченко Н.В. при дослідженні капіталізації акціонерних товариств ринкову капіталізацію визначає критерієм їхньої ринкової вартості [39, с.48]. За дослідженнями Касьянової Н.В., капіталізація підприємства є ринковою вартістю всіх її акцій [40, с.97]. На нашу думку, капіталізацію слід пов’язувати з ринковою вартістю з причини того, що вона приносить додаткову вартість шляхом перетворення наявних ресурсів у вартість.

У відношенні до регіону даний термін має дещо інше змістове наповнення, оскільки регіон є адміністративно-територіальною одиницею, що не підлягає купівлі-продажу.

Стеценко Т.О. пропонує за сумарною ринковою вартістю кінцевої продукції визначати дохід економіки, ототожнюючи таку сумарну вартість з ВВП. При цьому, за словами науковця, на основі ВВП розраховується чистий валовий продукт (ЧВП), який ідентичний йому за мінусом амортизаційних відрахувань. Однак при розрахунках доходу використовується показник

національного доходу (НД), в якому, на відміну від ВВП, вартість розрахована не в ринкових цінах, а визначається за витратами факторів виробництва (так званими факторіальними витратами) [41, с.25].

Войтко С.В., Моісеєнко Т.Є., Валдайцев С., Федулова Л.І., Турило А.А. та багато інших дослідників важливим джерелом підвищення ринкової вартості вважають їх інноваційно-інвестиційну діяльність [42, с. 80; 43]. Ми погоджуємось з таким підходом і при визначенні ринкової вартості регіону, оскільки окрім матеріальних ресурсів, яким володіє регіон, у ньому наявний значний інтелектуальний, інноваційний потенціали, які у ринкових умовах господарювання є визначальними чинниками капіталізації регіону. Однак, за словами О.Кравченка, існує значна небезпека короткостроковості показників ефективності компанії, розрахованих на основі бухгалтерського прибутку, адже з метою досягнення короткострокового поліпшення чистого прибутку компанія може урізати бюджети на науково-дослідні та дослідницько-конструкторські роботи чи на інші інвестиції, тим самим знижуючи можливі прибутки компанії у майбутньому [44, с.132]. Для регіонального та національного рівнів економіки це сприяє підвищенню її ринкової вартості (за рахунок нарощення доходів) у короткостроковому періоді, однак генерує ризик зниження конкурентоспроможності у довгостроковому періоді (за рахунок низької інноваційної активності). У цьому напрямку для об’єктивності оцінки ринкової вартості слід брати до уваги інвестиційні очікування ринку, за якими вартість економічних суб’єктів визначається не лише за результатами поточної діяльності, а й з врахуванням стратегічних перспектив, в тому числі, інноваційних, та включається у розрахунок як премія очікування.

Таким чином, дослідження, що пов’язують капіталізацію з ринковою вартістю є досить складним напрямком наукового пошуку і стосуються різних рівнів економічних систем. Зупинимось на обґрунтуванні концептуальних підходів до визначення ринкової вартості регіону у світлі змістового наповнення його ефективної капіталізації. На нашу думку, такий зв'язок слід

відшуковувати перш за все з позиції єдності результатів капіталізації та ринкової вартості.

Тому передумовою дослідження будемо вважати гіпотезу, за якою результатом капіталізації є нагромадження капіталу регіональної економічної системи, що підвищує ринкову вартість активів регіону та тим самим дає поштовх розвитку регіональної економіки. В цьому складність і діалектика взаємозв'язку між ринковою вартістю та капіталізацією регіону, і, на нашу думку, саме з такої позиції їх слід пов'язувати для економіки регіонального рівня.

Розглядаючи моделі оцінки ринкової вартості активів, виокремлюються різні підходи до їх змістового наповнення, які адаптувавши до регіональної економіки пропонуємо визначати за:

- ресурсним підходом, згідно якого вартість регіону оцінюється за ринковою вартістю його капіталу (природного, фінансового, інтелектуального, ін.). Недоліком даного методу є неврахування рівня ефективності використання капіталу регіону, не включення у розрахунок премії очікування від діяльності регіональних суб'єктів;
- доходним підходом, що нейтралізує недоліки попередньої моделі та передбачає формування плану майбутніх поступлень та витрат регіону з врахуванням нормативів приведення різночасових потоків, тим самим базуючись на перспективах соціально-економічного розвитку регіону та ефективності використання його капіталу. При цьому додаткова вартість регіону створюється лише у тому випадку, коли віддача від вкладання капіталу перевищує витрати на його залучення. Недоліком підходу є невизначеність та ймовірнісний характер майбутніх очікувань, що залежить від низки факторів, серед яких першочерговими є ефективність регіонального менеджменту;
- ринковим підходом, що передбачає розрахунок вартості регіону на основі результатів його зіставлення з іншими регіонами, що дозволяє проаналізувати перспективи його розвитку в економічному просторі країни.

Недоліком методу є те, що він сам по собі передбачає застосування різних підходів для порівняння;

- комбінованим підходом, що систематизує наведені вище та дозволяє нейтралізувати недоліки кожного з них для отримання достовірної оцінки.

Таким чином, вказані моделі оцінки ринкової вартості регіону у тій чи іншій мірі базуються на оцінці капіталізації як результату (ресурсний та ринковий підходи) та як процесу (доходний та комбінований підходи), тим самим органічно поєднуючи явища капіталізації регіону з його ринковою вартістю.

Розгляд моделей оцінки ринкової вартості зумовлює потребу її дослідження з врахуванням фактору часу, тобто як вхідну ринкову вартість, яка через систему трансформаційних впливів, перетворюється у вихідну (фактичну) ринкову вартість. Графічне зображення даного процесу подано на рис. 1.3.

Запропонована схема показує роль капіталізації регіону у зміні його ринкової вартості. Початковою точкою даної моделі є вхідна ринкова вартість регіону, яка характеризує початковий рівень вартості його капіталу. При цьому у розрахунки береться вартість природного, людського, фінансового, матеріально-технічного та інших складових ендогенного капіталу регіону. Рівень нарощення ринкової вартості регіону залежить від діяльності регіональних суб'єктів і, перш за все, органів регіональної влади та місцевого самоврядування в частині розробки стратегії підвищення капіталізації регіону.

На сьогодні регіональними владними структурами започаткована практика розробки регіональних стратегій та регіональних програм вирішення актуальних для тієї чи іншої території проблем економічного, соціального, екологічного, інформаційного та іншого характеру. Постановою КабМіну України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» визначаються єдині підходи до формування і реалізації політики регіонального розвитку, створення єдиної системи стратегічного планування та прогнозування розвитку держави і регіонів, оптимізація системи територіальної організації влади [45].

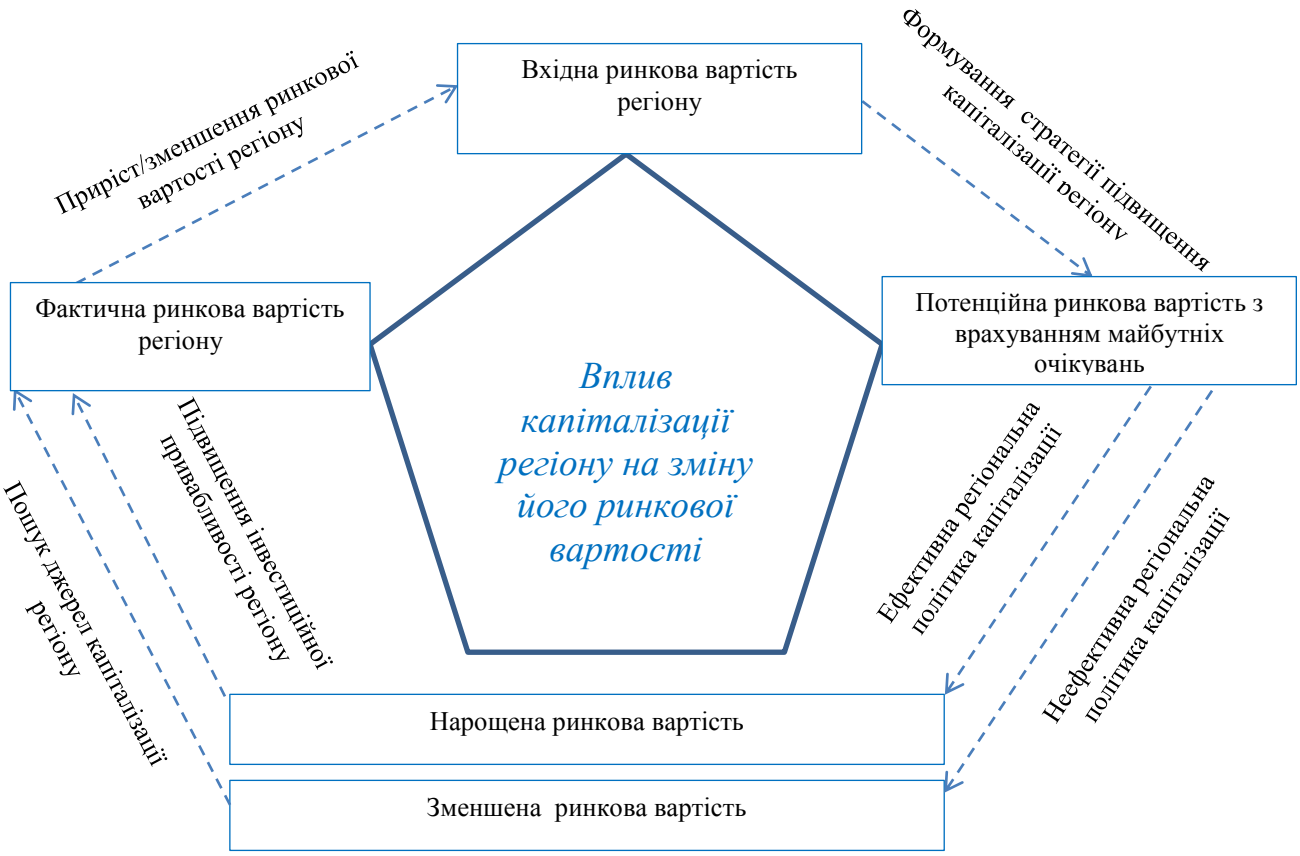


Рис. 1.3. Зв'язок капіталізації регіону з його ринковою вартістю*

*розроблено автором

Стратегія спрямована на визначення завдань та інструментів для розв’язання соціальних проблем, підвищення рівня економічного потенціалу територій, продуктивності їх економіки, прибутковості бізнесу та доходів населення і, як наслідок, створення умов для загального підвищення соціальних стандартів, якості життя та розвитку бізнес-середовища. У загальній частині стратегії наголошується на необхідності визначення пріоритетів розподілу обмежених фінансових ресурсів та концентрації їх на тих заходах та територіях, що можуть забезпечити найвищий результат у найкоротший строк та матимуть довготривалий і комплексний вплив на розвиток не лише даної території, але і сусідніх регіонів [45].

Ми підтримуємо таку позицію і вважаємо, що для підвищення капіталізації регіональна стратегія повинна визначати ті пріоритети їх розвитку, що стануть полюсами росту у регіонах, сприяючи нарощенню ринкової

вартості не тільки обмеженої території, а й сусідніх, створюючи умови росту доданої вартості. Від якості формування стратегії підвищення капіталізації регіонів залежить рівень потенційної їх ринкової вартості з врахуванням майбутніх очікувань.

Регіональні стратегії при цьому повинні містити не лише перелік пріоритетних напрямків, а й дієві мотиваційні заходи та інструменти їх реалізації. Такими інструментами, що передбачені Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року, є [45]:

- план заходів щодо реалізації стратегії, в якому заходи деталізовані за регіонами або їх групами з урахуванням рівня розвитку та спрямовані на розв'язання проблем, що перешкоджають динамічному соціально-економічному розвитку регіонів, зменшення диспропорцій у рівні доступності бізнесу і населення до основних адміністративних та інших послуг у рамках визначених цілей стратегії. Такий план заходів дасть змогу з використанням установлених індикаторів провести оцінку досягнення цілей стратегії шляхом проведення моніторингу та визначення ефективності впливу заходів, що здійснюються на державному та регіональному рівні;
- регіональні стратегії розвитку, що розробляються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями за участю районних та міських рад, громадських об'єднань та затверджуються Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами. Регіональні стратегії розвитку готуються на строк, що відповідає строку реалізації стратегії, і містять, крім власних цілей, цілі, визначені в стратегії;
- плани заходів щодо реалізації регіональних стратегій розвитку, що розробляються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями. Такі плани заходів також структуровані відповідно до двох періодів реалізації стратегії, плану заходів щодо її реалізації;

- угоди щодо регіонального розвитку, які відповідно до Закону України "Про стимулювання розвитку регіонів" укладаються між Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими радами з метою розв'язання регіональних та міжрегіональних проблем розвитку, що сприятиме посиленню вертикальної та горизонтальної координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування під час здійснення заходів щодо динамічного зростання центрів економічної активності та інтеграції до них територій, що мають менший потенціал розвитку, насамперед сільських районів та невеликих населених пунктів;

- державні програми подолання депресивності окремих територій, визначених згідно із Законом України "Про стимулювання розвитку регіонів". З метою узгодження таких програм з регіональними стратегіями розвитку та планами заходів щодо їх реалізації планується внесення змін до законодавства, які передбачають розширення переліку індикаторів, що характеризують стан депресивності, і включення до нього показників, що характеризують соціальне становище місцевого населення;

- державні програми розвитку транскордонного співробітництва, які передбачають консолідацію зусиль, спрямованих на сприяння розвитку єврорегіонів, ліквідацію інфраструктурних та адміністративних бар'єрів для активізації співпраці прикордонних територій, провадження спільної діяльності у сфері малого та середнього бізнесу, підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів, розбудову їх виробничої та соціальної інфраструктури;

- державні цільові програми в окремих сферах соціально-економічного розвитку, розроблення яких повинне здійснюватися з урахуванням стратегії за участю місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядуванням;

- державні цільові програми розвитку окремих територій, розроблені з урахуванням особливостей їх економічного, соціального та екологічного

становища за участю органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань відповідних територій.

На нашу думку, інструменти реалізації стратегії не повинні обмежуватись планами та програмами. Їх склад повинна формувати система організаційних, правових, фінансових та контролюючих інструментів реалізації. При цьому організаційні інструменти містять вказані вище програми та плани, що деталізують реалізацію стратегії, тоді як правові інструменти передбачають зміну існуючих та розробку нових нормативно-правових актів, що сприятимуть прийняттю ефективних стратегічних рішень. Фінансові інструменти реалізації стратегії є одними з найбільш важливих, адже дозволяють реалізувати намічені планові завдання. Серед фінансових інструментів виокремлюється є бюджетне фінансування, що спрямовуються на реалізацію стратегічних пріоритетів, інвестиційні можливості інститутів державно-приватного партнерства, кошти Державного фонду регіонального розвитку, що спрямовуватимуться на інноваційний розвиток регіонів. Не менш важливими є інструменти контролю за реалізацією стратегії. На нашу думку, одними з найбільш гострих проблем регіонального менеджменту на сьогоднішньому етапі розвитку країни є безвідповідальне відношення органів влади до результатів своєї роботи. Питання ефективності та результативності управлінських рішень є одними з ключових при реалізації регіональної політики, тому вони вимагають детального як наукового, так і практичного пропрацювання.

Реалізація розробленої стратегії капіталізації регіонів здійснюється через заходи регіональної політики капіталізації. В залежності від набору інструментів та важелів такої політики, вона може бути ефективною чи неефективною. Критеріями віднесення її до того чи іншого типу є індикатори ефективності реалізації політики, якими є чіткі кількісні показники, що характеризують приріст соціально-економічних показників у регіонах України, зокрема доданої вартості, валового регіонального продукту, фінансових результатів суб’єктів підприємництва, рівня зайнятості, доходів домогосподарств, депозитних вкладів тощо.

Ефективність регіональної політики капіталізації визначає нарощення чи зменшення ринкової вартості регіону у порівнянні з вхідним рівнем.

За умови нарощення ринкової вартості регіону, подальші дії слід спрямувати на підвищення інвестиційної привабливості регіону з метою забезпечення стабільного зростання вартості його активів. При цьому інвестиційна привабливість розглядається як узагальнююча характеристика інвестиційних переваг та недоліків регіону з позиції отримання максимального ефекту від вкладання капіталу. Розгляд інвестиційної привабливості регіону з такої точки зору зосереджує увагу на певним чином ототожненні процесів капіталізації та інвестування, оскільки вони досягають спільного результату – нарощення вкладеного капіталу. Тому створення сприятливих у регіоні умов для залучення та ефективного інвестування капіталу є важливим напрямком підвищення ринкової вартості регіону. Погоджуємось з думкою Кремень О.І., Куберки В.І., що інвестиційна привабливість визначається досягненням компромісу між інтересами інвестора і реципієнта інвестицій. Так як, рівень ефективності інвестицій при прийнятті рішення щодо інвестування має вирішальне значення для інвестора, а обсяг інвестицій та умови, на яких вони надаються, є дуже важливими для особи, яка прагне їх залучити. Тому інвестиційна привабливість – це результат узгодження інтересів учасників інвестиційного процесу [46, с.212].

За умови ж неефективної діяльності регіональних суб’єктів та, як наслідок, зменшення ринкової вартості регіону, зусилля повинні бути спрямовані на пошук додаткових джерел капіталізації регіону для забезпечення приросту фактичної ринкової вартості регіону порівняно з вихідною. У цьому напрямі значення інвестиційної привабливості є не менш важливим, однак дії регіональних суб’єктів повинні спрямовуватись на пошук додаткових джерел капіталізації. Цього можна досягти не стільки піднімаючи інвестиційну привабливість існуючих об’єктів інвестування, скільки здійснюючи пошук нових об’єктів прикладання інвестицій, що вимагає зміни підходів до залучення

інвестицій та активізації зусиль у пошуку як внутрішніх, так і зовнішніх інвестиційних джерел.

Таким чином, у поданій схемі показано взаємозв'язок між капіталізацією регіону та його ринковою вартістю, при цьому остання розглядається як результат процесу капіталізації, за якою визначається його ефективність та стабільність. Інвестиції у даній схемі також відіграють одну з найбільш важливих ланок, що забезпечує такий взаємозв'язок. Разом з тим, кожен з етапів трансформації ринкової вартості регіону супроводжується інвестиційними ризиками, що розглядаються як рівень ймовірності неотримання інвестиційних очікувань. Серед інвестиційних ризиків, які визначають стан інвестиційного клімату як у країні в цілому, так і її регіонах, за словами Ушакова В.В. прослідковується недостатня участь банківської системи у фінансуванні реального сектору економіки [47]. Ми погоджуємось, що активність банківського сектора для капіталізації економіки регіонів є недостатньою. Сьогодні в регіонах України склалась ситуація, за якою не стільки кількість банківських структур, спектр банківських послуг, а вартість надання ними цих послуг є фактором, що перешкоджає становленню реального сектора економіки, та, як наслідок, нарощенню капіталізації та підвищенню ринкової вартості регіону.

Такій ситуації сприяють, в першу чергу, інфляційні чинники, що включені у кредитну відсоткову ставку і гальмують кредитну активність господарюючих суб'єктів навіть за умови реальної потреби у фінансових ресурсах. Це зумовлено тим, що норма рентабельності господарюючих суб'єктів не покриває відсоткової ставки за користування кредитними коштами. На сьогодні середня ставка за кредитами на позичковому банківському ринку становить біля 35 %, при цьому облікова ставка НБУ 27 % станом на кінець 2015 року [48]. Такі рівні зумовлені потребою недопущення інфляційних втрат банківськими структурами, що породжує затяжну фінансову та, як наслідок недокапіталізації, економічну кризу у регіонах України.

Таким чином, в умовах сьогодення, низький рівень капіталізації економіки створює підґрунтя для блокування соціально-економічного розвитку регіонів України, які стають залежними виключно від зовнішніх запозичень, що спрямовані на вирішення поточних, а не стратегічних завдань.

Тому на даному етапі важлива роль відводиться органам регіональної влади. Ми погоджуємось з думкою Степаненка С.В., що в інвестиційній привабливості важливу роль відіграє конкурентоспроможність регіональної влади, впровадження ефективних механізмів адміністративного управління і модернізація владних структур, формування базових мобілізаційних ідей для території. Необхідним є виявлення максимально конкурентоспроможні області бізнесу і сфери інноваційного розвитку, проведення політики по просуванню даного бізнесу в інші регіони і на міжнародний ринок, а також включання регіональних бізнес-структур в реалізацію пріоритетних національних проектів [49]. Тому на органи влади, особливо, в умовах затвердження принципів децентралізації управління, покладається визначальна роль зростання ринкової вартості регіонів шляхом вибору пріоритетних регіональних проектів та системної їх підтримки, в т.ч. у джерелах капіталізації.

Такими пріоритетами, на нашу думку, повинні бути проекти, націлені на виробництво кінцевої продукції з високою часткою доданої вартості. На жаль, на сьогодні у регіонах України склалась ситуація, за якою підприємницькі структури зорієнтовані на експортне сировинно орієнтоване виробництво, що не створює стабільного підґрунтя капіталізації регіональної економіки, а лише сприяє короткостроковій капіталізації окремих господарюючих суб'єктів. Тому одним із першочергових завдань є формування капіталізованого економічного простору країни, збільшення місткості внутрішнього ринку, акцентування уваги на виробництві продукції з високим вмістом доданої вартості, що створить підґрунтя фінансової міцності та зростання ринкової вартості регіонів держави. Систематизація наведених вище підходів дозволила виокремити умови для нарощення ринкової вартості регіонів країни (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Умови нарощення ринкової вартості регіонів країни*

Умови нарощення ринкової вартості регіону	Пріоритетні завдання	Очікуваний результат
Зменшення вартості залученого капіталу	Скорочення рівня інфляції	Зростання ролі банківського сектора у капіталізації економіки регіону
Зростання обсягів виробництва з високою часткою доданої вартості	Стимулювання реального сектора економіки	Зростання капіталізації економіки регіону, підвищення рівня доходів домогосподарств, рівня зайнятості
Посилення рівня відповідальності за управлінські рішення	Розробка чітких критеріїв відповідальності за результати діяльності органів влади	Ефективна регіональна політика капіталізації
Інноваційна спрямованість регіональної економіки	Стимулювання інноваційної діяльності	Зростання капіталізації економіки регіону на довгостроковій основі
Розвиток державно-приватного партнерства у регіоні	Баланс інтересів і партнерських відносин держави і підприємницьких структур	Альтернативність джерел фінансування регіональних пріоритетів
Залучення коштів державного фонду регіонального розвитку	Розробка реальних інноваційних проектів	Стимулювання розвитку регіональної економіки
Підвищення інвестиційної привабливості регіону	Відповідність регіону вимогам інвесторів: забезпечення прибутковості, безризиковості та ліквідності інвестицій	Стабільне зростання вартості активів регіону
Збільшення місткості внутрішнього ринку	Структурна перебудова економіки на сучасній технологічній та ресурсній базі	Мультиплікативна капіталізація

*розроблено автором

Таким чином, виконання наведених умов дозволить забезпечити розвиток динамічно та ефективно працюючої економіки, наростити ринкову вартість регіонів країни, що стане передумовою його фінансової міцності.

Очікуваними результатами від нарощення ринкової вартості регіонів є підвищення рівня капіталізації економіки, зростання фінансових можливостей домогосподарств, підвищення рівня зайнятості населення, тобто покращення соціально-економічної ситуації.

Отже, капіталізація та ринкова вартість є взаємозалежними поняттями, що мають спільний результат – є передумовою соціально-економічного благополуччя у регіоні.

Висновки до розділу 1

Доведено, що капіталізацію регіону слід розглядати як комплексне явище, що характеризує різні процеси, пов’язані з генеруванням капіталу. Процес при цьому розглядається як тривала у часі послідовність певних дій для отримання результату. Такими процесами, є: процеси нагромадження капіталу, що передбачають первісне та наступне накопичення та концентрацію капіталу завдяки об'єднанню капіталів різних власників, що є передумовою інвестування в регіональну економіку; процеси вкладання (інвестування) капіталу у регіональну економіку, що створюють умови для нарощення капіталу шляхом створення доданої вартості; процеси створення доданої вартості регіону, що забезпечують його соціально-економічний розвиток; процеси розподілу створеної доданої вартості регіону, тобто перетворення доданої вартості у реінвестований капітал та споживчий капітал на потреби регіональної економіки.

Обґрунтовано сутність капіталізації регіону як процесу нарощення його ринкової вартості завдяки економічним відносинам щодо залучення в економічний оборот регіону його ресурсів для отримання максимальної ефективності. При цьому виокремлено поняття ефективної та неефективної капіталізації. Важливими умовами ефективної капіталізації регіону є дбайливе ставлення до навколишнього природного середовища та забезпечення справедливого розподілу економічних благ серед населення регіону. Неефективна капіталізація регіону не передбачає наведених умов.

Обґрунтовано функції капіталізації регіону, до яких віднесено: трансформаційну, накопичувальну, відтворювальну, інвестиційну, стимулюючу, стратегічну, інформаційну, прогнозну, розподільчу та визначено їх особливості для ефективної та неефективної капіталізації регіону.

Визначено критерії віднесення капіталізації регіону до ефективного чи неефективного типу, що включають: обсяг капіталу, залученого у регіональну економіку; джерела капіталу, залученого у регіональну економіку; напрямки

вкладання капіталу; прибутковість вкладання капіталу; обсяг створеної доданої вартості регіону; результативність вкладання капіталу для регіону.

Доведено вплив банківського сектору на процес капіталізації економіки регіону, який досліджено за депозитною, кредитною, розрахунково-касовою функціями банків та визначено форми фінансової підтримки регіональних проектів банківськими структурами шляхом надання кредитів (в т.ч. пільгових) територіальним громадам, де реалізується проект, забезпечення співфінансування регіональних проектів, надання коштів на засадах благодійності, меценацтва, організації створення і надання позики добровільному об'єднанню осіб для реалізації спільного інфраструктурного об'єкту тощо.

Визначено фактори впливу на територіальну організацію банківської системи (демографічні, рівень розвитку підприємництва у регіоні, географічне розміщення регіону, близькість до кордону, купівельна спроможність населення та інші чинники), що дозволило виявити нерівномірне розміщення банківських структур у регіонах України. Виявлено, що у високорозвинутих регіонах, великих промислових центрах спостерігається висока концентрація банківських установ, що зумовлює значну конкуренцію між ними. У слаборозвинутих регіонах спостерігається протилежна ситуація, де ринок фінансових послуг більш монополізований і формується декількома банками.

Розроблено концептуальну схему впливу банківських установ на процес капіталізації економіки регіонів, що визначає економічну та соціальну роль такого впливу. У даному напрямі доведена потреба акцентування діяльності банків на підтримці малого та середнього бізнесу у малорозвинених регіонах, що дозволить реалізувати соціальну роль банків у регіонах, тим самим забезпечуючи їх ефективну капіталізацію.

Систематизовано проблеми банківського сектора з позиції його впливу на капіталізацію економіки регіонів України, до яких віднесено: валютні коливання, знецінення національної грошової одиниці, доларизація заощаджень

громадян, зростання відсоткових ставок за кредитні ресурси, падіння реальної купівельної спроможності населення, відсутність податкових та інших інструментів для стимулювання інвестиційної активності фінансово-кредитних установ, в т.ч. інноваційного спрямування, що блокує можливості капіталізації економіки регіонів.

Обґрунтовано концептуальні підходи до визначення ринкової вартості регіону у світлі змістового наповнення його ефективної капіталізації, відповідно до чого визначено моделі оцінки ринкової вартості регіону, які у тій чи іншій мірі базуються на оцінці капіталізації як результату (ресурсний та ринковий підходи) та як процесу (доходний та комбінований підходи), тим самим органічно поєднуючи явища капіталізації регіону з його ринковою вартістю.

Доведено, що в умовах сьогодення, низький рівень капіталізації економіки створює підґрунтя для блокування соціально-економічного розвитку регіонів України, які стають залежними виключно від зовнішніх запозичень, що спрямовані на вирішення поточних, а не стратегічних завдань.

Результатом теоретичних напрацювань роботи є наукове обґрунтування важливості формування капіталізованого економічного простору регіонів країни, збільшення місткості внутрішнього ринку, акцентування уваги на виробництві продукції з високим вмістом доданої вартості, що створить підґрунтя фінансової міцності та зростання ринкової вартості регіонів держави.

За результатами досліджень даного розділу опубліковані матеріали у працях [50-54].

РОЗДІЛ 2
ДІАГНОСТИКА КАПІТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

2.1. Методичні підходи до оцінки капіталізації економіки регіону

Механізмам нарощення капіталізації регіонів країни повинна передувати комплексна та системна оцінка сильних та слабких сторін розвитку регіонів, аналіз умов, можливостей та результатів капіталізації у площині створення підґрунтя для нарощення ринкової вартості.

У теоретичному розділі роботи нами було досліджено суть та функції капіталізації регіону, що повинно стати основою проведення такої оцінки. З врахуванням теоретичних розробок, слід визначитись із завданнями, послідовністю проведення оцінки, вибором системи розрахункових показників та їх узагальненням з метою формування достовірної інформаційної бази, як підґрунтя розробки механізмів нарощення капіталізації регіону.

Оцінка рівня капіталізації економіки на регіональному рівні та ролі банківського сектора у даному процесі є багатоаспектним явищем і включає у себе три напрямки: регіональну діагностику, оцінку капіталізації та оцінку ролі банківського сектора у капіталізації економіки регіону. Зупинимось на існуючих напрацюваннях за кожним з напрямків.

На загальнодержавному рівні розроблено методики оцінки рівнів регіонального розвитку, зокрема: методика оцінки рівня ділової активності регіону, концепція створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання розроблені Кабінетом Міністрів України [55, 56]; методика оцінювання інвестиційної привабливості, розроблена Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України [57]; методика розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку, прийнята Державним комітетом статистики України [58] та інші. Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів» [59] обґрунтовується доцільність проведення моніторингу показників розвитку

регіонів, районів, міст з метою визначення депресивних територій. Державна стратегія регіонального розвитку до 2020 року містить розділ з характеристикою основних сучасних тенденцій та викликів регіонального розвитку, що стають основою формування його стратегічних цілей та пріоритетів.

Провідні вітчизняні та закордонні школи регіоналістики пропонують авторські бачення методик проведення оцінки рівня розвитку регіонів, їх конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості, ендогенного потенціалу, міжрегіональних зв'язків, регіональної конвергенції та ін. Так, Вахович І.М. запропоновано використовувати кластерний метод для оцінки рівня соціо-еколого-економічного розвитку регіонів країни [60]. При цьому інтегральна оцінка розвитку соціальної, екологічної та економічної підсистем регіону, на думку автора, повинна відповідати наступним вимогам: по-перше, дозволяти об'єктивно визначити інтегральні рівні розвитку регіону; по-друге, бути універсальною, тобто забезпечувати можливість порівнювати рівні розвитку соціо-еколого-економічної системи регіону у різноманітних аспектах. Кластерний підхід при оцінці розвитку регіональних систем, на нашу думку, є одним із провідних, оскільки у математичній інтерпретації зменшує недоліки усереднення часткових показників при зведенні інтегрального індексу.

Науковий інтерес представляє методика оцінки рівнів регіонального розвитку, запропонована Пиріг С.О., що передбачає порівняння регіонів України за рівнем розвитку інформаційної економіки та базується на розрахунку індикатора цифрового розриву. Порівнюючи фактичні показники довжини інфокомунікаційного вектора з попередніми роками, автор визначає тенденцію до зменшення цифрового розриву чи його збільшення[61, с.94].

Для оцінки рівня ендогенно орієнтованого розвитку регіону Забедюк М.С. пропонується провести аналіз та оцінку ендогенної забезпеченості регіону, ендогенної ефективності регіону та ендогенної спроможності регіону[62, с.70]. При цьому математичний апарат містить підхід,

що передбачає порівняння фактичних індикаторів, що характеризують ендогенну складову розвитку регіону, із визначеною еталонною базою (пороговими значеннями показників). Застосування даного підходу дозволяє порівняти ендогенні можливості регіонів не лише у виокремленій їх сукупності.

За відхиленням фактичних даних від порогових пропонує досліджувати рівень розвитку регіону та, зокрема, рівень його економічної безпеки Різник Н.С. [63, с.63], фінансової безпеки - Барановський О.І. [64, с.83], Вахович І.М. [65, с.252], продовольчої безпеки – Бодак І.В. [66, с.332], соціальної безпеки – Стрижеус Л.В. [67]. та інші. Суть підходу полягає у підборі порогових значень, якими є світові індикатори розвитку та соціального забезпечення, науково обґрунтовані напрацювання дослідників, та їх співставлення з фактичними даними для певного регіону. Рівень відхилення фактичних значень від порогових свідчить про певний рівень безпеки чи небезпеки розвитку. Такий підхід до оцінки рівнів розвитку регіону, на нашу думку, є обґрунтованим, оскільки дозволяє порівняти регіони не лише між собою, а й еталонними значеннями. Недоліком підходу є суб’єктивна складова при виборі порогових значень.

Сторонянська І.З., Ропотан І.В., Табалова О.Є. для оцінки диференціації регіонів за рівнями розвитку та їх забезпеченням пропонують використовувати розширену систему економіко-статистичних методів, що включать оцінку економічних, соціальних та екологічних параметрів розвитку регіону на основі розрахунку дисперсії, середньоквадратичного відхилення, коефіцієнта асиметрії, квінтильного, децильного коефіцієнтів, коефіцієнтів Джині, Герфіндаля, Тейла та ін. [68, 69, 70]. Така методика є об’єктивною, однак досить складною математичною процедурою.

Ткачук І., Кропельницькою С. запропоновано оцінку регіональної економіки здійснювати на основі аналізу ієрархій [71, с.79], що передбачає ранжування найбільш значущих показників впливу на розвиток регіону з конкретизацією їх у часткових показниках. Недоліком такого підходу є суб’єктивізм в оцінці важливості показників впливу на результуючий показник.

У закордонній практиці для оцінки рівнів розвитку країн та регіонів набули популярності методики, що передбачають оцінку конкурентоспроможного розвитку, представлену Світовим економічним форумом (WorldEconomicForum) [72], розрахунок індексу економічної свободи, розробленого Інтелектуальним центром фундації (HeritageFoundation), розрахунок індексу людського розвитку, розроблену ООН, розрахунок індикатора справжнього прогресу (GenuineProgressIndicator - GPI) [73], індексу сталого економічного благополуччя (IndexofSustainableEconomicWelfare (ISEW)) [74], запропонованих організацією «RedefiningProgress», оцінку інвестиційної привабливості країн і регіонів WorldBank, InstitutionalInvestor [75], BusinessEnvironmentRiskIndex (BERI), Moody'sInvestorService [76], інші.

Досліджуючи підходи науковців, можна узагальнити методи, на яких базується оцінка тенденцій регіонального розвитку, які у тій чи іншій мірі можна застосовувати для аналізу капіталізації економіки регіонів країни:

- індексний метод, який набув широкого використання у вітчизняній регіоналістиці. Суть методу полягає у виборі системи часткових показників, що характеризують ті чи інші аспекти розвитку регіону, їх стандартизацію і узагальнення в інтегральний індекс рівня розвитку регіону;
- метод соціологічних досліджень, що включає спостереження, опитування, співбесіди для оцінки ситуації у регіонах, настроїв та отримання суб'єктивних висновків;
- кластерний метод, що передбачає багатовимірну статистичну процедуру, яка виконує збір даних, що містять інформацію про вибірку регіонів за певними характерними ознаками і тенденціями, а потім упорядковує їх в порівняно однорідні групи – кластери;
- картографічний метод, що передбачає використання карт для відображення просторового розміщення продуктивних сил, ефективності їх використання та дозволяє наглядно відобразити регіональні диспропорції у рівнях розвитку.

Наведені вище методи та підходи є узагальненням тих, що використовуються у регіональній економіці для оцінки рівня їх розвитку. Тому при аналізі рівня капіталізації економіки регіонів країни вони будуть взяті за основу дослідження. Особливістю оцінки капіталізації економіки регіонів країни є її багатоаспектність, оскільки капіталізація розглядається і як процес нагромадження капіталу, і як процеси вкладання (інвестування) капіталу у регіональну економіку, і як процес створення та розподілу доданої вартості регіону.

Відповідно, у наукових дослідженнях зустрічаються різні підходи до оцінки капіталізації економіки. В основному, методики стосуються оцінки капіталізації на мікрорівні. Найбільшого поширення серед них набув підхід, що базується на використанні коефіцієнта капіталізації, який дозволяє переведення чистих потоків капіталу від використання об'єкта у його вартість. Суть коефіцієнта капіталізації полягає в поєднанні двох економічних процесів - отримання доходу на капітал та відшкодування капіталу інвестора-власника [40] і кількісно визначається як співвідношення прибутку до вартості власності, що створила цей прибуток за певний проміжок часу.

Для регіонального рівня, коефіцієнт капіталізації економіки за таким підходом можна визначити:

$$k_p = \frac{ВРП}{K_{РЕ}} \cdot 100\ \% \qquad (2.1)$$

де ВРП – валовий регіональний продукт, грн;

$К_{РЕ}$ – вкладений в регіональну економіку капітал, грн.

При цьому ВРП характеризує прибуток регіону за певний проміжок часу, тоді як вкладений в регіональну економіку капітал можна визначити за обсягом інвестицій регіону.

При визначенні впливу банківського сектора у рівень капіталізації економіки регіону слід у знаменник наведеної формули включити величину капіталу, наданого фінансовими установами, у регіональну економіку:

$$k_p = \frac{ВРП}{К_{РЕ}^{БС}} \cdot 100\ \% \qquad (2.2)$$

де ВРП – валовий регіональний продукт, грн;

$К_{РЕ}^{БС}$ – вкладений в регіональну економіку капітал банківського сектора, грн.

Якщо ж капіталізацію визначати з позиції вкладання капіталу в основні засоби, слід використовувати формулу:

$$k_p = \frac{\Delta ОЗ}{ВРП^{t-1}} \cdot 100\ \%, \qquad (2.3)$$

де ΔОЗ – приріст основних засобів регіону, грн.;

$ВРП^{t-1}$ – валовий регіональний продукт року, що передує звітному, тис. грн.

Такий підхід відповідає методу визначення капіталізованої вартості доходу і фактично дозволяє визначити, яка частка валового регіонального продукту минулого року була спрямована на оновлення основних засобів регіону.

Для визначення рівня впливу банківського сектора і, відповідно, наданого ним позичкового капіталу, на рівень капіталізації економіки регіону, можна скористатись формулою, що лежить в основі визначення вартості економічних суб’єктів мікрорівня за брутто-результатом його діяльності. Адаптувавши дану методику на рівень регіону, можна для визначення вартості капіталу регіону,

що генерується завдяки позичковому банківському капіталу, скористатись формулою:

$$Vk_p = \frac{ВРП + \%БК}{WACC} - БК, \quad (2.4)$$

де Vk_p - вартість капіталу регіону, що генерується завдяки позичковому банківському капіталу, грн.;

ВРП – валовий регіональний продукт, грн;

WACC – середньозважена вартість банківського капіталу, вкладеного в економіку регіону, %;

БК – обсяг банківського капіталу, вкладеного у регіональну економіку, грн.;

%БК – сукупні фінансові витрати, сплачені у регіоні за користування банківським капіталом, грн.

У теорії капіталізації банку виокремлюють такі поняття як «пряма капіталізація банку» і «зворотна капіталізація банку». Пряма капіталізація становить перетворення вартості (матеріальних активів і грошових коштів) у банківський капітал, тобто характеризує поповнення власного капіталу банку за рахунок реінвестування певної частини прибутку банку. Зворотна капіталізація – це процес оцінки, визначення вартості банківської установи на основі реального доходу, прибутку[77].

Екстраполюючи такий підхід на рівень регіону, рівень капіталізації регіону за «прямим методом» визначається за формулою:

$$k_p = \frac{\Delta ВК}{ЧП} \cdot 100\ \%, \quad (2.5)$$

де $\Delta ВК$ – приріст власного капіталу суб'єктів господарювання, грн.;

ЧП – величина чистого прибутку суб'єктів господарювання регіону, грн.

У випадку збитковості суб'єктів господарювання регіону, у знаменник формули слід включити дохід, а не прибуток.

Зворотну ж капіталізацію доцільно оцінювати за формулою (2.1), що дозволяє у якості доходу взяти обсяг валового регіонального продукту.

На сьогодні є певні напрацювання вітчизняних та закордонних шкіл регіоналістики у дослідженні капіталізації на рівнів регіонів. Так, науковцями Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень запропоновано оцінку капіталізації економіки здійснювати за показниками реальної капіталізації як стану та як процесу. При цьому показниками оцінки капіталізації як стану є: валове нагромадження, у відсотках до ВВП; капітальні інвестиції, у відсотках до ВВП (ВРП); індекс інвестицій в основний капітал, у відсотках до 1990 року; зміни у структурі інвестицій в основний капітал за видами діяльності та видами промислової діяльності; ВВП (ВРП) на душу населення. При цьому рівень нагромадження (за відсутності офіційних статистичних даних) пропонується оцінювати за відсотковим відношенням капітальних інвестицій до ВРП [14, с.39].

Для оцінки рівня капіталізації економіки регіону як стану науковцями пропонується використовувати показники, що характеризують стан основних засобів (за вартостями основних засобів, рівнем зносу, структурою за видами, сферами економічної діяльності, галузями промисловості, територіями) [14, с.43]; стан людського капіталу (за дисконтованим рівнем заробітної плати на душу населення; рівнем ВРП на душу населення; на основі розрахунку національного багатства, природного та фізичного капіталу; на основі розрахунку індексу людського розвитку; на основі показників освіти); стан соціального капіталу (оцінки міжособистісної, моральної та організаційної складових соціального капіталу) [14, с.59]; стан природного капіталу (рентний підхід) [14, с.76]. Напрацювання науковців дозволяють оцінити рівень капіталізації регіону, однак є певні неточності у проведенні оцінки та відсутній детальний опис проведення математичних розрахунків.

Науковці Інституту регіональних досліджень НАН України рівень капіталізації регіону пропонує визначати за формулою[78, с.178]:

$$k_p = \frac{ОК}{ДА} \cdot 100\ \%, \tag{2.6}$$

де ОК – основний капітал, нагромаджений в регіоні, грн.;

ДА – довгострокові активи регіону, грн.

Такий підхід, на нашу думку, є доцільним, однак не достатнім, оскільки не дозволяє оцінити усю багатогранність явища капіталізації регіону.

Конягин В., Цибульский В.Р. [79, 80] капіталізацію регіону пропонують досліджувати за рівнем капіталізації домашніх господарств, що на ньому розміщені. При цьому пропонується використання двох підходів до оцінки:

- за доходами домашніх господарств:

$$k_p = \frac{(d - m) \times 12 \times N}{N / p}, \tag{2.7}$$

- за заробітною платою домашніх господарств:

$$k_p = \frac{(z - m) \times 12 \times N}{N / p}, \tag{2.8}$$

де k_p – коефіцієнт капіталізації, грн/домогосподарство;

d – грошовий дохід на одну особу за місяць, грн/особу;

z – заробітна плата однієї особи в місяць, грн/особу;

m – прожитковий мінімум, грн/особу;

N – чисельність населення в регіоні, тис. осіб;

p – середній розмір одного господарства у регіоні, осіб;

Певним недоліком такого підходу є те, що у розрахункових формулах взято до уваги, що усі члени домогосподарства мають однакові заробітки. Разом з тим, підхід за капіталізацією домогосподарств може бути використаний для оцінки рівня капіталізації регіону. Таким самим чином можна оцінити також рівень капіталізації регіону за рівнем капіталізації його господарюючих суб'єктів, використовуючи широкий спектр методів оцінки. Сіліфонкіною С.В. пропонується економіку регіону в даному випадку розглядати як сукупність зареєстрованих на даній території компаній. Їх сумарна капіталізація визначається дисконтуванням очікуваних грошових потоків від функціонування компаній до певного періоду часу з урахуванням виявлених загальнодержавних і регіональних ризиків. Величина щорічних грошових потоків формується за рахунок таких складових: сальдований фінансовий результат діяльності організацій, чисті капітальні витрати (амортизація за відрахуванням інвестицій), зміна негрошових оборотних активів і боргових зобов'язань (кредиторської заборгованості та заборгованості за кредитами і позиками). Розрахований таким чином показник капіталізації враховує ефективність діяльності компаній, стан основних фондів і темпи їх оновлення, рівень боргового навантаження. Зрештою величина капіталізації показує, чи достатній генерований суб'єктом грошовий потік для фінансування власного розвитку [81, с.101]. При цьому критерії і показники капіталізації для діагностики сталого розвитку економіки регіону Сіліфонкіна С.В. систематизовує за рівнем, структурою та динамікою капіталізації [82].

Такий же підхід до оцінки капіталізації регіону у Дедкова М.В., який визначає її як сумарну вартість активів довгострокового (капітального) характеру економічних агентів регіональної юрисдикції різної форми власності будь-якої організаційно-правової форми і будь-якого виду діяльності [83]. Однак, такий підхід є дещо обмеженим, оскільки включає активи лише господарюючих суб'єктів. Крім того, автором до уваги беруться лише довгострокові активи, що певним чином обмежує рівень капіталізації економіки регіонів.

Рожков Ю.В., Чорна І.П. [84, с.82] капіталізацію регіону пропонують досліджувати за допомогою формули оцінки грошового потенціалу регіону:

$$ГПр = ГЗ_{ТУ} – ГЗ_{ІБ} + ГЗф + МОн + МОо, \quad (2.9)$$

де ГПр – грошовий потенціал регіону;

$ГЗ_{ТУ}$– безготівкові грошові засоби на рахунку територіального управління національного банку регіону;

$ГЗ_{ІБ}$– гроші на коррахунках філіалів кредитних організацій інших регіонів, поточних рахунках підрозділів головних підприємств та організацій, зареєстрованих в іншому регіоні;

ГЗф – грошові засоби на субрахунках філіалів банків, поточних рахунках підрозділів головних підприємств та організацій, зареєстрованих в даному регіоні, але знаходяться на іншій території;

МОн - неорганізована частина готівково-грошового обігу певного регіону;

МОо - організована частина готівково-грошового обігу певного регіону.

На нашу думку, такий підхід заслуговує на увагу, оскільки господарюючі суб’єкти зберігають кошти на банківських рахунках, де їх можна прослідкувати. Однак, такий підхід не дозволяє оцінити рівень капіталізації регіону як процесу нагромадження та розподілу валового регіонального продукту, ефективності такого процесу.

Овчиннікова О.П., Лищикова Ю.В. [18, с.45], розглядаючи капіталізацію економіки регіону як нарощення вартості активів за рахунок залучення у процес відтворення усіх складових регіонального економічного потенціалу, оцінку регіональних активів пропонує здійснювати за такими складовими: природні ресурси; виробничий потенціал; трудові ресурси; інвестиційна привабливість; інноваційний потенціал; ринкова інфраструктура.

Такий підхід дозволяє оцінити стан капіталізації регіону за вартістю активів, однак не визначає рівень капіталізації економіки регіону як процесу.

Айрапетян Б.Г. і Беляков В.О [85, с.185]. пропонують формулу оцінки капіталізації регіонального потенціалу, яка має такий вигляд:

$$k_p = \sum \frac{ВРП_i}{(1+r)^i} \quad \text{або} \quad k_p = \frac{ВРП}{r}, \tag{2.10}$$

де$ВРП_i$– валовий регіональний продукт в і-тому році, грн.;

r – ставка дисконтування, %;

$ВРП$ – валовий регіональний продукт за останній звітний період, грн.

Такий підхід заслуговує на увагу, однак не дозволяє у повній мірі оцінити ефективність використання в економіці регіону капітальних благ для оцінки стабільного розвитку регіону у майбутньому. Тому для оцінки рівня капіталізації регіону до уваги слід брати наробки усіх вчених.

Певним чином це дозволяє підхід, запропонований Д.С. Лисенко та Н.Ш. Гафуровим [86], згідно якого капіталізацію регіону слід оцінювати як:

- поточну вартість усіх сукупних активів регіону;
- приріс власного капіталу регіону;
- процес, результатом якого є додана вартість, як одне із джерел інвестицій;
- процес, наслідком якого є підвищення фінансової стійкості та ділової активності регіону.

Визначення ролі банківського сектора у капіталізації економіки регіону у тій чи іншій мірі дозволяють підходи, що передбачають оцінку ринку банківських послуг регіону - Дружиніна А.Г., Шевцова М.Ю., Солодовник Ю.О., Грудзевич У.Я., Климко О.О. [87; 88, с.150; 89, с.627; 90, с.39], пропорційності розподілу за регіонами кредитних вкладень - Герасименко С.С., Головач А.В., Єріна А.М.[91], територіальної організації банківської системи -

Корецька Н.І. [92, с.43], Люзняк М. [93, с.55], міжрегіональних фінансових потоків банківської системи – Другов О.О. [94, с.7], Чернюк Л.Г., Кондрашихін А.Б., Качала Т.М. [95, с. 142], ефективності діяльності банківської системи регіону [96, 97], іноземного капіталу в банківській системі Верніков А.В. [98, с. 63] та інші аспекти розвитку банківської системи на регіональному рівні.

З врахуванням напрацювань науковців, на нашу думку, для оцінки рівня впливу банківського сектора на капіталізацію економіки регіону доцільно використовувати такі розрахункові формули:

- для оцінки капіталізації за рівнем банківських активів регіону:

$$К_{БА} = \frac{Аб_i}{ВРП_i}, \qquad (2.11)$$

де $Аб_i$ – активи банків та їх мережі i–го регіону, грн.;

$ВРП_i$– валовий регіональний продукт, грн.;

– для оцінки капіталізації за кредитною активністю банківських установ регіону:

$$К_{БК} = \frac{Кб_i}{Аб_i}, \qquad (2.12)$$

де $Кб_i$ – сума кредитів банків i –го регіону;

$Аб_i$ – сума активів банківської системи i –го регіону

- для оцінки рівня іноземної капіталізації банків:

$$К_{ІК} = \frac{К_{ін}}{Вкб}, \qquad (2.13)$$

де $К_{ін.}$ – іноземна частка в капіталі банків i –го регіону;

$Вкб$ – власний капітал банківської системи i –го регіону

З врахуванням теоретичних напрацювань і з метою охоплення усіх складових капіталізації як процесу нарощення ринкової вартості регіону, алгоритм оцінки рівня капіталізації регіонів України, на нашу думку, повинен містити такі етапи:

- перший етап – початковий, на якому систематизується вихідна інформація з визначення напрямків оцінки;
- другий етап – підготовчий, що включає вибір показників для оцінки рівня капіталізації і методів їх математичного опрацювання;
- третій етап – розрахунковий, на якому здійснюється пошук інформаційної бази та її математична обробка;
- четвертий етап – заключний, що узагальнює отримані результати математичної обробки інформації, що стане передумовою формування механізмів нарощення капіталізації регіонів країни.

Наведені вище етапи є послідовними і дозволять здійснити достовірну оцінку капіталізації економіки регіонів України.

Така оцінка повинна базуватись на певних принципах, якими, на нашу думку, повинні бути:

- принцип об’єктивності, що передбачає отримання достовірної первинної інформації для оцінки та підтримує прагнення мінімізувати суб’єктивізм, що спотворює реальну ситуацію;
- принцип системності, що передбачає оцінку капіталізації як процесу нагромадження капіталу, як процесу інвестування капіталу, як процесів створення і розподілу доданої вартості регіону;
- принцип ефективності, що передбачає паритетність достовірності отриманих результатів оцінки з витратами на її проведення; даний принцип зумовлює потребу вибору обмеженої кількості ключових оціночних показників, що у найбільшій мірі визначають достовірність отриманого результату;
- принцип конкретизації, що передбачає вибір чітко визначених, співрозмірних у часі і просторі показників для характеристики процесу капіталізації регіону.

З врахуванням наведених принципів, перейдемо до обґрунтування першого етапу алгоритму проведення оцінки рівня капіталізації регіону та визначення ролі банківського сектора у даному процесі.

За метою врахування усіх аспектів капіталізації регіону, напрямками її оцінки вважаємо (рис. 2.1):

- оцінку капіталізації як процесу нагромадження капіталу;
- оцінку капіталізації як процесу інвестування капіталу;
- оцінку капіталізації як процесу створення та розподілу доданої вартості.

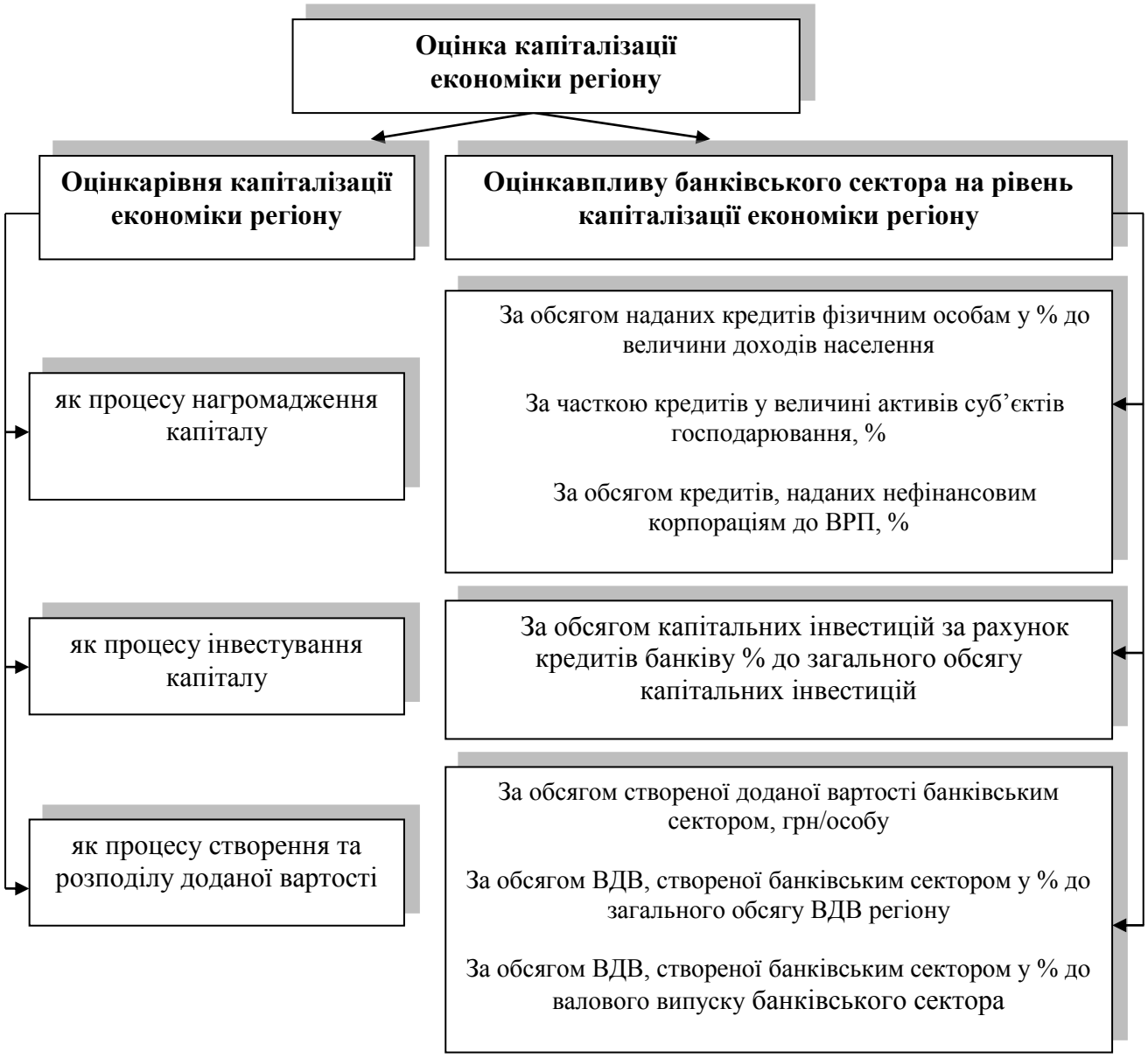


Рис. 2.1. Напрямки оцінки рівня капіталізації економіки регіону*

*розроблено автором

Окремим аспектом аналітичного дослідження буде оцінка впливу банківського сектора на капіталізацію економіки регіонів України. Такий вплив доцільно оцінити за кожним з напрямків оцінки.

Кожному з наведених напрямків повинна відповідатисистема показників для оцінки рівня капіталізації і методи їх математичного опрацювання.

При формуванні системи розрахункових показників слід дотримуватись певних принципів, адже саме від їх підбору залежать результати оцінки. На нашу думку, такими принципами підбору показників для оцінки рівня капіталізації економіки регіону є:

- принцип змістовності, який передбачає підбір показників за їх змістовим наповненням, що відображатиме потрібні результати дослідження;

- принцип єдиного вимірника, який передбачає вибір єдиного вимірника для усіх показників з метою забезпечення можливості порівняння рівня капіталізації у всіх регіонах країни. Реалізація даного принципу вимагає приведення розрахункових показників до одного виміру (чисельності жителів, площі, відсоткової частки тощо) та є одним із найважливіших методичних аспектів проведення оцінки;

- принцип співставності у часі, що передбачає підбір показників за один і той же проміжок часу для усіх регіонів.

Для здійснення оцінки пропонуємо використовувати показники, що містить офіційна статистична звітність, та їх співвідношення з метою досягнення мети аналізу.

З врахуванням наведених вище принципів, систематизовані показники оцінки подані у табл. 2.1.

Алгоритм проведення оцінки рівня капіталізації економіки регіонів країни потребує обґрунтування методів математичного опрацювання обраної системи показників. На сьогодні існує безліч підходів до математичної обробки показників оцінки тих чи інших аспектів регіональної економіки.

З врахуванням напрацювань вітчизняних та закордонних вчених, пропонуємо оцінку рівня капіталізації економіки регіонів України здійснювати

за допомогою математичних прийомів, що передбачають використання індексного методу. Сукупність математичних прийомів, що будуть використовуватись при дослідженні, представимо у вигляді послідовних методичних стадій.

Таблиця 2.1

Система показників для оцінки рівня капіталізації регіонів

Напрямки оцінки капіталізації регіону	Показники оцінки
Як процесу нагромадження капіталу	- обсяг доходів суб'єктів господарювання, грн/особу; - рівень капіталізації доходів суб'єктів господарювання, %; - середньомісячна заробітна плата працюючих, грн/особу; - нагромаджений дохід домогосподарств в розрахунку на одну особу, грн/особу; - рівень заощаджень населення за обсягом депозитів, грн/особу; - забезпечення населення житлом, $м^2$ загальної площі/особу; - приріст фінансових активів населення, грн/особу; - валове нагромадження основного капіталу домашніх господарств, тис.грн/особу; - обсяг доходів місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів), грн/особу; - обсяг експорту, дол. США/особу; - індекс споживчих цін, %.
Як процесу інвестування капіталу	- обсяг капітальних інвестицій, тис.грн/особу; - обсяги інвестицій в основний капітал на душу населення, грн/особу; - прямі іноземні інвестиції на душу населення, дол. США/особу; - інвестиції в основний капітал у житлове будівництво на душу населення, грн/особу; - приріст основних засобів регіону у відношенні до валового регіонального продукту у році, що передує звітному, %; - основний капітал регіону у відношенні до активів, %; - приріст необоротнихактивів у відношенні до власного капіталу суб'єктів господарювання, %.
Як процесу створення та розподілу доданої вартості	- створена валова додана вартість на душу населення, грн/особу; - рівень доданої вартості у валовому випуску, %; - створена валова додана вартість у розрахунку на одне підприємство, грн/од.; - частка регіону у загальному обсязі створеної доданої вартості країни,%; - частка реінвестованої доданої вартості (капітальні інвестиції до ВДВ),%; - частка ВДВ в обсязі вкладеного в регіональну економіку капіталу, %; - рівень капіталізації економічного потенціалу (за індексом зростання ВДВ), грн.

На першій стадії формується матриця первинних даних для оцінки. У загальному вигляді матриця первинних даних матиме вигляд:

$$X = \begin{bmatrix} X_{11} \cdots & X_{1J} \cdots & X_{1n} \cdots \\ X_{21} \cdots & X_{2J} \cdots & X_{2n} \cdots \\ X_{i1} \cdots & X_{iJ} \cdots & X_{mn} \cdots \end{bmatrix} \qquad (2.14)$$

де: $i \ldots n$ – кількість показників оцінки (згідно табл. 2.1);

$j \ldots m$ – кількість регіонів, що досліджуються;

xij – значення j-того показника, що характеризує стан i –того регіону.

При формуванні системи показників слід їх групувати у відношенні до того, яким чином відображається їх кількісне зростання на рівні капіталізації регіону. У цьому відношенні показники поділяються на стимулятори та дестимулятори.

До стимуляторів відносяться показники, кількісне зростання яких позитивно впливає на рівень капіталізації. Дестимуляторами є показники з протилежними властивостями.

На наступній стадії із сукупності показників слід відібрати ті, які є надто подібними для усіх регіонів. Такі показники мають назву квазіпостійних.

Щоб визначити ознаки, які несуттєво впливають на рівень розвитку регіону, слід розрахувати коефіцієнт варіації [60, с.53]:

$$Vj = Sj \,/\, Xj \;; \qquad (2.15)$$

де Vj– коефіцієнт варіації;

Sj – середньоквадратичне відхилення j –того показника:

$$S_j = \sqrt{\left[1/m \sum_{i=1}^{m} (X_{ij} - \overline{X_j})^2\right]}; \quad (2.16)$$

Xj – середньоарифметичне значення j-того показника:

$$\overline{X_j} = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^{n} X_{ij}; \quad (2.17)$$

Після визначення по кожній j-тій ознаці *vj*, перевіряється нерівність:

$$V_j < e; \quad (2.18)$$

Якщо vj менше величини e = 0,1, ознаки вважаються квазопостійними і виключаються з переліку і подальшого дослідження.

На наступній стадії слід здійснити стандартизацію первинних даних з метою забезпечення виконання одного з принципів підбору оціночних показників – принципу єдиного вимірника. При цьому слід взяти до уваги, що стандартизація для показників стимуляторів та дестимуляторів вимагає різних підходів.

Існують різні підходи до стандартизації показників оцінки. Найбільш ґрунтовним, на нашу думку, є підхід до стандартизації показників, застосована В.Гавурою [99, с.79], В.Малімон [100, с.93], які запропонували для показників стимуляторів використовувати традиційний підхід − шляхом ділення значення відповідного показника регіону на еталонне значення (максимальне), що передбачає застосування формули:

$$stX_{ij}^{s} = \frac{X_{ij}^{s}}{X_{\max}^{s}}, \quad (2.19)$$

де stX_{ij}^{s} – стандартизоване значення показника-стимулятора для певного регіону;

X_{ij}^{s} – фактичне значення показника-стимулятора для певного регіону;

$X_{\max}^{s}$ – максимальне серед усіх регіонів значення показника-стимулятора.

Для показників-дестимуляторів пропонується використовувати модифіковану формулу варіаційного розмаху [99, с.79]:

$$stX_{ij}^{d} = 1 - \frac{X_{ij}^{d} - X_{\min}^{d}}{X_{\max}^{d}}, \qquad (2.20)$$

де stX_{ij}^{d} - стандартизоване значення показника-дестимулятора для певного регіону;

X_{ij}^{d} – фактичне значення показника-дестимулятора для певного регіону;

$X_{\min}^{d}$ – мінімальне значення показника-дестимулятора;

$X_{\max}^{d}$ – максимальне значення показника-дестимулятора;

$i = 1...n$ – часткові показники, які досліджуються;

$j = 1...l$ – регіони, які досліджуються.

Використання запропонованої формули (2.20) дає змогу отримати пропорційні показникам часткові коефіцієнти та дозволяє уникнути нульового значення коефіцієнта для регіону з найвищим значенням відповідного показника за винятком випадку, коли найнижче значення є нульовим [99, с.80].

Після процедури стандартизації, важливою стадією є математична обробка часткових показників з метою отримання узагальненого інтегрального значення оцінки капіталізації для кожного з регіонів. На практиці використовуються різні математичні прийоми «згортання» часткових показників в інтегральну оцінку [60, с.55]:

$$X = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^{m} X_j ; \quad (2.21)$$

$$X = \sqrt[m]{\sum X_j} ; \quad (2.22)$$

$$X = \sqrt{\sum X^2} \quad (2.23)$$

$$X = \sqrt[m]{\prod X_j} \quad (2.24)$$

Відмінності у застосуванні розглянутих підходів полягають у характері взаємозамінності факторів, які лежать в діапазоні від 0 до 1. Так, при використанні першого та другого методу (формули 2.21 та 2.22) будь-яке покращення однієї часткової оцінки компенсується таким же по абсолютній величині покращенням іншої часткової оцінки. При використанні третього підходу, чим більше знижується одна часткова оцінка, тим легше компенсувати її збільшенням інших часткових оцінок (формула 2.23). При використанні четвертого методу (формула 2.24) передбачається, що чим більше зменшується одна часткова оцінка, тим складніше компенсувати це збільшенням іншої часткової оцінки. Іншими словами, низьке значення хоча б однієї із часткових оцінок істотно знижує інтегральну оцінку [60, с.55].

Існує підхід з визначення інтегральної оцінки шляхом застосування середньої зваженої, що вимагає вибору вагових коефіцієнтів, які визначаються експертним шляхом [99, с.96]. Такий підхід є, з одного боку, дещо суб’єктивним, оскільки передбачає врахування обмеженої кількості експертів, однак, з іншого, - дозволяє встановити важливість впливу певних ознак на результуючий показник.

Вітчизняними науковцями запропоновано для зведення часткових показників в інтегральний використовувати також геометричні методи. Зокрема, Вахович І.М. запропоновано для визначення інтегрального рівня сталого розвитку регіону здійснити порівняння співвідношення площ двох трикутників (*ABC* та *A'B'C'*), які мають спільний центр, один з яких є рівностороннім і відповідає еталонному рівню сталого розвитку, які

представлені відрізками – сторонами трикутника, інший – різностороннім, що залежить від фактичний індексів соціального, економічного та екологічного розвитку певного регіону. Співвідношення площ двох трикутників і визначає індекс сталого розвитку регіону, що стає базою для оцінки рівня збалансованості розвитку регіону [65, с.141; 101, с.131; 102, с.61]. Кондіус І.С. запропоновано для оцінки рівня стійкого розвитку регіонів використовувати геометричне співвідношення за кутами відхилення ідеального, нормативного та розрахункового векторів, що стане підґрунтям визначення запасу збалансованості функціонування регіональної системи [103, с.89].

Для інтегральної оцінки рівня розвитку регіону науковцями широко використовується формула середньої геометричної модифікованої, запропонованої Побурком Я.О. [104, с.122]:

$$x_{гео} = \sqrt[n]{\Pi(1 + x_n)} - 1 \qquad (2.25)$$

При використанні такого методу передбачається, що, чим більше зменшується одна часткова оцінка, тим складніше компенсувати це збільшенням іншої часткової оцінки. Іншими словами, низьке значення хоча б однієї із часткових оцінок істотно знижує інтегральну оцінку [65, с.157]. Для оцінки рівня капіталізації регіону ця формула не є достатньо обґрунтованою, адже зменшуватиме значимість часткових показників капіталізації регіону.

Тому для оцінки рівня капіталізації економіки регіонів країни пропонуємо використовувати підхід із застосуванням середньої арифметичної. На нашу думку, такий підхід є найбільш прийнятним, що зумовить отримання найбільш об’єктивних результатів дослідження.

Після математичної обробки часткових показників та отримання узагальненого інтегрального значення оцінки капіталізації для кожного з регіонів, слід здійснити рейтингову оцінку рівнів капіталізації регіонів.

Кабінетом міністрів України схвалено Концепцію створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання, що визначає основні засади створення системи рейтингової оцінки з урахуванням досвіду міжнароднихрейтингових агентств, результати роботи яких використовуються інвесторами на міжнародних фінансових ринках[105].

Рейтинг – це узагальнююча інтегральна оцінка, яка вказує на позицію регіону на певній шкалі [106, с.54] та може бути проведений як у поєднані з групуванням регіонів, так і без поділу регіонів на групи. На нашу думку, для більш детальних висновків проведеної оцінки, слід здійснити рейтинг з позиціонуванням регіонів.

Тому наступною стадією є позиціонування регіонів за рівнем капіталізації економіки з виокремленням регіонів сильної, нейтральної та слабкої позиції капіталізації.

Оскільки нами пропонується виокремлення трьох груп регіонів, формула розрахунку матиме вигляд:

$$r = \frac{I_{\max} - I_{\min}}{3}, \qquad (2.26)$$

де r – величина інтервалу;

I_{max}– максимальне серед регіонів значення інтегрального індексу капіталізації;

I_{min} – мінімальне серед регіонів значення інтегрального індексу капіталізації.

Здійснене групове ранжування дозволить провести позиціонування регіонів за рівнем капіталізації, з визначенням лідируючих позицій регіонів за обраними параметрами оцінки.Відповідно до запропонованих методичних підходів, проведемо оцінку рівня капіталізації регіонів України та визначимо роль банківського сектора у даному процесі. Для наглядності результатів дослідження будуть використані також картографічні методи.

2.2. Оцінка капіталізації економіки регіонів України як процесу нагромадження капіталу

Нагромадження капіталу регіону є передумовою розширеного відтворення економіки і є протилежним до процесу споживання, створюючи тим самим передумови для економічного зростання, нарощення економічного потенціалу, працевлаштування населення. Тобто це процес, який забезпечує не поточне, а стратегічне, довгострокове економічне зростання. Тому оцінка нагромадження капіталу є важливим етапом оцінки капіталізації, що дозволить виявити передумови та перспективи розвитку регіональної економіки.

Оцінку нагромадження капіталу регіону будемо здійснювати з врахуванням розроблених методичних напрацювань, що передбачають виявлення обсягів наявних: доходів та заощаджень домогосподарств, фінансового результату суб'єктів господарювання, доходів місцевих бюджетів, зібраних податкових надходжень, площі житла та інших показників, систематизованих у таблиці 2.1. Первинні показники оцінки нарощення капіталу регіону подано у таблицях 2.2-2.4. Результати оцінки рівня капіталізації регіонів з позиції нагромадження капіталу свідчать, що протягом 2010-2014 років за обсягом доходів суб'єктів господарювання на душу населення лідирує місто Київ, Дніпропетровська, Донецька та Київська області.

Регіонами-аутсайдерами за цим показником протягом усього аналізованого періоду була Чернівецька область. Поруч з нею у 2010 році ситуація була незадовільною у Закарпатській, Тернопільській, Хмельницькій та Житомирській областях. У 2012 році до них приєднались Рівненська та Херсонська області.

У 2014 році найнижчий рівень доходів суб'єктів господарювання спостерігався ще й у Луганській області. Це свідчить про обмежені можливості капіталізації економіки у цих регіонах, адже оборот їх підприємств, і відповідно масштаби діяльності, значно менші, ніж в інших регіонах.

Таблиця 2.2

Оцінка рівня капіталізації регіонів як процесу нагромадження капіталу у 2010 році

Регіони України	Доходи суб'єктів господарювання, тис.грн/особу	Рівень капіталізації доходів суб'єктів господарювання, % (ДВК/Д)	Середньомісячна заробітна плата працюючих, грн.	Нагромаджений дохід домогосподарств в розрахунку на одну особу, грн	Рівень заощаджень населення за обсягом депозитів, тис.грн/особу	Забезпечення населення житлом, м2 загальної площі/особу	Приріст фінансових активів населення, тис.грн/ооосбу	Валове нагромадження основного капіталу домашніх господарств, тис.грн/особу	Обсяг доходів місцевих бюджетів, грн/особу	Обсяг експорту, дол. США/особу	Індекс споживчих цін, %	Інтегральний індекс стандартизований	Рейтинг
Вінницька	22,4	5,1	1782	12191,7	3,10	26,7	3,55	0,61	1172,8	349,9	107,0	0,49	13
Волинська	36,4	1,1	1692	10966,8	3,19	20,5	1,56	0,58	1019,8	417,6	108,1	0,40	24
Дніпропетровська	116,1	2,9	2369	16386,5	8,15	23,3	5,59	0,24	2106,7	2436,5	109,3	0,72	5
Донецька	114,9	2,6	2549	17014,0	6,09	22,7	6,61	0,26	1935,2	3021,8	110,3	0,76	3
Житомирська	18,1	1,9	1785	12179,8	2,78	24,6	4,22	0,41	1193,2	311,9	108,9	0,46	15
Закарпатська	16,1	0,5	1846	9764,5	2,15	22,6	1,25	0,71	915,5	920,2	108,5	0,42	21
Запорізька	60,2	3,1	2187	15652,6	5,36	22,4	4,56	0,38	1805,6	1807,6	109,7	0,62	7
Івано-Франківська	22,1	1,3	1927	11692,4	3,21	23,6	2,27	1,19	1062,4	367,3	108,3	0,49	12
Київська	83,7	5,7	2295	15024,9	24,93	31,6	3,42	1,62	1894,2	754,5	107,9	0,83	2
Кіровоградська	26,5	0,4	1815	11727,3	2,53	24,5	3,90	0,30	1233,0	341,0	108,5	0,45	18
Луганська	46,8	80,9	2271	14071,6	3,61	23,8	6,17	0,19	1456,7	1484,4	110,5	0,74	4
Львівська	38,6	1,1	1941	13211,3	5,97	21,2	3,18	0,77	1326,2	383,9	109,7	0,50	10
Миколаївська	40,1	4,2	2122	13154,2	4,18	21,7	3,52	0,38	1421,5	1366,9	110,0	0,53	8
Одеська	55,3	2,5	2046	12404,2	6,87	22,2	-1,49	0,45	1725,6	702,9	110,5	0,41	23
Полтавська	69,7	6,6	2102	14742,6	5,41	24,7	5,25	0,44	1734,9	1522,2	108,4	0,64	6
Рівненська	17,5	-1,6	1960	11316,8	2,83	21,1	3,25	0,32	1146,0	342,3	108,3	0,42	22
Сумська	22,3	3,9	1866	13426,4	3,43	23,1	5,70	0,36	1309,2	658,9	108,9	0,53	9
Тернопільська	16,1	9,0	1659	10634,2	3,00	22,9	3,31	0,48	900,2	122,4	108,5	0,43	20
Харківська	53,8	1,2	2060	14633,1	5,66	22,9	0,56	0,42	1602,5	523,6	109,0	0,45	17
Херсонська	24,9	1,8	1733	11440,3	3,46	23,5	2,46	0,47	1145,0	326,7	110,6	0,43	19
Хмельницька	17,1	3,3	1786	12238,2	3,53	25,0	3,64	0,51	1146,1	223,0	109,6	0,46	16
Черкаська	36,3	4,6	1835	12517,5	4,13	26,2	2,90	0,38	1355,5	533,9	109,0	0,48	14
Чернівецька	11,4	0,5	1772	10013,3	3,08	22,6	1,47	0,78	1044,7	114,5	108,2	0,40	25
Чернігівська	20,7	7,3	1711	13155,5	3,41	25,6	4,84	0,35	1164,8	304,4	109,5	0,49	11
м. Київ	405,7	2,3	3431	27474,5	24,93	21,0	-0,92	0,63	5307,2	2476,7	109,8	1,00	1

Таблиця 2.3

Оцінка рівня капіталізації регіонів як процесу нагромадження капіталу у 2012році

Регіони України	Доходи суб'єктів господарювання, тис.грн/особу	Рівень капіталізації доходів суб'єктів господарювання, % (ΔВК/Д)	Середньомісячна заробітна плата, грн.	Нагромаджений дохід домогосподарств в розрахунку на одну особу,грн	Рівень заощаджень населення за обсягом депозитів, тис.грн/особу	Забезпечення населення житлом, м2 загальної площі/особу	Приріст фінансових активів населення, тис.грн/ооосбу	Валовенагромадження основного капіталудомашніхгоспо дарств, тис.грн/особу	Обсяг доходів місцевих бюджетів, грн/особу	Обсяг експорту, дол. США/особу	Індекс споживчих цін, %	Інтегральний індекс стандартизований	Рейтинг
Вінницька	28,5	6,4	2432	19090,8	3,0	27,0	4,81	0,45	1604,9	403,1	99,0	0,46	10
Волинська	50,3	0,5	2339	16657,7	3,1	20,9	1,39	0,80	1348,0	581,8	99,0	0,36	22
Дніпропетровська	136,0	-0,8	3138	24302,4	8,0	23,6	5,90	0,39	2949,8	3076,7	99,7	0,60	5
Донецька	153,0	0,4	3496	24890,3	6,1	23,1	7,55	0,40	2639,8	3252,2	101,3	0,63	3
Житомирська	23,9	5,2	2369	18716,4	2,7	25,1	4,54	0,33	1617,1	435,7	99,0	0,42	16
Закарпатська	21,9	-0,6	2351	15002,4	2,2	23,3	2,16	0,75	1093,6	1102,0	98,8	0,36	23
Запорізька	70,0	15,5	2927	23684,9	5,2	22,7	4,53	0,41	2391,5	2255,2	99,3	0,62	4
Івано-Франківська	27,8	6,7	2539	17732,6	3,2	24,6	3,52	0,75	1395,4	594,4	99,3	0,46	11
Київська	132,0	5,3	3157	22520,1	21,9	32,7	3,70	1,35	2505,6	1149,2	99,1	0,73	2
Кіровоградська	44,9	6,6	2428	18039,2	2,5	24,9	4,56	0,32	1771,8	638,5	98,8	0,45	14
Луганська	52,4	-7,6	3090	20879,9	3,4	24,1	6,27	0,33	2032,2	1872,2	100,3	0,43	15
Львівська	52,0	4,2	2578	19204,4	5,9	21,9	3,25	0,65	1687,3	529,3	99,3	0,45	13
Миколаївська	45,2	5,3	2822	20040,7	4,0	21,8	4,01	0,34	1935,9	2029,0	99,3	0,48	7
Одеська	58,9	2,5	2700	19135,0	6,7	22,1	-3,57	0,67	2073,7	744,7	99,4	0,35	25
Полтавська	81,6	5,6	2850	20917,4	5,1	25,1	6,08	0,39	2712,8	2334,7	99,1	0,58	6
Рівненська	22,0	-0,2	2575	17326,2	2,8	21,4	3,13	0,59	1506,1	434,5	98,9	0,37	20
Сумська	32,4	4,8	2503	19592,9	3,3	23,6	6,21	0,41	1895,0	990,4	98,8	0,48	8
Тернопільська	45,6	3,3	2185	16351,3	3,0	23,6	3,33	0,60	1172,5	220,6	98,9	0,39	19
Харківська	65,5	2,0	2753	21787,8	5,5	23,3	-0,68	0,58	2251,2	738,8	99,2	0,40	18
Херсонська	25,1	2,5	2269	17654,3	3,3	23,4	2,60	0,36	1523,6	306,3	99,4	0,36	24
Хмельницька	25,2	5,4	2425	18738,2	3,4	25,6	4,93	0,53	1536,5	352,3	99,6	0,45	12
Черкаська	50,6	3,8	2508	18246,3	3,9	26,7	2,08	0,34	1938,6	799,7	99,5	0,41	17
Чернівецька	14,6	0,6	2329	15992,5	3,1	23,3	1,50	0,96	1284,9	137,5	98,8	0,36	21
Чернігівська	31,2	4,1	2308	19465,0	3,3	26,2	5,12	0,61	1630,0	508,4	98,8	0,46	9
м. Київ	480,5	13,2	4607	42576,7	21,9	21,3	0,48	1,09	4378,6	4451,6	101,6	1,00	1

Таблиця 2.4

Оцінка рівня капіталізації регіонів як процесу нагромадження капіталу у 2014 році

Регіони України	Доходи суб'єктів господарювання, тис.грн/особу	Рівень капіталізації доходів суб'єктів господарювання, % (ΔВК/Д)	Середньомісячна заробітна плата, грн.	Нагромаджений дохід в розрахунку на одну особу,грн	Рівень заощаджень населення за обсягом депозитів, тис.грн/особу	Забезпечення населення житлом, $м^2$ загальної площі/особу	Приріст фінансових активів населення, тис.грн/ооосбу	Валове нагромадження основного капіталу домашніх господарств, тис.грн/особу	Обсяг доходів місцевих бюджетів, грн/особу	Обсяг експорту, дол. США/особу	Індекс споживчих цін, %	Інтегральний індекс стандартизований	Рейтинг
Вінницька	41,2	1,0	2820,8	23000,6	4,9	28,6	3,14	0,68	1922,6	458,6	123,3	0,44	12
Волинська	59,0	-1,1	2729,1	19804,9	4,7	22,2	-0,45	1,01	1527,2	658,2	125,9	0,31	22
Дніпропетровська	144,7	1,8	3649,8	30300,6	12,0	24,0	4,80	0,46	3350,2	2661,8	125,7	0,65	3
Донецька	86,6	-0,2	3759,5	31048,5	4,8	11,2	6,29	0,49	2221,9	1934,4	122,0	0,52	6
Житомирська	29,9	0,3	2768,3	21652,1	4,4	26,6	2,67	0,46	1868,1	526,2	125,2	0,39	16
Закарпатська	27,8	2,0	2758,4	17929,3	3,3	24,0	1,03	1,11	1257,1	1100,2	125,7	0,40	14
Запорізька	77,8	1,4	3444,5	28388,1	8,9	23,1	3,94	0,39	2619,9	2100,6	125,7	0,55	5
Івано-Франківська	30,7	7,7	2881,3	20987,8	5,0	25,3	0,22	1,37	1467,9	352,9	125,0	0,50	7
Київська	149,9	3,9	3504,3	27390,6	36,4	34,3	0,02	2,36	2801,3	1073,5	124,7	0,75	2
Кіровоградська	57,2	2,8	2795,3	21671,4	4,5	25,1	3,14	0,40	2067,8	831,0	124,4	0,46	10
Луганська	20,4	-44,4	3283,8	25590,3	2,1	7,9	4,93	0,34	1476,3	849,6	125,2	-0,38	25
Львівська	59,0	3,1	2964,4	23138,3	9,6	22,6	2,87	0,84	1906,8	514,1	126,7	0,48	8
Миколаївська	54,6	-2,3	3355,2	23868,8	5,8	22,1	2,20	0,43	2067,3	1572,7	124,9	0,39	17
Одеська	65,4	-2,7	3140,3	25571,8	10,2	22,3	-3,47	0,69	2339,9	742,8	127,2	0,28	23
Полтавська	90,5	4,0	3184,1	25371,2	8,2	24,9	5,56	0,52	2682,3	1456,9	123,8	0,61	4
Рівненська	32,5	-3,2	3034,7	21165,0	4,3	21,8	2,93	0,92	1619,3	408,4	127,0	0,34	21
Сумська	35,4	0,1	2882,1	23558,6	5,5	24,8	5,49	0,39	2021,3	651,8	124,7	0,46	11
Тернопільська	56,8	-0,6	2533,6	18993,8	4,6	24,8	2,33	0,67	1307,6	334,5	125,4	0,35	20
Харківська	64,1	1,8	3150,8	26098,2	7,9	23,9	-2,40	0,62	2399,5	665,3	125,3	0,37	19
Херсонська	29,9	1,3	2625,8	21724,0	5,0	23,7	2,19	0,42	1703,9	335,6	124,1	0,37	18
Хмельницька	32,4	1,5	2887,6	22789,0	5,4	25,8	4,58	0,61	1786,5	387,4	123,7	0,46	9
Черкаська	58,6	1,3	2837,3	21633,2	6,3	27,2	1,19	0,43	2049,4	495,4	124,2	0,40	15
Чернівецька	15,8	-5,4	2591,6	19438,2	4,7	24,0	1,51	1,14	1370,2	142,2	123,5	0,26	24
Чернігівська	38,1	-0,2	2698,8	23599,7	5,2	27,9	3,95	0,46	1867,3	656,2	126,7	0,43	13
м. Київ	542,4	1,7	5401,3	55841,6	36,4	21,8	2,12	1,18	5166,6	3998,2	125,8	1,00	1

За приростом власного капіталу до доходів підприємств лідирувала у 2010 році Луганська область, однак у 2012 та 2014 роках замість приросту, на підприємствах Луганщини спостерігається зменшення власного капіталу, що негативно відобразилось на рівні капіталізації регіону як процесу нагромадження капіталу.

Крім Луганської області зменшення власного капіталу підприємств спостерігалось у Рівненські області у 2010 та 2012 році та у Дніпропетровській і Закарпатській у 2012 році. 2014 рік був найбільш фінансово несприятливим для більшості регіонів України і зменшення власного капіталу спостерігалось на підприємствах Волинської, Донецької, Луганської, Миколаївської, Одеської, Рівненської, Тернопільської, Чернівецької та Чернігівської областях.

Регіонами лідерами за рівнем капіталізації доходів суб'єктів господарювання у 2014 році були Івано-Франківська, Полтавська, Київська, Львівська області.

За рівнем середньомісячної заробітної плати як передумови нагромадження капіталу лідирує протягом аналізованого періоду місто Київ.

Поруч з ним, регіонами-лідерами у 2010 році були Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Київська, Миколаївська, Одеська, Полтавська та Харківська області. Протягом 2012 та2014 років ситуація суттєво не змінилась і регіональні особливості за даним показником залишились.

Рівень капіталізації економіки регіонів за величиною нагромадження доходів домогосподарствами найвищий у місті Київ, Дніпропетровській та Донецькій областях. Така тенденція спостерігається протягом 2010-2014 років. Наближаються до них Запорізька, Луганська, Полтавська, Київська, Харківська області. Регіонами-аутсайдерами за рівнем нагромадження доходів населенням протягом аналізованого періоду є Волинська, Тернопільська та Чернівецька області.

Подібними регіональними співвідношеннями характеризується і показник капіталізації економіки, що визначає рівень нагромадження капіталу за величиноюзаощаджень населення за обсягом депозитів.

Беззаперечним лідером за даним показником є місто Київ та Київська область (дані подано агреговано для області та міста), де на душу населення даний показник перевищує середньо регіональний рівень у 4 рази. Вищий за середньо регіональний

рівень, однак значно менше Київської області, є рівень депозитів у Дніпропетровській, Одеській та Донецькій областях.

Однак, у 2014 році рівень депозитних нагромаджень у Донецькій області значно зменшився і регіон з лідерів перейшов у групу аутсайдерів.

Натомість, рівень даного показника у 2014 році суттєво зріс у Львівській та Запорізькій областях.

Найнижчий рівень нагромадження капіталу за величиною депозитних вкладів протягом аналізованого періоду спостерігається у Закарпатській, Кіровоградській, Житомирській та Рівненській областях. Це свідчить, з одного боку, про низький рівень доходів домогосподарств у цих регіонах, а з іншого – про недовіру населення цих регіонів до фінансових структур.

Так, порівнюючи рівень доходів домогосподарств та рівень депозитних нагромаджень населення, спостерігається низький рівень капіталізації економіки за нагромадженням депозитів у Кіровоградській, Закарпатській, Житомирській, Рівненській, Вінницькій, Сумській областях у 2010 році. Тобто, це регіони найбільшої невідповідності між рівнем доходів та рівнем заощаджень домогосподарств, і які здійснюють найменший внесок у процес нагромадження капіталу за рівнем депозитних заощаджень.

У 2014 році до них приєдналась Донецька та Луганська області (рис. 2.2).

За рівнем нагромадження капіталу через вкладання коштів у нерухоме майно лідирує протягом 2010-2014 років Київська область, де забезпечення населення житлом становить у 2010 році 31,6 $м^2$ загальної площі, у 2012 році – 32,7 $м^2$, у 2014 році – 34,3 $м^2$.

Наближаються до Київської області показники у Вінницькій, Черкаській, Чернігівській областях. Серед регіонів України у 2010-2012 роках найнижчий рівень нагромадження капіталу у нерухоме майно були Волинська область, місто Київ, Рівненська область, Львівська, Миколаївська, Одеська та Запорізька області.

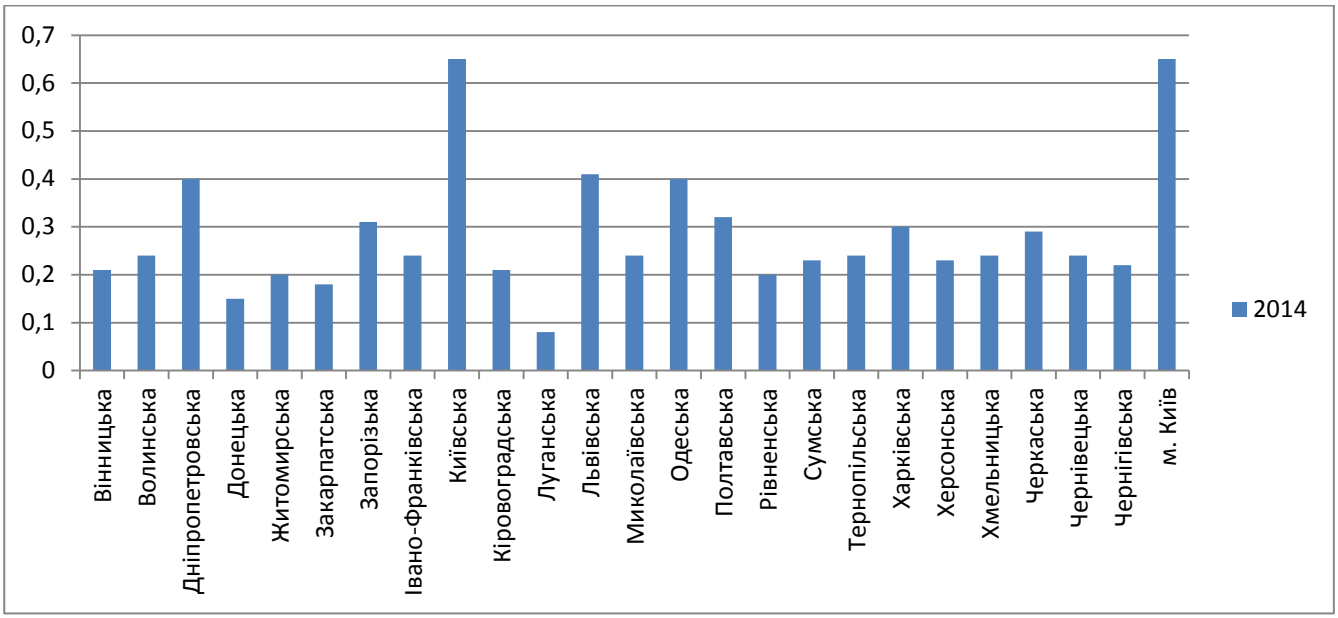


Рис. 2.2. Співвідношення між рівнем депозитних заощаджень домогосподарств та рівнем доходів у регіонах України у 2014 році

Однак у 2014 році ситуація змінилась досить суттєво. У зв'язку з окупацією територій Донецької та Луганської областей, ворожим знищенням житлових будівель, найменш забезпеченими житлом стали жителі Донеччини та Луганщини, що вимагає після завершення військових дій значних капіталовкладень у ці регіони України.

За рівнем капіталізації регіонів України у приростi фінансових нагромаджень населення лідером протягом аналізованого періоду були Донецька (тенденція збереглась у і 2014 році), Полтавська, Сумська, Луганська та Дніпропетровська області. Регіонами-аутсайдерами слід визнати за цим показником Одеську, Харківську, Волинську та Київську області. Такі результати є неочікуваними (особливо що стосується Луганської та Донецької областей), хоча варто відзначити і значні регіональні коливання даного показника протягом аналізованого періоду.

Валове нагромадження основного капіталу домашніх господарств протягом аналізованого періоду у найбільшій мірі спостерігається протягом аналізованого періоду у Київській, Івано-Франківській областях, місті Києві, Чернівецькій, Закарпатській, Волинській, Рівненській, Львівській областях. Найменший рівень

капіталізації за цим показником спостерігається у Луганській, Запорізькій, Сумській, Кіровоградській, Дніпропетровській, Донецькій та Херсонській областях.

Аналіз показників капіталізації за нагромадженням капіталу дозволив виявити цікаві залежності у поведінці домогосподарств у різних регіонах України. Так, жителі Дніпропетровської, Донецької областей нагромадження капіталу здійснюють переважно у фінансовій формі через накопичення депозитів, забезпечення приросту фінансових активів, тоді як жителі Вінницької, Черкаської, Чернігівської областей нагромаджують капітал у нерухоме майно, Закарпатської, Івано-Франківської, Чернівецької, Волинської, Рівненської областей нагромаджують основний капітал домогосподарств. Жителі Києва та Київської області лідирують за більшістю показників капіталізації, що зумовлене значним перевищенням рівня доходів населення цих регіонів порівняно з іншими.

За величиною доходів місцевих бюджетів вищий рівень капіталізації спостерігається у місті Київ, Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській областях. Регіонами-аутсайдерами традиційно є Тернопільська, Закарпатська, Волинська та Чернівецька області.

Тенденція зберігається протягом аналізованого періоду. Даний показник свідчить про нерівномірні фінансові можливості нагромадження капіталу органами місцевого самоврядування регіонів України.

Таке ж співвідношення між регіонами і за обсягом експорту на душу населення протягом 2010-2014 років. Тобто, Донецька, Дніпропетровська, місто Київ, Полтавська, Миколаївська, Запорізька області мають значно виграшну ситуацію щодо нагромадження капіталу у порівнянні з Чернівецькою, Тернопільською, Херсонською, Хмельницькою областями.

Індекс споживчих цін серед показників нагромадження капіталу є показником дестимулятором, який свідчить не стільки про збільшення, скільки про зменшення нагромадження капіталу у порівняльних цінах за регіонами України.

Варто зазначити, що даний показник має найменший рівень регіональних асиметрій, однак він має тенденцію до зростання протягом 2012-2014 років за усіма регіонами. Якщо у 2010 році середньорегіональний показник рівня споживчих цін

становив біля 109 %, то у 2012 – 99 %, у 2014 році – 125 %. Разом з тим, соціологічні спостереження свідчать про значно вищі показники індексу споживчих цін за показники офіційної статистики.

Результати інтегральної оцінки рівня капіталізації економіки регіону як процесу нагромадження капіталу засвідчили, що протягом 2010-2014 років найвищий рівень за цим показником спостерігається у міста Київ, Київській, Дніпропетровській, Донецькій, Полтавській, Запорізькій областях. Протягом цих періодів регіони були лідерами за нагромадженням капіталу.

Серед регіонів України Луганська область зазнала значної втрати нагромадженого капіталу, адже якщо у 2010 році вона займала 4 місце за цим показником, то у 2014 році уже 25 останнє місце.

Подібна динаміка спостерігається і у Миколаївської області, яка зайняла 17 позицію у 2014 році замість 8 позиції у 2010 році. Графічно рейтинг капіталізації регіонів України за рівнем нагромадження капіталу подано на рис. 2.3 та 2.4.

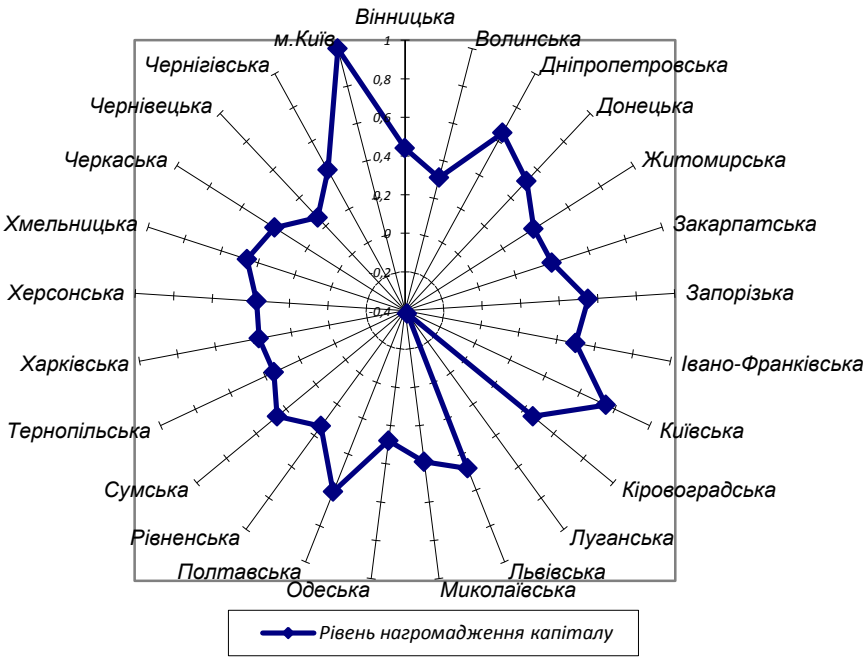


Рис. 2.3. Рейтинг капіталізації регіонів України за рівнем нагромадження капіталу у 2014 році



Рис. 2.4. Картограма капіталізації регіонів України за рівнем нагромадження капіталу протягом 2010-2014 років

Регіонами-аутсайдерами за рівнем нагромадження капіталу протягом аналізованого періоду були Чернівецька, Волинська, Чернігівська, Одеська, Рівненська, Житомирська, Закарпатська області. Такі результати свідчать про незначні економічні перспективи у цих регіонах, адже вони не здійснюють фінансового підґрунтя до свого соціально-економічного розвитку.

Несподіваними є результати стабільно низького рівня нагромадження капіталу у Харківській області, адже регіон характеризується значним рівнем економічного потенціалу. Однак за такої динаміки, у регіону в довгостроковій перспективі значно зменшаться можливості його збереження і примноження. Тому Харківській області слід обрати стратегію розвитку регіону, спрямовану на нагромадження капіталу.

Протягом 2010-2014 років більшість регіонів України показали стабільність за показниками рівня капіталізації. Разом з тим, Закарпатська область продемонструвала значний ріст нагромадження капіталу у 2014 році, що дозволило їй посісти 14 позицію серед регіонів України, тоді як у 2010 році вона займала 21 позицію, у 2012 році - 23.

Позитивною є динаміка нагромадження капіталу в Івано-Франківській області, яка посіла у 2014 році 7 місце (у 2010 році - 18), Кіровоградській області (відповідно 18 місце у 2010 році та 10 у 2014 році), Хмельницькій (16 місце у 2010 році та 9 у 2014 році).

Визначення ролі банківського сектора у нагромадженні капіталу регіону подано у таблиці 2.5.

Дані таблиці засвідчують, що найбільший вплив на рівень нагромадження капіталу регіону у 2010-2014 роках здійснив банківський сектор у місті Київ та Київській області, Дніпропетровській, Одеській, Волинській, Чернівецькій, Запорізькій, Вінницькій, Івано-Франківській областях. Найменший вплив на рівень капіталізації за нагромадженням спостерігається у Луганській, Полтавській, Житомирській, Хмельницькій, Кіровоградській, Сумській областях. Тобто у цих регіонах частка банківського сектора у розвитку регіону є найнижчою у порівнянні з іншими регіонами України.

Таблиця 2.5

Визначення ролі банківського сектора у нагромадженні капіталу регіону у 2010-2014 роках

Регіони України	Обсяг наданих кредитів фізичним особам, млн.грн.			У % до величини доходів населення			Частка кредитів у величині активів суб'єктів господарювання, %			Обсяг кредитів, наданих нефінансовим корпораціям до ВРП, %			Інтегральний індекс стандартизований	Рейтинг
	2010	2012	2014	2010	2012	2014	2010	2012	2014	2010	2012	2014		
Вінницька	3 773	2 970	7912	11,2	6,7	15,9	62,7	68,3	68,9	10,6	8,1	6,9	0,574	8
Волинська	3 286	2 576	4901	17,2	10,0	17,3	75,8	79,2	81,4	36,0	20,2	15,8	0,633	5
Дніпропетровська	17 147	14 614	39649	19,3	12,3	28,5	68,7	64,4	68,9	69,6	81,1	109,5	0,736	3
Донецька	13 281	13 495	21035	11,2	8,5	15,0	63,1	67,6	70,9	25,6	22,8	14,4	0,502	18
Житомирська	2 984	2 603	5598	11,4	7,6	15,1	58,8	57,0	61,0	7,0	5,3	7,1	0,445	23
Закарпатська	4 250	3 221	4151	20,4	11,5	14,0	65,0	68,1	68,8	11,1	4,2	7,2	0,524	14
Запорізька	5 987	5 037	15855	13,1	8,5	23,0	52,9	47,9	50,2	19,9	16,8	27,8	0,578	7
Івано-Франківська	4 032	2 966	6968	15,2	8,2	18,3	77,0	77,1	76,9	14,1	6,0	5,4	0,571	9
Київська	71 170*	72 199*	167207*	38,1	28,8	53,5	64,8	64,9	68,8	113,7*	95,2*	122,8*	1,000	1
Кіровоградська	2 041	1 728	4432	10,1	6,4	15,2	57,6	55,5	61,4	14,6	19,9	37,2	0,471	21
Луганська	4 107	3 995	4651	8,0	6,0	8,5	37,8	47,9	59,2	8,9	6,4	8,3	0,360	25
Львівська	7 662	7 145	24434	14,0	9,8	30,7	56,8	56,3	58,3	20,8	15,1	20,0	0,556	10
Миколаївська	4 546	3 645	6820	17,5	10,7	18,6	58,2	59,3	63,2	18,1	17,4	37,8	0,530	13
Одеська	19 561	14 121	24492	37,0	20,0	30,4	64,8	67,3	70,4	38,2	39,7	33,6	0,723	4
Полтавська	3 586	3 212	12014	10,4	7,2	23,9	54,7	55,4	56,9	10,4	8,4	8,0	0,444	24
Рівненська	2 806	2 085	4939	12,5	7,1	14,8	64,5	71,8	77,1	15,6	7,2	6,1	0,510	16
Сумська	2 204	1 821	6200	8,8	5,6	17,5	65,1	63,0	65,1	19,2	12,0	11,7	0,485	20
Тернопільська	2 352	1 727	4901	12,0	6,6	18,0	58,0	65,7	73,3	19,1	12,6	13,7	0,506	17
Харківська	12 167	9 921	21728	18,1	11,2	22,2	60,0	60,4	62,1	24,8	20,2	23,9	0,542	12
Херсонська	3 667	2 947	5367	17,5	10,8	17,7	68,0	65,8	65,8	28,0	17,8	11,6	0,547	11
Хмельницька	3 842	3 051	7034	14,2	8,6	18,0	50,0	56,3	61,1	14,3	10,5	8,8	0,453	22
Черкаська	2 949	2 389	7989	11,3	7,1	21,5	65,7	62,0	62,5	18,2	10,6	13,7	0,491	19
Чернівецька	2 701	2 046	4310	16,8	9,7	18,9	53,5	54,8	62,4	20,9	10,9	11,4	0,602	6
Чернігівська	1 841	1 617	5522	7,9	5,5	16,9	48,0	53,0	59,3	13,0	9,5	4,4	0,513	15
м. Київ	…	…	…	38,1	28,8	53,5	65,9	61,3	64,8	…	…	…	0,981	2

*в т.ч. м.Київ

Для наглядності, рівень регіональної диференціації за впливом банківського сектора у процес нагромадження капіталу подано на рис. 2.5 - 2.8.

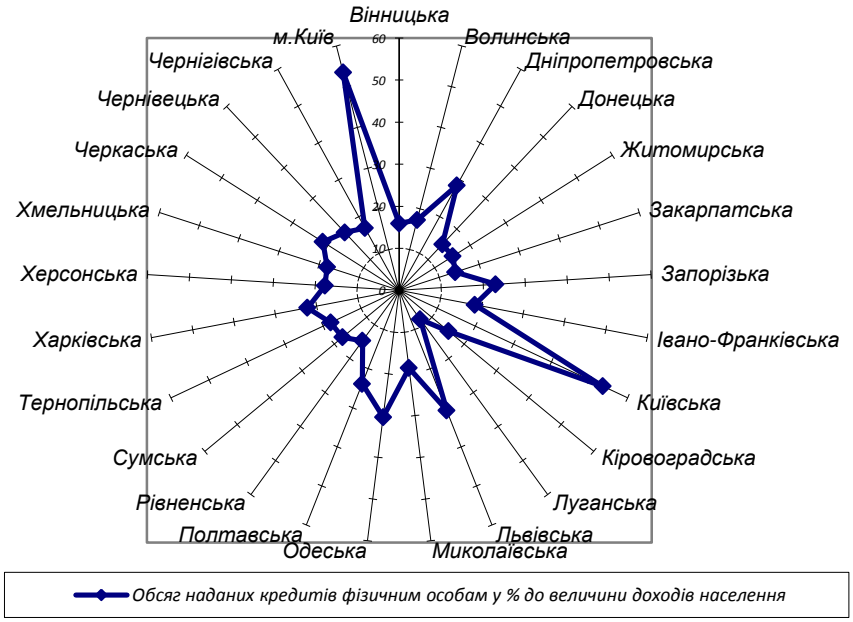


Рис. 2.5. Вплив банківського сектора на процес нагромадження капіталу за обсягом наданих кредитів фізичним особам у % до величини доходів населення у 2014 році

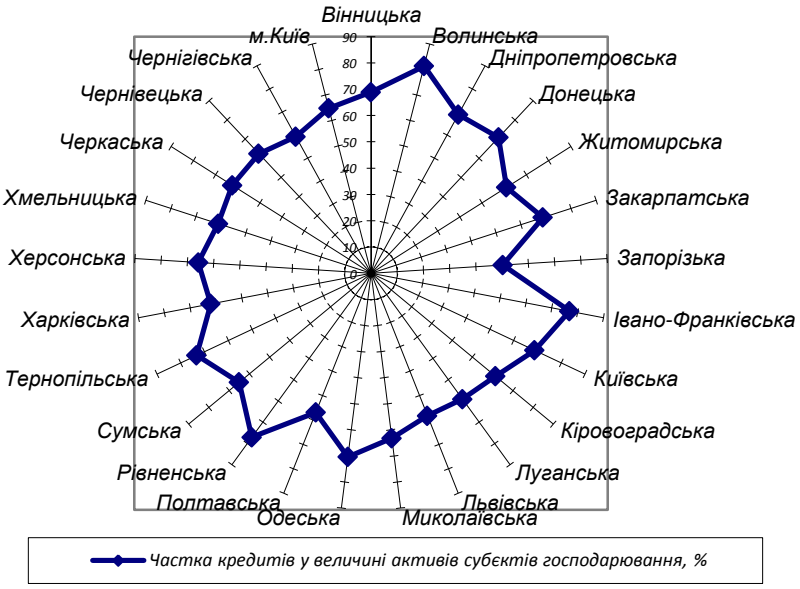


Рис. 2.6. Вплив банківського сектора на процес нагромадження капіталу за часткою кредитів у величині активів суб’єктів господарювання у 2014 році

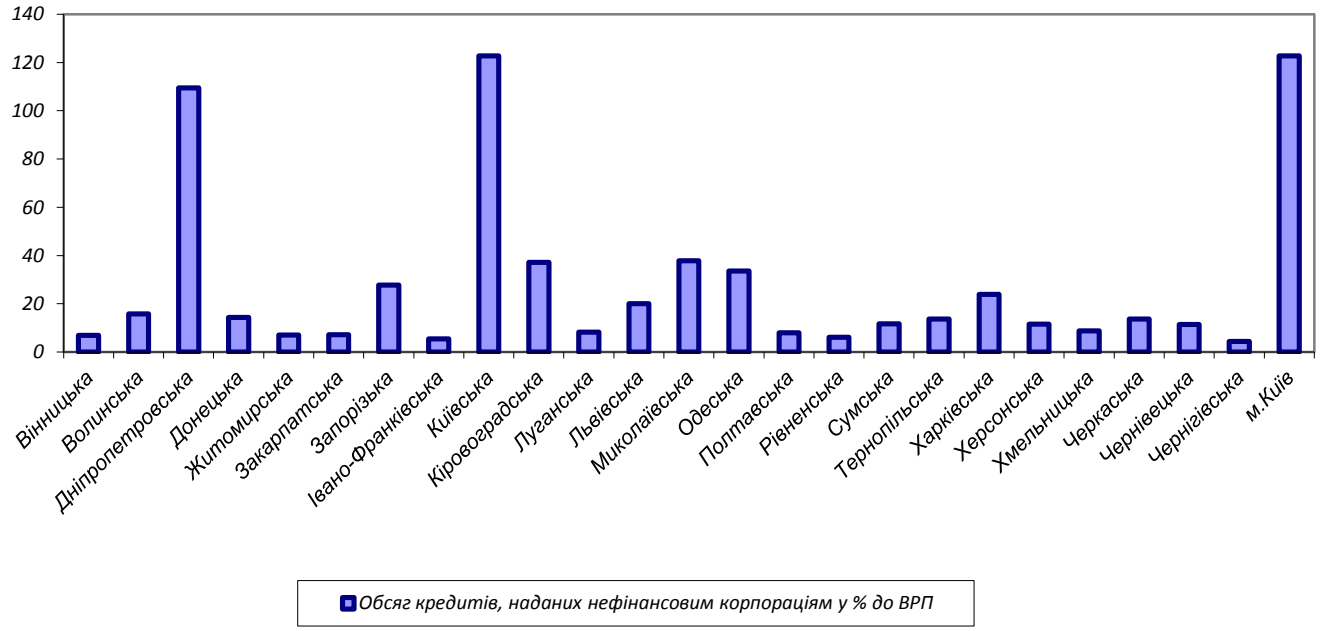


Рис. 2.7. Вплив банківського сектора на процес нагромадження капіталу за обсягом кредитів, наданих нефінансовим корпораціям у % до ВРП у 2014 році

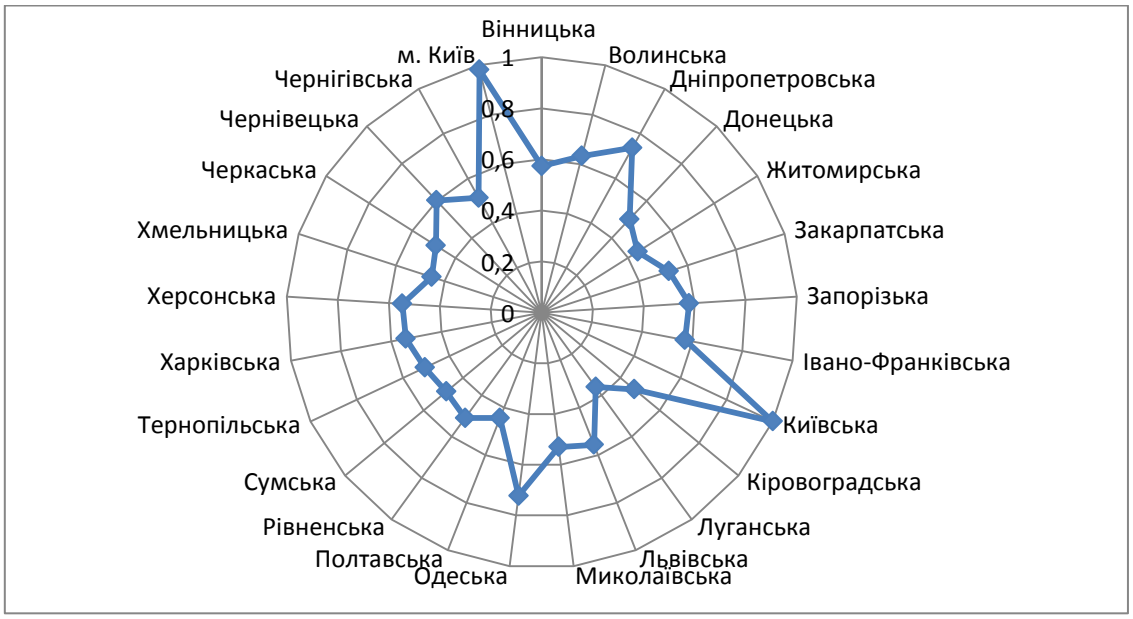


Рис. 2.8. Інтегральний індекс впливу банківського сектора на процес нагромадження капіталу у регіонах України протягом 2010-2014 років

Як засвідчують дані рисунків, найвищий рівень диференціації спостерігається за показником обсягу кредитів, наданих нефінансовим корпораціям у відсотках до ВРП. За цим показником рівень диференціації становить у 2014 році майже 28 разів. Беззаперечними лідерами є місто Київ, Київська та Дніпропетровська області, де обсяг наданих кредитів нефінансовим корпораціям перевищує величину ВРП регіону. Такі результати свідчать, з одного боку, про надзвичайно високий рівень залежності розвитку нефінансових корпорацій від кредитів банківського сектору та, з іншого боку, про належний розвиток фінансового сектора у цих регіонах.

Перейдемо до групування з виокремленням регіонів низького, середнього та високого рівнів капіталізації за нагромадженням (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Позиціонування регіонів за рівнем капіталізації як процесу нагромадження капіталу протягом 2010-2014 років

Позиція за рівнем впливу банківського сектора у нагромадження капіталу	Позиція за рівнем нагромадження капіталу регіонів			Кількість регіонів (відсоток)
	Слабка	Нейтральна	Сильна	
Слабка	Івано-Франківська Кіровоградська Львівська Хмельницька Миколаївська Житомирська Закарпатська Луганська Рівненська Тернопільська Харківська Херсонська Сумська Черкаська Чернігівська	Полтавська Донецька	-	17 (68 %)
Нейтральна	Вінницька Волинська Одеська Чернівецька	Запорізька Дніпропетровська	-	6 (24 %)
Сильна	-		м. Київ Київська	2 (8 %)
Кількість регіонів	19 (76 %)	4 (16 %)	2 (8 %)	25 (100 %)

Таким чином, результати оцінки рівня капіталізації регіонів країни за показниками нагромадження капіталу дозволяють визначити сильні та слабкі сторони регіонів у процесі нагромадження капіталу та обрати правильні стратегії їх поведінки з метою посилення позицій. Визначення ролі банківського сектора у даному процесі свідчить про значну роль фінансових установ у створенні підґрунтя для забезпечення довгострокових перспектив соціально-економічного розвитку Дніпропетровської, Київської областей та міста Київ. Дещо відстають, однак вищі за середньодержавні показники у Кіровоградській, Миколаївській, Одеській, Запорізькій і Харківській областях.

Найбільшою є частка регіонів, що займають слабку позиції за рівнем нагромадження капіталу (76 %) та рівнем впливу банківського сектора на цей процес (68 %). Нейтральну позицію за рівнем капіталізації займає 16 % регіонів країни, тоді як за впливом банківського сектора – 24 %. Сильна позиція лише у двох регіонах країни (місто Київ та Київська область) за рівнем нагромадження капіталу та впливом банківського сектора на даний процес. Такі результати є досить незадовільними та не створюють умов нагромадження капіталу у регіонах країни.

Разом з тим, оцінка рівня капіталізації регіону за показниками нагромадження капіталу не є вичерпною, адже не дозволяє оцінити рівень інвестиційного капіталу регіону. Тому перейдемо до оцінки рівня капіталізації регіону як процесу інвестування капіталу.

2.3. Оцінка капіталізації економіки регіонів України як процесу інвестування капіталу

Оцінку процесу інвестування капіталу розпочнемо з динаміки капітальних інвестицій за регіонами України. При цьому часовим лагом будемо брати період з 2010 по 2015 роки.

Як показують дані таблиці 2.7, обсяг капітальних інвестицій в цілому за регіонами України суттєво зменшився протягом 2010-2015 років. При цьому темп росту капітальних інвестицій у 2011 році становив 118,8 %, у першому півріччі

2015 року – 90,8 % порівняно з відповідним періодом минулих років. Така ситуація є вкрай загрозлива і свідчить про значне зменшення передумов для нарощення економічного потенціалу у регіонах України.

При цьому слід брати до уваги, що розрахунки подані у фактичних цінах, що додатково посилює загрозливі тенденції. Найзагрозливішою є ситуація в тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, де спад обсягів капітальних інвестицій сягає найвищих значень.

Таблиця 2.7

Динаміка капітальних інвестицій за регіонами України протягом 2010-2015 років*

Регіони України	2010	2011	2012	2013	2014	Темпи росту, %	
						2011	2015**
Україна	180575,5	241286,0	273256,0	249873,4	219419,9	118,8	90,8
Вінницька	3544,7	5081,0	5824,1	6109,5	5674,6	127,4	69,5
Волинська	1767,0	2577,1	3254,4	3327,1	3389,7	124,4	175,1
Дніпропетровська	16016,9	22116,0	22509,3	21290,1	20356,5	121,7	79,0
Донецька	14993,9	26802,0	31721,9	27912,4	13155,3[2]	153,2	33,5
Житомирська	2011,5	2519,8	2892,6	3005,4	2904,9	88,8	91,1
Закарпатська	2205,4	3051,9	2736,1	2645,8	2638,7	133,5	89,3
Запорізька	7963,8	6676,5	7204,4	6838,8	7034,5	70,4	68,3
Івано-Франківська	4378,7	4256,2	5166,9	4797,2	6837,5	87,7	65,8
Київська	11331,4	17672,9	20366,8	20696,6	19653,5	130,8	101,0
Кіровоградська	2123,1	3993,2	4576,2	3224,0	3122,4	143,6	91,6
Луганська	5646,0	6979,7	8222,6	11369,3	5222,6[2]	114,2	13,2
Львівська	8830,2	12114,0	11173,3	9816,7	9555,0	120,4	92,9
Миколаївська	4422,2	4297,8	4696,0	5008,7	3771,4	87,2	103,1
Одеська	9723,8	9347,3	14631,2	11872,2	9361,3	81,9	72,4
Полтавська	6289,4	7859,4	10217,4	9536,3	8827,8	102,2	57,4
Рівненська	1937,1	2565,8	2770,9	2837,3	2804,6	117,2	88,4
Сумська	2187,6	3022,1	2871,2	2721,3	2798,1	113,3	113,5
Тернопільська	2138,4	2524,2	3374,8	2976,2	2590,0	111,4	82,4
Харківська	8063,4	13035,0	14759,2	9292,6	8032,3	143,9	91,9
Херсонська	1890,6	2688,1	2435,7	2124,8	2208,1	129,2	70,0
Хмельницька	2947,6	3546,8	3489,3	3637,6	4078,3	105,8	123,1
Черкаська	2831,4	3225,3	3781,0	3413,3	3262,1	97,2	91,7
Чернівецька	1714,7	1794,3	2229,3	2257,4	1686,9	95,7	89,6
Чернігівська	1890,9	2397,0	2737,3	2842,0	2621,2	117,7	92,1
м.Київ	53725,8	71142,4	79614,2	70320,6	67832,6	108,2	128,3

*Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, за 2014 рік також без частини зони проведення антитерористичної операції

** перше півріччя

Серед регіонів відносної стабільності, найбільш проблемними за рівнем капітальних інвестицій є Вінницька, Запорізька, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Херсонська та Чернівецька області, де рівень капітальних інвестицій щорічно зменшувався до 30 % порівняно з минулими періодами у фактичних цінах.

У реальних цінах даний показник сягає 90 %, що свідчить про надзвичайну загрозу створення капітального підґрунтя подальшого економічного зростання цих регіонів.

Найбільш проблемним за обсягами та темпами спаду капітальних інвестицій був 2014 рік, протягом якого середній рівень спаду в обсягах склав 8 % у фактичних цінах.

У 2013 році найбільш проблемними за темпами зменшення обсягів капіталовкладень були Кіровоградська та Харківська області. При цьому Харківська область за абсолютним виміром поруч з Київською, Львівською, Дніпропетровською, Одеською та Донецькою областями були лідерами за обсягами капітальних інвестицій.

Зменшення темпів капітальних інвестицій у тимчасово окупованих та прилеглих до них територіях певним чином компенсувалось зростанням обсягів капітальних інвестицій у західній частині країни. Зокрема, протягом першого півріччя 2015 року найбільші темпи росту обсягів капітальних інвестицій спостерігались у Волинській області (175,1 %), у 2014 році – в Івано-Франківській області (126,9 %).

Однак, в абсолютному вимірі обсяг капіталовкладень у цих регіонах є вкрай низьким і значно відстає обсягам капіталовкладень промислово потужним Дніпропетровській, Донецькій, Луганській, Одеській, Харківській, Київській областям та м.Київ.

У розрахунку на душу населення, регіонами-лідерами у 2014 році за обсягами капіталовкладень є місто Київ, Київська, Дніпропетровська та Полтавська області. Регіонами-аутсайдерами є Чернівецька, Херсонська, Луганська, Житомирська, Закарпатська, Рівненська, Сумська, Тернопільська області (рис. 2.9).

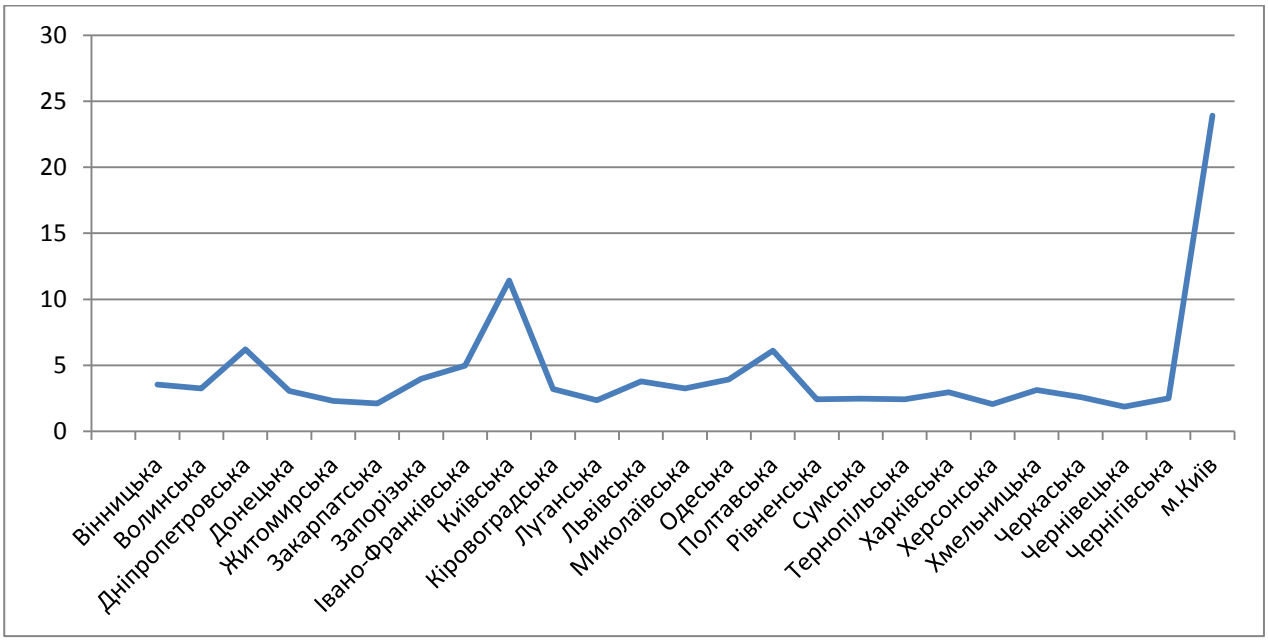


Рис. 2.9. Обсяги капітальних інвестицій на душу населення за регіонами України у 2014 році, тис.грн/особу

Наступним показником, яких характеризує рівень капіталізації за інвестуванням капіталу, є вартість основного капіталу за регіонами України. Обсяг основного капіталу дозволяє оцінити рівень інвестування капіталу у матеріально-технічні ресурси у регіонах України.

При цьому слід вказати на значний рівень зносу основних засобів за регіонами України, який склав 83,5 % на кінець 2014 року. Рівень зносу характеризує потребу у капіталізації регіону і таке високе значення свідчить про надзвичайно високу потребу в оновленні основного капіталу регіонів України та низьку капіталомісткість економіки регіонів за його інвестуванням.

Рівень зносу основних засобів у динаміці за сферами економічної діяльності подано у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Рівень зносу основних засобів за сферами економічної діяльності, %

Показники	2001	2005	2010	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5	6	7	8
Усього	45,0	49,0	74,9	75,9	76,7	77,3	83,5

Продовження табл. 2.8

1	2	3	4	5	6	7	8
Сільське, лісове та рибне господарство	49,6	52,2	40,8	38,1	34,6	35,8	38,8
Лісове господарство та лісозаготівлі	48,6	50,4	45,0	50,3	51,2	53,3	54,5
Рибне господарство	59,6	55,9	54,2	54,9	55,7	52,9	50,2
Промисловість	51,9	57,9	63,0	56,8	57,3	56,9	60,3
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	44,4	49,6	47,8	56,8	54,1	57,1	65,3
Переробна промисловість	55,1	59,2	66,8	56,8	57,2	50,1	56,9
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	50,5	60,6	60,7	57,0	58,4	61,9	61,4
Будівництво	52,1	45,1	50,1	58,8	55,1	51,9	54,4
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	37,5	31,9	32,1	33,8	50,2	39,5	37,3
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	50,2	48,5	94,4	95,6	96,0	96,7	97,9
Тимчасове розміщування й організація харчування	35,4	31,6	43,4	32,4	33,4	34,8	35,9
Інформація та телекомунікації	…	…	…	…	…	63,6	57,4
Фінансова та страхова діяльність	20,9	29,6	28,7	35,3	45,6	40,2	38,5
Операції з нерухомим майном	32,8	38,3	44,2	40,7	42,5	40,4	36,2
Освіта	51,2	59,7	62,5	43,7	43,6	44,9	45,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	42,1	47,4	50,8	42,4	42,4	45,7	44,1

Проведений аналіз показує, що протягом 2001-2014 років рівень зносу основних засобів за більшістю сфер економічної діяльності збільшився. Найнижчий

рівень капіталізації виявлено у сфері транспорту, де рівень зносу основних засобів становить біля 100 %. Така ситуація спостерігається в усіх регіонах України у 2010, році за виключенням Волинської, Івано-Франківської, Київської, Одеської областей та м.Севастополь (рис. 2.10).

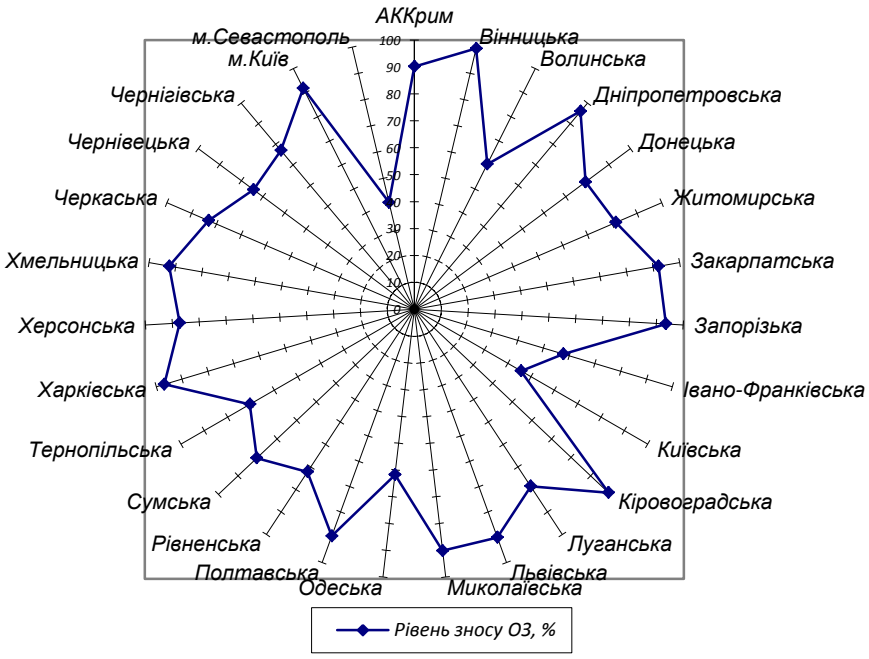


Рис. 2.10. Рівень зносу основних засобів у регіонах України у сфері транспорту, %

Розрахунок рівня капіталізації економіки як процесу інвестування капіталу протягом 2010-2014 років подано у таблицях 2.9-2.11.

Результати свідчать, що протягом аналізованого періоду регіонами-лідерами за вкладеними капітальними інвестиціями на душу населення у розвиток України були місто Київ, Київська, Дніпропетровська, Запорізька, Полтавська області.

Донецька область займала лідируючі позиції за рівнем інвестування капіталу у 2010 та 2012 роках, однак значно зменшився обсяг інвестування економіки у 2014 році. Разом з тим, слід зазначити про значну нестабільність у рівні інвестування капіталу у Харківській та Одеській областях.

Таблиця 2.9

Оцінки рівня капіталізації регіонів як процесу інвестування капіталу у 2010 році

Регіони України	Обсяг капітальних інвестицій, тис.грн/особу	Обсяги інвестицій в основний капітал на душу населення, грн/особу	Прямі іноземні інвестиції на душу населення, дол. США/особу	Інвестиції в основнийкапітал у житловебудівництво на душу населення, грн/особу	Приріст основних засобів регіону у відношенні до ВРП у році, що передує звітному, %	Основнийкапіталрегіону у відношенні до активів, %	Приріст необоротних активів у відношенні до власного капіталу суб'єктів господарювання, %	Інтегральний індекс стандартизований	Рейтинг
Вінницька	2,19	2319,8	125,3	540,9	8,5	48,0	12,1	0,388	12
Волинська	1,70	1671,1	211,4	529,4	0,0	39,9	0,0	0,221	23
Дніпропетровська	4,86	3817,7	2242,2	266,7	14,0	35,7	9,1	0,438	9
Донецька	3,45	2549,0	513,5	197,0	11,4	46,6	6,2	0,352	17
Житомирська	1,59	2391,4	201,1	357,0	6,8	56,8	9,3	0,368	16
Закарпатська	1,75	1726,5	293,1	554,8	6,0	54,5	11,2	0,378	14
Запорізька	4,48	4131,3	527,7	214,7	14,6	52,6	9,8	0,455	7
Івано-Франківська	3,17	3084,0	372,0	982,7	9,0	38,5	12,1	0,431	10
Київська	6,57	6527,1	940,0	2115,0	38,8	49,9	25,9	0,917	2
Кіровоградська	2,15	2470,8	64,5	252,8	-2,6	42,8	-2,7	0,192	25
Луганська	2,52	2101,1	299,3	132,1	6,2	27,6	2,0	0,212	24
Львівська	3,48	3175,5	496,1	609,7	11,9	56,4	9,7	0,457	5
Миколаївська	3,78	3231,3	139,5	222,9	14,6	48,9	13,8	0,439	8
Одеська	4,06	3341,9	465,5	635,0	10,6	54,2	9,8	0,456	6
Полтавська	4,31	5017,8	371,0	393,2	9,2	45,1	8,1	0,423	11
Рівненська	1,67	1998,9	268,6	478,5	6,5	48,8	9,6	0,350	18
Сумська	1,93	1961,9	308,8	413,0	9,2	42,1	15,9	0,384	13
Тернопільська	1,99	1965,3	55,2	694,8	15,5	51,7	19,3	0,486	3
Харківська	2,95	2667,5	989,2	341,9	6,1	42,6	4,8	0,326	19
Херсонська	1,76	1570,0	186,7	385,5	2,9	39,3	4,4	0,250	22
Хмельницька	2,26	2228,1	137,9	608,6	6,5	57,7	6,4	0,373	15
Черкаська	2,25	2220,2	224,9	332,7	10,1	35,0	10,1	0,325	20
Чернівецька	1,89	2000,2	68,7	861,5	11,8	60,7	12,3	0,460	4
Чернігівська	1,77	1646,2	86,7	376,9	6,2	53,6	6,3	0,320	21
м. Київ	18,73	9001,1	7936,2	1875,0	20,5	45,2	8,0	1,000	1

Таблиця 2.10

Оцінки рівня капіталізації регіонів як процесу інвестування капіталу у 2012 році

Регіони України	Обсяг нкапітальних інвестицій, тис.грн/особу	Прямі іноземні інвестиції на душу населення, дол. США/особу	Інвестиції в основнийкапітал у житловебудівництво на душу населення, грн/особу	Пприріст основних засобів регіону у відношенні до ВРП у році, що передує звітному, %	Основнийкапіталрегіону у відношенні до активів, %	Приріст необоротних активів у відношенні до власного капіталу суб'єктів господарювання, %	Інтегральний індекс стандартизований	Рейтинг
Вінницька	3,59	152,9	635,1	14,9	55,8	21,0	0,382	7
Волинська	3,14	367,0	853,3	12,9	31,8	20,9	0,319	12
Дніпропетровська	6,80	2547,0	289,5	5,6	39,9	4,0	0,262	21
Донецька	7,25	728,2	394,8	17,0	43,8	13,0	0,323	11
Житомирська	2,27	285,2	365,5	10,5	52,3	15,0	0,306	14
Закарпатська	2,19	325,1	842,8	8,5	54,4	21,0	0,373	8
Запорізька	4,03	602,8	436,2	36,3	57,0	25,1	0,448	4
Івано-Франківська	3,75	466,4	1078,0	21,0	42,0	32,5	0,450	3
Київська	11,88	1070,1	2385,1	20,8	45,3	15,0	0,514	2
Кіровоградська	4,61	104,5	315,2	16,9	42,8	16,3	0,304	15
Луганська	3,64	370,9	192,3	8,4	28,7	4,4	0,171	25
Львівська	4,43	649,3	912,3	16,0	55,4	15,1	0,384	6
Миколаївська	3,99	208,2	291,5	8,5	46,3	9,3	0,257	22
Одеська	6,15	684,3	1017,6	19,1	50,8	18,5	0,412	5
Полтавська	6,98	644,0	462,7	16,2	44,4	16,8	0,345	9
Рівненська	2,40	258,8	718,0	7,0	41,9	15,1	0,292	16
Сумська	2,51	337,4	566,0	4,6	41,2	7,6	0,236	24
Тернопільська	3,14	59,4	1039,8	14,4	37,4	17,2	0,327	10
Харківська	5,41	797,1	576,8	13,5	43,3	11,4	0,308	13
Херсонська	2,26	233,0	359,9	10,6	42,8	17,5	0,289	17
Хмельницька	2,66	156,1	660,6	8,0	50,1	9,6	0,285	18
Черкаська	2,98	695,2	321,5	12,9	33,1	12,1	0,245	23
Чернівецька	2,47	71,1	1467,1	-1,9	56,4	-2,8	0,269	20
Чернігівська	2,55	97,7	586,1	7,7	51,5	9,5	0,282	19
м. Київ	28,55	9783,0	2606,8	87,2	47,3	28,7	1,000	1

Таблиця 2.11

Оцінки рівня капіталізації регіонів як процесу інвестування капіталу у 2014 році

Регіони України	Обсяг капітальних інвестицій, тис.грн/особу	Прямі іноземні інвестиції на душу населення, дол. США/особу	Інвестиції в основнийкапітал у житловебудівництво на душу населення, грн/особу;	Приріст основних засобів регіону у відношенні до ВРП у році, що передує звітному, %	Основнийкапіталрегіону у відношенні до активів, %	Приріст необоротних активів у відношенні до власного капіталу суб'єктів господарювання, %	Інтегральний індекс стандартизований	Рейтинг
Вінницька	3,53	156,1	481,8	4,8	55,3	2,5	0,374	13
Волинська	3,26	261,5	779,6	6,5	32,1	2,2	0,317	20
Дніпропетровська	6,20	2364,6	281,6	11,6	40,5	3,0	0,452	9
Донецька	3,05	592,1	154,9	7,5	45,3	1,7	0,321	19
Житомирська	2,31	227,0	372,3	5,1	52,2	3,3	0,378	12
Закарпатська	2,10	300,0	908,0	3,7	54,0	3,1	0,400	11
Запорізька	3,97	500,1	147,0	4,2	56,3	1,5	0,330	18
Івано-Франківська	4,96	671,1	1750,1	14,4	42,8	5,4	0,604	3
Київська	11,42	960,6	2602,5	24,6	46,4	5,6	0,819	2
Кіровоградська	3,19	86,6	165,0	9,7	43,1	4,2	0,405	10
Луганська	2,35	301,6	45,1	13,7	32,7	3,4	0,364	15
Львівська	3,79	545,7	1192,0	8,4	55,0	3,5	0,491	6
Миколаївська	3,24	199,6	229,0	2,3	47,7	1,1	0,264	24
Одеська	3,92	600,5	642,6	0,5	51,2	0,2	0,272	23
Полтавська	6,11	711,8	508,9	10,7	45,6	4,9	0,501	4
Рівненська	2,42	232,4	750,9	3,6	41,1	2,0	0,309	21
Сумська	2,48	235,1	413,6	3,4	41,9	2,2	0,298	22
Тернопільська	2,42	52,8	635,1	14,0	36,5	5,1	0,468	8
Харківська	2,95	634,9	417,2	6,3	44,7	2,2	0,343	16
Херсонська	2,07	196,9	262,8	5,7	44,2	3,2	0,343	17
Хмельницька	3,13	145,4	1207,8	8,6	49,7	4,5	0,495	5
Черкаська	2,60	407,6	326,7	3,2	33,6	1,3	0,239	25
Чернівецька	1,86	75,8	830,0	3,6	53,6	2,5	0,365	14
Чернігівська	2,49	98,6	373,5	9,8	50,7	5,7	0,489	7
м. Київ	23,91	8013,0	3059,7	20,0	47,7	3,0	1,000	1

Регіонами-аутсайдерами за показниками інвестування економіки країни були Чернівецька, Чернігівська, Сумська, Рівненська, Житомирська, Закарпатська, Херсонська, Тернопільська області, що свідчить про низький рівень інвестиційної активності у даних регіонах країни.

Протягом 2010 року регіональний аналіз обсягу інвестицій в основний капітал України показав, що лідерами були місто Київ, Київська, Полтавська, Запорізька області, що створило передумови їх подальшого соціально-економічного розвитку за рахунок належного матеріально-технічного підґрунтя. У 2012-2014 роках офіційна статистика не дає інформації про динаміку даного показника.

Обсяг прямих іноземних інвестицій свідчить про рівень інвестиційної привабливості регіону для зовнішніх інвесторів.

Як показують дані таблиці 2.9, у 2010 році найбільший обсяг іноземних інвестицій спрямовувався у місто Київ, Дніпропетровську та Київську області. Така ж тенденція прослідковується протягом 2012 та 2014 років при цьому спостерігається ріст показників.

Найменш інвестиційно привабливими для іноземних інвесторів є Тернопільська, Кіровоградська, Чернівецька та Чернігівська області. При цьому слід зазначити про позитивну динаміку у Кіровоградській та Чернігівській областях у нарощенні іноземних інвестицій (рис. 2.11).

Показники інвестицій в основний капітал у житлове будівництво свідчить про величину соціальних інвестицій за регіонами України. Лідерами за даним показником є Київська область та місто Київ.

Дещо меншим, однак високим, рівнем характеризується стан інвестицій у житлове будівництво протягом аналізованого періоду в Івано-Франківській, Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Одеській, Хмельницькій та Чернівецькій областях. У 2014 році до них дотягується Волинська та Рівненська області. Разом з тим, слід зазначити про низький рівень такого типу соціальних інвестицій у Донецькій, Запорізькій, Кіровоградській, Луганській областях. Показник приросту основного капіталу у відношенні до ВРП регіону у році, що передує звітному свідчить про рівень реальної інвестиційної активності регіону та характеризує

частку регіонального продукту, що спрямовується на розвиток матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання.

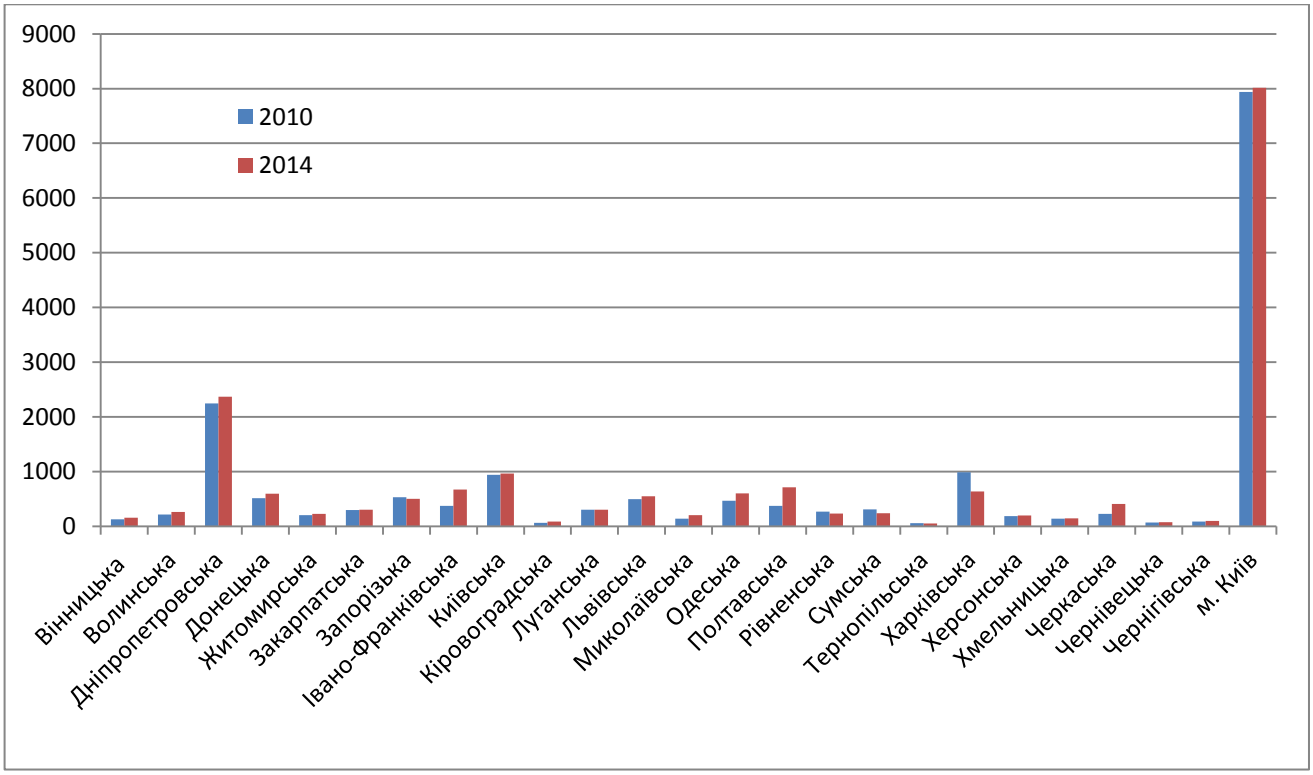


Рис. 2.11. Обсяг прямих іноземних інвестицій у 2010 та 2014 роках, дол. США/особу

Результати розрахунку даного показника засвідчили, що найвищий рівень інвестиційної активності спостерігається у 2010 році у Київській, Дніпропетровській, Запорізькій, Миколаївській, Тернопільській областях та місті Київ. Регіонами-аутсайдерами – Волинська, Кіровоградська та Херсонська. У 2012 році лідерами були Донецька, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Одеська області та місто Київ. При цьому слід відзначити значне зростання даного показника (середній рівень за регіонами - зростання на 56 %). У 2014 році лідерами сталиДніпропетровська, Івано-Франківська, Київська, Луганська, Тернопільська області та місто Київ при загальнодержавній тенденції зменшення показника на 48 %. Зменшення рівня даного показника негативно позначається на рівні оновлення основного капіталу підприємств та організацій, що не створює підґрунтя для нарощення економічної конкурентоспроможності регіонів країни. Регіонами-аутсайдерами за даним показником у 2014 році були Одеська, Миколаївська,

Черкаська, Закарпатська та Чернівецька області. За рівнем основного капіталу, що припадає на одиницю активів суб'єктів господарювання, регіональні асиметрії не є досить значними. Найвищий рівень даного показника спостерігається у Запорізькій, Вінницькій, Житомирській, Львівській областях у 2014 році, найменший – у Волинській, Луганській, Тернопільській, Черкаській областях. Цей показник характеризує наявність основного капіталу підприємств регіону. За приростом необоротних активів суб'єктів господарювання регіону у величині власного капіталу лідирують у 2010 році Київська, Тернопільська, Сумська, Миколаївська області, у 2012 році – Івано-Франківська, Одеська, Тернопільська, Полтавська, Херсонська області та місто Київ при загальнодержавній тенденції нарощення даного показника на 59,5 %.

У 2014 році лідерами за даним показником були Івано-Франківська, Київська та Чернігівська області при загальній тенденції зменшення даного показника майже у чотири рази у порівнянні з 2012 роком. Така тенденція є незадовільною і свідчить про низьку капіталізацію економіки регіонів країни. Інтегральний рівень капіталізації економіки регіону за рівнем інвестування капіталу у 2010-2014 роках подано на рис. 2.12 та 2.13.

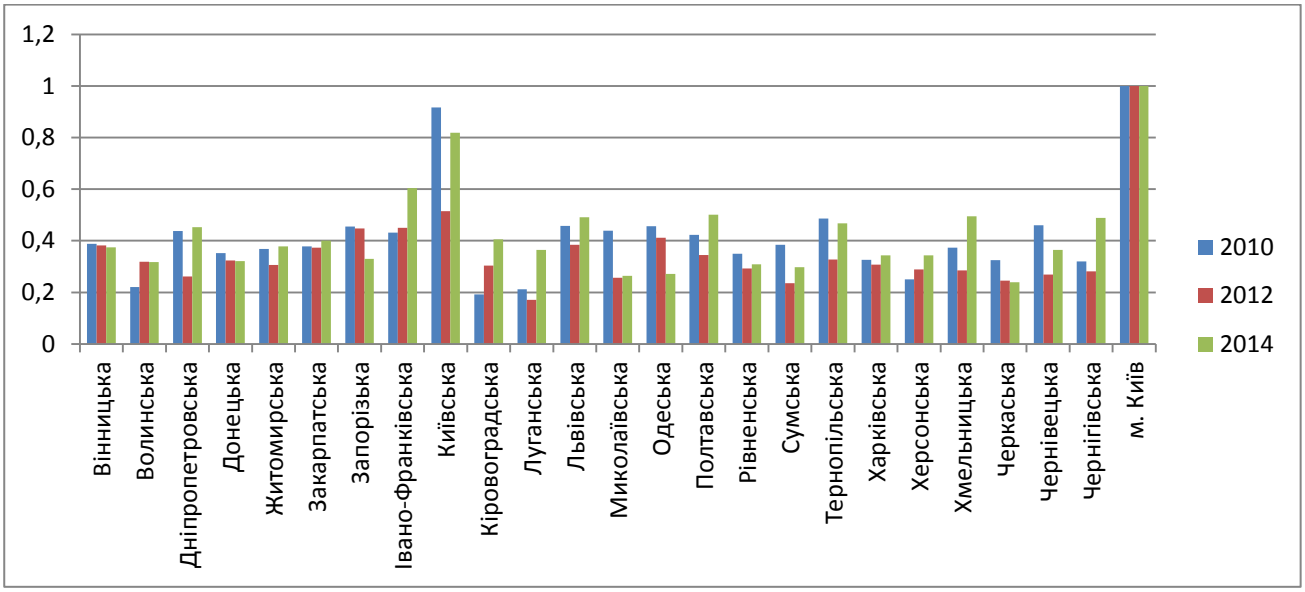


Рис. 2.12.Інтегральна оцінка рівня капіталізації регіонів України як процесу інвестування капіталу у 2010-2014 роках



Рис. 2.13. Картограма капіталізації регіонів України за рівнем інвестування капіталу протягом 2010-2014 років

За даними рис. 2.12, 2.13 та результатами проведеного аналізу видно, що місто Київ протягом аналізованого періоду було лідером у процесах інвестування капіталу, створюючи тим самим підгрунтя для соціально-економічного розвитку регіону. Найближається до міста Київ інвестиційна активність Київської області. У різні періоди вищими середньодержавних значень був рівень капіталізації за процесом інвестування у Дніпропетровській, Запорізькій, Івано-Франківській, Львівській, Одеській, Полтавській, Тернопільській тта Хмельницькій областях. Регіонами-аутсайдерами за даним показником протягом аналізованого періоду є Волинська, Кіровоградська, Луганська, Рівненська, Сумська, Харківська, Херсонська та Черкаська області.

Однак в абсолютному вимірі динаміка процесу інвестування не є сприятлива для більшості регіонів, що стає на перешкоді динамічному розвитку країни в цілому.

Для визначення ролі банківського сектора у процесі інвестування капіталу пораховано показник частки капітальних інвестицій за рахунок кредитів банків у загальному обсязі капітальних інвестицій регіону (табл. 2.12).

Як свідчать отримані дані, в цілому за регіонами України роль банківського сектора у капітальному інвестуванні є досить низькою (рис. 2.14-2.15).

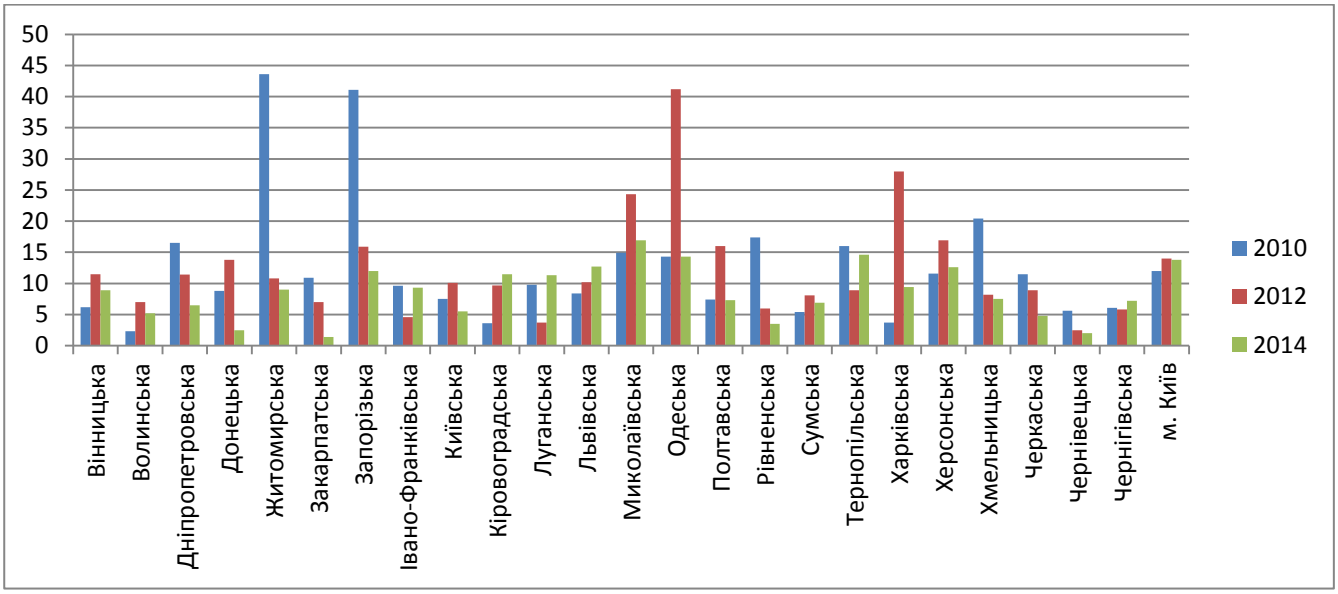


Рис. 2.14.Динаміка частки капітальних інвестицій за рахунок кредитів банків у загальному обсязі капітальних інвестицій протягом 2010-2014 років за регіонами України

Таблиця 2.12

Визначення ролі банківського сектора в процесі інвестування регіону у 2010-2014 роках

Регіони України	Обсяг капітальних інвестицій за рахунок кредитів банків, тис.грн			У % до загального обсягу капітальних інвестицій			Інтегральний індекс стандартизований	Рейтинг
	2010	2012	2014	2010	2012	2014		
Вінницька	270396	667642	503065	6,2	11,5	8,9	0,436	15
Волинська	46530	227192	175915	2,3	7,0	5,2	0,244	23
Дніпропетровська	2598793	2569928	1324497	16,5	11,4	6,5	0,478	11
Донецька	1350275	4386545	329890	8,8	13,8	2,5	0,315	22
Житомирська	1722683	311470	261478	43,6	10,8	9,0	0,825	4
Закарпатська	270180	192491	36264	10,9	7,0	1,4	0,231	24
Запорізька	3577699	1143260	841676	41,1	15,9	12,0	0,937	2
Івано-Франківська	491020	238313	636579	9,6	4,6	9,3	0,406	16
Київська	944130	2049808	1090094	7,5	10,1	5,5	0,341	19
Кіровоградська	102596	444280	357998	3,6	9,7	11,5	0,459	12
Луганська	613651	305763	592739	9,8	3,7	11,3	0,452	14
Львівська	813213	1135193	1210796	8,4	10,2	12,7	0,548	9
Миколаївська	646351	1140322	638433	14,9	24,3	16,9	0,888	3
Одеська	1411782	6022847	1336651	14,3	41,2	14,3	1,000	1
Полтавська	682314	1632169	642252	7,4	16,0	7,3	0,455	13
Рівненська	472236	167199	98911	17,4	6,0	3,5	0,346	18
Сумська	157655	232832	193770	5,4	8,1	6,9	0,335	20
Тернопільська	387288	299868	378968	16,0	8,9	14,6	0,665	5
Харківська	361405	4138291	754332	3,7	28,0	9,4	0,607	8
Херсонська	351894	412478	277813	11,6	16,9	12,6	0,654	7
Хмельницька	699506	286087	303835	20,4	8,2	7,5	0,511	10
Черкаська	390916	337914	155560	11,5	8,9	4,8	0,351	17
Чернівецька	122774	54648	33916	5,6	2,5	2,0	0,141	25
Чернігівська	140532	159079	189824	6,1	5,8	7,2	0,325	21
м. Київ	4201439	11169047	9374086	12,0	14,0	13,8	0,658	6

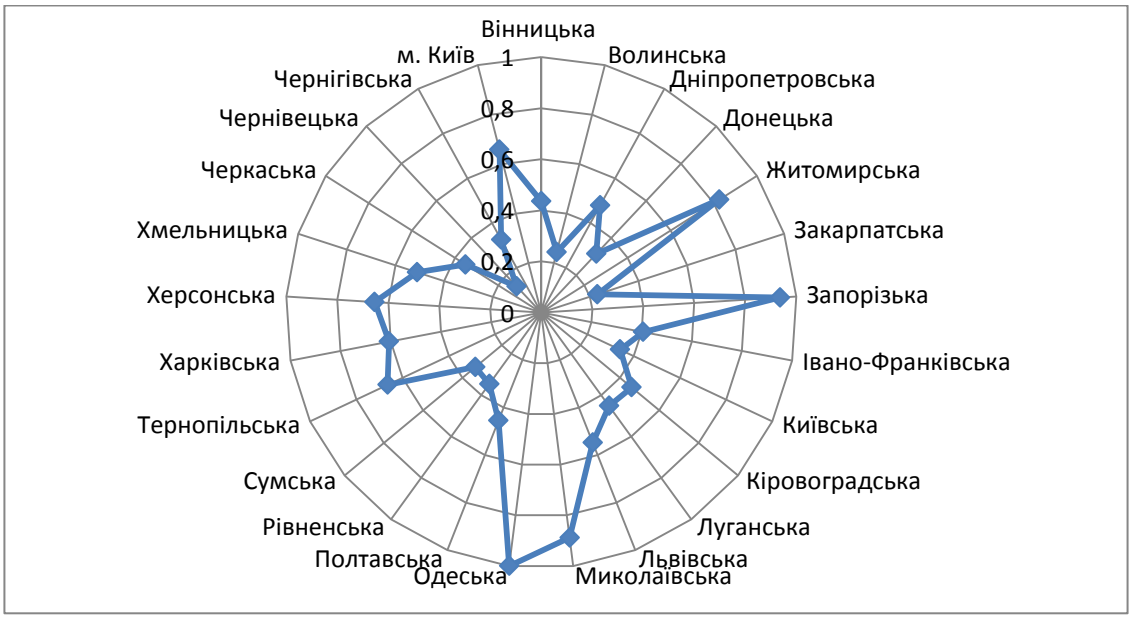


Рис. 2.15. Інтегральний індекс впливу банківського сектора на процес інвестування капіталу у регіонах України протягом 2010-2014 років

Регіонами-лідерами за впливом банківського сектора у процес інвестування капіталу за регіонами України протягом 2010-2014 років є Одеська, Миколаївська, Запорізька, Житомирська, Херсонська, Тернопільська області та місто Київ.

Найнижчий рівень банківського інвестування спостерігається у Волинській, Івано-Франківській, Київській, Сумській, Чернівецькій, Чернігівській областях. При цьому слід зазначити, що 2014 рік був найбільш несприятливим для капітальних інвестицій, наданих кредитними банківськими ресурсами, адже зростання прослідковувалось лише в Івано-Франківській, Кіровоградській, Луганській, Львівській, Тернопільській та Чернігівській областях при низькому абсолютному вимірі даного показника.

Перейдемо до групування з виокремленням регіонів низького, середнього та високого рівнів капіталізації за інвестування капіталу (табл. 2.13).

Найбільшою є частка регіонів, що займають слабку позиції за рівнем інвестування капіталу (88 %) та рівнем впливу банківського сектора на цей процес (40 %). Нейтральну позицію за рівнем капіталізації займає всього 1 % регіонів країни, тоді як за впливом банківського сектора – 48 %.

Таблиця 2.13

Позиціонування регіонів за рівнем капіталізації як процесу інвестування капіталу протягом 2010-2014 років

Позиція за рівнем впливу банківського сектора в інвестуванні капіталу	Позиція за рівнем інвестування капіталу регіонів			Кількість регіонів (відсоток)
	Слабка	Нейтральна	Сильна	
Слабка	Закарпатська Рівненська Черкаська Волинська Чернівецька Сумська Чернігівська Донецька	Івано-Франківська	Київська	10 (40 %)
Нейтральна	Вінницька Дніпропетровська Запорізька Кіровоградська Львівська Луганська Полтавська Тернопільська Хмельницька Харківська Херсонська		м. Київ	12 (48 %)
Сильна	Житомирська Миколаївська Одеська			3 (12 %)
Кількість регіонів	22 (88 %)	1 (4 %)	2 (8 %)	25 (100 %)

Сильна позиція лише у двох регіонів країни за рівнем інвестування капіталу (місто Київ та Київська область) та лише у трьох(Житомирська, Миколаївська, Одеська області) за сильною позицією впливу банківського сектора на процес інвестування. Такі результати є досить незадовільними та не створюють інвестиційних умов розвитку регіонів країни.

Таким чином, проведений аналіз рівня інвестування регіональної економіки засвідчує негативну динаміку інвестиційної активності регіонів країни та зменшення ролі банківського сектора у даному процесі.

Перейдемо до оцінки рівня капіталізації економіки регіону як процесу створення та розподілу доданої вартості.

2.4. Оцінка рівня капіталізації регіонів як процесу створення та розподілу доданої вартості

Оцінка рівня капіталізації регіону за процесом створення і розподілу доданої вартості є важливим етапом проведення аналізу капіталізації економіки, адже додана вартість є одним із найважливіших показників, за яким визначається рівень соціально-економічного розвитку на мікро-, меза- та макрорівнях.

Для оцінки рівня капіталізації економіки за ВДВ до розрахунку візьмемо показники:

- створена валова додана вартість на душу населення, грн/особу;
- рівень доданої вартості у валовому випуску, %;
- створена валова додана вартість у розрахунку на одне підприємство, грн/од.;
- частка регіону у загальному обсязі створеної доданої вартості країни, %;
- частка реінвестованої доданої вартості (капітальні інвестиції до ВДВ), %;
- частка ВДВ в обсязі вкладеного в регіональну економіку капіталу, %;
- рівень капіталізації економічного потенціалу (за індексом зростання ВДВ), грн.

Результати оцінки рівня капіталізації регіонів як процесу створення та розподілу доданої вартості подано у таблиці 2.14-2.16.

Як свідчать дані таблиць, за рівнем створеної ВДВ на душу населення протягом 2010-2014 років лідирує місто Київ. Вищі середнього у країні рівня є величина створеної ВДВ у Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Полтавській областях. Аутсайдерами за рівнем створеної валової доданої вартості протягом аналізованого періоду є Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька та Чернівецька області.

Таблиця 2.14

Оцінка рівня капіталізації регіонів як процесу створення та розподілу доданої вартості у 2010 році

Регіони України	Створена валова додана вартість на душу населення, грн/особу	Рівень доданої вартості у валовому випуску, %	Створена валова додана вартість у розрахунку на одне підприємство, тис.грн/од.	Частка регіону у загальному обсязі створеної доданої вартості країни, %	Частка реінвестованої доданої вартості (капітальні інвестиції до ВДВ), %	Частка ВДВ в обсязі вкладеного в регіональнуекономіку капіталу, %	Рівень капіталізації економічного потенціалу (за індексом зростання ВДВ), %	Інтегральний індекс стандартизований	Рейтинг
Вінницька	14332	43,9	762,0	2,2	15,0	61,2	103,1	0,711	10
Волинська	13916	43,4	753,5	1,3	12,2	37,1	100,0	0,620	25
Дніпропетровська	34709	41,4	1142,9	10,7	13,8	24,2	106,1	0,794	4
Донецька	28986	38,2	1398,0	11,9	11,6	24,0	111,4	0,806	2
Житомирська	14616	46,5	757,8	1,7	10,7	68,4	113,0	0,720	7
Закарпатська	12278	44,3	736,9	1,4	14,4	75,9	107,8	0,734	6
Запорізька	23657	36,9	889,7	3,9	18,6	34,9	103,4	0,704	12
Івано-Франківська	14814	48,4	842,1	1,9	21,4	34,5	100,7	0,711	9
Київська	26140	41,2	908,5	4,2	25,2	24,1	105,2	0,752	5
Кіровоградська	15533	46,2	654,4	1,5	13,5	46,6	105,8	0,663	21
Луганська	19788	36,7	1029,3	4,2	12,4	23,4	102,6	0,647	22
Львівська	16353	45,5	648,1	3,8	21,2	37,4	102,4	0,707	11
Миколаївська	20276	42,7	613,1	2,2	18,4	45,2	103,3	0,688	17
Одеська	22544	45,5	716,1	5,0	18,0	34,3	102,5	0,715	8
Полтавська	29652	40,3	1220,5	4,1	14,2	51,5	109,7	0,795	3
Рівненська	13785	42,6	812,7	1,5	12,2	59,7	107,1	0,689	16
Сумська	15711	43,7	783,1	1,7	11,9	66,4	99,1	0,697	14
Тернопільська	11713	44,4	598,6	1,2	16,8	55,7	100,4	0,671	20
Харківська	23639	44,5	874,4	6,0	12,3	33,6	101,8	0,704	13
Херсонська	14346	46,3	528,4	1,4	12,1	53,5	102,0	0,644	23
Хмельницька	13602	43,6	674,0	1,7	16,3	54,5	99,9	0,680	19
Черкаська	17325	36,9	787,7	2,1	12,7	40,1	106,0	0,636	24
Чернівецька	10939	49,1	589,4	0,9	17,3	55,8	100,4	0,685	18
Чернігівська	15406	45,7	878,3	1,6	11,1	60,1	100,2	0,697	15
м. Київ	70424	49,0	827,2	18,2	27,3	13,9	101,5	1,000	1

Таблиця 2.15

Оцінка рівня капіталізації регіонів як процесу створення та розподілу доданої вартості у 2012 році

Регіони України	Створена валова додана вартість на душу населення, грн/особу	Рівень доданої вартості у валовому випуску, %	Створена валова додана вартість у розрахунку на одне підприємство, тис.грн/од.	Частка регіону у загальному обсязі створеної доданої вартості країни, %	Частка реінвестованої доданої вартості (капітальні інвестиції до ВДВ), %	Частка ВДВ в обсязі вкладеного в регіональнуекономіку капіталу, %	Рівень капіталізації економічного потенціалу (за індексом зростання ВДВ), %	Інтегральний індекс стандартизований	Рейтинг
Вінницька	20253	44,7	1015,9	2,3	17,6	49,7	103,9	0,695	14
Волинська	19249	45,5	977,4	1,4	16,3	34,6	105,0	0,648	22
Дніпропетровська	44650	41,2	1421,6	10,1	15,2	25,4	97,7	0,768	5
Донецька	38907	38,4	1774,3	11,7	18,6	24,1	97,6	0,815	2
Житомирська	19551	46,7	950,4	1,7	11,6	68,0	109,8	0,698	12
Закарпатська	17088	47,7	1003,0	1,5	12,8	89,4	103,2	0,740	6
Запорізька	30656	39,0	1106,9	3,8	13,1	38,3	98,0	0,657	20
Івано-Франківська	23379	45,7	1275,8	2,2	16,0	40,5	103,7	0,701	11
Київська	40483	43,9	1295,8	4,8	29,2	25,8	102,1	0,800	3
Кіровоградська	22082	44,8	884,3	1,5	20,7	42,6	100,8	0,678	18
Луганська	25950	39,7	1279,3	4,0	14,0	26,7	99,8	0,655	21
Львівська	24387	47,7	919,6	4,3	18,0	43,6	102,1	0,710	7
Миколаївська	24838	43,0	721,9	2,0	16,1	45,7	96,2	0,636	23
Одеська	27070	46,4	821,8	4,4	22,6	31,8	96,8	0,697	13
Полтавська	38424	40,9	1510,3	3,9	18,1	48,5	98,0	0,770	4
Рівненська	18860	43,7	1066,5	1,5	12,7	65,2	103,6	0,687	15
Сумська	21722	43,9	1031,2	1,7	11,5	64,5	101,9	0,680	17
Тернопільська	16644	45,3	811,6	1,2	18,8	43,7	109,2	0,664	19
Харківська	29972	44,3	1063,7	5,6	18,0	33,8	98,5	0,709	8
Херсонська	17910	47,7	628,9	1,3	12,6	56,0	100,4	0,630	25
Хмельницька	19920	45,3	938,1	1,8	13,3	58,4	109,3	0,684	16
Черкаська	24558	39,9	1079,5	2,1	12,1	40,1	101,4	0,633	24
Чернівецька	14529	48,9	746,5	0,9	16,9	72,9	106,2	0,705	10
Чернігівська	22096	46,7	1189,3	1,6	11,4	63,8	104,2	0,707	9
м. Київ	97429	47,2	1063,2	18,9	28,9	14,4	101,9	1,000	1

Таблиця 2.16

Оцінка рівня капіталізації регіонів як процесу створення та розподілу доданої вартості у 2014 році

Регіони України	Створена валова додана вартість на душу населення, грн/особу	Рівень доданої вартості у валовому випуску, %	Створена валова додана вартість у розрахунку на одне підприємство, тис.грн/од.	Частка регіону у загальному обсязі створеної доданої вартості країни, %	Частка реінвестованої доданої вартості (капітальні інвестиції до ВДВ), %	Частка ВДВ в обсязі вкладеного в регіональну економікукапіталу, %	Рівень капіталізації економічного потенціалу (за індексом зростання ВДВ), %	Інтегральний індекс стандартизований	Рейтинг
Вінницька	22303	44,4	1086,4	2,4	15,7	51,7	107,8	0,729	7
Волинська	19817	46,0	977,1	1,4	16,4	33,6	99,6	0,662	20
Дніпропетровська	46333	42,2	1435,5	10,0	13,3	26,1	93,5	0,770	4
Донецька	37830	40,5	1690,4	10,8	8,0	23,0	70,2	0,705	10
Житомирська	20286	46,9	941,9	1,7	11,3	65,6	96,1	0,696	13
Закарпатська	17044	48,3	984,7	1,4	12,3	82,9	97,9	0,745	5
Запорізька	30526	39,3	1089,1	3,6	12,9	36,4	97,8	0,667	18
Івано-Франківська	24022	46,2	1285,9	2,2	20,6	37,2	91,5	0,730	6
Київська	39988	44,4	1202,7	4,5	28,5	22,8	97,6	0,791	2
Кіровоградська	25533	45,4	995,8	1,7	12,3	43,3	95,8	0,662	19
Луганська	24514	40,4	1166,6	3,6	9,5	25,1	49,6	0,542	25
Львівська	24937	48,7	909,0	4,2	15,1	42,2	98,6	0,706	8
Миколаївська	27355	45,3	787,2	2,1	11,8	48,6	93,5	0,651	21
Одеська	29118	47,8	873,8	4,6	13,4	34,4	101,4	0,686	15
Полтавська	39962	43,8	1549,5	3,8	15,1	45,4	91,7	0,774	3
Рівненська	19003	45,6	1060,0	1,4	12,7	55,5	100,8	0,694	14
Сумська	23517	44,0	1086,9	1,8	10,5	65,2	94,9	0,699	12
Тернопільська	16819	46,4	798,2	1,2	14,3	36,4	105,6	0,640	24
Харківська	31128	46,1	1066,2	5,6	9,4	34,8	98,6	0,684	17
Херсонська	19311	47,3	675,5	1,4	10,6	57,1	95,5	0,641	23
Хмельницька	20165	44,9	927,5	1,7	15,4	52,3	107,6	0,703	11
Черкаська	26168	41,3	1123,7	2,2	9,9	41,3	92,5	0,641	22
Чернівецька	15154	49,9	770,2	0,9	12,3	68,3	96,6	0,686	16
Чернігівська	22603	47,4	1163,6	1,6	10,8	58,2	96,4	0,706	9
м. Київ	109402	49,3	1108,4	20,5	21,7	15,2	101,0	1,000	1

Слід вказати, що дані наведені у фактичних цінах, тому, враховуючи значний рівень інфляційний впливів, слід зазначити про суттєве зменшення рівня створеного ВДВ на душу населення у 2014 році, що не створює передумов для капіталізації економіки регіонів країни.

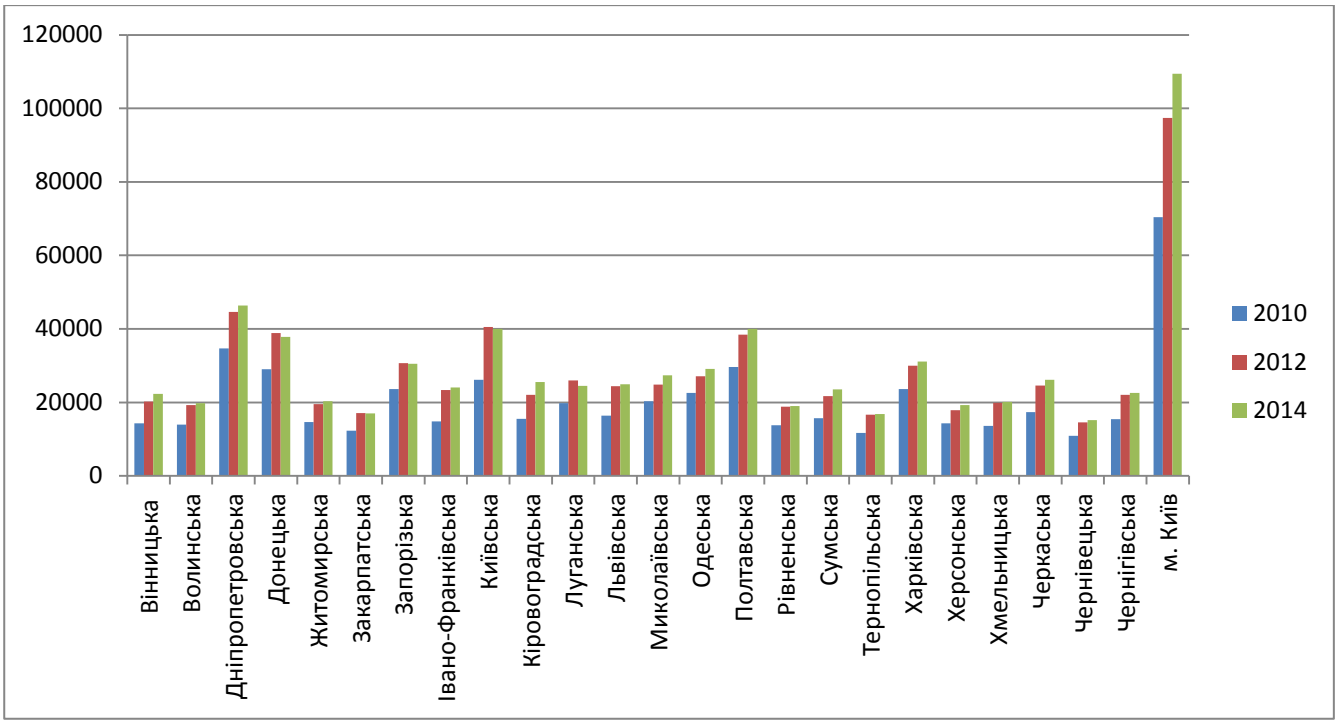


Рис. 2.16.Динаміка рівня створеної ВДВ на душу населення за регіонами України у 2010-2014 роках

Важливим показником, що характеризує рівень капіталізації економіки за ВДВ є визначення частки створеної доданої вартості у валовому випуску, що характеризує рівень ефективності створення доданої вартості.

За результатами проведеного аналізу слід зробити висновок про відносну стабільність даного показника протягом аналізованого періоду за регіонами України, рівень якого становить біля 40 %. Цей показник є не достатньо високим і характеризує, що сума прибутку, заробітної плати з нарахуваннями, амортизаційних відрахувань та фінансових витрат становить біля 40 % у структурі валового випуску.

Найвищий рівень даного показника зафіксовано у Чернівецькій області - 49,1 % у 2010 році, 48,9 % у 2012 році та 49,9 % у 2014 році. Найнижчий рівень

показника виявлено у Луганській області у 2010 році (36,7 %), Донецькій області у 2012 році (38,4 %), Запорізькій області у 2014 році (39,3 %).

У розрахунку на одне підприємство лідером у створені доданої вартості є у 2010 році Донецька, Полтавська та Дніпропетровська області. У 2012 та 2014 роках ситуація не змінилась і лідерами залишились Донецька, Дніпропетровська, Полтавська області. Разом з тим, даний показник свідчить швидше про масштабність діяльності одного підприємства ніж про рівень створення ВДВ у регіоні.

За часткою регіону у створенні ВДВ у загальному обсязі створеної доданої вартості лідирує у 2010 році місто Київ (18,2 %), Донецька (11,9 %) та Дніпропетровська (10,7 %) області.

Така ж ситуація у 2012 та 2014 роках. У сукупності ці регіони створюють біля 40 % доданої вартості країни. Найнижчі показники внеску регіонів у створення доданої вартості країни здійснюють Чернівецька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Чернігівська області. Частка кожної з них становить біля 1 % (рис. 2.17).

За часткою реінвестованої доданої вартості лідером протягом 2010 року були Івано-Франківська, Київська, Львівська області та місто Київ, рівень якої у цих регіонах становить більше 20 % за співвідношенням між капітальними інвестиціями та величиною ВДВ.

У 2012 році лідерами за рівнем реінвестування доданої вартості є Київська, Кіровоградська, Одеська області та місто Київ, у 2014 році – Київська, Івано-Франківська області та місто Київ при загальнодержавній тенденції зменшення показника.

Цікаві результати отримані за показником питомої ваги ВДВ в обсязі вкладеного в регіональну економіку капіталу. Цей показник показує результативність капіталізації економіки. У 2014 році за даним параметром лідирує Закарпатська область, яка на одну гривню вкладеного капіталу отримує 82,9 коп. ВДВ. Це надзвичайно високий показник.

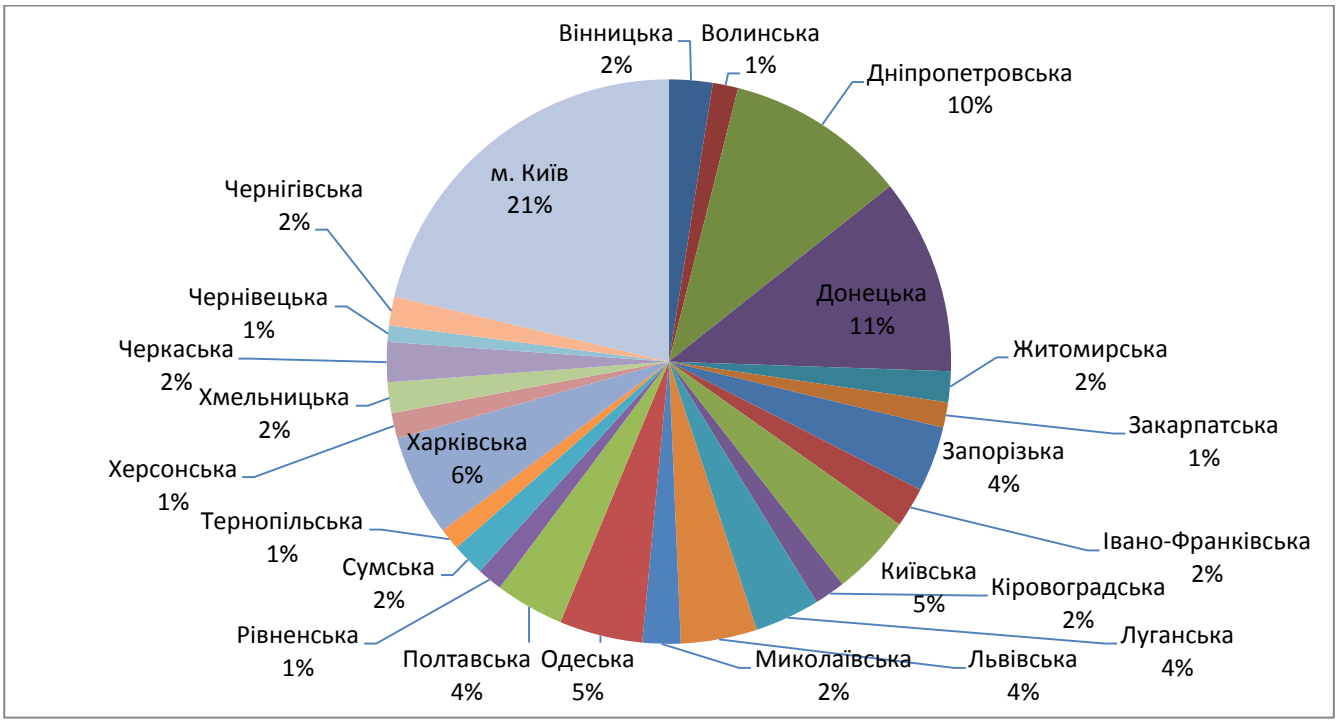


Рис. 2.17. Частка регіонів у створенні ВДВ країни у 2014 році, %

Регіонами з високим рівнем даного показника є також Житомирська, Сумська, Чернівецька області, тобто фактично регіони з низьким рівнем соціально-економічного розвитку. Тоді як місто Київ, Дніпропетровська, Донецька області дають малу віддачу у розмірі біля 20 %. Така ж динаміка прослідковувалась у 2012 та 2010 роках, у яких лідерами, окрім вказаних, були Рівненська, Житомирська, Чернігівська, Вінницька, Закарпатська та інші області України, які не відносяться до високорозвинутих.Рівень капіталізації економічного потенціалу за індексом зростання ВДВ вирізняється низькою регіональною диференціацією, однак вона не виключається з переліку показників дослідження. Протягом 2010-2014 років прослідковується загальна тенденція зменшення даного показника для усіх регіонів країни, що свідчить про негативну динаміку посилення кризових явищ. Найвищий рівень капіталізації за цим показником спостерігається у Житомирській області у 2010 році (113 %) та у 2012 році (109,8 %) та у Вінницькій області у 2014 році (107,8 %). Інтегральний індекс оцінки рівня капіталізації економіки як процесу створення та розподілу доданої вартості показав, що у 2010-2014 роках лідирувало місто Київ (як і за іншими напрямками оцінки). Наближались до лідера Донецька

область (у 2010 та 2012 роках), Полтавська, Київська, Дніпропетровська області (рис. 2.18, 2.19). Закарпатська та Івано-Франківська області також займають високі позиції за показниками створення та розподілу ВДВ.

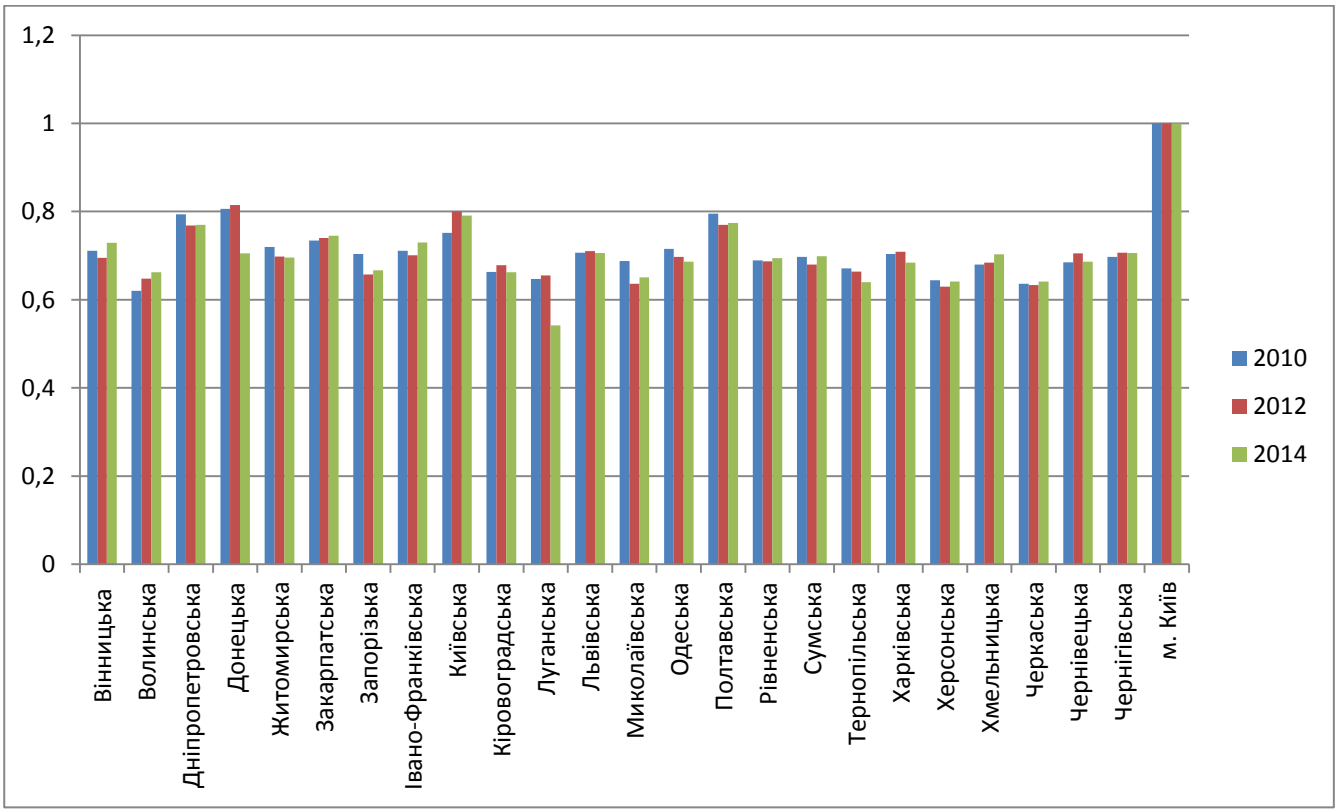


Рис. 2.18. Динаміка рівня капіталізації регіонів країни як процесу створення та розподілу доданої вартості

Найнижчий рівень капіталізації за цим параметром спостерігається у Волинської, Луганської (особливо у 2014 році), Кіровоградської, Херсонської та Черкаської областях. Низькі параметри створення та розподілу доданої вартості є вкрай негативним явищем, адже валова додана вартість є одним із найбільш узагальнюючих показників соціально-економічного розвитку регіонів та країни в цілому. За результатами проведеного аналізу видно, що значний обсяг доданої вартості акумулюється містом Київ, Дніпропетровської, Донецькою областями, однак відносні показники ефективності створення ВДВ у цих регіонах досить низькі. Так, на одинцю вкладеного у регіональну економіку капіталу і місто Київ, і Дніпропетровська область, і Донецька створюють досить низьку віддачу у розмірі ВДВ.



Рис. 2.19.Картограма капіталізації регіонів України за рівнем створення та розподілу ВДВ протягом 2010-2014 років

Тоді як лідерами є Закарпатська, Чернівецька, Рівненська, Житомирська області. Це свідчить про масштабність діяльності перших та ефективність роботи других. Такі висновки будуть корисними при формуванні перспективних напрямків капіталізації економіки регіонів країни.

Рівень впливу банківського сектора на капіталізацію регіону як процесу створення та розподілу доданої вартості (таблиця 2.17) показав, що фінансові установи міста Київ, Харківської, Дніпропетровської областей здійснюють значний вплив на капіталізацію економіки.

За обсягом ВДВ, створеним банківським сектором на душу населення та у відсотках від загального обсягу створеної ВДВ ці регіони є лідерами. Такі показники свідчать про розвиток та ефективність діяльності банківського сектора у високорозвинутих регіонах країни (рис. 2.20-2.23).

Особливо вирізняється серед них місто Київ, частка ВДВ банківського сектора якого становить біля 12 % у загальному обсязі ВДВ регіону. Разом з дим, дані свідчать про зменшення обсягів ВДВ у динаміці за аналізований період. У найбільшій мірі таке зменшення спостерігається щодо показника частки ВДВ у валовому випуску банківського сектора, що свідчить про те, що такі складові як прибуток, заробітна плата, амортизаційні відрахування фінансових установ зменшуються протягом 2010-2014 років.

Зростання на 10 % у середньому по регіонах України проміжного споживання у валовому випуску банківської сфери свідчить про зменшення ефективності діяльності фінансових установ. Разом з тим, низькою є частка ВДВ банківського сектора у всіх регіонах країни, яка становить біля 2 % у відношенні до ВДВ, створеного усіма сферами економічної діяльності регіонів країни.

Перейдемо до групування з виокремленням регіонів низького, середнього та високого рівнів капіталізації за ВДВ (табл. 2.18). Найбільшою є частка регіонів, що займають слабку позиції за рівнем створення та розподілу ВДВ (96 %) та рівнем впливу банківського сектора на цей процес (80 %). Нейтральну позицію за рівнем капіталізації не займає жоден з регіонів країни, тоді як за впливом банківського сектора – 4 регіони (16 %).

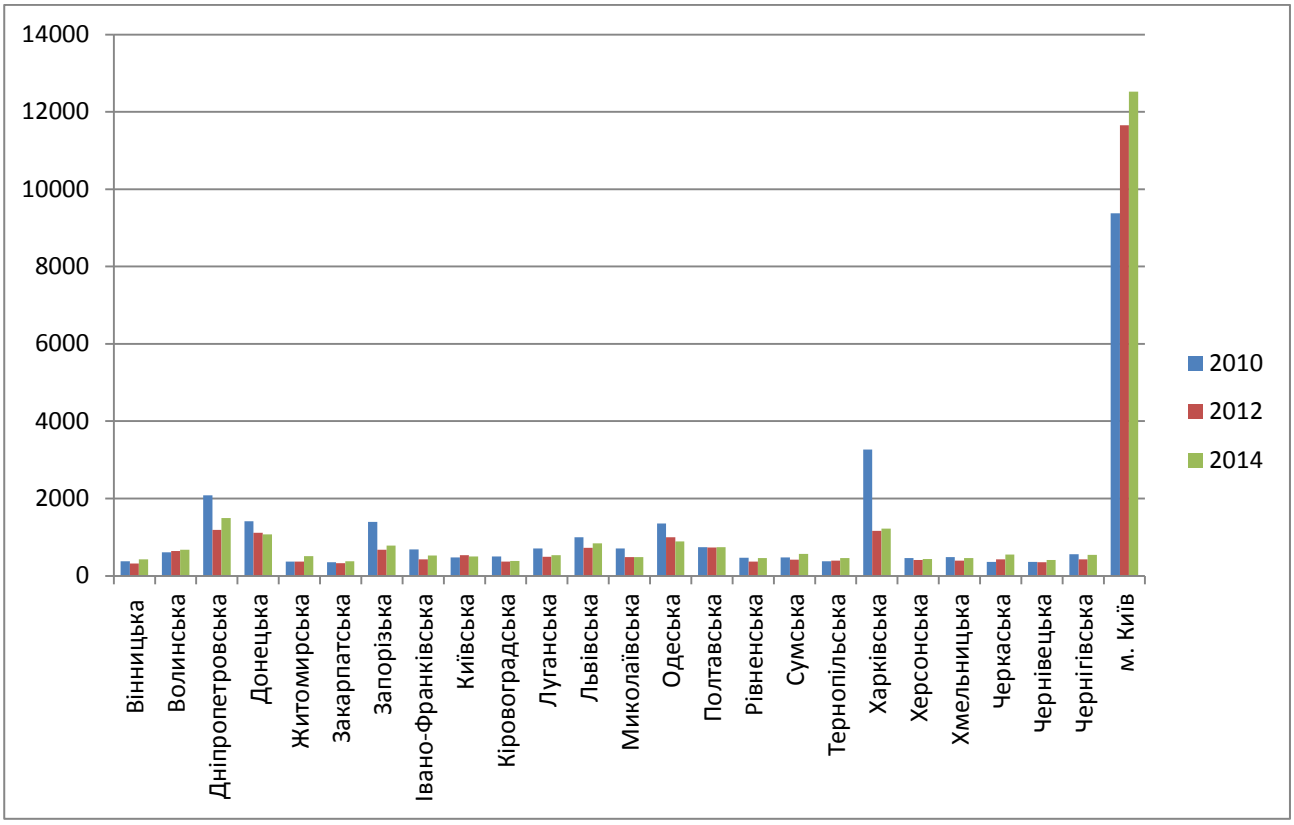


Рис. 2.20. Динаміка обсягу ВДВ, створеного банківським сектором у регіонах України протягом 2010-2014 років, грн/особу

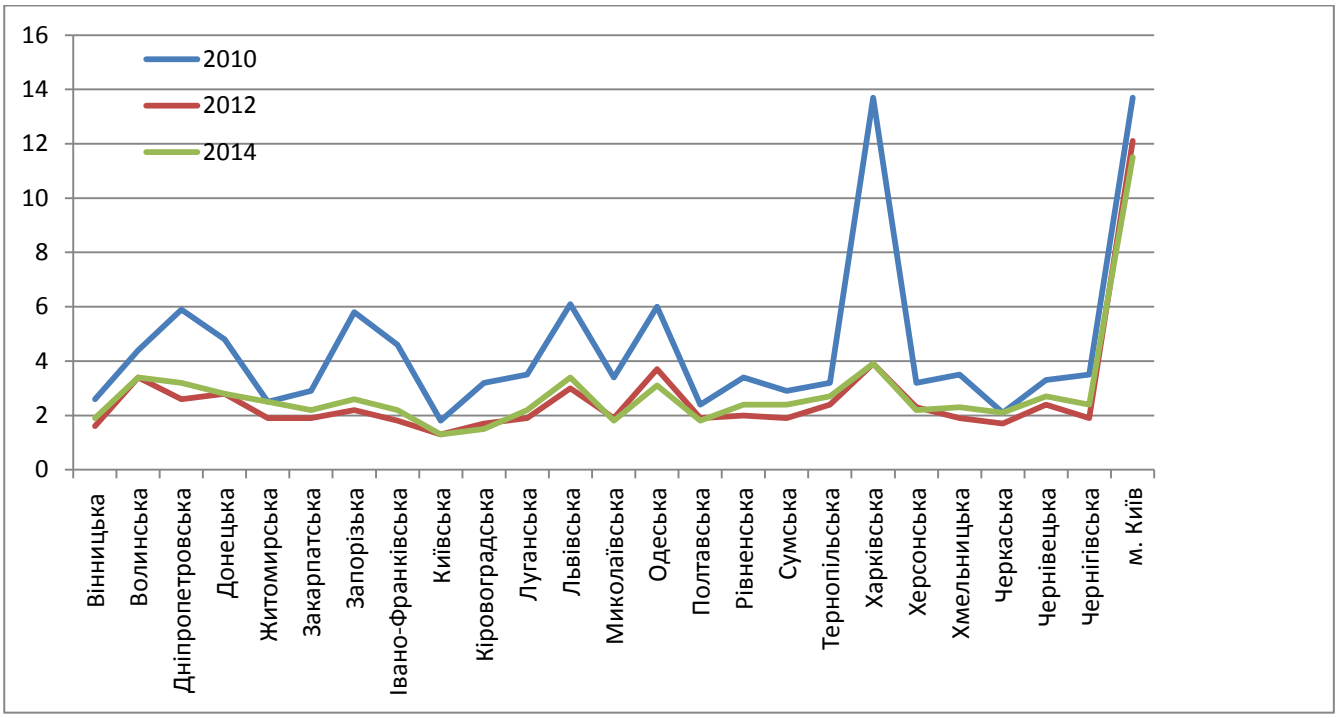


Рис. 2.21. Динаміка обсягу ВДВ, створеного банківським сектором у % до загального обсягу ВДВ, створеного у регіонах України протягом 2010-2014 років

Таблиця 2.17

Визначення ролі банківського сектора в процесі створення та розподілу доданої вартості регіону у 2010-2014 рр.

Регіони України	Обсяг ВДВ, створеного банківським сектором, грн/особу			Обсяг ВДВ, створеного банківським сектором у % до загального обсягу ВДВ регіону			Обсяг ВДВ, створеного банківським сектором у % до валового випуску банківського сектора			Інтегральний індекс стандартизований	Рейтинг
	2010	2012	2014	2010	2012	2014	2010	2012	2014		
Вінницька	377,6	323,2	429,5	2,6	1,6	1,9	76,2	62,6	62,8	0,393	23
Волинська	611,7	644,4	679,0	4,4	3,4	3,4	73,2	64,3	65,3	0,451	8
Дніпропетровська	2083,9	1189,1	1493,4	5,9	2,6	3,2	73,6	61,5	61,9	0,474	3
Донецька	1412,6	1112,8	1075,8	4,8	2,8	2,8	75,0	63,4	62,8	0,457	6
Житомирська	372,3	367,5	507,7	2,5	1,9	2,5	75,1	60,7	60,5	0,393	22
Закарпатська	355,6	330,2	377,1	2,9	1,9	2,2	71,4	59,5	59,4	0,383	24
Запорізька	1394,9	672,4	782,2	5,8	2,2	2,6	71,9	63,3	65,7	0,451	7
Івано-Франківська	683,7	428,3	527,5	4,6	1,8	2,2	76,9	63,6	62,9	0,423	9
Київська	475,8	537,2	504,2	1,8	1,3	1,3	76,5	62,3	60,4	0,378	25
Кіровоградська	505,3	368,6	387,8	3,2	1,7	1,5	75,5	64,9	65,0	0,404	18
Луганська	707,7	491,6	530,5	3,5	1,9	2,2	72,7	62,1	64,6	0,410	14
Львівська	997,5	723,7	842,3	6,1	3,0	3,4	76,7	63,5	64,4	0,470	5
Миколаївська	707,8	483,6	487,0	3,4	1,9	1,8	77,0	63,0	62,9	0,410	15
Одеська	1352,0	996,9	888,8	6,0	3,7	3,1	71,2	63,1	64,2	0,471	4
Полтавська	743,4	733,8	741,3	2,4	1,9	1,8	76,6	63,7	65,2	0,411	12
Рівненська	467,7	372,8	460,8	3,4	2,0	2,4	76,8	61,9	61,1	0,407	16
Сумська	474,8	415,7	565,8	2,9	1,9	2,4	76,2	61,3	60,6	0,401	20
Тернопільська	380,1	395,0	460,3	3,2	2,4	2,7	73,5	63,9	63,3	0,414	11
Харківська	3263,9	1166,9	1220,2	13,7	3,9	3,9	72,2	62,3	62,3	0,568	2
Херсонська	463,4	406,5	435,4	3,2	2,3	2,2	72,4	61,7	65,0	0,406	17
Хмельницька	482,8	390,2	460,6	3,5	1,9	2,3	75,7	61,2	59,5	0,401	19
Черкаська	364,3	427,0	551,6	2,1	1,7	2,1	76,2	63,5	62,4	0,395	21
Чернівецька	359,9	348,9	407,3	3,3	2,4	2,7	77,1	62,5	62,8	0,415	10
Чернігівська	562,4	423,7	541,8	3,5	1,9	2,4	77,0	62,1	61,7	0,411	13
м. Київ	9376,4	11649,9	12523,8	13,7	12,1	11,5	74,1	62,0	64,2	1,000	1

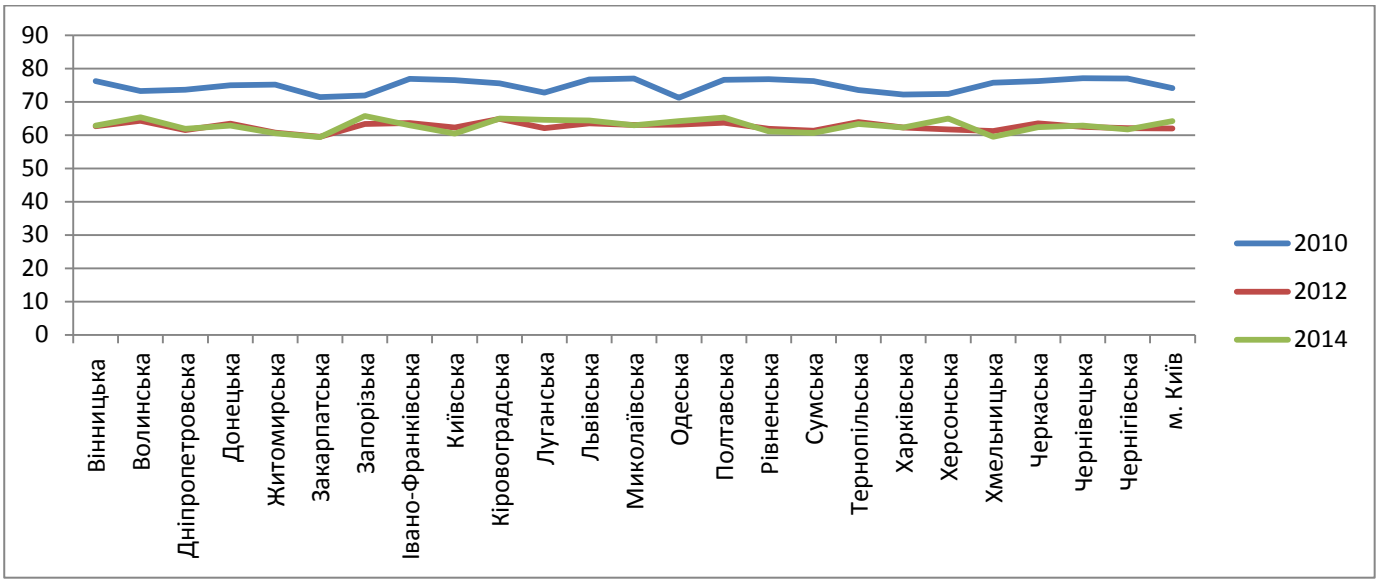


Рис. 2.22. Обсяг ВДВ, створеного банківським сектором у % до валового випуску банківського сектора



Рис. 2.23. Інтегральний індекс впливу банківського сектора на процес створення і розподілу доданої вартості у регіонах України протягом 2010-2014 років

Таблиця 2.18

Позиціонування регіонів за рівнем капіталізації як процесу створення та розподілу ВДВ протягом 2010-2014 років

Позиція за рівнем впливу банківського сектора у створенні та розподілі ВДВ	Позиція за рівнем створення та розподілу ВДВ регіонів			Кількість регіонів (відсоток)
	Слабка	Нейтральна	Сильна	
Слабка	Івано-Франківська Вінницька, Волинська Закарпатська РівненськаЧеркаська Чернівецька Сумська Чернігівська Житомирська Запорізька Тернопільська Хмельницька Харківська Херсонська Кіровоградська ЛьвівськаЛуганська Миколаївська Одеська	-	-	20 (80 %)
Нейтральна	Київська Дніпропетровська Донецька Полтавська			4 (16 %)
Сильна	-	-	м. Київ	1 (4 %)
Кількість регіонів	24 (96 %)	-	1 (4 %)	25 (100 %)

Сильна позиція лише у місті Київ за рівнем створення та розподілу ВДВ в цілому та банківським сектором зокрема. Такі результати є досить незадовільними та не створюють інвестиційних умов розвитку регіонів країни. Лише у місті Київ банківський сектор створює високий рівень ВДВ. Серед напрямків дослідження найскладнішою є ситуація щодо капіталізації регіонів країни у напрямку створення та розподілу доданої вартості. Низькими є також параметри капіталізації за процесами інвестування та нагромадження.

В цілому інтегральний рівень капіталізації регіонів країни, що охоплює усі напрямки дослідження подано у картографічному вигляді на рис. 2.24.

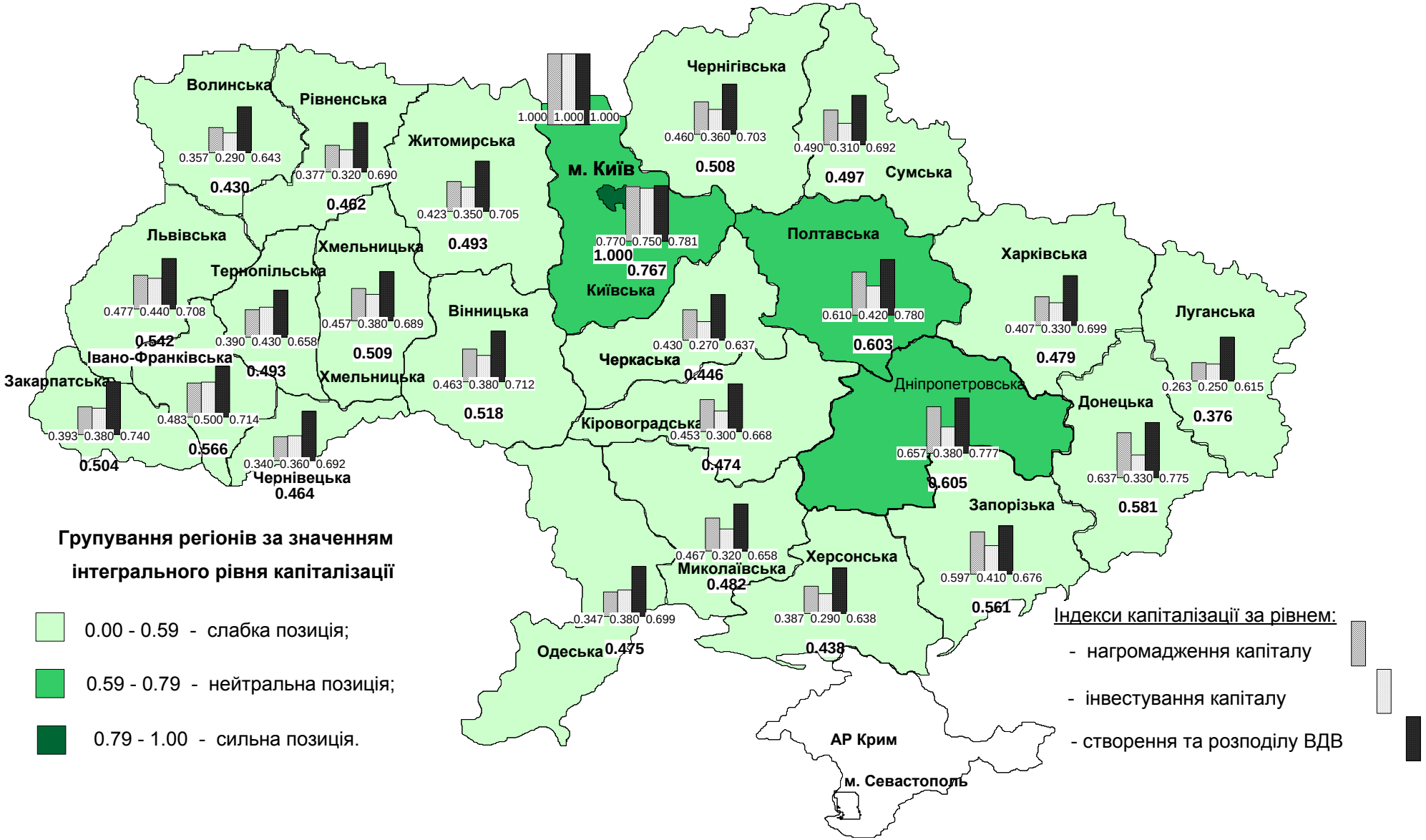


Рис. 2.24. Картографічне зображення інтегрального рівня капіталізації регіонів України протягом 2010-2014 років

Картографічні методи дозволяють наглядно прослідкувати рівень капіталізації економіки регіонів країни та свідчать, що лише місто Київ займає сильну позицію за рівнем капіталізації економіки згідно усіх напрямків дослідження, Київська, Полтавська, Дніпропетровська та Івано-Франківська, Донецька області займають нейтральну позицію за деякими напрямками капіталізації у 2010-2014 роках.

Такі результати свідчать про:

- по-перше, значний рівень диференціації регіонів країни у питанні нагромадження, інвестування капіталу та створенні ВДВ;

- по-друге, регіоном-лідером, який суттєво вирізняється від інших регіонів за рівнем капіталізації є місто Київ. Така ситуація створює регіональну поляризацію у країні в бік одного регіону, генеруючи тим самим загрозу для реалізації можливостей інших регіонів;

- по-третє, низький рівень капіталізації більшості регіонів країни створює реальну загрозу не лише розвитку регіонів країни, а й забезпечення мінімально необхідних життєвих благ.

Таким чином, проведений аналіз засвідчив низький рівень капіталізації більшості регіонів країни з негативною динамікою зменшення показників. Це свідчить про те, що в регіонах країни не створюється передумов для нарощення їх ринкової вартості, низьким є рівень заощаджень, інвестування та доданої вартості.

Висновки до розділу 2

Обґрунтовано, що алгоритм оцінки рівня капіталізації регіонів України, на нашу думку, повинен містити такі етапи:перший етап – початковий, на якому систематизується вихідна інформація з визначення напрямків оцінки;другий етап – підготовчий, що включає вибір показників для оцінки рівня капіталізації і методів їх математичного опрацювання;третій етап – розрахунковий, на якому здійснюється пошук інформаційної бази та її математична обробка;четвертий етап – заключний, що узагальнює отримані результати математичної обробки інформації, що стане передумовою формування механізмів нарощення капіталізації регіонів країни.

Методика дослідження рівня капіталізації регіонів країни повинна містити три напрямки дослідження: оцінку рівня капіталізації як процесу нагромадження капіталу; оцінку рівня капіталізації як процесу інвестування капіталу та оцінку рівня капіталізації як процесу створення та розподілу доданої вартості.

Для дослідження впливу банківського сектора на рівень капіталізації економіки у регіонах країни запропоновано використовувати параметри, що визначають: обсяг наданих кредитів фізичним особам у % до величини доходів населення, частку кредитів у величині активів суб'єктів господарювання, обсяг кредитів, наданих нефінансовим корпораціям до ВРП для оцінки впливу банківського сектора на рівень капіталізації як процесу нагромадження капіталу; обсяг капітальних інвестицій за рахунок кредитів банків у % до загального обсягу капітальних інвестицій для оцінки впливу банківського сектора на рівень капіталізації як процесу інвестування капіталу та обсяг створеної доданої вартості банківським сектором на душу населення, у % до загального обсягу ВДВ регіону та у % до валового випуску банківського сектора для оцінки впливу банківського сектора на рівень капіталізації як процесу створення та розподілу ВДВ.

Результати оцінки рівня капіталізації регіонів з позиції нагромадження капіталу свідчать, що протягом 2010-2014 років регіонами-аутсайдерами були Чернівецька, Волинська, Чернігівська, Одеська, Рівненська, Житомирська, Закарпатська області. Такі результати свідчать про незначні економічні перспективи у цих регіонах, адже вони не здійснюють фінансового підґрунтя до свого соціально-економічного розвитку. Несподіваними є результати стабільно низького рівня нагромадження капіталу у Харківській області, адже регіон характеризується значним рівнем економічного потенціалу. Протягом 2010-2014 років більшість регіонів України показали стабільність за показниками рівня капіталізації.

Визначення ролі банківського сектора у даному процесі свідчить про значну роль фінансових установ у створенні підґрунтя для забезпечення довгострокових перспектив соціально-економічного розвитку Дніпропетровської, Київської областей та міста Київ. Дещо відстають, однак вищі за середньодержавні показники у Кіровоградській, Миколаївській, Одеській, Запорізькій і Харківській областях.

Найбільшою є частка регіонів, що займають слабку позиції за рівнем нагромадження капіталу (76 %) та рівнем впливу банківського сектора на цей процес (68 %). Нейтральну позицію за рівнем капіталізації займає 16 % регіонів країни, тоді як за впливом банківського сектора – 24 %. Сильна позиція лише у двох регіонах країни (місто Київ та Київська область) за рівнем нагромадження капіталу та впливом банківського сектора на даний процес. Такі результати є досить незадовільними та не створюють умов нагромадження капіталу у регіонах країни.

За результатами проведеного аналізу капіталізації економіки регіонів, як процесу інвестування капіталу виявлено, що місто Київ протягом аналізованого періоду було лідером у процесах інвестування капіталу, створюючи тим самим підгрунтя для соціально-економічного розвитку регіону. Найближається до міста Київ інвестиційна активність Київської області. Регіонами-аутсайдерами за даним показником протягом аналізованого періоду є Волинська, Кіровоградська, Луганська, Рівненська, Сумська, Харківська, Херсонська та Черкаська області. Однак в абсолютному вимірі динаміка процесу інвестування не є сприятлива для більшості регіонів, що стає на перешкоді динамічному розвитку країни в цілому.

Як свідчать отримані дані, в цілому за регіонами України роль банківського сектора у капітальному інвестуванні є досить низькою. Регіонами-лідерами за впливом банківського сектора у процес інвестування капіталу за регіонами України протягом 2010-2014 років є Одеська, Миколаївська, Запорізька, Житомирська, Херсонська, Тернопільська області та місто Київ. Найнижчий рівень банківського інвестування спостерігається у Волинській, Івано-Франківській, Київській, Сумській, Чернівецькій, Чернігівській областях. При цьому слід зазначити, що 2014 рік був найбільш несприятливим для капітальних інвестицій, наданих кредитними банківськими ресурсами, адже зростання прослідковувалось лише в Івано-Франківській, Кіровоградській, Луганській, Львівській, Тернопільській та Чернігівській областях при низькому абсолютному вимірі даного показника.

Найбільшою є частка регіонів, що займають слабку позиції за рівнем інвестування капіталу (88 %) та рівнем впливу банківського сектора на цей процес (40 %). Нейтральну позицію за рівнем капіталізації займає всього 1 % регіонів

країни, тоді як за впливом банківського сектора – 48 %. Сильна позиція лише у двох регіонів країни за рівнем інвестування капіталу (місто Київ та Київська область) та лише у трьох (Житомирська, Миколаївська, Одеська області) за сильною позицією впливу банківського сектора на процес інвестування. Такі результати є досить незадовільними та не створюють інвестиційних умов розвитку регіонів країни.

За рівнем створеної ВДВ на душу населення протягом 2010-2014 років лідирує місто Київ. Вищі середнього у країні рівня є величина створеної ВДВ у Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Полтавській областях. Аутсайдерами за рівнем створеної валової доданої вартості протягом аналізованого періоду є Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька та Чернівецька області. За результатами проведеного аналізу видно, що значний обсяг доданої вартості акумулюється містом Київ, Дніпропетровської, Донецькою областями, однак відносні показники ефективності створення ВДВ у цих регіонах досить низькі. На одинцю вкладеного у регіональну економіку капіталу і місто Київ, і Дніпропетровська область, і Донецька створюють досить низьку віддачу у розмірі ВДВ. Тоді як лідерами є Закарпатська, Чернівецька, Рівненська, Житомирська області. Це свідчить про масштабність діяльності перших та ефективність роботи других.

Рівень впливу банківського сектора на капіталізацію регіону як процесу створення та розподілу доданої вартості показав, що фінансові установи міста Київ, Харківської, Дніпропетровської областей здійснюють значний вплив на капіталізацію економіки. За обсягом ВДВ, створеним банківським сектором на душу населення та у % від загального обсягу створеної ВДВ ці регіони є лідерами. Це свідчить про розвиток та ефективність діяльності банківського сектора у високорозвинутих регіонах країни. Особливо вирізняється серед них місто Київ, частка ВДВ банківського сектора якого становить біля 12 % у загальному обсязі ВДВ регіону.

За результатами досліджень даного розділу опубліковані матеріали у працях [107-111].

РОЗДІЛ 3
МЕХАНІЗМИ НАРОЩЕННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

3.1. Прогнозування рівня капіталізації економіки регіону (на прикладі Волинської області)

Прогнозування є важливою функцією управління, адже прийняття стратегічних та тактичних рішень повинне базуватись на науково обґрунтованих засадах передбачення динаміки економічних процесів регіонального розвитку у майбутньому, до яких відноситься і капіталізація регіональних економічних систем.

Тому актуальним є завдання підбору такого апарату прогнозних розробок, які разом з аналітичними методами могли б бути застосовані в практиці прогнозування рівня капіталізації економіки регіону.

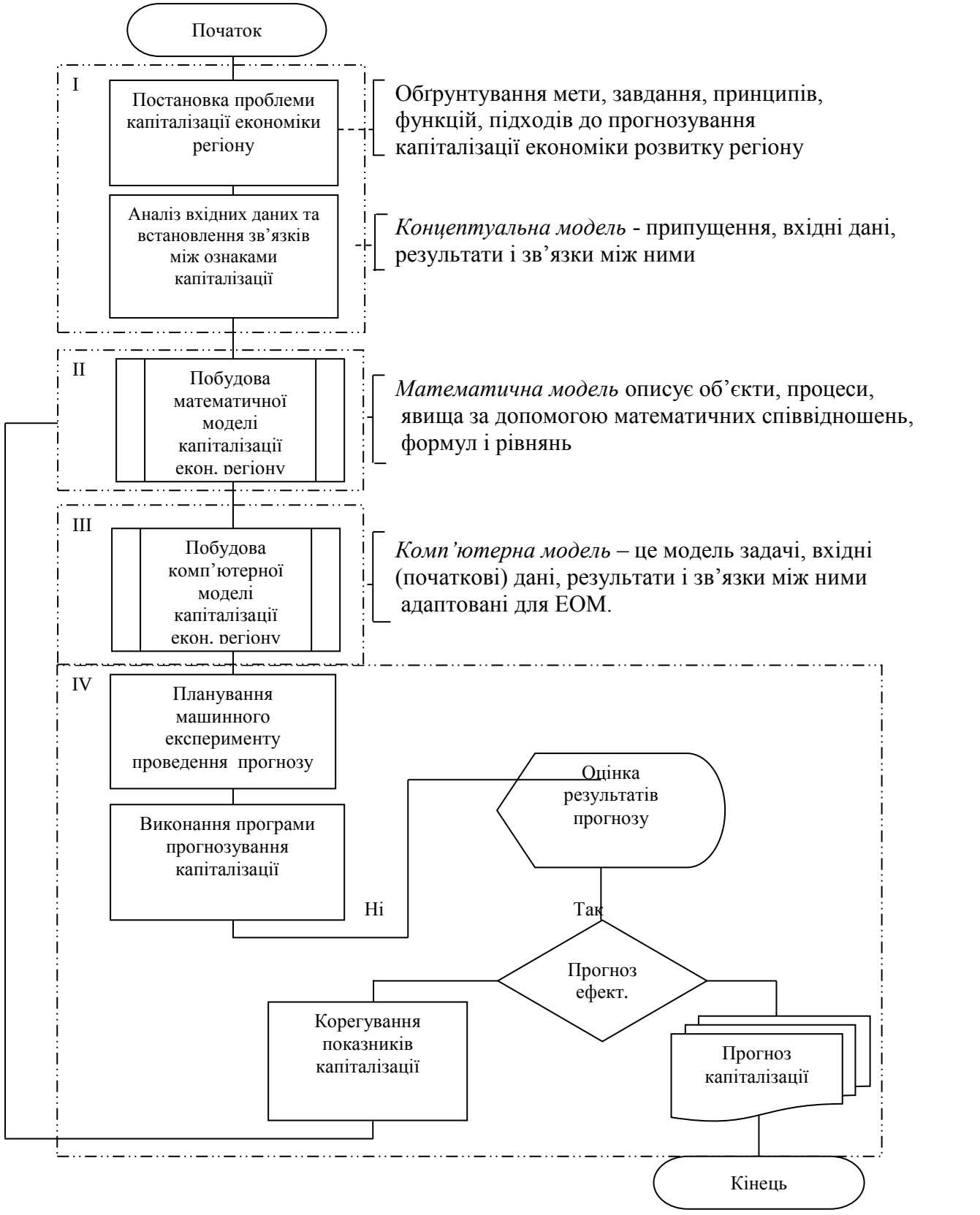
Алгоритм проведення перспективного прогнозування капіталізації економіки регіону, інформаційною базою для проведення якого є сформована при проведенні аналітичного дослідження матриця спостережень, на нашу думку, передбачає чотири етапи (рис.3.1).

На першому етапі здійснюється постановка проблеми капіталізації економіки регіону та розробка концептуальної моделі, а саме: обґрунтування мети, завдань та підходів до прогнозування рівня капіталізації економіки регіону.

Метою прогнозування капіталізації економіки регіону є сценарне передбачення майбутнього стану динамічного зростання рівня капіталізації економіки регіону, що враховує як сформовані тенденції, так і намічені цілі.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких основних завдань:

- чітке визначення показників, які характеризують рівень капіталізації економіки за нагромадженням капіталу;
- чітке визначення показників, які характеризують рівень капіталізації економіки за інвестуванням капіталу;



I – Концептуальна модель; II – Математична модель;
III – Комп'ютерна модель та програмування; IV – Аналіз результатів.

Рис. 3.1. Блок-схема моделі процесу прогнозування капіталізації економіки регіону*

* розроблено автором на основі [113, с.196]

- чітке визначення показників, які характеризують рівень капіталізації економіки як процесу створення та розподілу доданої вартості регіону;

- чітке визначення взаємодії вказаних показників;

- вибір методичних прийомів оцінки показників в динаміці та трендів зміни протягом прогнозного періоду.

Вхідною інформаційною базою для прогнозування рівня капіталізації економіки регіону є матриця первинних показників, сформована на етапі аналітичного дослідження, що містить найбільш повну характеристику досліджуваного об'єкта за напрямками капіталізації. Система показників, що характеризує рівень капіталізації економіки регіону за напрямками дослідження та містить позначення кожного з аналітичних параметрів, зведена у табл.3.1.

Таблиця 3.1

Показники прогнозування рівня капіталізації економіки регіонів України

Напрямки дослідження	Позначення	Показники оцінки
1	2	3
Рівень капіталізації регіонів як процесу нагромадження капіталу	X1	Доходи суб'єктів господарювання
	X2	Рівень капіталізації доходів суб'єктів господарювання
	X3	Середньомісячна заробітна плата працюючих
	X4	Нагромаджений дохід домогосподарств в розрахунку на одну особу
	X5	Рівень заощаджень населення за обсягом депозитів
	X6	Забезпечення населення житлом
	X7	Приріст фінансових активів населення
	X8	Валове нагромадження основного капіталу домашніх господарств
	X9	Обсяг доходів місцевих бюджетів
	X10	Обсяг експорту
	Y1	**Інтегральний індекс за нагромадженням капіталу**
Рівень капіталізації регіонів як процесу інвестування капіталу	X11	Обсяг капітальних інвестицій
	X12	Прямі іноземні інвестиції на душу населення
	X13	Інвестиції в основний капітал у житлове будівництво на душу населення
	X14	Приріст основних засобів регіону у відношенні до ВРП у році, що передує звітному
	X15	Основний капітал регіону у відношенні до активів
	X16	Приріст необоротних активів у відношенні до власного капіталу суб'єктів господарювання
	Y2	**Інтегральний індекс за інвестуванням капіталу**

Продовження табл. 3.1

1	2	3
Рівень рівня капіталізації регіонів як процесу створення та розподілу доданої вартості	X17	Створена валова додана вартість на душу населення
	X18	Рівень доданої вартості
	X19	Створена валова додана вартість у розрахунку на одне підприємство
	X20	Частка регіону у загальному обсязі створеної доданої вартості країни
	X21	Частка реінвестованої доданої вартості
	X22	Частка ВДВ в обсязі вкладеного в регіональну економіку капіталу
	X23	Рівень капіталізації економічного потенціалу (за індексом зростання ВДВ)
	Y3	**Інтегральний індекс за створенням та розподілом доданої вартості**
Рівень капіталізації економіки регіону	**Y**	**Інтегральний індекс рівня капіталізації економіки регіону**

На етапі розробки математичних моделей проходить подальша формалізація проблем капіталізації економіки регіону та вираження їх у вигляді формул, рівнянь та інших типів математичних співвідношень.

Процес побудови математичної моделі передбачає такі структурні елементи:

- формування методу вирішення завдання на основі вибору з уже існуючих або ж шляхом розробки нового;

- формування алгоритму числового вирішення завдання на основі обраного методу;

- формування прогнозів на основі математичної моделі;

- оцінка прогнозів;

- перевірка адекватності застосування моделі та, за необхідності, - її корегування.

При обранні методу вирішення математичного завдання передбачається застосування регресійного аналізу з використанням методів екстраполяції трендів. Такий підхід дозволяє прослідкувати динаміку зміни параметрів капіталізації економіки регіону в часі. Трендова модель, що містить детерміновану та стохастичну складові, дозволить отримати прогнозне значення:

$$y_t = f(t,a) + \varepsilon_t, \quad (3.1)$$

де y_t – результуючий показник;

$f(t,a)$ – детермінована компонента (зміни визначених показників капіталізації);

ε_t – стохастична компонента (випадкові невраховані фактори).

При формуванні моделі припускаємо, що тенденції параметрів капіталізації регіону у минулому, не зазнають значних змін в майбутньому. Це дозволяє мінімізувати вплив стохастичної компоненти ($\varepsilon_t \to \min_t \to 0$) і при формуванні прогнозу враховуватиметься детермінована складова на основі екстраполяції тренду:

$$y = f(t), \quad (3.2)$$

Беручи до уваги, що часовий лаг у математичні моделі містить два періоди: передісторію та горизонт прогнозування, математичне рівняння видозміниться:

$$y_{n+m} = f(n+m), \quad (3.3)$$

де n – кількість років заданого часового ряду (передісторії);

m – кількість років прогнозного періоду (горизонту прогнозу).

Для правильної побудови математичної моделі слід обрати рівняння, що описуватимуть часовий тренд, тобто визначатимуть залежність кожного показника від фактора часу (t). У випадку значних часових коливань показника, лінія тренду будується з певними труднощами, що вимагає застосування процедури згладжування показників. При цьому у розрахунках використовуються середні ковзані, що сформують загальний тренд часового лагу. Для перевірки достовірності

отриманої лінії тренду застосовується коефіцієнт апроксимації, який повинен наближатись до одиниці ($R^2 \to 1$).

На основі рівняння регресійного аналізу (3.1) отримаємо математичну модель прогнозування параметрів моделі, підставивши розраховане рівняння лінії тренду. За умови, якщо детермінована компонента ($f(t,a)$), що апроксимує капіталізацію економіки регіону є нелінійною функцією, для оцінки вимірів трендової моделі слід їх логарифмувати. Наслідком даної процедури буде перетворення детермінованої моделі з нелінійного вигляду до лінійного:

$$\ln(y_t) = \ln(f(t,a)) + \ln(\varepsilon_t) \tag{3.4}$$

При цьому розрахунок $\ln(\varepsilon_t)$ буде мати вигляд:

$$\ln(\varepsilon_t) = \ln\left(\frac{y_t}{f(t,a)}\right) = \ln\left(\frac{f(t,a) + y_t - f(t,a)}{f(t,a)}\right) = \ln\left(1 + \frac{\varepsilon_t}{f(t,a)}\right) \approx \frac{\varepsilon_t}{y_t}, \tag{3.5}$$

Оскільки капіталізація економіки регіону є комплексним явищем, що розглядається як процес нагромадження, інвестування та створення і розподілу ВДВ, на який здійснює вплив низка факторів, багатофакторна лінійна модель її прогнозування має вигляд [112, с.232]:

$$y_t = a_0 + a_1 f_1(t) + a_2 f_2(t) + \ldots + a_m f_m(t) + e_t, \tag{3.6}$$

де $a_i (i = 0, \ldots, m)$ — невідомі оцінки параметрів a_i;

$e_t (t = 1, \ldots, n)$ — відхилення (оцінки помилок або зрушень ε_t);

$f_i(t)$ — функції динаміки впливу відповідних факторів в момент *t*.

Для уніфікації подальшого опису математичної моделі, значення функції розглядатимемо як незалежні фактори і позначатимемо як $X_{tj,}$ що видозмінить рівняння багатофакторної моделі таким чином:

$$y_t = a_0 + a_1 x_{1t} + a_2 x_{2t} + \ldots + a_m x_{mt} + e_t, t = \overline{1, n}. \quad (3.7)$$

Порахувавши значення параметрів моделі a_i та підставивши їх в рівняння (3.7), отримаємо математичний вираз моделі, що стане передумовою формування прогнозних показників рівня капіталізації економіки регіонів України, систематизованих у табл. 3.1.

Для оцінки достовірності моделі здійснимо перевірку її на адекватість. Алгоритм проведення такої оцінки передбачає включення усіх факторів, що здійснюють вплив на результуючий показник, серед яких згодом відхиляються ті з них, що несуттєво впливають на результат. У такому випадку модель перераховується. Така залежність виходить із співвідношення: при значенні коефіцієнта $a_i \neq 0$, то фактор X_i суттєво впливає на Y, в іншому випадку - вплив незначний і може бути виключений з факторів моделі.

На наступному етапі перевірки моделі слід оцінити її на мультиколінеарність, тобто дослідити лінійність зв'язку між параметрами моделі $X_1, X_2 \ldots, X_m$.

Для цього у практиці моделювання використовується метод Феррара-Глобера:

$$\chi^2 = -\left[n - 1 - \frac{1}{6}(2m + 5) \right] \ln |r|, \quad (3.8)$$

де r – матричний вид коефіцієнтів парних кореляцій між факторами.

Перевірка на мультиколінеарність передбачає порівняння розрахункового факутичного значення з табличним і за умови якщо $\chi^2_{факт} > \chi^2_{табл}$, робиться висновок про наявність загальної колінеарності.

На наступному етапі визначається наявність часткової мультиколінеарності. Для цього пропонується використання критерію Стьюдента, що передбачає використання формули:

$$t_{a_i}^{pac.} = \frac{|a_i|}{\sigma_{a_i}}., \qquad \text{або} \qquad t_{a_i} = \frac{a_i}{\sqrt{b_{ii}^{-1}\sum e_t^2}}\sqrt{n-m-1}. \tag{3.9}$$

Для оцінки часткової мультиколінеарності слід порівняти одержане значення з критичним $t_{кр.}(\alpha, k = n-m-1)$. У випадку, $t_{a_i} < t_{кр.}$, вважається, що фактор X_i не суттєво впливає на Y і його слід виключити з моделі. У протилежному випадку він залишається у моделі.

На наступному етапі перевірки адекватності моделі слід використати підходи дисперсійного аналізу, який підтвердить або спростить адекватність побудованої моделі. Дисперсійний аналіз передбачає розрахунок:

1. Сумарне відхилення рівнів y_t від їх середнього значення:

$$SS_з = \sum_{t=1}^{n}(y_t - \bar{y})^2 \tag{3.10}$$

2. Сумарне відхилення рівнів y_t, розрахованих за рівнянням регресії:

$$SS_p = \sum_{t=1}^{n}(\hat{y}_t - \bar{y})^2 . \tag{3.11}$$

3. Сумарне відхилення фактичних значень y_t рівнів від теоретичних y_t':

$$SS_n = \sum_{t=1}^{n} e_t^2 = \sum_{t=1}^{n}(y_t - \hat{y}_t)^2. \tag{3.12}$$

При цьому приймається до уваги така залежність між сумарними відхиленнями:

$$SS_p = SS_з - SS_n. \tag{3.13}$$

Наступним етапом перевірки багатофакторної лінійної моделі є визначення множинного коефіцієнта детермінації R^2 за формулою:

$$R^2_{yx_1\ldots x_m} = 1 - \frac{\sum e_t^2}{\sum (y_t - \bar{y})^2} = 1 - \frac{SS_n}{SS_з}., \quad \text{або} \quad R_{yx_1\ldots x_m} = \sqrt{1 - \frac{\sum e_t^2}{\sum (y_t - \bar{y})^2}}. \tag{3.14}$$

Його розрахунок характеризує частину загальної дисперсії залежної змінної, що описується побудованою моделлю.

Наближення отриманих значень коефіцієнтів R^2 і R до 1 свідчить про адекватність отриманої моделі. Для перевірки отриманих результатів, на наступному етапі, перевіряємо наявність лінійного зв'язку для множинного коефіцієнта кореляції за допомогою коефіцієнта Стьюдента.

$$t_R = \frac{R}{\sqrt{1-R^2}}\sqrt{n-m-1} = \frac{R\sqrt{k_n}}{\sqrt{1-R^2}}. \qquad (3.15)$$

Для прийняття рішення про наявність чи ні лінійного зв'язку, отримане значення t_R слід порівняти з критичним значенням критерію Стьюдента. У випадку, коли $t_R < t_{кр}(\alpha, k)$, то вважається нульова гіпотеза, за якої $R_{yx_1 \dots x_m}$ не суттєво відрізняється від нуля. У такому випадку лінійний зв'язок відсутній. Якщо ж $t_R \geq t_{кр}(\alpha, k)$, то робимо висновок про наявність лінійного зв'язку.

На наступному етапі перевірки адекватності моделі здійснюємо аналіз відхилень e_t та визначаємо рівень незалежності помилок за допомогою тестового критерію Дарбіна-Уотсона. Тобто розраховується кореляція між сусідніми помилками e_i і e_{i+1}. У випадку, $H_0 : \rho_1 = 0$ і кореляція є нульовою, гіпотеза вважається правдивою.

Для перевірки нульової гіпотези обчислюється значення статистики d:

$$d = DW = \frac{\sum_{i=1}^{n} (e_{i+1} - e_i)^2}{\sum_{i=1}^{n} e_i^2}, \qquad (3.16)$$

Алгоритм перевірки незалежності помилок за допомогою критерію Дарбіна-Уотсона такий [112, с.186]:

1. Якщо $d_u < d < 4 - d_u$, то нульову гіпотезу не відкидають на рівні значимості $2a$, тобто можна вважати, що помилки незалежні.

2. Якщо $d < d_l$, $d \geq 4 - d_l$ (однобічний критерій), то нульова гіпотеза відхиляється на рівні значущості a і приймається альтернативна, що помилки не є незалежними і між ними існує позитивний (негативний) зв'язок.

3. Якщо d знаходиться в інтервалах ($d_l \leq d \leq d_u$) або ($4 - d_u \leq d \leq 4 - d_l$), то критерій Дарбіна-Уотсона не дозволяє зробити визначеного висновку [112,с.186].

Наведені вище етапи перевірки адекватності моделі є обов’язковими, не зважаючи на їх значну трудомісткість.

На третьому етапі розробки математичної моделі передбачається формування комп’ютерної моделі, а саме: вибір програмного забезпечення, програмування програмно-методичних комплексів або адаптація існуючих, корекція програмного продукту, виявлення та усунення помилок, тестування програми, оцінка комп’ютерної моделі.

Оцінка ефективності роботи комп’ютерної моделі здійснюється за критерієм мінімізації часу та оперативної пам’яті комп’ютерного пристрою.

Четвертий етап блок-схеми моделі процесу прогнозування капіталізації економіки регіону передбачає: планування проведення експерименту, виконання програми, оцінку результатів прогнозу, корегування показників капіталізації та отримання прогнозного ефекту.

Етапи блок-схеми моделі процесу прогнозування капіталізації економіки регіону є послідовними та взаємопов’язаними між собою, що створює цілісну систему для прогнозування. Запропонована модель є гнучкою та може бути видозмінена залежно від зміни реальних обставин.

За запропонованою блок-схемою прогнозної оцінки, отримані прогнозні значення первинних показників рівня капіталізації регіонів як процесу нагромадження капіталу, як процесу інвестування капіталу та як процесу створення та розподілу доданої вартості до 2016 року, визначені на основі екстраполяції трендів, приведені в таблицях 3.2- 3.4.

Таблиця 3.2

Математична модель первинних показників, що характеризують рівень капіталізації Волинської області як процесу нагромадження капіталу

Показники оцінки	Позна-чення	Фактичні данні			Рівняння тренду	Коефіцієнт достовірності апроксимації	Прогноз	
		2010	2012	2014			2015	2016
Доходи суб'єктів господарювання, тис. грн/особу	X1	36,4	50,3	59	x1 = 20,516*ln(t) + 36,314	0,9997	62,02	64,76
Рівень капіталізації доходів суб'єктів господарювання, % (ΔВК/Д)	X2	1,1	0,5	-1,1	x2 = -1,1t + 2,3667	0,9356	-1,48	-2,03
Середньомісячна заробітна плата працюючих, грн.	X3	1692	2339	2729,1	x3 = 942,87*ln(t) + 1690,2	0,9999	2871,39	2997,30
Нагромаджений дохід домогосподарств в розрахунку на одну особу, грн.	X4	10966,8	16657,7	19804,9	x4 = 8062,6*ln(t) + 10994	0,9998	21094,40	22171,00
Рівень заощаджень населення за обсягом депозитів, тис.грн/ос.	X5	3,19	3,1	4,7	x5 = 0,755t + 2,1533	0,809	4,80	5,17
Забезпечення населення житлом, м2 загальної площі/особу	X6	20,5	20,9	22,2	x6 = 0,85t + 19,5	0,9146	22,48	22,90
Приріст фінансових активів населення, тис.грн/особу	X7	1,56	1,39	-0,45	x7 = -1,005t + 2,8433	0,8129	-0,67	-1,18
Валове нагромадження основного капіталу домашніх господарств, тис.грн/особу	X8	0,58	0,8	1,01	x8 =0,215t + 0,3667	0,9998	1,12	1,23
Обсяг доходів місцевих бюджетів, грн/особу	X9	1019,8	1348	1527,2	x9 = 463,11*ln(t) + 1021,7	0,9997	1601,87	1663,71
Обсяг експорту, дол. США/особу	X10	417,6	581,8	658,2	x10 = 220,93*ln(t) + 420,58	0,9967	697,35	726,85
Інтегральний індекс за нагромадженням капіталу	**Y1**	**0,4**	**0,36**	**0,31**	**y1 = 0,8614-0,00022*X1+0,0007*X2-0,00086*X3+0,0009*X4-0,00011*X5+0,00054*X7-0,000416*X8+0,00023*X10**	**0,9959**	**0,31**	**0,30**

Таблиця 3.3

Математична модель первинних показників, що характеризують рівень капіталізації Волині як процесу інвестування капіталу

Показники оцінки	Позна-чення	Фактичні данні			Рівняння тренду	Коефіцієнт достовірності апроксимації	Прогноз	
		2010	2012	2014			2015	2016
Обсяг капітальних інвестицій, тис .грн/особу	X11	1,7	3,14	3,26	x11 = 1,4908*ln(t) + 1,8096	0,9102	3,68	3,88
Прямі іноземні інвестиції на душу населення, дол. США/особу	X12	211,4	367	326,9	x12 = 117,98*ln(t) + 231,3	0,6583	379,10	394,86
Інвестиції в основний капітал у житлове будівництво на душу населення, грн/особу	X13	529,4	853,3	779,6	x13 = 253,54*ln(t) + 569,34	0,6883	886,97	920,82
Приріст основних засобів регіону у відношенні до ВРП у році, що передує звітному, %	X14	0	12,9	6,5	x14 = 7,2835*ln(t) + 2,1166	0,7101	11,24	12,21
Основний капітал регіону у відношенні до активів, %	X15	39,9	31,8	32,1	x15 = 4,2*t^2 - 20,7t + 56,4	1	35,40	40,80
Приріст необоротних активів у відношенні до власного капіталу суб'єктів господарювання, %	X16	0	20,9	2,2	x16 = 5,0338*ln(t) + 4,6936	0,5093	11,00	11,67
Інтегральний індекс за інвестуванням капіталу	**Y2**	**0,22**	**0,32**	**0,32**	**y2 = 0,011+0,00012*x11-0,00017*x12+0,000396*x13-0,00011*x15-0,0014557*x16**	**0,8545**	**0,35**	**0,36**

Таблиця 3.4

Математична модель первинних показників, що характеризують рівень капіталізації Волині як процесу створення та розподілу доданої вартості

Показники оцінки	Позна-чення	Фактичні данні			Рівняння тренду	Коефіцієнт достовірності апроксимації	Прогноз	
		2010	2012	2014			2015	2016
Створена валова додана вартість на душу населення	X17	13916	19249	19817	x17 = 5621,4*ln(t) + 14303	0,9203	21345,28	22095,92
Рівень доданої вартості	X18	43,4	45,5	46	x18 = 2,438*ln(t) + 43,511	0,9638	46,57	46,89
Створена валова додана вартість у розрахунку на одне підприємство	X19	753,5	977,4	977,1	x19 = 216,4*ln(t) + 773,42	0,866	1044,52	1073,41
Частка регіону у загальному обсязі створеної доданої вартості країни	X20	1,3	1,4	1,4	x20 = 0,0968*ln(t) + 1,3089	0,8668	1,43	1,44
Частка реінвестованої доданої вартості	X21	12,2	16,3	16,4	x21 = 4,0483*ln(t) + 12,549	0,8807	17,62	18,16
Частка ВДВ в обсязі вкладеного в регіональну економіку капіталу	X22	37,1	34,6	33,6	x22 = 37,035t^-0,091	0,9934	33,04	32,65
Рівень капіталізації економічного потенціалу (за індексом зростання ВДВ)	X23	100	105	99,6	x23 = -0,2t + 101,93	0,044	101,23	101,13
Інтегральний індекс за створенням та розподілом доданої вартості	**Y3**	**0,62**	**0,65**	**0,66**	**y3 = 0,6242 + 0,00024*x17 - 0,0004*x18 - 0,000456*x19 + 0,00024*x20 - 0,00031*x21 + 0,00022*x22**	**0,9984**	**0,67**	**0,67**
Інтегральний індекс рівня капіталізації економіки регіону	**Y**	**0,41**	**0,44**	**0,43**	**y = 0,24 + 0,2249*y1 + 0,3775*y2 - 0,00027*y3**	**1**	**0,44**	**0,44**

Оскільки капіталізація регіону є багатовимірним процесом, що відбувається під впливом багатьох факторів, тому для забезпеченості принципів комплексності та системності при прогнозуванні рівня капіталізації, застосовуючи метод найменших квадратів, розраховуємо лінійну за параметрами багатофакторну модель, де факторами в багатофакторній моделі прогнозування рівня капіталізації регіонів як процесу нагромадження капіталу (X1-X10) є детермінована (не випадкова) функція Y1, в моделі капіталізації регіонів як процесу інвестування капіталу (X11-X16) – функція Y2, і в моделі капіталізації регіонів як процесу створення та розподілу доданої вартості (X16-X19) – функції Y3.

У свою чергу математична модель прогнозування рівня капіталізації економіки регіону Y будується на основі трьох детермінованих функцій: Y1, Y2 та Y2, що характеризують часову динаміку зміни показників.

Для перевірки адекватності отриманої моделі до уваги візьмемо два типи погрішностей:

- не вірний вибір типу функції;
- не вірний підхід до визначення стохастичної складової, який унеможливлює використання розрахованої моделі для прогнозування рівня капіталізації економіки регіону.

Виявлення погрішностей першого типу відбувається з допомогою трьох гіпотез [113, с. 239]:

1) всі факторні коефіцієнти в моделі відмінні від нуля – (H_1:$a_i \neq 0$);

2) відсутність загальної мультиколінеарності – лінійного зв'язку між всіма незалежними факторами багатофакторної моделі – (H_2: $\chi^2_{фак} \leq \chi^2_{крит}$);

3) присутність часткової мультиколінеарності – лінійного зв'язку між окремими незалежними факторами a_i та залежною величиною математичної моделі – (H_3: $t_{ai} > t_{крит}$).

Для визначення рівня впливу незалежного чинника і на поведінку моделі індикатором слугує значення коефіцієнта a_i. При не підтвердженні гіпотези, фактори з нульовим значенням коефіцієнта виключаються і модель

перераховується. Проведений таким чином аналіз прогнозної моделі капіталізації економіки регіону дозволив виключити чинники, які не впливають на результуючий показник.

У нашому випадку, для індексу Y1, що визначає рівень капіталізації регіонів як процесу нагромадження капіталу, були виключені фактори X6 — забезпечення населення житлом, та X9 – Обсяг доходів місцевих бюджетів; для індексу Y2, що виражає рівень капіталізації регіонів як процесу інвестування капіталу був виключений фактор X14 – приріст основних засобів регіону у відношенні до ВРП у році, що передує звітному; для індексу рівня капіталізації регіонів як процесу створення та розподілу доданої вартості Y3 – фактор X23 – рівень капіталізації економічного потенціалу (за індексом зростання ВДВ).

Для оцінки загальної чи часткової мультиколінеарності, порівнюємо отримані розрахункові значення коефіцієнтів з табличними значеннями. Для цього, як і передбачалось, використовуються рівняння Феррара-Глобера, Стьюдента, Фішера, Дарбіна-Уотсона.

Проведені розрахунки засвідчили відсутність загальної колінеарності між факторами аналізованих моделей та відсутність часткової мультиколінеарності в аналізованих моделях. Тобто функція у математичній моделі обрана вірно.

Для оцінки незалежності похибок проведемо аналіз відхилень e_t та оцінимо, чи підходить побудована лінійна модель для прогнозування рівня капіталізації економіки регіону. Результати засвідчили, що отримані значення статистики *d* задовольняють умову Дарбіна-Уотсона (*du < d < 4 – du),* що свідчить про незалежність помилок.

Отже, перевірка адекватності моделі дозволяє її розглядати як прийнятну, адже за усіма параметрами знаходиться у межах нормативних значень (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Перевірка адекватності моделі капіталізації економіки Волині при рівні значущості а = 0,05

Гіпотеза	Критерії оцінки	Показники прогнозу	Інтегральний індекс за нагромадженням капіталу	Інтегральний індекс за інвестуванням капіталу	Інтегральний індекс за створенням та розподілом доданої вартості	Інтегральний індекс рівня капіталізації економіки регіону
		Позначення/ Умова прийнятності гіпотези	Y1	Y2	Y3	Y
H_2:	Коефіцієнт Феррара-Глобера	$\chi^2_{фак}$	7,66	3,52	4,07	5,77
	Критичне значення коефіцієнта	$\chi^2_{крит}$	25	18,3	7,8	7,8
Висновок		$\chi^2_{фак} \leq \chi^2_{крит}$	Загальна мультиколінеарність відсутня			
H3:	Коефіцієнт Стьюдента	t	17,55	57,72	173,19	9,23
	Критичне значення коефіцієнта	$t_{крит}$	12,7	12,7	3,18	3,18
	Висновок	$t > t_{крит}$	Часткова мультиколінеарність присутня			
	Критерій Фішера	*Fфак*	617,9	695,27	61894,53	29,76
	Критичне значення коефіцієнта	*Fкрит*	230	230	9,28	9,28
Висновок		*Fфак > Fкрит*	Часткова мультиколінеарність присутня			
H4:	Критерій Дарбіна-Уотсона	d	0,673	0,752	0,886	0,974
	Критичне значення коефіцієнта	d_u	0,56	0,56	0,82	0,82
Висновок		$du \leq d \leq 4 - du$	Помилки незалежні			

Проведена прогнозна оцінка свідчить, що процес нагромадження капіталу у Волинській області продовжує бути складним. При значному прирості на 78% (рис.3.2) валового нагромадження основного капіталу домашніх господарств та

нагромадженого доходу домогосподарств в розрахунку на одну особу, при зростанні доходів суб'єктів господарювання, середньомісячної заробітної плати працюючих та обсягів експорту на 77% буде спостерігатися зниження інтегрального індексу капіталізації економіки за нагромадженням капіталу з 0,4 у 2010 р. до 0,3 у 2016 році.

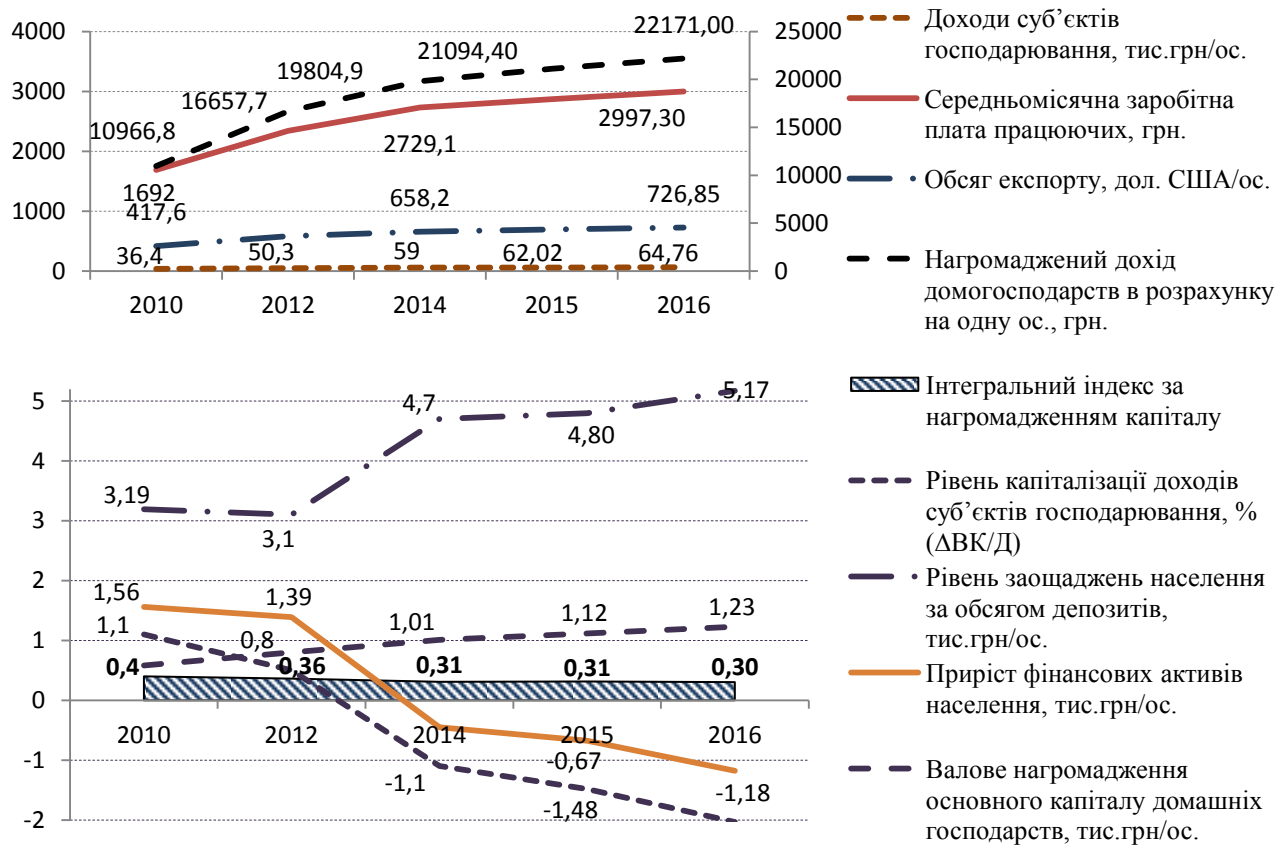


Рис. 3.2. Динаміка показників, що характеризують рівня капіталізації як процесу нагромадження капіталу у Волинській області

Такий результат пояснюється трансформаційними процесами в економіці, затяжною фінансово-економічною кризою, зубожінням населення та політичною нестабільністю в країні. В результаті приріст фінансових активів населення у 2016 р. знизиться на 25% і складе -1,18% порівняно з 1,56% у 2010. Рівень капіталізації доходів суб'єктів господарювання за аналізований період знизиться в 2 рази і досягне значення -2,03% порівняно з 1,1% у 2010 році.

Що стосується показників, що характеризують рівень капіталізації

економіки як процесу інвестування капіталу у Волинській області, майже всі мають зростаючу закономірність. Чітко прослідковується незначне зростання обсягів капітальних інвестицій на 2,23%, що досягне у 2016 році рівня 3,88 тис. грн. на одну особу порівняно з 1,7 тис. грн. у 2010 році (рис.3.3). Це збільшення буде досягнуте за рахунок зростання гривневого виразу прямих іноземних інвестицій, які стануть одними із основних та найбільш значущих джерел інвестиційних вкладень в економіку регіонів країни у зв'язку з незадовільними стартовими умовами розвитку внутрішнього ринку та значним знеціненням вітчизняної валюти.

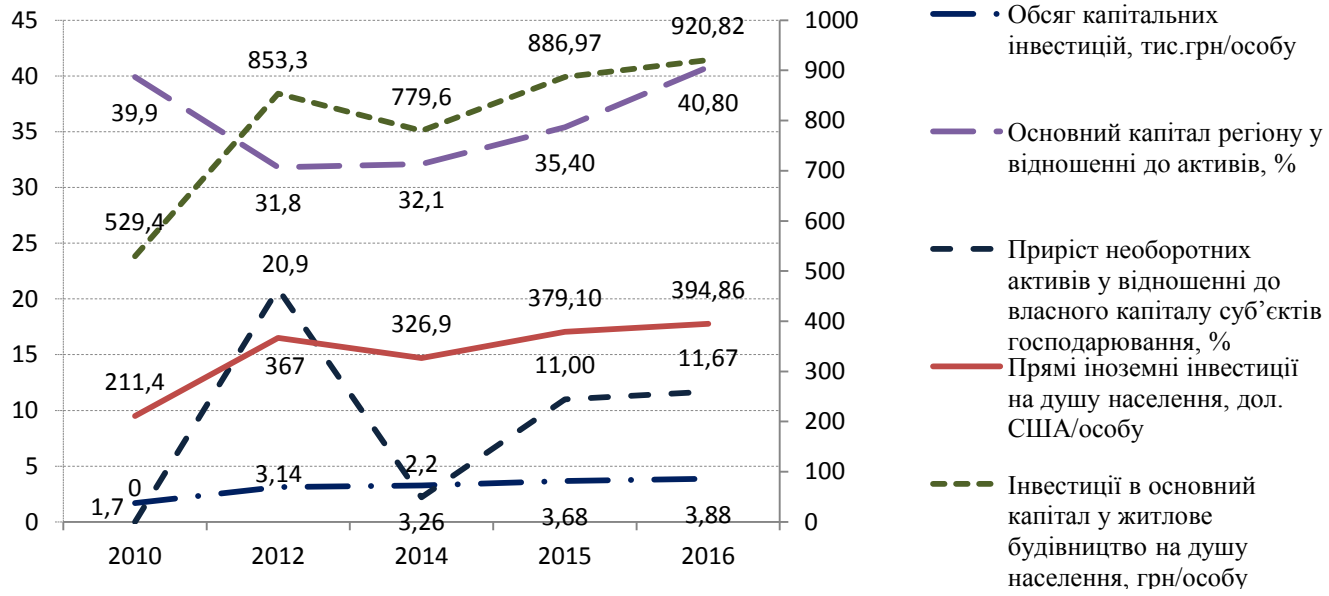


Рис. 3.3. Динаміка показників, що характеризують рівень капіталізації як процесу інвестування капіталу у Волинській області

Особливу увагу слід звернути на спадаючу тенденцію таких показників, як інвестиції в основний капітал у житлове будівництво на душу населення, прямі іноземні інвестиції на душу населення та приріст необоротних активів у відношенні до власного капіталу суб'єктів господарювання за період з 2012-2014 рр., рівень яких за два роки знизився на 9%, 11%, 89% відповідно. Однак, прогнозовані на 2016 рік значення цих показників, отриманих за побудованими математичними моделями свідчать про вирівнювання та незначний ріст. Так,

прямі іноземні інвестиції на душу населення за період 2010-2016 рр. збільшаться на 87% і становитимуть 398,9 дол. США на 1 особу у порівнянні з 211,4 у 2010 році, інвестиції в основний капітал у житлове будівництво на душу населення зростуть на 74% і становитимуть 920,8 грн. на 1 особу у 2016 р. порівняно з 529,4 у 2010 році і приріст необоротних активів у відношенні до власного капіталу суб'єктів господарювання у 2016 р. досягне рівня 11%. В результаті такої додатної динаміки показників даної групи і загальний рівень капіталізації Волині як процесу інвестування капіталу зросте на 63% і становитиме у 2016 році 0,36.

Таким чином, прямі іноземні інвестиції зростуть не лише у гривневому виразі, а й у абсолютному вимірі у валюті іноземних країн.

Позитивну динаміку можна прогнозувати в показниках, що характеризують рівень капіталізації як процесу створення та розподілу доданої вартості у Волинській області, середній ріст яких за 5 аналізованих роки буде становити 23% (рис.3.4).

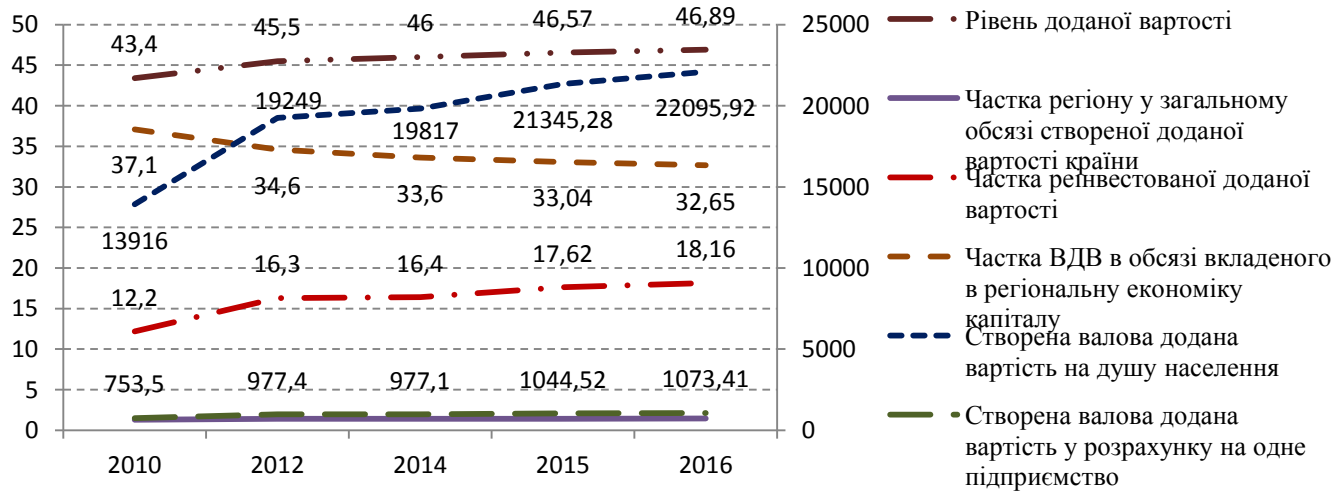


Рис. 3.4. Динаміка показників, що характеризують рівень капіталізації як процесу створення та розподілу доданої вартості у Волинській області

Найвищі темпи росту прогнозуються у 2016 році серед таких показників: створена валова додана вартість на душу населення – 59 % із значенням

22095,9 грн./особу; частка реінвестованої доданої вартості – 49% і досягне значення 18,16 %; створена валова додана вартість у розрахунку на одне підприємство – 42,5% і досягне значення 1073, 4 тис. грн./од.

Основним проблемним питанням залишаються частка ВДВ в обсязі вкладеного в економіку капіталу. Динаміка даного показника у Волинській області за аналізований період свідчить про його зниження на 12% і в 2016 р. опуститься до рівня 32,65 в порівнянні з 37,1 у 2010 році.

На основі розрахованих прогнозів первинних показників побудувано багатофакторні моделі для кожної групи показників. Так, рівень капіталізації Волині як процесу нагромадження капіталу визначався за моделлю:

$$Y1 = 0,8614 - 0,00022X1 + 0,0007X2 - 0,00086X3 + 0,0009X4 - 0,00011X5 + 0,00054X7 - 0,000416X8 + 0,00023X10;$$

рівень капіталізації як процесу інвестування капіталу визначався за математичною моделлю:

$$Y2 = 0,011 + 0,00012X11 - 0,00017X12 + 0,000396X13 - 0,00011X15 - 0,0014557X16;$$

рівень капіталізації Волинської області як процесу створення та розподілу доданої вартості за математичною моделлю:

$$Y3 = 0,6242 + 0,00024X17 - 0,0004X18 - 0,000456X19 + 0,00024X20 - 0,00031X21 + 0,00022X22.$$

Отже, за отриманими прогнозами інтегральних індексів за нагромадженням капіталу, інвестуванням капіталу та за створенням та розподілом доданої вартості відповідно до побудованої математичної багатофакторної моделі ($Y = 0,24 + 0,2249Y1 + 0,3775Y2 - 0,00027Y3$) розраховано прогноз рівня капіталізації економіки Волинської області, результати якого представлені на рис.3.5.

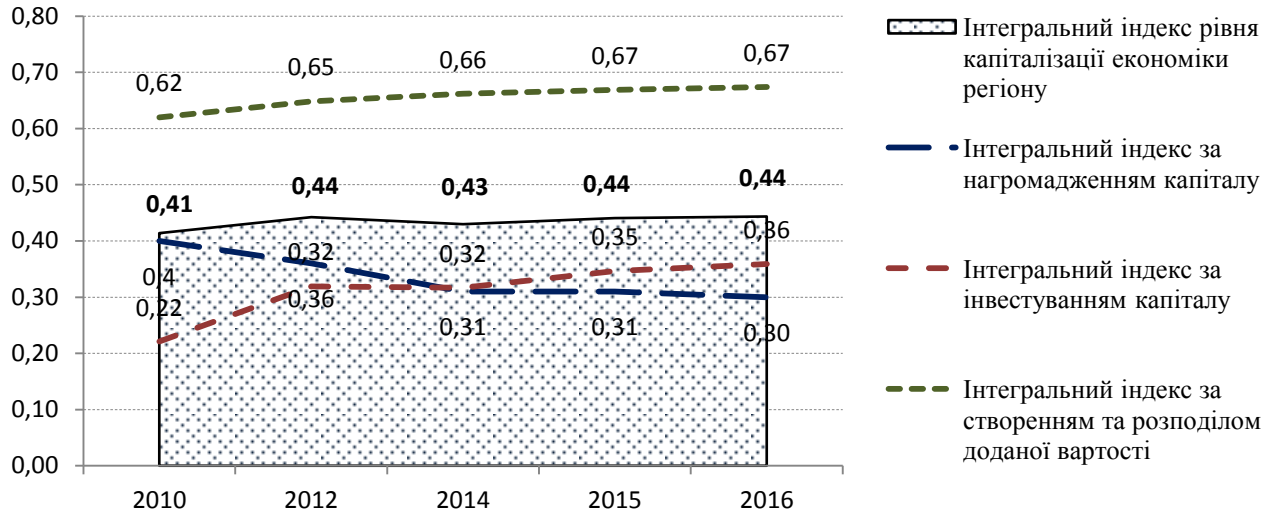


Рис. 3.5. Динаміка інтегральних індексів, що характеризують рівень капіталізації економіки Волинської області

Аналіз динаміки інтегральних індексів капіталізації економіки за нагромадженням капіталу, інвестуванням капіталу та за створенням та розподілом доданої вартості свідчить про те, що суттєвих змін у Волинській області не відбудеться. На жаль, рівень капіталізації економіки не створив належних передумов для подальшого нагромадження, інвестування та створення доданої вартості у регіоні. Низький рівень нагромадження у перспективі сприяє зменшенню економічних благ, що припадає на жителя Волині та не сприяє якісним очікуванням населення у підвищенні рівня життя.

Недостача рівня інвестування капіталу в економіку Волинської області та збереження такої динаміки у майбутньому створює значні фінансові перешкоди нарощенню економічного потенціалу регіону. Це є вкрай незадовільним явищем, що спричиняє значні фінансові загрози для подальшого функціонування економічної системи регіону.

Незначний внесок регіону у процес створення та розподілу доданої вартості не створює належних передумов для динамічного розвитку економіки, підвищення прибутковості суб’єктів господарювання та зростання купівельної спроможності населення.

За результатами проведеної оцінки, визначимо пріоритетні завдання

регіональної політики для підвищення капіталізації економіки Волинської області. Такими пріоритетами, мають стати:

- пошук полюсів росту та активні дії стимулювання їх розвитку на різних рівнях;
- створення та ефективна діяльність наукового парку у регіоні на базі вищих навчальних закладів, стимулювання створення стартапів, налагодження виробництва інноваційної продукції;
- формування регіональної політики сталого розвитку з пріоритетами у перші періоди на створенні економічного підґрунтя такого розвитку;
- активізація інвестиційної діяльності регіону із залученням потужних внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування пріоритетних інноваційних проектів;
- пошук шляхів узаконення видобування надр регіону (зокрема, бурштину), що створить передумови для збільшення рентної плати за користування надрами;
- забезпечення ефективної діяльності підприємств комунальної власності.

Таким чином, прогнозна модель засвідчила значну потребу пошуку механізмів підвищення рівня капіталізації економіки Волинської області та інших регіонів країни, в тому числі, за рахунок банківського капіталу, з метою нарощення ринкової вартості регіону та недопущення посилення кризових економічних явищ.

3.2. Регіональна модель впливу банківського сектора на процес капіталізації економіки

У період формування нових парадигм соціально-економічного розвитку регіонів, запровадження міжнародних стандартів корпоративного управління, особливого значення набуває процес концентрації фінансових ресурсів, їх конвертації, розподілу між суб’єктами капіталізації. Вагому роль в процесі капіталізації економіки, як циклічного процесу, набуває банківський сектор, що

створює близько 3% доданої вартості ВДВ регіонів. При цьому банківський сектор, як ключовий елемент в системі капіталоутворення, дозволяє розглядати капіталізацію регіонів не тільки як процес створення та розподілу доданої вартості, а й як процес нагромадження та інвестування капіталу.

У цьому контексті прогнозування впливу капіталізації регіону за рахунок розвитку банківської сфери є основним засобом регулювання соціально-економічного розвитку регіону з урахуванням певного рівня передбачуваності й керованості регіональної економічної системи та вирішення проблем розвитку, що зумовлені як об’єктивними, так і суб’єктивними економічними процесами.

Багатоаспектність цієї проблеми зумовлює необхідність розробки адекватної економіко-математичної моделі впливу банківського сектору на капіталізацію економіки, що дозволить не тільки структурно дослідити об’єкт, а й визначити частки впливу основних факторів на його поведінку. При цьому така модель повинна враховувати певний рівень передбачуваності й керованості регіональної економічної системи та вирішувати проблеми розвитку, що зумовлені як об’єктивними, так і суб’єктивними економічними процесами. Таким чином, розроблена модель покаже ймовірні ризики, що спричинені тенденціями розвитку сектору та макроекономічною ситуацію загалом, шляхи їх нівелювання, а також їх вплив на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів.

Оскільки економічні явища і процеси являють собою результат багатьох одночасно і сукупно діючих причин, то при розгляді зв'язків між ними головні причини, що обов'язково приводять до даного наслідку, необхідно відрізняти від другорядних. Останні ускладнюють і спотворюють дію істотних у даному аспекті причин. Крім того, причини можуть мати і непередбачений характер.

Щоб відокремити істотні фактори, що діють на досліджуваний об'єкт, від другорядних і випадкових використаємо факторний метод, що дозволить впорядкувати досліджувані параметри за рівнем їх дисперсії.

Проведений аналіз стану розвитку банківського сектору та його вплив на соціально-економічний розвиток регіонів показав лінійну залежність між досліджуваними показниками.

У лінійних моделях тіснота зв'язку між досліджуваними показниками вимірюється за допомогою лінійного коефіцієнта кореляції. Коефіцієнт кореляції набуває значень у межах ±1, завдяки чому відображає не лише щільність (тісноту) зв'язку, а й його напрям. Так, додатне значення свідчить про наявність прямого зв'язку, а від'ємне – зворотного.

Результати оцінки тісноти зв’язку між факторами наведено у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Показники тісноти зв’язку між ознаками, що визначають міру впливу банківського сектора на процес капіталізації економіки

	Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9
Y	1,000	0,086	0,787	-0,743	0,748	0,219	0,944	0,933	0,555	0,186
X1		1,000	0,934	0,037	0,876	0,743	0,085	0,687	0,589	-0,062
X2			1,000	-0,029	0,854	0,711	0,181	0,630	0,565	0,035
X3				1,000	0,042	-0,051	-0,253	-0,025	0,023	-0,164
X4					1,000	0,659	0,153	0,592	0,502	-0,014
X5						1,000	0,343	0,985	0,941	0,204
X6							1,000	0,249	0,240	0,502
X7								1,000	0,966	0,168
X8									1,000	0,186
X9										1,000

Результати оцінки показали, що абсолютна більшість показників коефіцієнтів кореляції мають додатне значення, що свідчить про існування прямого зв'язку між змінними та результуючим показником. Тоді як показник «частка кредитів у величині активів суб’єктів господарювання» несе в собі негативний характер зв’язку факторної та результуючої ознаки. Така закономірність зумовлена тим, що основні заощадження банківських установ не трансформуються у позичковий капітал, що не створює належного впливу банків на економічну активність суб’єктів господарювання.

Таким чином найбільший сильний вплив на результуючий показник мають показники наведені у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Характер та величина впливу факторів на досліджуваний показник

Фактор (незалежна змінна)	Значення парного коефіцієнта кореляції	Тіснота зв'язку	Характер зв'язку
X1	0,086	Слабка	Прямий
X2	0,787	Сильна	Прямий
X3	-0,743	Сильна	Обернений
X4	0,748	Сильна	Прямий
X5	0,219	Слабка	Прямий
X6	0,944	Сильна	Прямий
X7	0,933	Сильна	Прямий
X8	0,555	Помірна	Прямий
X9	0,186	Слабка	Прямий

Дослідження впливу кожного окремо фактору на результуючий показник повинно здійснюватися сукупно, оскільки варіація у вихідних даних припиняє бути повністю незалежною, і наявність мультиколінеарності факторів призведе до зменшення надійності оцінки їх розподілу. Таким чином мультиколінеарність полягає у тому, що фактори, введені у рівняння регресії фактично відображають лінійну залежність, про що свідчить значення парного коефіцієнта кореляції, яке знаходитиметься у межах (≥0,9).

Проведені розрахунки показали наявність мулькролінеарного зв'язку між двома групами факторів, а саме між показниками x_1 та x_2 та між x_7 та x_5. З метою усунення явища мультиколінеарності виключимо змінні x_1 та x_5 з економетричної моделі для подальших досліджень.

Ключові фактори, що визначають розвиток банківського сектору та його вплив на капіталізацію регіонів, на основі яких буде побудована економетрична модель, наведені у таблиці 3.8.

Як видно з таблиці 3.8 сильний кореляційний зв'язок із величиною валового регіонального продукту, як результуючим показником соціально-економічного розвитку, мають показники, що відображають всі аспекти

процесу капіталізації - від нагромадження активів до їх розподілу. При цьому показники, що характеризують капіталізацію економіки як процес нагромадження капіталу мають найбільший вплив серед запропонованих факторів оцінки.

Таблиця 3.8

Параметри оцінки впливу банківського сектора на процес капіталізації економіки

Напрями оцінки	Назва індикатора оцінки	Показники оцінки
1	2	3
Як процесу нагромадження капіталу	X2	обсяг наданих кредитів фізичним особам у % до величини доходів населення
	X3	частка кредитів у величині активів суб'єктів господарювання, %
	X4	обсяг кредитів, наданих нефінансовим корпораціям до ВРП, %
Як процесу інвестування капіталу	X6	обсяг капітальних інвестицій за рахунок кредитів банків у % до загального обсягу капітальних інвестицій
Як процесу створення та розподілу доданої вартості	X7	створена додана вартість банківським сектором, грн/особу

Це пов'язано з тим, що у довгостроковому періоді економічне зростання визначається капіталом, а також його загальною продуктивністю. Група показників, що характеризує процес нагромадження капіталу за рахунок банківського сектора, формується із параметрів, що визначають кредитні джерела капіталізації. Оскільки кредити займають левову частку у доходах населення, у величині активів суб'єктів господарювання та нефінансових корпорацій, міра впливу цих факторів є визначальною для капіталізації економіки.

Наступним етапом оцінки є побудова економетричної моделі залежності величини валового регіонального продукту від факторів, що характеризують

розвиток банківського сектору. При цьому зважаючи проведені дослідження така залежність носить лінійний характер.

У загальному випадку рівняння в економетричній моделі має вигляд:

$$Y = f(x_1, x_2, x_{3,\dots,} x_m, u) \quad (3.17)$$

де Y – результат або залежна змінна, змінювання якої описує зміну досліджуваного вища;

$x_1, x_2, x_{3,\dots,} x_m$ – фактори, або незалежні змінні, що визначають поведінку Y.

Змінна u містить ту частину руху Y, що не пояснюється змінними x.

В результаті обробки інформації, було одержано таку кореляційну залежність рівня ВРП на душу населення від включених до рівняння регресії факторів:

$$Y = 34466{,}6 + 40{,}4x_2 - 231{,}7x_3 + 151{,}7x_4 - 174{,}7x_6 + 5{,}8x_7 \quad (3.18)$$

З проведеного аналізу, за допомогою коефіцієнта еластичності, встановлено ступінь впливу факторів на результуючий показник. Так, зростання:

- обсягу наданих кредитів фізичним особам у частці доходів населення на 1% призведе до зростання ВРП на 40,4 грн. або на 0,03%;

- обсягу кредитів, наданих нефінансовим корпораціям на 1% призведе до зростання ВРП на 151,7 грн. або на 0,142%;

- обсягу ВДВ, створеного банківським сектором на 1 гривню у розрахунку на 1 особу призведе до зростання ВРП на 5,8 грн. або на 0,221%.

Така залежність закономірна і природньо стає ознакою розвиненого банківського сектору. Здатність банків забезпечити економічних агентів позиковим капіталом, сприятиме безперервності відновлюваного процесу, а це

стимулюватиме діяльність суб'єктів господарювання та забезпечить підвищення платоспроможності населення.

Одночасно встановлено, що окремі фактори чинять негативний вплив на показники ВРП. Так, при збільшенні частка кредитів у величині активів суб'єктів господарювання на 1% ВРП знизиться на 231,7 грн. або на 0,518% та при збільшенні обсягу капітальних інвестицій за рахунок кредитів банків на 1% у складі загального обсягу капітальних інвестицій ВРП знизиться на 174,7 грн. або на 0,051%.

Це може бути пов'язано з тим, що кредитоспроможність економічних суб'єктів при зростанні обсягів наданих кредитів спадає і зумовлює ситуацію, за якою є ризик невиконання основних вимог кредитного процесу – повернення, платності та строковості. У зв'язку з цим, вплив банківського сектора може спричинити у довгостроковому періоді не зростання, а зменшення результуючого показника – ВРП.

Основним показником тісноти кореляційного зв'язку між результативним показником *y* та всіма незалежними змінними $x_j (j = \overline{1,m})$, а також ступеня наближеності обраного виду математичної залежності до вибіркових даних є коефіцієнт множинної кореляції та детермінації.

Проведений аналіз показав, що вибрані параметри оцінки суттєво впливають на рівень ВРП, оскільки коефіцієнт множинної кореляції рівний 0,968, а це свідчить, що зв'язок між кількісними ознаками і результативним показником є істотним. Отже, побудована нами регресійна модель є адекватна експериментальним даним.

Коефіцієнт множинної детермінації становить 0,937. Отже, 93,7% загальної дисперсії пояснюється залежністю ВРП від включених у модель факторів. І лише 6,3% загальної дисперсії не може бути пояснено отриманою нами залежністю. Таким чином, побудована економетрична модель є статистично значима.

Параметри оцінки якості економетричної моделі наведено у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Параметри оцінки якості економетричної моделі

Параметри кореляції		Коефіцієнт еластичності		Стандартні помилки оцінок параметрів	значущість параметрів економетричної моделі
U		-		34,0371198	2,93796892
X2	обсяг наданих кредитів фізичним особам у % до величини доходів населення;	X2↑	↑Y0,030%	494,075	0,202
X3	частка кредитів у величині активів суб'єктів господарювання, %;	X3↑	↓Y0,518%	67,685	-1,477
X4	обсяг кредитів, наданих нефінансовим корпораціям до ВРП, %	X4↑	↑Y0,143%	38,551	2,594
X6	обсяг капітальних інвестицій за рахунок кредитів банків у % до загального обсягу капітальних інвестицій	X6↑	↓Y0,052%	153,671	-0,651
X7	Обсяг ВДВ, створеного банківським сектором, грн/особу	X7↑	↑Y0,221%	10,134	9,868

Важливим етапом кореляційно-регресійного аналізу є перевірка адекватності прийнятої економетричної моделі реальній дійсності Останню проведемо за допомогою використання F-критерію Фішера. Для цього висуваємо нульову гіпотезу $H_0 : a_1 = a_2 = ... = a_m = 0.$

Альтернативна гіпотеза така:

H_1: не всі a_j (j=0,1…m) дорівнюють нулю.

Якщо нульова гіпотеза відхиляється і приймається альтернативна гіпотеза, то включені до моделі фактори пояснюють змінну *y*.

Оскільки, Fрозр > Fтабл (267,1 > 5,05– при рівні значимості P=0,95), то гіпотеза H_0 про відсутність зв'язку між результативною та факторними ознаками відкидається та приймається альтернативна їй гіпотеза H1 про

наявність зв'язку. Це в першу чергу свідчить, що побудоване рівняння економетричної моделі адекватне реальній дійсності, а між її залежною та незалежними змінними існує істотний зв'язок.

Для розгляду значущості оцінок параметрів розглядаються нульові гіпотези: $H_0 : a_j = 0$, тобто пояснююча змінна x_j не впливає суттєво на у.

Альтернативна – $H_1 : a_j \neq 0$, тобто пояснююча змінна x_j впливає суттєво на *у*.

Для проведення такої оцінки емпіричне значення оцінки t_j порівнюють з критичним, знайденим за таблицями Стьюдента, для заданого рівня значущості γ і k=n-m-1 ступенів вільності. Якщо $|t_j| \leq t_{кр}$ то гіпотеза про рівність нулю параметра a_j – в генеральній сукупності не відхиляється, оцінка є статистично незначущою; $|t_{емп}| > t_{кр}$ то із заданим рівнем значущості γ гіпотезу H_0 слід відхилити і відповідну оцінку вважають статистично значущою.

Для оцінки значущості множинного коефіцієнта детермінації, як і у попередньому випадку, використаємо статистику F-критерію Фішера.

Знову ж таки, можна говорити про те, що гіпотеза H_0, яка говорить про відсутність суттєвого впливу жодної із пояснюючих змінних, включених у модель, на залежну змінну, не має реального підґрунтя, оскільки $F_{розр} > F_{табл}$. (138,5>5,05). Відтак прийняття гіпотези H_1 означає, що хоча б одна із пояснюючих змінних (x_2, x_3, x_4… x_n), включених до моделі, виявляє істотний вплив на результуючий показник (у).

Коефіцієнт множинної кореляції є вибірковою характеристикою, тому при перевірці якості побудованої моделі проведемо оцінку його значущості, що ґрунтується на t – статистиці Стьюдента.

Для заданого рівня значущості γ і ступенях вільності k=n-m-1 знаходимо табличне значення $t_{кр}$ за таблицями розподілу Стьюдента. Обчислене значення $t_{розр}$ порівнюють з $t_{кр}$. Якщо $|t_{розр}| > t_{кр}$ то із заданим рівнем значущості *у* гіпотезу H_0 слід відхилити, прийняти альтернативну гіпотезу H_1 про існування залежності між залежною і незалежними змінними.

Оскільки розрахунки показують, що $|t_{розр}| > t_{табл}$ (16,780>2,776), то можна говорити про відхилення гіпотези H_0 і прийняття гіпотези H_1. У такому випадку можна зробити висновок про значущість коефіцієнта множинної кореляції між залежною та незалежними змінними.

Перевірку гіпотези про значущість параметрів економетричної моделі здійснимо за допомогою критерію Стьюдента. Для розгляду значущості оцінок параметрів багатофакторної моделі встановимо такі умови:

$H_0 : a_j = b_j$, що вказує на відсутність суттєвої різниці між оцінкою параметра регресії, отриманої за результатами вибірки, і дійсним значенням b_j параметра регресії генеральної сукупності;

$H_0 : a_j \neq b_j$, що вказує на наявність суттєвої різниці між оцінкою параметра регресії та відповідним параметром генеральної сукупності.

Альтернативна гіпотеза може бути сформульованою таким чином:

$H_1 : a_j > b_j$ або $a_j < b_j$, тобто, оцінка параметра суттєво більша або менша від параметра генеральної сукупності.

На практиці буває дуже складно вказати завчасно числове значення параметра регресії b_j генеральної сукупності, тому часом приходиться висувати інше припущення:

$H_0 : a_j = 0$, тобто, пояснююча змінна x_j не виявляє суттєвого впливу на залежну змінну у; $H_1 : a_j \neq 0$, тобто, змінна x_j, виявляє суттєвий вплив на у.

Висуваємо нульову гіпотезу $H_0 : a_j = 0; j = 0,1,2.$

Оскільки для параметрів a_0, a_3, a_5 $|t_{розр}| > t_{табл}$, то гіпотеза про рівність нулю вказаних параметрів в генеральній сукупності не відхиляється. Тобто, оцінка згаданих параметрів в розробленій моделі є достовірною.

Враховуючи проведений аналіз, встановлено, що розроблена модель адекватна реальній дійсності, що дозволяє сформувати на її основі прогноз

розвитку банківського сектору та його вплив на соціально-економічний розвиток регіонів.

Пропонується здійснення прогнозування на наступні три звітні періоди за трьома сценаріями: песимістичним, реалістичним, оптимістичним. Реалістичний сценарій розвитку банківського сектору та його впливу на ВРП регіону продовжує тенденції розвитку сектору в минулому, що мали місце в майбутньому і виконується за допомогою методу екстраполяції тренду. Песимістичний та оптимістичний сценарій припускає відповідне падіння/зростання сектору на 5% щорічно. При цьому з урахуванням моделі розвитку сектору для окремих показників, що мають негативну кореляцію з показником ВРП (x_3 та x_6), песимістичний сценарій полягатиме у зростанні тенденцій. Для таких показників значення майбутніх періодів приймається з урахуванням щорічного зростання на 5%. Тоді як оптимістичний розвиток супроводжуватиметься зменшенням таких показників на 5%.

Прогнозні значення незалежних факторів економетричної моделі за різними сценаріями наведено у додатках А.1-А.5. Виходячи з отриманої моделі кореляційної залежність рівня ВРП на душу населення від включених до рівняння регресії факторів розвитку (3.18), розрахуємо очікувані показники валового регіонального продукту на душу населення в короткотерміновій перспективі для кожного регіону (таблиця 3.10). Проведене прогнозування впливу банківського сектору на процес капіталізації економіки регіонів показав, що за відсутності інших негативних або непередбачуваних факторів та за оптимістичного прогнозу його функціонування ймовірне зростання ВРП щонайменше на 18%.

Тривала загальноекономічна криза, прогалини у державному регулюванні, посилення відтоку капіталу, фінансова нестабільність, погіршення фінансового стану суб’єктів господарювання свідчать про песимістичних сценарій впливу банківського сектору на соціально-економічний розвиток регіону.

Таблиця 3.10

Прогнозні значення впливу банківського сектору на рівень ВРП на душу населення

	Фактичні дані			Реалістичний сценарій			Песимістичний сценарій			Оптимістичний сценарій		
Регіони	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2016	2018	2020	2016	2018	2020
Вінницька	14332	20253	22303	19934,0	19580,5	19324,0	20043,8	18925,1	17770,4	22214,5	23266,5	24287,9
Волинська	13916	19249	19817	20378,6	19670,1	19103,5	20394,7	19022,2	17614,5	23076,1	24385,0	25665,4
Дніпропетровська	34709	44650	46333	44932,7	47533,6	50225,8	41627,4	39473,6	37337,6	45981,8	48182,4	50411,7
Донецька	28986	38907	37830	25253,0	24351,3	23606,5	25345,8	24030,7	22692,9	27936,8	29212,7	30472,3
Житомирська	14616	19551	20286	24251,1	24687,1	25033,1	22377,7	21332,7	20257,5	24412,3	25402,0	26366,5
Закарпатська	12278	17088	17044	21229,2	20972,0	20756,8	21125,0	20092,3	19026,2	23128,8	24099,9	25042,5
Запорізька	23657	30656	30526	30123,9	30602,8	31086,3	29257,1	28075,9	26881,7	31599,3	32760,3	33914,1
Івано-Франківська	14814	23379	24022	20028,0	19647,7	19389,0	18440,7	17200,2	15919,6	20847,7	22014,1	23146,5
Київська	26140	40483	39988	40694,2	41452,3	42202,5	39249,4	37235,3	35233,0	43311,8	45360,1	47430,4
Кіровоградська	15533	22082	25533	27242,1	28180,5	29199,2	25501,5	24244,7	22965,5	27976,4	29194,5	30396,5
Луганська	19788	25950	24514	20912,0	18193,1	15519,8	22439,5	21393,0	20316,5	24477,4	25468,8	26435,2
Львівська	16353	24387	24937	26548,1	26065,2	25631,8	26660,8	25399,4	24118,6	29150,6	30379,1	31594,3
Миколаївська	20276	24838	27355	25309,2	25819,2	26402,9	24837,5	23471,0	22080,5	27528,9	28853,9	30161,6
Одеська	22544	27070	29118	23884,8	22286,8	20817,7	25628,1	24094,6	22539,1	28658,4	30155,3	31637,6
Полтавська	29652	38424	39962	25590,9	25496,2	25424,4	25444,2	24376,8	23286,9	27539,0	28566,5	29576,7
Рівненська	13785	18860	19003	18365,5	16916,0	15465,8	19054,4	17884,7	16676,5	21322,4	22420,7	23486,2
Сумська	15711	21722	23517	23533,3	23723,7	23966,9	22841,0	21711,6	20553,2	25047,2	26124,0	27177,2
Тернопільська	11713	16644	16819	18955,2	17441,1	15944,5	19158,1	17872,1	16547,8	21659,9	22875,7	24059,4
Харківська	23639	29972	31128	24696,2	22512,6	20609,4	28663,9	27270,5	25862,6	31428,6	32799,9	34163,6
Херсонська	14346	17910	19311	20910,8	20394,1	19970,5	20898,4	19744,5	18556,7	23143,9	24235,5	25298,8
Хмельницька	13602	19920	20165	22349,2	21159,8	19950,3	22724,7	21687,5	20620,8	24745,6	25729,2	26688,5
Черкаська	17325	24558	26168	25898,1	26869,1	27798,4	24222,2	23125,5	22003,2	26369,7	27420,5	28451,0
Чернівецька	10939	14529	15154	23177,6	22060,6	20985,3	23532,3	22523,9	21488,2	25499,3	26457,9	27394,1
Чернігівська	15406	22096	22603	22106,7	20616,0	19163,9	22989,8	21988,6	20958,7	24939,7	25888,4	26813,2
м. Київ	70424	97429	109402	116083,7	120860,9	124945,5	105061,0	99701,3	94518,1	116161,1	121901,5	127846,1

За таких умов прогнозоване зменшення ВРП за аналізований період становитиме 11,6%. Разом з тим, наявні тенденції розвитку банківського сектору в складних суспільно-політичних та економічних умовах можуть відобразитись і у майбутніх періодах, гальмуючи тим самим як розвиток самого банківського сектору, так і процесу капіталізації в цілому. За такого реалістичного сценарію стану функціонування банківської системи слід очікувати зниження обсягів ВРП на 4,4%.

При цьому встановлено, що для окремих регіонів за будь-якого сценарію розвитку банківського сектору, його вплив на ВРП матиме негативний характер і призведе до зниження ВРП у наступні прогнозовані періоди у порівнянні з базовим періодом. Таке зниження ВРП очікується для Донецької, Луганської, Полтавської, Івано-Франківської областей.

Підвищення впливу банківського сектора на процес капіталізації економіки регіону є важливим завданням на сучасному етапі розвитку країни, адже розвинутий банківський сектор є необхідною умовою роботи економічної системи, а капітал банківських структур є визначальним в умовах обмеженості власних коштів господарюючих суб'єктів, тоді як залучення коштів населення у банківський сектор є фінансовим джерелом нарощення кредитоспроможності банків.

У зв'язку з цим, слід виокремити основні причини, які зумовлюють негативну динаміку залучення кредитних ресурсів в реальний сектор економіки та обмежують рівень капіталізації економіки регіонів з метою пошуку шляхів покращення ситуації, що складається.

Такі причини слід шукати у площині умов надання кредитних ресурсів, якими є: повернення, платність та строковість. Зупинимось на обґрунтуванні причин скорочення капіталізації регіону через банківський сектор з врахуванням зазначених трьох умов.

Однією із основних умов надання кредитних коштів є гарантія їх повернення кредиторам. У даній площині на перший план виходить питання

кредитного ризику, адже вплив зовнішніх та внутрішніх факторів спричиняє ймовірність непогашення фінансових зобов'язань перед банківськими структурами. Тому важливим у вирішенні питання отримання кредитних коштів є співвідношення між рівнем доходності від використання кредитних ресурсів та їх вартістю. У випадку перевищення ефективності використання коштів їх вартості – рішення вважається прийнятним і навпаки:

$E > i$ – рішення прийнятне;

$E < i$ – рішення не прийнятне,

де Е – ефективність використання кредитних ресурсів, %;

і – ставка відсотка за користування кредитними ресурсами, %.

Проблемою у даному випадку є правдивість прогнозних параметрів ефективності використання кредитних ресурсів, адже прорахунки у прогнозах можуть спричинити неповерненість кредитних ресурсів та утворення проблемної заборгованості. Така ситуація не задовільнить одну із основних умов надання кредитних коштів - повернення. Динаміка частки простроченої заборгованості у загальному обсязі виданих кредитів подана на рис. 3.6.

Як засвідчує динаміка, частка простроченої заборгованості у загальному обсязі виданих кредитів зростає протягом 2015 року. У наступних періодах дані НБУ наведені без неплатоспроможних банків і рівень простроченої заборгованості дещо знизився, однак динаміка нарощення зберігається. Обсяг простроченої заборгованості станом на 1 вересня 2015року склав 172,9 млрд грн. При загальній тенденції скорочення обсягів наданих кредитів, зростання частки проблемних кредитів свідчить про зменшення впливу банківського сектора на капіталізацію економіки регіону.



Рис. 3.6. Динаміка частки простроченої заборгованості у загальному обсязі виданих кредитів*

*Розраховано за даними НБУ (http://www.bank.gov.ua/control/uk/index)

Пріоритетними напрямами покращення ситуації для забезпечення виконання умови *повернення* при наданні кредитних коштів та забезпеченні ефективного перерозподілу фінансових потоків в межах кредитного процесу на сучасному етапі розвитку регіонів країни, на нашу думку, є:

- створення умов для стабілізації грошової одиниці з метою мінімізації інфляційних ризиків;
- сприяння надання кредитів у вітчизняній валюті;
- реалізація системи превентивних заходів виявлення недобросовісних позичальників;
- підвищення ефективності банківського контролю за кредитними операціями.

Питання платності як умови надання кредитних коштів передбачає повернення позичальником не лише отриманих у кредит ресурсів, а й сплати відсотків за користування ними. У зв'язку з цим, дана умова стимулює не лише

підвищення рівня капіталізації суб'єктів господарювання, які потребували кредитних коштів, за рахунок ефективного використання позикового капіталу, а й забезпечує підвищення капіталізації банківського сектора шляхом підвищення його прибутковості.

Пріоритетними напрямами покращення ситуації для забезпечення виконання умови *платності* при наданні кредитних коштів та забезпеченні ефективного перерозподілу фінансових потоків в межах кредитного процесу на сучасному етапі розвитку регіонів країни, у доповнення до наведених вище пріоритетів для забезпечення умови повернення, на нашу думку, є:

- стимулювання розвитку внутрішнього ринку;
- підвищення купівельної спроможності населення;
- підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції та послуг на інноваційних засадах.

Наведені пріоритети мають загальноекономічне спрямування, оскільки вимогою платності є виключно економічна ефективність позичальника, що є передумовою підвищення капіталізації економіки регіонів.

Питання строковості як умови надання кредитних ресурсів передбачає своєчасність повернення коштів та з позиції капіталізації економіки регіону створює умови для забезпечення кругообігу фінансових потоків від кредитора до позичальника. При цьому забезпечення такої умови створює підґрунтя для надання нових кредитів банківськими структурами, нарощуючи капіталізацію своїх доходів.

Пріоритетними напрямами покращення ситуації для забезпечення виконання умови *строковості* при наданні кредитних коштів та забезпеченні ефективного перерозподілу фінансових потоків в межах кредитного процесу на сучасному етапі розвитку регіонів країни, у доповнення до наведених вище пріоритетів повернення та платності, на нашу думку, є:

- дотримання кредитної дисципліни позичальниками;
- відкритий доступ до інформації про недобросовісних позичальників;

- реалізація ефективної системи штрафних санкцій за прострочення платежів.

Таким чином, забезпечення основних умов надання кредитних коштів дозволить вирішити важливе питання з підвищення впливу банківського сектора на рівень капіталізації економіки регіонів, що позитивно відобразиться на рівні капіталізації та соціально-економічного розвитку регіону.

3.3. Капіталізація регіону у системі забезпечення економічної безпеки

Вплив низької капіталізації регіону на перспективи його соціально-економічного розвитку містять у своїй суті значні фінансові загрози. Аналітичний розділ роботи дозволив виявити системні проблеми низького рівня капіталізації у більшості регіонів країни. Разом з тим, проведений аналіз не дозволяє оцінити наскільки загрозливими є наслідки такої ситуації.

Для визначення такого явища слід оцінити залежність між рівнем капіталізації та рівнем економічної безпеки регіону і визначити ступінь загроз для регіональних економічних систем від низького рівня капіталізації.

Економічну безпеку регіону, яка розглядається через призму капіталізації, при цьому будемо визначати як стійкий стан захищеності регіону від впливу дестабілізуючих чинників, за кого рівень нагромадження та інвестування капіталу дозволяють забезпечити зростання ринкової вартості регіону.

Для визначення міри загроз низького рівня капіталізації на подальший розвиток регіональних суспільних систем та забезпечення зростання ринкової вартості регіону слід оцінити відхилення фактичних отриманих показників від порогових значень. При цьому міра відхилення фактичного отриманого значення від порогового характеризуватиме рівень економічних загроз для регіональних економічних систем, що дозволить віднести регіон у ту чи іншу зону безпеки (рис. 3.7).

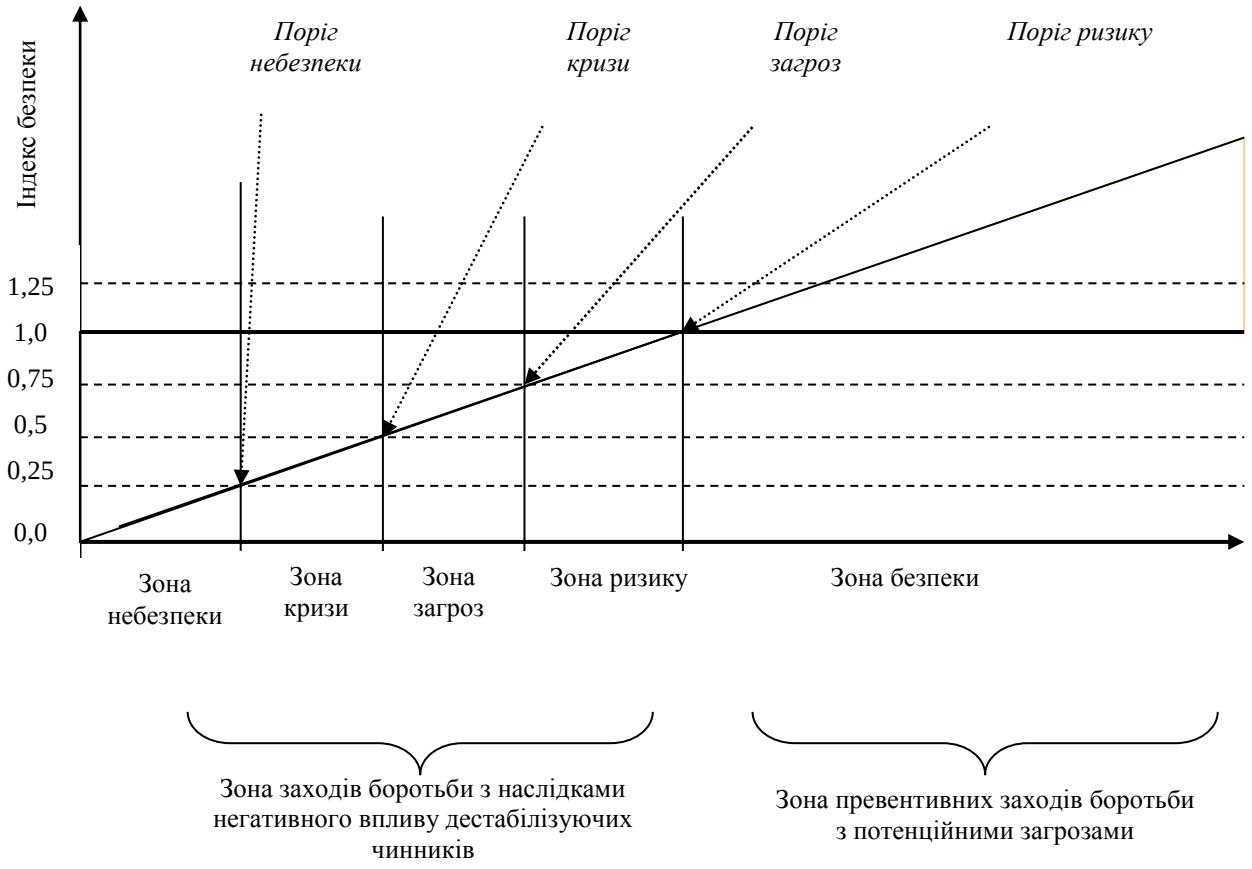


Рис. 3.7. Зони економічної безпеки за інтенсивністю впливу дестабілізуючого фактору низького рівня капіталізації регіонів*

* - розроблено автором на основі [65, с. 100; 114, с.64]

Зона безпеки передбачає формування у регіоні системи превентивних заходів боротьби з потенційними загрозами. Регіони, що потрапили у цю зону, вирізняються високим рівнем капіталізації економіки, що створює передумови соціально-економічного зростання регіону та збільшення його ринкової вартості. Від ефективності превентивних заходів залежить подальше перебування регіону у даній зоні. У разі їх неефективності, регіон потрапляє у зону ризику.

Зона ризику характеризується незначним відставанням показників капіталізації регіону від порогових значень безпеки. Це є першою, після безпечної, зоною за інтенсивністю впливу дестабілізуючих чинників. Від

ефективності заходів боротьби з наслідками негативного впливу дестабілізуючих чинників залежить подальше потрапляння регіону у зону безпеки або ж зону загроз.

Зона загроз є проміжною зоною між зоною ризику та зоною кризи. Відхилення від порогового значення безпеки у цій зоні становить від 0,5 до 0,75. Знову ж ефективність заходів боротьби з наслідками негативного впливу дестабілізуючих чинників здійснює визначальний вплив на подальші зрушення у регіоні.

Зона кризи характеризується значним відставанням регіону за рівнем капіталізації від порогового значення безпеки (від 25 до 50 %). Вихід з такої ситуації потребує системних антикризових заходів та зовнішнього втручання у процеси інвестування капіталу.

Зона небезпеки є крайньою та найбільш складною за рівнем капіталізації регіону, яка потребує масштабного зовнішнього втручання та акумуляції усіх внутрішніх зусиль на вкладанні капіталу у пріоритетні та швидкоокупні сфери економічної діяльності, що базуються на інноваційних прогресивних ідеях.

Для оцінки міри впливу дестабілізуючих чинників слід використовувати порогові значення у системі «безпека-небезпека» за основними параметрами капіталізації.

У науковій літературі систематизовано значний масив порогових значень, що визначають міру впливу дестабілізуючих чинників на рівень економічної безпеки. Враховуючи напрацювання науковців, систему індикаторів оцінки та відповідні їм порогові значення, що визначатимуть рівень економічних загроз подальшого функціонування регіональних економічних систем за напрямками проведення діагностики капіталізації подано у таблиці 3.11.

На основі наведених індикаторів економічної безпеки та їх порогових значень, здійснимо оцінку достатності рівня капіталізації економіки регіонів країни з метою оцінки загроз та небезпек для регіонів країни (табл. 3.12).

Таблиця 3.11

Систематизація індикаторів економічної безпеки та обґрунтування їх порогових значень

Напрямки капіталізації	Часткові показники оцінки	Обґрунтування порогового значення	Порогове значення
1	2	3	4
За нагромадженням	Частка регіональних дотацій територіального бюджету у загальній величині його доходів, включаючи дотації, %	За дослідженнями А.Татаркіна, О.Романової, О.Куклина, В.Яковлєва [115, с.81]	≤ 10
	Відношення обсягу трансфертів із державного бюджету до ВДВ, %	За дослідженнями Сундука А.М. [116]	≤ 5
	Темп інфляції за середньомісячним (середньорічним) темпом зростання індексу цін споживчого ринку, %	За дослідженнями Шубравської О., порогове значення інфляції, що відповідає значенням у державах, де спостерігається стале економічне зростання, - 3 % [117, с. 40]	≤ 3
	Частка експорту у ВРП регіону, %	За дослідженнями А.І.Сухорукова [118, с.59]	≥ 50
	Погодинна заробітна плата, дол. США/год.	За дослідженнями Герасимчук З.В., Вавдіюк Н.С. [119, с.64]	≥ 3
	Частка в населенні громадян, що мають доходи, нижчі прожиткового мінімуму, %	За дослідженнями К.І.Єфремова, Є.І.Георгадзе [120, с.58]; Т.М.Агапової [121, с.47] Сенчагова В.К. [122, с.814]	≤ 7
За інвестуванням	Інвестиції в основний капітал, у % до ВДВ	За дослідженнями К.І.Єфремова, Є.І.Георгадзе 15-25 % [120, с.58]; Сенчагова В.К. - капіталовкладення на рівні 20-30 % від ВВП [122, с.53]; за дослідженнями Вахович І.М. – 20 % [65]	≥ 20
	Рівень зносу основних засобів, %	За дослідженнями А.Татаркіна, О.Романової, О.Куклина, В.Яковлєва [115, с.81]	≤ 60
	Обсяг прямих іноземних інвестицій, % до ВДВ;	За дослідженнями М.М.Єрмошенко [123, с. 80]; О.Барановського [124, с.410]	≥ 5
За створенням та розподілом ВДВ	Питома вага ВДВ регіону у сукупному ВДВ країни, %	Виходячи з кількості регіонів (25), взявши ВДВ за 100 %, отримаємо: 100 % : 25 = 4 % [65]	≥ 4
	Питома вага доданої вартості в загальному обсязі виготовленої продукції, %	Приймемо рівень у 30 % за такий, що відповідає базовому сценарію інноваційного розвитку економіки [125, с.146]	≥ 30
	Співвідношення рівня валової доданої вартості на душу населення в регіоні та країні в цілому	За дослідженнями Вахович І.М. [65]	≥ 1,0

Таблиця 3.12

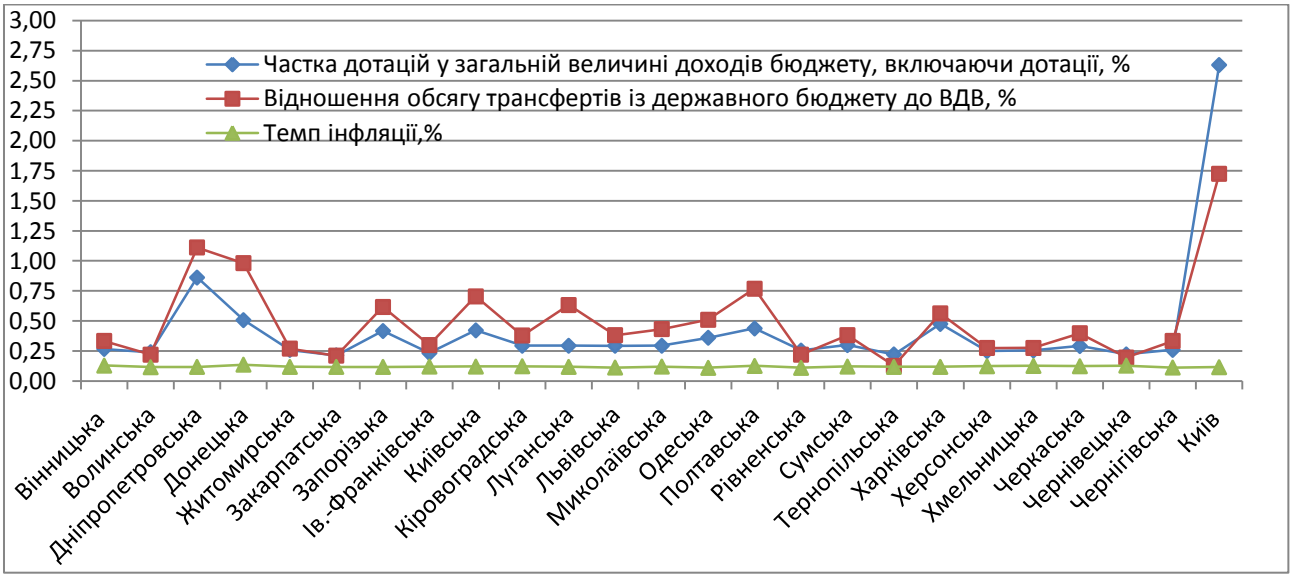
Показники, що характеризують рівень економічної безпеки регіонів України за рівнем капіталізації

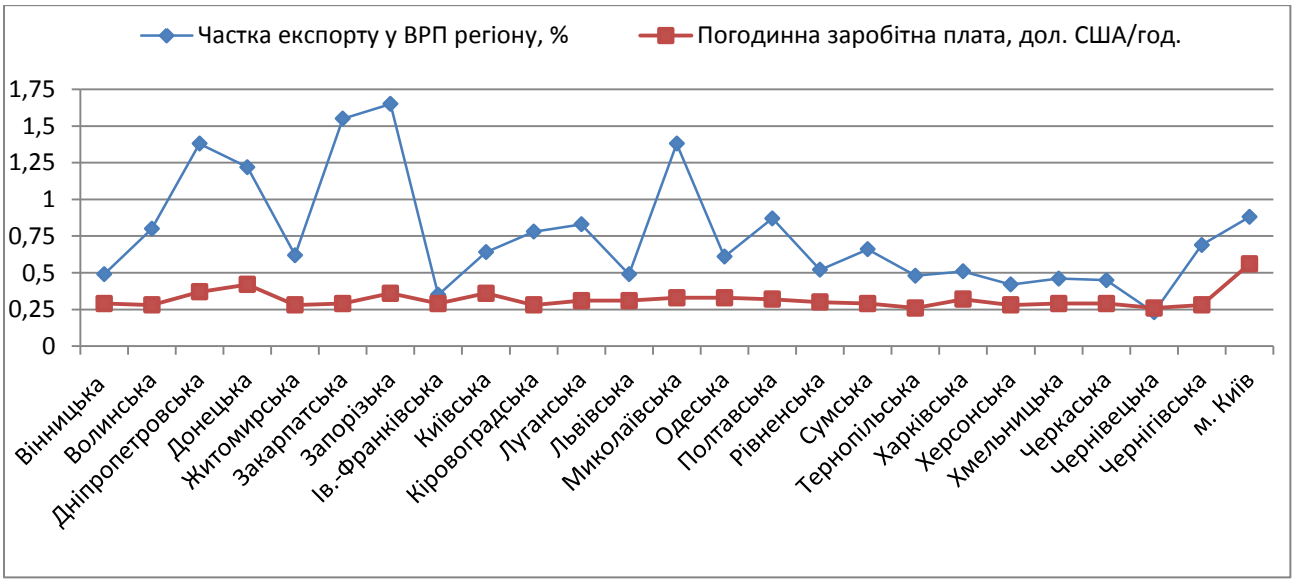
Регіони України	Частка дотацій у загальній величині доходів бюджету, включаючи дотації, %	Відношення обсягу трансфертів із державного бюджету до ВДВ, %	Темп інфляції, %	Частка експорту у ВРП регіону, %	Погодинна заробітна плата, дол. США/год.	Частка в населенні громадян, що мають доходи, нижчі прожиткового мінімуму, %	Інвестиції в основний капітал, у % до ВДВ	Рівень зносу основних засобів, %	Обсяг прямих іноземних інвестицій, % до ВДВ	Питома вага ВДВ регіону у сукупному ВДВ країни, %	Питома вага доданої вартості в загальному обсязі виготовленої продукції, %	Співвідношення рівня валової доданої вартості на душу населення в регіоні та країні в цілому
Вінницька	37,6	15,0	23,3	24,6	0,88	12,1	15,8	97,1	8,4	2,4	15,7	0,67
Волинська	41,6	22,8	25,9	39,9	0,85	29,0	16,5	49,1	15,8	1,4	16,4	0,59
Дніпропетровська	11,6	4,5	25,7	68,8	1,10	9,9	13,4	78,7	61,2	10,0	13,3	1,38
Донецька	19,7	5,1	22	61,1	1,25	19,3	8,1	64,5	18,8	10,8	8,0	1,13
Житомирська	38,6	18,6	25,2	31,0	0,84	19,6	11,4	57,4	13,4	1,7	11,3	0,61
Закарпатська	46,8	23,8	25,7	77,5	0,88	17,6	12,3	74,3	21,1	1,4	12,3	0,51
Запорізька	24,0	8,1	25,7	82,4	1,07	9,1	13,0	72,6	19,7	3,6	12,9	0,91
Ів.-Франківська	42,8	16,7	25	17,6	0,87	14,2	20,6	47,6	33,5	2,2	20,6	0,72
Київська	23,7	7,1	24,7	32,2	1,07	13,1	28,6	38,7	28,8	4,5	28,5	1,19
Кіровоградська	34,0	13,2	24,4	38,9	0,84	16,1	12,5	96,7	4,1	1,7	12,3	0,76
Луганська	34,0	7,9	25,2	41,4	0,92	15,6	9,6	55,9	14,8	3,6	9,5	0,73
Львівська	34,1	13,1	26,7	24,7	0,92	13,1	15,2	70,1	26,3	4,2	15,1	0,74
Миколаївська	33,9	11,6	24,9	68,8	0,99	15,1	11,8	74,3	8,8	2,1	11,8	0,82
Одеська	27,8	9,8	27,2	30,6	1,00	7,8	13,5	52,7	24,7	4,6	13,4	0,87
Полтавська	22,8	6,5	23,8	43,6	0,97	12,0	15,3	73,5	21,4	3,8	15,1	1,19
Рівненська	39,2	22,7	27	25,8	0,91	29,7	12,7	50,9	14,7	1,4	12,7	0,57
Сумська	33,4	13,1	24,7	33,1	0,88	21,4	10,5	63,8	12,0	1,8	10,5	0,70
Тернопільська	45,3	39,6	25,4	23,8	0,79	29,2	14,4	46,8	3,8	1,2	14,3	0,50
Харківська	21,0	8,9	25,3	25,6	0,95	7,3	9,5	88,7	24,5	5,6	9,4	0,93
Херсонська	40,1	18,2	24,1	20,8	0,83	18,4	10,7	67,3	12,2	1,4	10,6	0,58
Хмельницька	39,3	18,1	23,7	23,0	0,88	23,4	15,5	64,1	8,7	1,7	15,4	0,60
Черкаська	34,2	12,6	24,2	22,6	0,86	15,2	9,9	66,9	18,7	2,2	9,9	0,78
Чернівецька	45,0	25,6	23,5	11,3	0,79	10,8	12,3	37,7	6,0	0,9	12,3	0,45
Чернігівська	38,4	15,0	26,7	34,7	0,84	14,8	11,0	56,3	5,2	1,6	10,8	0,68
м. Київ	3,8	2,9	25,8	44,0	1,68	12,1	21,9	53,3	87,9	20,5	21,7	3,27

Таблиця 3.13

Індикатори економічної безпеки регіонів України за рівнем капіталізації

Регіони України	Частка дотацій у загальній величині доходів бюджету, включаючи дотації, %	Відношення обсягу трансфертів із державного бюджету до ВДВ, %	Темп інфляції, %	Частка експорту у ВРП регіону, %	Погодинна заробітна плата, дол. США/год.	Частка в населенні громадян, що мають доходи, нижчі прожиткового мінімуму, %	Інвестиції в основний капітал, у % до ВДВ	Рівень зносу основних засобів, %	Обсяг прямих іноземних інвестицій, % до ВДВ	Питома вага ВДВ регіону у сукупному ВДВ країни, %	Питома вага доданої вартості в загальному обсязі виготовленої продукції, %	Співвідношення рівня валової доданої вартості на душу населення в регіоні та країні в цілому	Інтегральний індекс
Вінницька	0,27	0,33	0,13	0,49	0,29	0,58	0,79	0,62	1,40	0,60	0,52	0,67	0,48
Волинська	0,24	0,22	0,12	0,80	0,28	0,24	0,83	1,22	2,63	0,35	0,55	0,59	0,46
Дніпропетровська	0,86	1,11	0,12	1,38	0,37	0,71	0,67	0,76	10,20	2,50	0,44	1,38	0,89
Донецька	0,51	0,98	0,14	1,22	0,42	0,36	0,41	0,93	3,13	2,70	0,27	1,13	0,79
Житомирська	0,26	0,27	0,12	0,62	0,28	0,36	0,57	1,05	2,23	0,43	0,38	0,61	0,43
Закарпатська	0,21	0,21	0,12	1,55	0,29	0,40	0,62	0,81	3,52	0,35	0,41	0,51	0,39
Запорізька	0,42	0,62	0,12	1,65	0,36	0,77	0,65	0,83	3,28	0,90	0,43	0,91	0,60
Ів.-Франківська	0,23	0,30	0,12	0,35	0,29	0,49	1,03	1,26	5,58	0,55	0,69	0,72	0,57
Київська	0,42	0,70	0,12	0,64	0,36	0,53	1,43	1,55	4,80	1,13	0,95	1,19	0,84
Кіровоградська	0,29	0,38	0,12	0,78	0,28	0,43	0,63	0,62	0,68	0,43	0,41	0,76	0,44
Луганська	0,29	0,63	0,12	0,83	0,31	0,45	0,48	1,07	2,47	0,90	0,32	0,73	0,53
Львівська	0,29	0,38	0,11	0,49	0,31	0,53	0,76	0,86	4,38	1,05	0,50	0,74	0,55
Миколаївська	0,29	0,43	0,12	1,38	0,33	0,46	0,59	0,81	1,47	0,53	0,39	0,82	0,48
Одеська	0,36	0,51	0,11	0,61	0,33	0,90	0,68	1,14	4,12	1,15	0,45	0,87	0,65
Полтавська	0,44	0,77	0,13	0,87	0,32	0,58	0,77	0,82	3,57	0,95	0,50	1,19	0,65
Рівненська	0,26	0,22	0,11	0,52	0,30	0,24	0,64	1,18	2,45	0,35	0,42	0,57	0,43
Сумська	0,30	0,38	0,12	0,66	0,29	0,33	0,53	0,94	2,00	0,45	0,35	0,70	0,44
Тернопільська	0,22	0,13	0,12	0,48	0,26	0,24	0,72	1,28	0,63	0,30	0,48	0,50	0,43
Харківська	0,48	0,56	0,12	0,51	0,32	0,96	0,48	0,68	4,08	1,40	0,31	0,93	0,62
Херсонська	0,25	0,27	0,12	0,42	0,28	0,38	0,54	0,89	2,03	0,35	0,35	0,58	0,40
Хмельницька	0,25	0,28	0,13	0,46	0,29	0,30	0,78	0,94	1,45	0,43	0,51	0,60	0,45
Черкаська	0,29	0,40	0,12	0,45	0,29	0,46	0,50	0,90	3,12	0,55	0,33	0,78	0,46
Чернівецька	0,22	0,20	0,13	0,23	0,26	0,65	0,62	1,59	1,00	0,23	0,41	0,45	0,48
Чернігівська	0,26	0,33	0,11	0,69	0,28	0,47	0,55	1,07	0,87	0,40	0,36	0,68	0,45
м. Київ	2,63	1,72	0,12	0,88	0,56	0,58	1,10	1,13	14,65	5,13	0,72	3,27	1,70





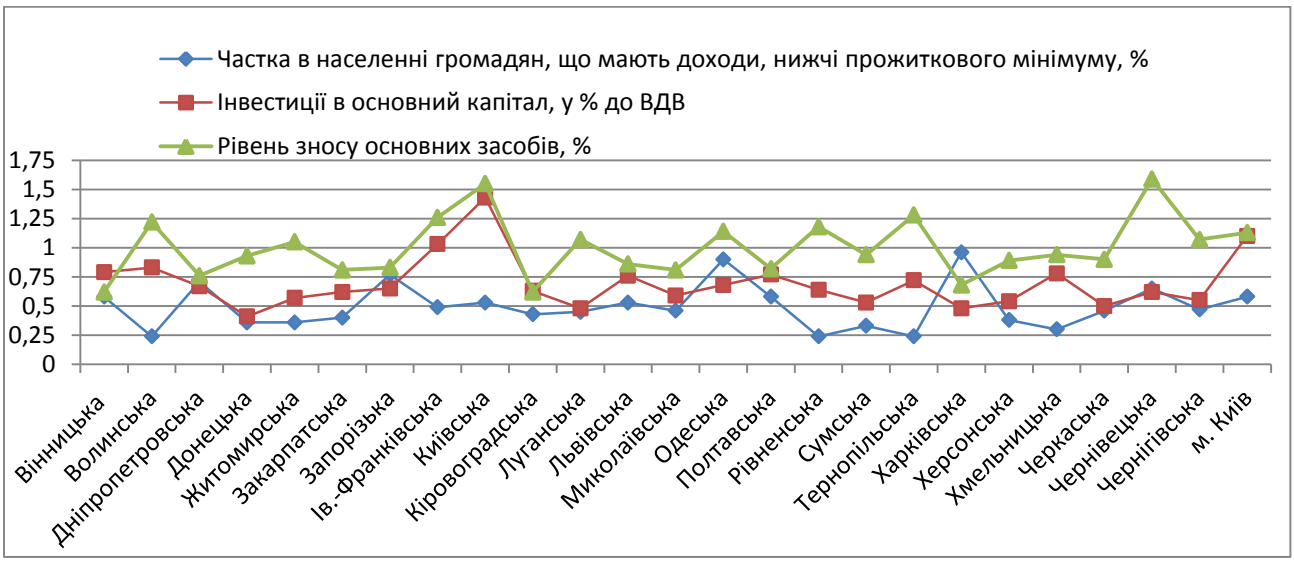
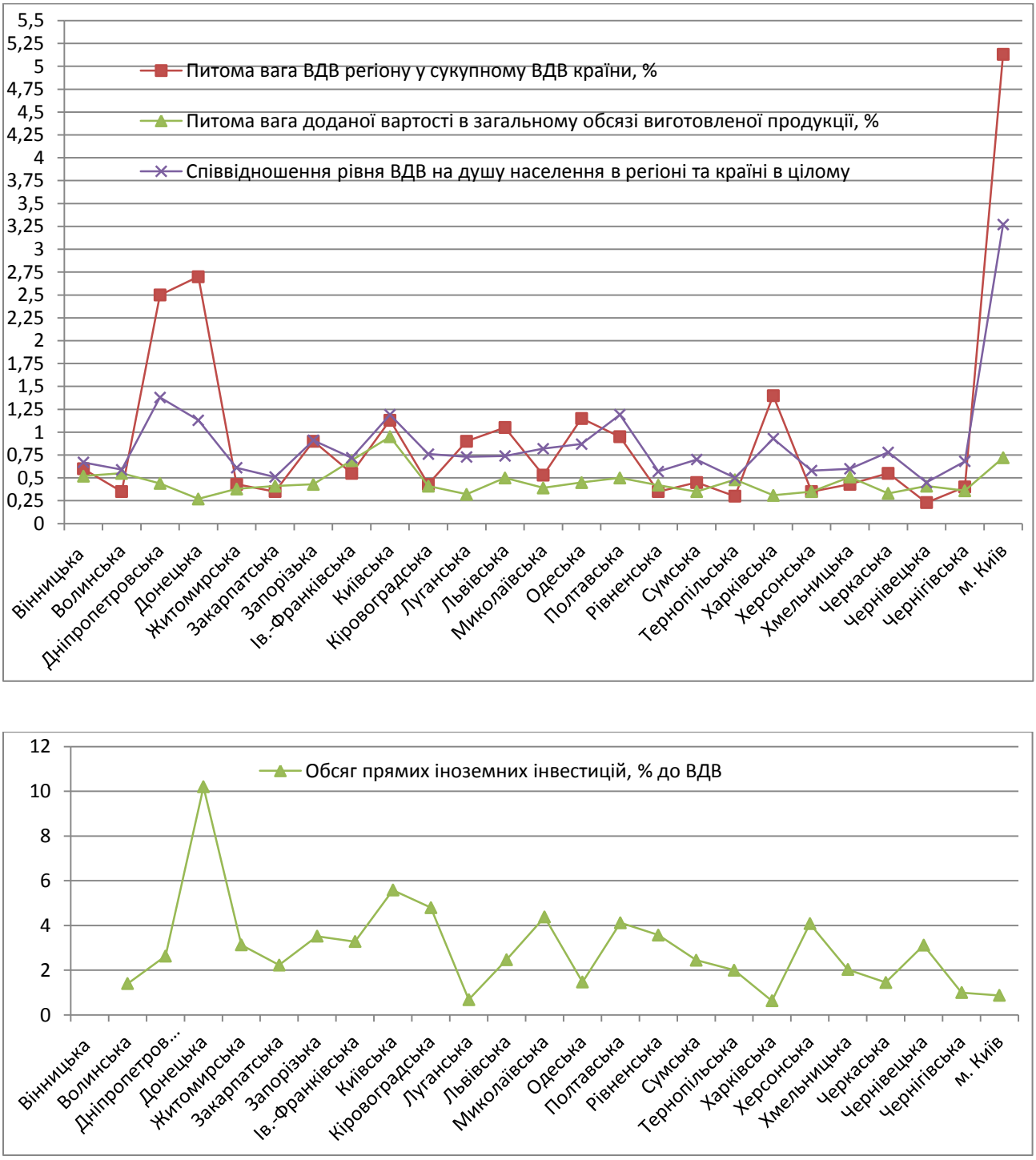


Рис. 3.8. Індикатори економічної безпеки регіонів країни за рівнем капіталізації



Продовження рис. 3.8. Індикатори економічної безпеки регіонів країни за рівнем капіталізації

Проведене дослідження свідчить про високий рівень загроз подальшому розвитку регіональних економічних систем через незадовільний рівень капіталізації.

За часткою дотацій у величині доходів бюджету найнижчий рівень безпеки у Волинській, Житомирській, Рівненській, Тернопільській, Херсонській, Хмельницькій, Чернівецькій областях, які потрапляють у зону кризи. Подібною є ситуація з відношенням обсягу трансфертів із державного бюджету до ВДВ. У зоні безпеки за цими параметрами знаходиться лише місто Київ. За часткою трансфертів у ВДВ безпечний рівень у Дніпропетровській області, тоді як у за часткою дотацій у доходах місцевих бюджетів регіон знаходиться у зоні ризику.

Найскладнішою є ситуація за таким параметром економічної безпеки як рівень інфляції, згідно якого усі без виключення регіони країни знаходяться у зоні небезпеки. Цей параметр економічної безпеки є досить важливим і свідчить про значні економічні загрози забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів країни через проблеми з оновленням матеріально-технічної бази та скороченням купівельної спроможності населення. Вихід із такої ситуації слід здійснювати у площині стимулювання внутрішнього ринку, індексації заробітків працюючих, дотримання політики протекціонізму.

За часткою експорту у ВРП більшість регіонів країни знаходяться у зоні безпеки, крім Донецької (зона ризику) та Луганської (зона небезпеки) областей. Це зумовлено в першу чергу, низьким рівнем ВРП та незадовільним рівнем курсу гривні у відношенні до валют інших країн.

За рівнем погодинної заробітної плати у зоні ризику знаходяться усі регіони країни з незначним міжрегіональними розбіжностями, окрім міста Київ, яке знаходиться у зоні загроз. Такою ж є ситуація щодо частки в населенні громадян, що мають доходи, нижчі прожиткового мінімуму, за яким усі регіони за виключенням Дніпропетровської, Запорізької, Одеської та Харківської областей вирізняються кризовим рівнем даного показника. Найскладнішою є ситуація у Волинській, Рівненській, Сумській та Тернопільській областях. Така ситуація не створює належним передумов нарощення економічного потенціалу регіонів країни, адже низька купівельна спроможність населення спричиняє

скорочення обсягів реалізації, а відповідно, і виробництва продукції та послуг у регіонах країни.

За рівнем інвестицій в основний капітал у відношенні до ВДВ перетинає поріг безпеки лише три регіони: Київська, Івано-Франківська області та місто Київ, тоді як інші знаходяться у незадовільному стані. Особливо це стосується Донецької, Кіровоградської, Луганської, Миколаївської, Сумської, Харківської, Черкаської областей.

Значні регіональні асиметрії прослідковуються за часткою ВДВ у загальному обсязі виготовленої продукції та питомою вагою ВДВ регіону у загальному обсязі ВДВ країни.

За цими показниками абсолютним лідером серед регіонів є місто Київ, наближаються до нього – Дніпропетровська та Донецька області. Кризовим є рівень ВДВ у Волинській, Житомирській, Закарпатській, Кіровоградській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Херсонській, Хмельницькій, Чернівецькій, Чернігівській областях.

Серед параметрів економічної безпеки за регіонами країни лідирує показник, що характеризує обсяг прямих іноземних інвестицій у відсотках до ВДВ. У всіх регіонах, окрім Кіровоградської, Тернопільської, Чернігівської, Чернівецької областей спостерігається високий рівень економічної безпеки. Це зумовлено, як і за показником обсягу експорту до ВРП, незадовільним рівнем ВРП і курсу гривні у відношенні до валют інших країн.

Таким чином, проведене дослідження впливу рівня капіталізації на економічну безпеку регіонів країни свідчить про загрозливу ситуацію у більшості регіонів за усіма параметрами оцінки (табл. 3.14). Дане дослідження дозволило здійснити порівняння не лише регіонів країни між собою, а й у відношенні до порогових показників безпеки, що більш об’єктивно оцінило ситуацію, що складається.

Таблиця 3.14

Стан економічної безпеки регіонів України за рівнем капіталізації

Регіони України	Частка дотацій у загальній величині доходів бюджету, включаючи дотації, %	Відношення обсягу трансфертів із державного бюджету до ВДВ, %	Темп інфляції, %	Частка експорту у ВРП регіону, %	Погодинна заробітна плата, дол. США/год.	Частка в населенні громадян, що мають доходи, нижчі прожиткового мінімуму, %	Інвестиції в основний капітал, у % до ВДВ	Рівень зносу основних засобів, %	Обсяг прямих іноземних інвестицій, % до ВДВ	Питома вага ВДВ регіону у сукупному ВДВ країни, %	Питома вага доданої вартості в загальному обсязі виготовленої продукції, %	Співвідношення рівня валової доданої вартості на душу населення в регіоні та країні в цілому	Інтегральний рівень
Вінницька	криза	криза	небезпека	криза	криза	загроза	ризик	загроза	безпека	загроза	загроза	загроза	криза
Волинська	небезпека	небезпека	небезпека	ризик	криза	небезпека	ризик	безпека	безпека	криза	загроза	загроза	криза
Дніпропетровська	ризик	безпека	небезпека	безпека	криза	загроза	загроза	ризик	безпека	безпека	криза	безпека	ризик
Донецька	загроза	ризик	небезпека	безпека	криза	криза	криза	ризик	безпека	безпека	криза	безпека	ризик
Житомирська	криза	криза	небезпека	загроза	криза	криза	загроза	безпека	безпека	криза	криза	загроза	криза
Закарпатська	небезпека	небезпека	небезпека	безпека	криза	криза	загроза	ризик	безпека	криза	криза	загроза	криза
Запорізька	криза	загроза	небезпека	безпека	криза	ризик	загроза	ризик	безпека	ризик	криза	ризик	загроза
Ів.-Франківська	небезпека	криза	небезпека	криза	криза	криза	безпека	безпека	безпека	загроза	загроза	загроза	загроза
Київська	криза	загроза	небезпека	загроза	криза	загроза	безпека	безпека	безпека	безпека	ризик	безпека	ризик
Кіровоградська	криза	криза	небезпека	ризик	криза	криза	загроза	загроза	загроза	криза	криза	ризик	криза
Луганська	криза	загроза	небезпека	ризик	криза	криза	криза	безпека	безпека	ризик	криза	загроза	загроза
Львівська	криза	криза	небезпека	криза	криза	загроза	ризик	ризик	безпека	безпека	криза	загроза	загроза
Миколаївська	криза	криза	небезпека	безпека	криза	криза	загроза	ризик	безпека	загроза	криза	ризик	криза
Одеська	криза	загроза	небезпека	загроза	криза	ризик	загроза	безпека	безпека	безпека	криза	ризик	загроза
Полтавська	криза	ризик	небезпека	ризик	криза	загроза	ризик	ризик	безпека	ризик	криза	безпека	загроза
Рівненська	криза	небезпека	небезпека	загроза	криза	небезпека	загроза	безпека	безпека	криза	криза	загроза	криза
Сумська	криза	криза	небезпека	загроза	криза	криза	загроза	ризик	безпека	криза	криза	загроза	криза
Тернопільська	криза	небезпека	небезпека	криза	криза	небезпека	загроза	безпека	загроза	криза	криза	загроза	криза
Харківська	криза	загроза	небезпека	загроза	криза	ризик	криза	загроза	безпека	безпека	криза	ризик	загроза
Херсонська	криза	криза	небезпека	криза	криза	криза	загроза	ризик	безпека	криза	криза	загроза	криза
Хмельницька	криза	криза	небезпека	криза	криза	криза	ризик	ризик	безпека	криза	загроза	загроза	криза
Черкаська	криза	криза	небезпека	криза	криза	криза	криза	ризик	безпека	загроза	криза	ризик	криза
Чернівецька	криза	небезпека	небезпека	криза	криза	загроза	загроза	безпека	ризик	криза	криза	криза	криза
Чернігівська	криза	криза	небезпека	загроза	криза	криза	загроза	безпека	ризик	криза	криза	загроза	криза
м. Київ	безпека	безпека	небезпека	ризик	загроза	загроза	безпека	безпека	безпека	безпека	загроза	безпека	безпека

Інтегральна оцінка рівня економічної безпеки за показниками капіталізації подана на рис. 3.9, групування регіонів - у табл. 3.15. При проведенні оцінки, параметри економічної безпеки, пов'язані зі стрімким падінням курсу гривні, а саме: частка експорту та іноземних інвестицій у ВДВ, виключено із інтегральної оцінки, що зумовлено їх необґрунтованим зростанням через необ'єктивні чинники (тобто у гривневому еквіваленті відбулось зростання експорту та обсягів іноземних інвестицій, що не знайшло відображення у фізичних обсягах цих параметрів).

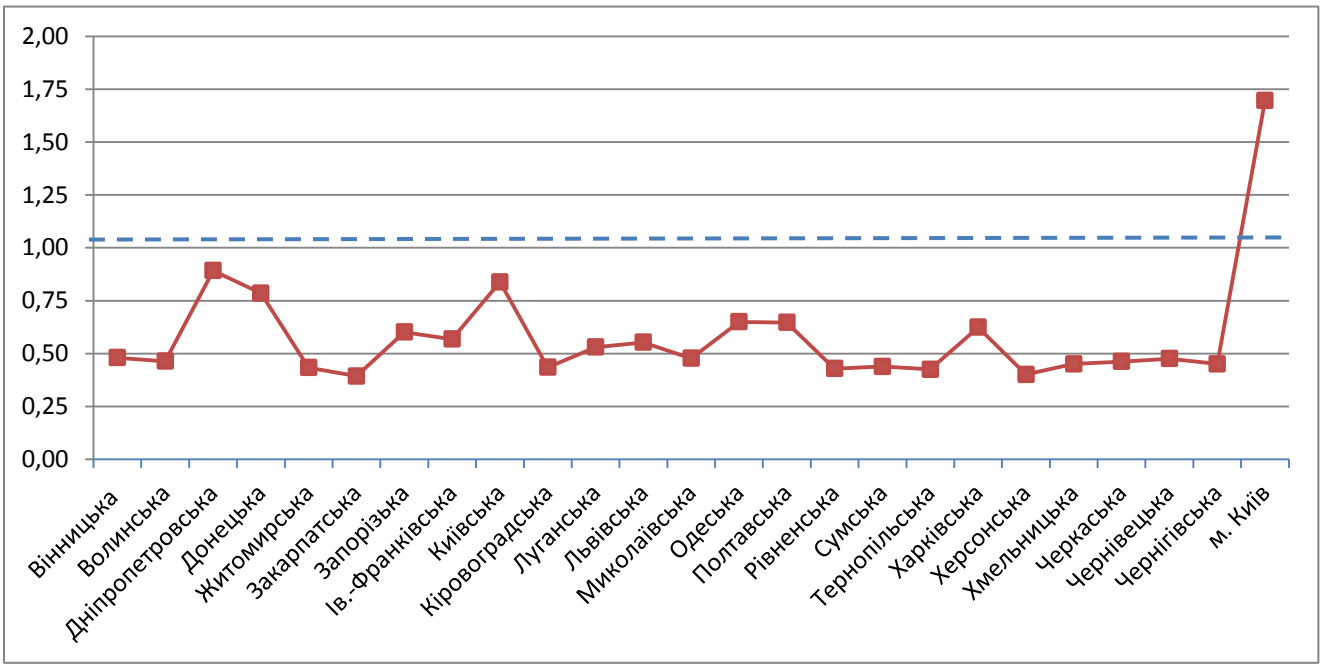


Рис. 3.9. Інтегральний рівень економічної безпеки за капіталізацією регіонів України у 2014 році

Співставлення результатів оцінки рівнів капіталізації та рівнів економічної безпеки дозволяє оцінити об'єктивність проведеної аналітичної оцінки та характеризує рівень капіталізації лише одного регіону – міста Київ, як безпечний. Ще три регіони – Київська, Донецька та Дніпропетровська області характеризуються як регіони ризику. За рівнем капіталізації нейтральну позицію займає Полтавська область, однак за пороговими значеннями безпеки, цей регіон знаходиться у зоні загроз, володіючи 65 % від потреби. Найскладнішою є ситуація у Вінницькій, Волинській, Житомирській,

Закарпатській, Кіровоградській, Миколаївській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій та Чернігівській областях, які знаходяться у зоні кризи за рівнем економічної безпеки та займають слабку позицію за рівнем капіталізації.

Таблиця 3.15

Позиціонування регіонів країни за інтегральним рівнем економічної безпеки за капіталізацією

Зони економічної безпеки за рівнем капіталізації	Позиція регіонів за рівнем капіталізації			Кількість регіонів (відсотки)
	Слабка	Нейтральна	Сильна	
Зона небезпеки	-	-	-	-
Зона кризи	Вінницька Волинська Житомирська Закарпатська Кіровоградська Миколаївська Рівненська Сумська Тернопільська Херсонська Хмельницька Черкаська Чернівецька Чернігівська		-	14 (56 %)
Зона загроз	Запорізька Івано-Франківська Луганська Львівська Одеська Харківська	Полтавська	-	7 (28 %)
Зона ризику	Донецька	Дніпро-петровська Київська	-	3 (12 %)
Зона безпеки	-	-	м. Київ	1 (4 %)
Кількість регіонів	21 (84 %)	3 (12 %)	1 (4 %)	25 (100 %)

Результати проведеного дослідження дозволяють визначити сильні та слабкі сторони капіталізації кожного регіону та залежно від потенційних можливостей і загроз регіону, виділити основні типи стратегій капіталізації, спрямованих на забезпечення економічної безпеки (табл. 3.16). Обґрунтуємо типи таких стратегій.

Таблиця 3.16

Матриця вибору стратегії забезпечення економічної безпеки за капіталізацією

Відповідна зона економічної безпеки	Тип стратегії	Заходи реалізації стратегії	Регіони України
Зона небезпеки	Стратегія виживання	Нейтралізація економічних загроз Жорстка економія витрат Пошук нових ринків виробництва та збуту Використання ефективних внутрішніх та зовнішніх джерел інвестування інноваційних розробок	-
Зона кризи	Антикризова стратегія	Усунення ознак кризи, застосування антикризових заходів ліквідаційного характеру Активізація регіонального співробітництва Розширення спеціалізації економіки Створення додаткових робочих місць Збільшення обсягів капітальних інвестицій в інноваційні проекти Зростання експорту з високим вмістом доданої вартості Збільшення погодинної оплати праці працюючих	Вінницька Волинська Житомирська Закарпатська Кіровоградська Миколаївська Рівненська Сумська Тернопільська Херсонська Хмельницька Черкаська Чернівецька Чернігівська
Зона загроз	Стратегія фокусування	Застосування антикризових заходів превентивного характеру Пошук полюсів росту, конкурентних інноваційних переваг регіону та стимулювання їх нарощення Збільшення доданої вартості у загальному обсязі виготовленої продукції, послуг	Запорізька Луганська Івано-Франківська Львівська Полтавська Одеська Харківська
Зона ризику	Стратегія стабілізації	Пошук можливостей зміцнення становища Розширення банківського інвестування Перегрупування сил та ресурсів регіону на реалізацію найбільш ефективних проектів інноваційного спрямування	Дніпропетровська Донецька Київська
Зона безпеки	Стратегія інноваційного розвитку	Зосередження уваги на масштабних інноваційних проектах Формування ІТ осередків	м. Київ

Стратегія інноваційного розвитку притаманна високо розвинутим регіонам із безпечним рівнем капіталізації економіки. Ця стратегія спрямована на збереження лідерських позицій регіонів та пошуку нових інноваційних форм і методів управління та економічного зростання. В умовах комп'ютеризації та інформатизації усіх сфер життєдіяльності людства, важливим елементом даної стратегії є формування ефективного ІТ середовища регіону, розширення інноваційної складової у всіх сферах економіки. За даними проведеного дослідження, на даному етапі ця стратегія притаманна лише місту Київ.

Стратегія стабілізації передбачена для регіонів, що знаходяться у зоні ризику за рівнем капіталізації економіки та передбачає пошук регіонами можливостей для зміцнення становища, розширення банківського інвестування, перегрупування сил та ресурсів регіону на реалізацію найбільш ефективних та бажано швидкоокупних проектів. Ця стратегія притаманна на даному етапі лише Дніпропетровській, Донецькій та Київській областям.

Стратегія фокусування передбачена для регіонів, що знаходяться у зоні загроз та спрямована на недопущення кризових явищ через застосування антикризових заходів превентивного характеру. Ця стратегія передбачає активний пошук полюсів росту регіону, що стане початком нарощення конкурентоспроможності економіки та спрямовування зусиль на виготовленні продукції та послуг з високим вмістом доданої вартості. Ця стратегія притаманна на даний час для Запорізької, Івано-Франківської, Луганської, Львівської, Одеської, Харківської областей.

Антикризова стратегія полягає у формуванні комплексу санаційних заходів для усунення ознак кризи та передбачає активізацію регіонального співробітництва, розширення спеціалізації економіки, зростання експорту, збільшення обсягів капітальних інвестицій, створення додаткових робочих місць та збільшення погодинної оплати праці працюючих. Дана стратегія притаманна за результатами проведеного дослідження Вінницькій, Волинській, Житомирській, Закарпатській, Кіровоградській, Миколаївській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській,

Чернівецькій та Чернігівській областям. Для регіонів, які потрапляють у зону небезпеки, притаманна стратегія виживання. Дана стратегія передбачає нейтралізацію економічних загроз, жорстку економію витрат, пошук нових ринків виробництва та збуту, використання ефективних внутрішніх та зовнішніх джерел інвестування. За результатами проведеного дослідження, жоден регіон країни не потрапив у дану зону за параметрами капіталізації. Разом з тим, потрапляння 56 % регіонів країни у зону кризи є надзвичайно небезпечним фактором і на наше переконання, вихід із затяжної соціально-економічної кризи та забезпечення розвитку регіонів країни лежить у площині системного оновлення внутрішнього ринку на інноваційних засадах, в т.ч. за рахунок зовнішніх інвестиційних вкладень, та стимулювання внутрішнього попиту. За кожною із стратегій забезпечення економічної безпеки передбачається застосування інноваційно-інвестиційного механізму їх реалізації, що знаходять відображення і у створенні додаткових робочих місць, і у розширенні спеціалізації, і у нейтралізації економічних загроз, і у формуванні ІТ осередків тощо. За словами Федулової Л.І., інноваційні зміни у розвитку регіонів, формування адекватного інноваційного середовища повинні базуватися на інноваційній стратегії розвитку регіонів, що враховує специфіку кожного регіону відповідно до його конкурентних переваг, пріоритетних напрямків, найбільш перспективних галузей, здатних забезпечити економічне зростання власне регіонам, механізмів реалізації й очікуваних результатів, з науково обґрунтованою системою стратегічного і оперативного управління реалізацією запланованих заходів [126, с. 157]. Погоджуючись з такою точкою зору, добавимо, що для регіонів країни саме інновації та інноваційний розвиток є визначальним чинником виходу із затяжної кризи та поштовхом соціально-економічного зростання в умовах глобалізаційної економіки. Систематизуємо перешкоди інноваційного розвитку регіонів країни на даному етапі її становлення через призму капіталізації економіки (табл. 3.17).

Таблиця 3.17

Систематизація перешкод інноваційному розвитку регіонів України (через призму капіталізації)

Перешкоди	Причини ситуації, що склалася	Заходи ліквідації	Очікувані результати
1	2	3	4
Недостатній обсяг фінансування НДДКР	Низький рівень соціально-економічного розвитку більшості регіонів	Зміна пріоритетів у бюджетному фінансуванні з соціальних виплат на економічні, стимулювання внутрішнього ринку виробництва інноваційної продукції	Зростання частки наукомісткої продукції, зростання ВРП
Високі відсоткові ставки за користування кредитними ресурсами	Значні темпи інфляції	Стабілізація курсу національної валюти в результаті проведення грамотної антиінфляційної політики, заходи стимулювання внутрішнього ринку продукції та послуг, орієнтованих на експорт	Розширення кредитних можливостей інноваційного розвитку
Незацікавленість підприємств регіону у проведенні наукових досліджень	Забезпечення прибутковості від традиційного бізнесу, виготовлення та реалізації продукції з низькою доданою вартістю	Реалізація системних заходів оздоровлення економіки на інноваційних засадах, що базується на фіскальному стимулюванні інноваційної діяльності, стимулюванні експорту інноваційної продукції з високим вмістом доданої вартості	Підвищення інноваційної активності підприємств, забезпечення конкурентоспроможності регіонів
Витік інтелекту з периферійних регіонів та країни в цілому	Низька оплата праці, незадовільний рівень купівельної спроможності, недостатньо розвинута інноваційна інфраструктура для створення умов самореалізації	Перегляд розмірів мінімальної заробітної плати у сторону збільшення, індексація заробітної плати, сприяння у створенні об'єктів інноваційної інфраструктури, активізація діяльності у системі «наука – виробництво», підтримка створення венчурних фондів інноваційної спрямованості	Збереження і примноження інноваційного потенціалу регіонів
Низький технологічний уклад економіки регіонів	Домінування у структурі економіки регіонів України низькотехнологічних сфер діяльності	Структурна перебудова економіки регіонів, стимулювання інноваційної активності шляхом встановлення диференційованої шкали оподаткування для підприємств з різними технологічними укладами	Перехід економіки регіонів на вищі технологічні уклади

На нашу думку, однією із основних перешкод інноваційному розвитку економіки є недостатність стимулів для інноваційної активності.

На сьогодні економічна політика держави є неефективною та недалекоглядною, допускаючи розвиток примітивних та не створюючи умов для розвитку високоефективних, інноваційних та перспективних сфер діяльності.

Серед основних перешкод на інноваційному шляху розвитку економіки країни, нами виокремлюються:

- недостатній рівень фінансування НДДКР, причинами чого є низький рівень соціально-економічного розвитку регіону, що не створює підґрунтя для інноваційних перспектив. Виходом із ситуації, що складається є зміна пріоритетів у бюджетному фінансуванні з соціальних виплат на економічні, стимулювання внутрішнього ринку виробництва інноваційної продукції, результатом чого буде зростання частки наукомісткої продукції у структурі ВРП;
- високі відсоткові ставки за користування кредитними ресурсами, що обмежує фінансові можливості інноваційного розвитку. Причинами такої ситуації є, в першу чергу, інфляційні впливи та кредитні ризики фінансових установ. Виходом із ситуації є стабілізація курсу національної валюти в результаті проведення грамотної антиінфляційної політики та заходи стимулювання внутрішнього ринку продукції та послуг, орієнтованих на експорт;
- незацікавленість підприємств регіону у проведенні наукових досліджень, що зумовлено, по-перше, налагодженням традиційного виробництва діючими підприємствами та фінансовими труднощами започаткування власної справи для запровадження інноваційних розробок у виробництво. Виходом із ситуації є реалізація системних заходів оздоровлення економіки на інноваційних засадах, що базується на фіскальному стимулюванні інноваційної діяльності, стимулюванні експорту інноваційної продукції з високим вмістом доданої вартості;
- витік інтелекту з периферійних регіонів та країни в цілому, що зумовлено низькою оплатою праці, незадовільним рівнем купівельної спроможності, недостатньо розвинутою інноваційною інфраструктурою для створення умов самореалізації. Виходом із ситуації, що зумовить збереження і примноження інноваційного потенціалу регіонів, є перегляд розмірів мінімальної заробітної плати

у сторону збільшення, індексація заробітної плати, сприяння у створенні об'єктів інноваційної інфраструктури, активізація діяльності у системі «наука – виробництво», підтримка створення венчурних фондів інноваційної спрямованості;

- низький технологічний уклад економіки регіонів країни, домінування у структурі економіки низько технологічних сфер діяльності, що вимагає структурної перебудови економіки регіонів, стимулювання інноваційної активності шляхом встановлення диференційованої шкали оподаткування для підприємств з різними технологічними укладами.

Наведені вище перешкоди не є вичерпними з позиції капіталізації інноваційного розвитку регіонів, однак їх ліквідація буде важливим поштовхом економічному відтворенню в сучасних умовах глобалізаційних викликів.

Таким чином, проведене дослідження впливу капіталізації на рівень економічної безпеки регіону, як визначального фактору зростання його ринкової вартості, доводить важливість та необхідність генерування регіонами капіталу в інноваційні та прогресивні сфери економічної діяльності, що стане поштовхом до відновлення та розвитку економіки країни.

Висновки до розділу 3

Визначено алгоритм проведення перспективного прогнозування капіталізації економіки регіону, інформаційною базою якого є сформована при здійсненні аналітичного дослідження матриця спостережень. Згідно запропонованої блок-схеми прогнозної оцінки, автором отримані прогнозні значення первинних показників рівня капіталізації регіонів, визначені на основі екстраполяції трендів як процесу нагромадження капіталу, як процесу інвестування капіталу та як процесу створення та розподілу доданої вартості.

Результати апробованої моделі прогнозування капіталізації для Волинської області засвідчили, що процес нагромадження капіталу у Волинській області продовжує бути складним, що пояснюється затяжною фінансово-економічною кризою, зубожінням населення та політичною нестабільністю в країні. В результаті

слід очікувати зменшення фінансових активів населення та доходів суб'єктів господарювання. Що стосується показників, що характеризують рівень капіталізації економіки як процесу інвестування капіталу у Волинській області, то виявлено, що майже всі мають зростаючу закономірність. Таке збільшення буде досягнуте за рахунок зростання гривневого виразу прямих іноземних інвестицій, які стануть одними із основних та найбільш значущих джерел інвестиційних вкладень в економіку регіонів країни у зв'язку з незадовільними стартовими умовами розвитку внутрішнього ринку та значним знеціненням вітчизняної валюти.

Встановлено, що рівень капіталізації економіки попередніх років не створив належних передумов для подальшого нагромадження, інвестування та створення доданої вартості у регіоні. Низький рівень нагромадження у перспективі сприяє зменшенню економічних благ, що припадає на жителя Волині та не сприяє якісним очікуванням населення у підвищенні рівня життя. Недостача рівня інвестування капіталу в економіку Волинської області та збереження такої динаміки у майбутньому створює значні фінансові перешкоди нарощенню економічного потенціалу регіону. Незначний внесок регіону у процес створення та розподілу доданої вартості не створює належних передумов для динамічного розвитку економіки, підвищення прибутковості суб'єктів господарювання та зростання купівельної спроможності населення. Проведені прогнозні розрахунки стали передумовою формування стратегічних пріоритетів підвищення капіталізації економіки Волинської області, до яких віднесено: пошук полюсів росту та активні дії стимулювання їх розвитку на різних рівнях; створення та ефективна діяльність наукового парку у регіоні на базі вищих навчальних закладів, стимулювання створення стартапів, налагодження виробництва інноваційної продукції; формування регіональної політики сталого розвитку з пріоритетами у перші періоди на створенні економічного підґрунтя такого розвитку; активізація інвестиційної діяльності регіону із залученням потужних внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування пріоритетних інноваційних проектів; пошук шляхів узаконення видобування надр регіону (зокрема, бурштину), що створить передумови для збільшення рентної плати за користування надрами; забезпечення ефективної

діяльності підприємств комунальної власності.

Розроблено економіко-математичну модель впливу капіталізації банківського сектора на розвиток регіональних економічних систем, що дозволило не тільки структурно дослідити об'єкт, а й визначити частки впливу основних факторів на його поведінку, виявити ймовірні ризики, що спричинені тенденціями розвитку сектору, окреслити шляхи їх нівелювання, а також їх вплив на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів. Проведений аналіз стану розвитку банківського сектору та його вплив на соціально-економічний розвиток регіонів показав лінійну залежність між досліджуваними показниками. Встановлено, що розроблена модель адекватна реальній дійсності, що дозволяє сформувати на її основі прогноз розвитку банківського сектору та його вплив на соціально-економічний розвиток регіонів.

Проведене прогнозування впливу капіталізації банківського сектора на соціально-економічний розвиток регіонів за трьома сценаріями: песимістичним, реалістичним, оптимістичним. Реалістичний сценарій розвитку банківського сектору та його впливу на ВРП регіону продовжує тенденції розвитку сектору в минулому, що мали місце в майбутньому і виконується за допомогою методу екстраполяції тренду. Песимістичний та оптимістичний сценарії припускають відповідне падіння/зростання сектору на 5% щорічно. Проведене прогнозування впливу банківського сектору на процес капіталізації економіки регіонів показав, що за відсутності інших негативних або непередбачуваних факторів та за оптимістичного прогнозу його функціонування ймовірне зростання ВРП щонайменше на 18%. При цьому встановлено, що для окремих регіонів за будь-якого сценарію розвитку банківського сектору, його вплив на ВРП матиме негативний характер і призведе до зниження ВРП у наступні прогнозовані періоди у порівнянні з базовим періодом. Таке зниження ВРП очікується для Донецької, Луганської, Полтавської, Івано-Франківської областей.

Доведено, що підвищення впливу банківського сектора на процес капіталізації економіки регіону є важливим завданням на сучасному етапі розвитку країни, адже розвинутий банківський сектор є необхідною умовою роботи економічної системи, а

капітал банківських структур є визначальним в умовах обмеженості власних коштів господарюючих суб'єктів, тоді як залучення коштів населення у банківський сектор є фінансовим джерелом нарощення кредитоспроможності банків. У зв'язку з цим, у роботі здійснено пошук основних причин, які зумовлюють негативну динаміку залучення кредитних ресурсів в реальний сектор економіки та обмежують рівень капіталізації економіки регіонів у площині умов надання кредитних ресурсів, якими є: повернення, платність та строковість. Результатом такого підходу стало визначення пріоритетних напрямів капіталізації через забезпечення ефективного перерозподілу фінансових потоків в межах кредитного процесу, якими є: створення умов для стабілізації грошової одиниці з метою мінімізації інфляційних ризиків; сприяння надання кредитів у вітчизняній валюті; реалізація системи превентивних заходів виявлення недобросовісних позичальників; підвищення ефективності банківського контролю за кредитними операціями; стимулювання розвитку внутрішнього ринку; підвищення купівельної спроможності населення; підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції та послуг на інноваційних засадах; дотримання кредитної дисципліни позичальниками; відкритий доступ до інформації про недобросовісних позичальників; реалізація ефективної системи штрафних санкцій за прострочення платежів.

Обґрунтовано, що вплив низької капіталізації регіону на перспективи його соціально-економічного розвитку містять у своїй суті значні фінансові загрози. Для визначення міри загроз для регіональних економічних систем від низького рівня капіталізації запропоновано оцінити рівень економічної безпеки регіону за капіталізацією.

Запропоновано визначати рівень економічних загроз для регіональних економічних систем за відхиленням фактичних значень капіталізації у регіонах від порогових значень індикаторів безпеки, що дозволяє віднести регіон у ту чи іншу зону (безпеки, ризику, загроз, кризи чи небезпеки).

Проведене дослідження впливу рівня капіталізації на економічну безпеку регіонів країни засвідчило загрозливу ситуацію у більшості регіонів за усіма параметрами оцінки.

Співставлення результатів оцінки рівнів капіталізації та рівнів економічної безпеки дозволило виявити об'єктивність проведеної аналітичної оцінки та охарактеризувати рівень капіталізації лише одного регіону – міста Київ, як безпечний. Ще три регіони – Київська, Донецька та Дніпропетровська області характеризуються як регіони ризику. За рівнем капіталізації нейтральну позицію займає Полтавська область, однак за пороговими значеннями безпеки, цей регіон знаходиться у зоні загроз, володіючи 65 % від потреби. Найскладнішою є ситуація у Вінницькій, Волинській, Житомирській, Закарпатській, Кіровоградській, Миколаївській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернівецькій та Чернігівській областях, які знаходяться у зоні кризи за рівнем економічної безпеки та займають слабку позицію за рівнем капіталізації.

Результати проведеного дослідження дозволяють визначити сильні та слабкі сторони капіталізації кожного регіону та залежно від потенційних можливостей і загроз регіону, виділити основні типи стратегій капіталізації, до яких віднесено: стратегію інноваційного розвитку, стратегію стабілізації, стратегію фокусування, антикризову стратегію, стратегію виживання. За кожною із стратегій забезпечення економічної безпеки передбачається застосування інноваційно-інвестиційного механізму їх реалізації, що знаходять відображення і у створенні додаткових робочих місць, і у розширенні спеціалізації, і у нейтралізації економічних загроз, і у формуванні ІТ осередків тощо.

Визначено, що потрапляння 56 % регіонів країни у зону кризи є надзвичайно небезпечним фактором і вихід із затяжної соціально-економічної кризи та забезпечення розвитку регіонів країни лежить у площині системного оновлення внутрішнього ринку на інноваційних засадах, в т.ч. за рахунок зовнішніх інвестиційних вкладень, та стимулювання внутрішнього попиту.

Доведено, що однією із основних перешкод інноваційному розвитку економіки є недостатність стимулів для інноваційної активності. У зв'язку з цим, систематизовано перешкоди інноваційного розвитку регіонів країни на даному етапі її становлення через призму капіталізації економіки, до яких віднесено: недостатній обсяг фінансування НДДКР; високі відсоткові ставки за користування кредитними

ресурсами; незацікавленість підприємств регіону у проведенні наукових досліджень; витік інтелекту з периферійних регіонів та країни в цілому; низький технологічний уклад економіки регіонів. Визначено причини ситуації, що склалася, заходи ліквідації причин та очікувані результати.

За результатами досліджень даного розділу опубліковані матеріали у працях [127-132].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та подано нове вирішення наукової задачі – обґрунтування механізмів підвищення ринкової вартості регіонів країни на основі розробки підходів до регіонального виміру капіталізації економіки та впливу на даний процес банківського сектора. У процесі дослідження зроблено такі висновки:

1. Доведено, що капіталізацію регіону слід розглядати як систему взаємозв'язаних процесів: нагромадження капіталу, інвестування капіталу, створення та розподілу доданої вартості, що у комплексі характеризують її як процес нарощення ринкової вартості регіону. Це стало передумовою обґрунтування функцій капіталізації регіонального рівня, визначення особливостей їх реалізації для ефективного та неефективного типу та узагальнення комплексного підходу до розуміння її змісту.

2. Доведено вплив банківського сектору на процес капіталізації економіки регіону, який досліджено за депозитною, кредитною, розрахунково-касовою функціями банків, визначено його соціальну та економічну роль у процесі капіталізації регіону, що дозволило розглядати її важливою інституцією забезпечення ефективної капіталізації економіки регіону та визначити форми фінансової підтримки регіональних проектів банківськими структурами.

3. Встановлено взаємозв'язок між капіталізацією регіону та його ринковою вартістю з обґрунтованням підходів до визначення ринкової вартості регіону у світлі змістового наповнення його ефективної капіталізації, відповідно до чого визначено моделі оцінки ринкової вартості регіону, які у тій чи іншій мірі базуються на оцінці капіталізації як результату (ресурсний та ринковий підходи) та як процесу (доходний та комбінований підходи).

4. Доведено, що діагностика капіталізації економіки регіону повинна включати її оцінку як процесу нарощення капіталу, інвестування капіталу та створення і розподілу доданої вартості. На цій основі у роботі розроблено методичні підходи, на основі яких проведено діагностику капіталізації економіки регіону та впливу на

даний процес банківського сектора.

5. Виявлено, що регіонам України притаманний низький рівень капіталізації з негативною динамікою зменшення показників. Це свідчить про те, що не створюється передумов для нарощення ринкової вартості регіонів, низьким є рівень заощаджень, інвестування та доданої вартості. Результати оцінки виявили, що лише місто Київ займає сильну позицію за рівнем капіталізації економіки згідно усіх напрямків дослідження, Київська, Полтавська, Дніпропетровська та Івано-Франківська, Донецька області займають нейтральну позицію за деякими напрямками капіталізації у 2010-2014 роках. Такі результати свідчать про: по-перше, значний рівень диференціації регіонів країни у питанні нагромадження, інвестування капіталу та створенні ВДВ; по-друге, регіоном-лідером, який суттєво вирізняється від інших регіонів за рівнем капіталізації є місто Київ, шо створює регіональну поляризацію у країні в бік одного регіону, генеруючи тим самим загрозу для реалізації можливостей інших регіонів; по-третє, низький рівень капіталізації більшості регіонів країни створює реальну загрозу не лише розвитку регіонів країни, а й забезпечення мінімально необхідних життєвих благ.

6. Виявлено значну роль фінансових установ у створенні підґрунтя для забезпечення довгострокових перспектив соціально-економічного розвитку Дніпропетровської, Київської областей та міста Київ за показниками нагромадження капіталу. Разом з тим, роль банківського сектора у капітальному інвестуванні є досить низькою. Регіонами-лідерами за впливом банківського сектора у процес інвестування капіталу за регіонами України протягом 2010-2014 років є Одеська, Миколаївська, Запорізька, Житомирська, Херсонська, Тернопільська області та місто Київ. Рівень впливу банківського сектора на капіталізацію регіону як процесу створення та розподілу доданої вартості показав, що фінансові установи міста Київ, Харківської, Дніпропетровської областей здійснюють значний вплив на капіталізацію економіки. За обсягом ВДВ, створеним банківським сектором на душу населення та у відсотках від загального обсягу створеної ВДВ ці регіони є лідерами. Це свідчить про розвиток та ефективність діяльності банківського сектора у високорозвинутих регіонах країни.

7. Доведено, що важливим інструментом механізму нарощення капіталізації економіки є прогнозування її рівня, алгоритм проведення якого базується на отримані прогнозних значень первинних показників, визначених на основі екстраполяції трендів як процесу нагромадження капіталу, як процесу інвестування капіталу та як процесу створення та розподілу доданої вартості, що стало передумовою визначення перспектив капіталізації регіону для подальшої систематизації пріоритетів регіональної політики.

8. Виявлено лінійну залежність між станом розвитку банківського сектору та рівнем соціально-економічного розвитку регіонів на основі розробленої та апробованої регіональної моделі, що стало передумовою прогнозування впливу капіталізації банківського сектора на соціально-економічний розвиток регіонів за трьома сценаріями: песимістичним, реалістичним та оптимістичним. Результатом дослідження стала систематизація причин, які зумовлюють негативну динаміку залучення кредитних ресурсів в реальний сектор економіки та обмежують рівень капіталізації економіки регіонів у площині умов надання кредитних ресурсів, якими є: повернення, платність та строковість.

9. Виявлено фінансові загрози соціально-економічного розвитку регіонів країни від низького рівня капіталізації економіки, що базується на розробленій методиці оцінки економічної безпеки регіону за капіталізацією, що дозволило позиціонувати регіони країни за зонами економічної безпеки, виявити сильні та слабкі сторони капіталізації кожного регіону та залежно від його потенційних можливостей і загроз, виділити основні типи стратегій капіталізації, до яких віднесено: стратегію інноваційного розвитку, стратегію стабілізації, стратегію фокусування, антикризову стратегію, стратегію виживання. Для кожної зі стратегій забезпечення економічної безпеки застосовано інноваційно-інвестиційний механізм їх реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Маркс К. Капитал. Процесс производства капитала / К. Маркс. – Т. 1, кн. 1. – М., 1952. – 907 с.

2. Янчевський В. Л. Економічна сутність капіталізації підприємств та напрями її здійснення / В. Л. Янчевський // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету: науково-теоретичний збірник. – 2011. – № 2 (29), т. 2. – С. 308 – 318.

3. Малова Т. А. Капитализация в условиях российской экономики: теоретические и практические аспекты / Т. А. Малова. – [2-е изд.]. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 208 с.

4. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: у трьох томах / за ред. С. В. Мочерного. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – Т.1. – 864 с.

5. Брюховецька Н. Ю. Підходи до визначення капіталізації підприємства / Н. Ю. Брюховецька // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. – 2007. – Вип. 31-1. – С. 224 – 229.

6. Развитие теоретических основ капитализации предприятий / Капитализация предприятий: теория и практика: [монографія / под. ред. д.э.н., проф. И. П. Булеева, д.э.н., проф. Н. Е. Брюховецкой]. – Донецк, 2011. – 328 с.

7. Шумська С. С. Капіталізація економіки: системний підхід та методологічні напрямки дослідження / С. С. Шумська // Економічна теорія. – 2012. – № 1. – С. 35–49.

8. Закон України "Про оцінку земель" від 11.12.2003 р. № 1378-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 15. – 229 с.

9. Волошин Д. А. Нематериальные активы и капитализация компании / Д. А. Волошин // Аудиторские ведомости. – 2009. – № 8. – С. 88 – 95.

10. Барановский А. Недокапитализированная экономика [Електронний ресурс] / А. Барановский // Зеркало недели. – 2003. – №42. – Режим доступу : http://gazeta.zn.ua/ECONOMICS/nedokapitalizirovannaya_ekonomika.html.

11. Мазур І. І. Капитализация экономики: проблемы и перспективы: материалы семинара (часть 1) / І. І. Мазур // Экономическая теория. – 2006. – № 2.– С. 104–107.

12. Капіталізація економіки України / [за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, д-ра екон. наук А. А. Гриценка]. – К.: Ін-т екон. та прогнозув., 2007. – 220 с.

13. Букринський Б. В. Концептуальні засади капіталізації економіки: системний підхід / Б. В. Букринський, В. Ф. Горячук // Економічна теорія. – 2014. – № 3. – С. 48 – 59.

14. Інституційні механізми капіталізації економіки регіонів Українського Причорномор‘я: монографія / [Б. В. Буркинський, В. М. Осипов, О. В. Моліна та ін.]; за наук. ред. Б. В. Буркинського; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2014. – 520 с.

15. Потетюєва М. Капіталізація як показник ефективного функціонування суб’єкта господарської діяльності в ринковому середовищі / М. Потетюєва, С. Потетюєв // Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління». – 2014. – Вип. 28. – С. 227 – 237.

16. Амосов О. Ю. Капіталізація як стратегічний напрям розвитку регіону / О. Ю. Амосов, Н. Л. Гавкалова // Економіка і регіон. – 2011. – № 2. – С. 55 – 58.

17. Турило А. А. Особливості капіталізації на різних рівнях господарювання / А. А. Турило // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2013. – № 776. – С. 184 – 189.

18. Овчинникова О. П. Капитализация активов региона: сущность, элементы, проблемы / О. П. Овчинникова, Ю. В. Лыщикова // Журнал «Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия: История. Политология. Экономика. Информатика.– 2011. – Вып. № 13-1, т.19. – С. 44 – 49.

19. Пушак Я. Я. До питання обліку регіональних активів / Я. Я. Пушак, Г. І. Пушак // Управління у сфері фінансів, страхування та кредиту: тези доповіді Всеукраїнської науково-практичної конф., 8-10 листопада 2009 р. – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2009. – С. 255 – 258.

20. Кухарська Н. О. Розвиток ринків факторів виробництва як механізм підвищення капіталізації регіонів України / Н. О. Кухарська // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 9. – С. 248 – 256.

21. Похилько С. В. Капіталізація території в системі рейтингового оцінювання регіонального природокористування [Електроний ресурс] / С. В. Похилько // Ефективна економіка. – 2011. – № 1. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1550.

22. Лыщикова Ю. В. Функции капитализации региональной экономики [Электронный ресурс] / Ю. В. Лыщикова. – Режим доступа: http://www.sworld.com.ua/index. php/ru/economy-314/where-to-stay-productive-forces-and-regional-economy-314/23479-314-695.

23. Гриньова В. М. Роль банків в економічному розвитку регіонів / В. М. Гриньова, О. М. Колодізєв // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : зб. тез доп. ІІ Міжнародної науково-практичної конференції , 31 травня – 1 червня 2007 р. – Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". – Суми, 2007. – С. 33–34.

24. Шиндер О. В. Соціальна роль банків у розвитку регіонів / О. В. Шиндер // Економіка та держава. – 2010. – № 4. – С. 97 – 99.

25. Карасьова З. М. Регіональні аспекти розвитку банківської системи України на прикладі Харківської області / З. М. Карасьова, О. В. Шахова // БІЗНЕС-ІНФОРМ. – 2012. – № 7. – С. 138.

26. Качук В. Банківська система Харківської області – важлива складова економічного потенціалу регіону / В. Качук // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 1. – С. 2 – 9.

27. Пожар О.М. Роль кредитної політики банків в умовах становлення та розвитку ринкових відносин / О. М. Пожар // Вісник Української академії банківської справи. – 2002. – № 2. – С. 11– 15.

28. Павленко Р. В. Сучасні банківські продукти як чинники соціально-економічного розвитку України [Електронний ресурс] / Р. В. Павленко. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpen/2011_7/15SBP.pdf.

29. Українські банки підкосило, тепер на систему чекає реформа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukr.segodnya.ua/economics/ finance/ukrainskie-banki-podkosilo-teper-sistemu-zhdet-reforma-616447.html.

30. Ігнатова О. М. Статистичний аналіз впливу надходжень кредитних ресурсів від МВФ на коливання курсу національної грошової одиниці в Україні / О. М. Ігнатова, Т. С. Григораш // Молодий вчений. – 2015. – № 1 (16) . – С. 96 – 99.

31. Реальні доходи українців скоротилися майже на чверть [Електронний ресурс] . – Режим доступу : http://www.epravda.com.ua/news/2015/06/30/548646/.

32. Васюренко О. В. Банківський менеджмент: [посібник] / О. В. Васюренко. – К. : ВЦ "Академія", 2001. – 320 с.

33. Вовчак О. Д. Банківська інвестиційна діяльність в Україні: [монографія] / Ольга Дмитрівна Вовчак. – Львів : Вид-во ЛКА, 2005. – 541 с.

34. Луців Б. Л. Інвестиційна політика банків: [посібник] / Б. Л. Луців, А. О. Тимків. – Тернопіль : Вид-во "Терно-граф", 2011. – 317 с.

35. Курач В. П. Актуальні проблеми інвестиційної діяльності вітчизняних комерційних банків [Електронний ресурс] / О. В. Курач, О. В. Портянова. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2014_05_15/2_kurach_port.htm.

36. Постанова КМ "Про затвердження Національного стандарту N 1 "Загальні засади оцінки майна і майнових прав" від 10.09.2003 N 1440 [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-п.

37. Постанова "Про затвердження методики оцінки державних корпоративних прав" від 2 серпня 1999 р. № 1406 [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1406-99-п.

38. Постанова "Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку" від 11 грудня 2000 р. № 475 [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0960-00.

39. Шевченко Н. В. Капіталізація акціонерних товариств в умовах функціонування фондового ринку: дис. … канд. економ. наук: 08.00.08 / Наталія Володимирівна Шевченко. – Львів, 2010. – 198 с.

40. Касьянова Н. В. Потенціал підприємства: формування та використання: підручник / Н. В. Касьянова, Д. В. Солоха та ін. – Донецьк: Вид-во Цифрова типографія, 2012. – 257 с.

41. Стеценко Т. О. Аналіз регіональної економіки: [навч. посібник] / Т. О. Стеценко. – К.: КНЕУ, 2002. – 116 с.

42. Федулова Л. І. Роль капіталізації високотехнологічних компаній у формуванні фондового ринку та забезпеченні технологічного розвитку економіки / Л. І. Федулова // Фінанси України. - 2006. - №3. – С.80-88.

43. Войтко С. В. Ринкова вартість та інноваційна діяльність підприємств: проблема взаємозв'язку [Електронний ресурс] // С. В. Войтко, Т. Є. Моісеєнко // Ефективна економіка: [науковий журнал]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=209.

44. Кравченко О. Ринкова вартість компанії: методологія оцінки і шляхи максимізації / О. Кравченко // Міжнародна економічна політика. – 2007. – Вип. 7. – С. 184 – 206.

45. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 / Кабінет Міністрів України. – Офіц. вид. – К, 2014. – 201с.

46. Кремень, О. І. Особливості оцінювання інвестиційної привабливості регіону / О. І. Кремень, В. І. Куберка // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики. – Зб. наук. пр. – К., 2010. – Вип. 7. – С. 212 – 224.

47. Ушаков В. В. Фінанси: навчальний посібник [Електронний ресурс] / В. В. Ушаков . – Режим доступу : http://lubbook.net/book_431.html.

48. Облікова ставка Національного банку України [Електронний ресурс] / Національний Банк України. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/ article?art_id=53647.

49. Степаненко С. В. Інвестиційна привабливість регіонів та інноваційна політика в контексті сталого економічного зростання [Електронний ресурс] / С. В. Степаненко // Державне будівництво. – 2012. – № 2. – Режим доступу : http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/10.pdf.

50. Чапюк О. П. Фінансові інструменти конвергенції регіонального розвитку / І. М. Вахович, І. В. Ропотан, О. П. Чапюк // Економічний форум. –2014. – № 4. – С. 77 – 85.

51. Чапюк О. Дослідження ролі банківського сектора у капіталізації економіки регіону [Електронний ресурс] / Олена Чапюк // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2015. – Вип. 2 (13). – С. 219 – 227. – Режим доступу до журн.: http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2015/15copkep.pdf.

52. Чапюк О. П. До питання капіталізації економіки регіону / Чапюк О. П. // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»: збірник наукових праць. – Вип.11 (41). – Ч. 3. – Луцьк, 2014. – С. 170 – 175.

53. Чапюк О. П. Історичні аспекти сутності капіталізації економіки / О. П. Чапюк // Materials of International scientific and practical conference «Economics, science, education: integration and synergy. – Bratislava, Slovak Rebublic, 2016. – С. 81 – 82.

54. Чапюк О. П. Банківський сектор як важлива інституція забезпечення капіталізації економіки / І. М. Вахович, О. П. Чапюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент». – Одеса, 2015. – Вип. 14. – С. 200 – 204.

55. Комплексна оцінка соціально-економічного розвитку регіонів України за січень-вересень 2010 року [Електронний ресурс] / Урядовий портал. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=243809405&cat_id=246396904

56. Розпорядження КМУ від 1 квітня 2004 р. N 208-р. «Про схвалення Концепції створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки,

суб'єктів господарювання» [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України . – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/208-2004 р.

57. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 25.03.2004 р. № 115 “Про затвердження Методики оцінювання роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо залучення інвестицій, здійснення заходів з поліпшення інвестиційного клімату у відповідних галузях економіки та в розрізі регіонів, рейтингової оцінки інвестиційної привабливості галузей, регіонів та суб’єктів господарювання і відповідної форми звіту” : [Електронний ресурс] . – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/.

58. Наказ Держкомстату України № 114 від 15.04.2003 “Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.uapravo.net/data/base40/ukr40346.htm.

59. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів». Дата набуття чинності 1 січня 2006 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/anot/2850-15].

60. Герасимчук З. В. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону: [монографія] // З. В. Герасимчук, І. М. Вахович. – Луцьк: РВВ ЛДТУ, 2002. – 248 с.

61. Вахович І. М. Регіональний вимір розвитку інформаційної економіки: [монографія] / І. М. Вахович, С. О. Пиріг – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2012. – 252 с.

62. Вахович І. М. Ендогенно орієнтований розвиток регіону: / стратегія формування та механізми реалізації: [монографія] / І. М. Вахович, М. С. Забедюк. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2012. – 272 с.

63. Герасимчук З. В. Економічна безпека регіону: [монографія] / З. В. Герасимчук, Н. С. Вавдіюк. – Луцьк: Надстир’я, 2006. – 244 с.

64. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): [монографія] / О. І. Барановський. – К., КНТЕУ. – 2004. – 740 с.

65. Вахович І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: теоретико-методологічні та прикладні засади: [монографія] / Ірина Михайлівна Вахович. – Луцьк, Надстир'я, 2007. – 496 с.
66. Вахович І. М. Продовольча безпека України: регіональний вимір: [монографія] / І. М. Вахович, І. В. Бодак. – Луцьк: Вежа-Друк, 2014. – 332с.
67. Стрижеус Л. В. Формування регіональної політики соціально-орієнтованого розвитку економіки: дис. … канд.. економ. наук: 08.00.05 / Людмила Василівна Стрижеус. – Луцьк, 2009. – 226 с.
68. Вахович І. М. Регіональні асиметрії сталого розвитку України: діагностика та механізми вирівнювання: [монографія] / І. М. Вахович, О. Є. Табалова. – Луцьк: Друкарня «Волиньполіграф»™, 2012. – 344 с.
69. Сторонянська І. З. Міжрегіональні інтеграційні процеси в Україні: тенденції та перспективи розвитку: [монографія] / І. З. Сторонянська. – Львів: ІРД НАН України, 2009. – 391 с.
70. Вахович І. М. Регіональна конвергенція фінансового забезпечення сталого розвитку України: [монографія] / І. М. Вахович, І. В. Ропотан. – Луцьк: Волиньполіграф, 2014. – 220 с.
71. Ткачук І. Моделювання розвитку економіки регіону на основі аналізу ієрархій: правительственное издание / І. Ткачук, С. Кропельницька // Економіка України. – К., 2007. – №5. – С. 79 – 83.
72. Матеріали Всесвітнього економічного форуму (щорічна нарада) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.weforum.org.
73. Genuine Progress Indicator [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://genuineprogress.net/genuine-progress-indicator/
74. Index of Sustainable Economic Welfare [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wikiprogress.org/index.php/Index_of_Sustainable_Economic_Welfare
75. Рейтинг для інституційних інвесторів // VII. Institutional Investor's Country Credit Ratings: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.institutionalinvestor.com.

76. Рейтинг інвестиційної привабливості // Moody’s Investor service: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www. moodys.com/ cust/defauIt.asp

77. Кекух Д. В. Капіталізація як складова банківської системи [Електронний ресурс] / Д. В. Кекух. – Режим доступу: http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/.

78. Козоріз М. А. Методичні підходи до оцінки капіталізації регіональних активів / М. А. Козоріз, Л. В. Ключник // Актуальні проблеми економіки . – 2010. – №9 (111).– С. 178.

79. Цибульский В. Р. Капитализация территорий. Вопросы устойчивости [Електронний ресурс] / В. Р. Цибульский. – Режим доступу: www. forumstrategov. ru.

80. Конягин В. Капитализация регионов [Електронний ресурс] / В. Конягин // Русский Архипелаг, 2004. – Режим доступу: www. archipelag. ru.

81. Сіліфонкіна С. В. Аналіз методологічних підходів до оцінки капіталізації території / С. В. Сіліфонкіна // Молодий вчений. – 2011. – №1. – С. 100 – 107.

82. Силифонкина С. В. Диагностика устойчивого развития экономики региона с применением критериев капитализации: автореф. дис. на соискание учён. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (региональная экономика)» / С. В. Силифонкина – Екатеринбург , 2013. – 20 с.

83. Дедкова М. В. Капитализация и её влияние на экономический рост (на примере непубличных компаний): автореф. дис. на соискание учён. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (региональная экономика)» / М. В. Дедкова. – М., 2008. – 20с.

84. Рожков Ю. В. Капитализация в системе целей инновационного развития региона / Ю. В. Рожков, И. П. Чёрная // Инновации. – 2009. – № 6. – С. 82– 88.

85. Айрапетян Б. Г. Оценка капитализации регионального потенциала на основе ключевых компетенций региона / Б. Г. Айрапетян, В. А. Беляков // Вестник Удмуртского университета. – 2011. – № 2-1. – С. 182 – 193.

86. Лысенко Д. С. Проблема управления капитализацией региона [Електронний ресурс] / Д. С. Лысенко, Н. Ш. Гафуров. – Режим доступу: http://dspace.susu.ac.ru/bitstream/handle/0001.74/1478/28.pdf?sequence=1.

87. Дружинин А. Г. Глобальное позиционирование Юга России: факторы, особенности, стратеги: [монография] / А. Г. Дружинин. – Ростов-на-Дону: Изд-во ЮФУ, 2009. – 288 с.

88. Шевцова М. Ю Ринок банківських послуг: динаміка розвитку та сегментації / М. Шевцова, Ю. Солодовник // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2011. – Вип. 5(2). – С. 149 – 155.

89. Грудзевич У. Я. Перспективи розвитку регіональної інфраструктури фінансового ринку / У. Я. Грудзевич // Щорічник наук. пр. «Соціально-економічні дослідження в перехідний період». – Серія «Економічні проблеми розвитку виробництва регіону». – Вип. XXXI. – Львів: НАНУ ІРД, 2001. – С. 620 – 631.

90. Климко О. О. Регіональна сегментація ринку фінансово-банківських послуг України / О. О. Климко // Український географічний журнал. – 2004. – № 4. – С. 38 – 43.

91. Статистика: [підручник] / [С. С. Герасименко, А. В. Головач, А. М. Єріна та ін.]. – К.: КНЕУ, 2000. – 467 с.

92. Герасимчук З. В. Територіальна організація банківської системи регіонів України: оцінка та стратегії забезпечення її раціональності: [монографія] / З. В. Герасимчук, Н. І. Корецька. – Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2010. – 312 с.

93. Люзняк М. Щодо оптимізації регіональної структури банківської системи / М. Люзняк // Економіст. – 2008. – № 8. – С. 54 – 57.

94. Долішній М., Проблеми та перспективи підтримки банками розвитку економіки регіонів / М. Долішній, О. Другов // Економіка України. – 2005. – № 9 (526). – С. 4 – 11.

95. Чернюк Л. Г., Кондрашихін А. Б., Качала Т. М. Територіальна організація фінансового ринку України: [монографія] / Л. Г. Чернюк, А. Б. Кондрашихін, Т. М. Качала. – Черкаси: Вертикаль, 2006. – 256 с.

96. Могильницька М. П. Ефективність банківської системи регіону: методологія і апробація моніторингу / М. П. Могильницька, В.О.Васюта, Я. О. Побурко. – Львів: НАН України. Інститут регіональних досліджень. – 2005. – 63 с.

97. Могильницька М. П. Про оцінювання ефективності банківської системи регіону / М. Могильницька, Я. Побурко // Регіональна економіка. – 2005. – № 2. – С. 206 – 213.

98. Верников А. В. Доля иностранного капитала в банковском секторе: вопросы методологии / А. В. Верников // Деньги и кредит. – 2006. – № 6. – С. 63 – 74.

99. Гавура В. О. Організаційно-економічні засади підвищення конкурентоспроможності регіону: дис. … канд. економ. наук: 08.00.05 / Віктор Олександрович Гавура. – Луцьк, 2012. – 198 с.

100. Малімон В. В. Формування та розвиток регіональних ринків медичного туризму в Україні: дис. … канд. економ. наук: 08.00.05 / Малімон Вікторія Вячеславівна. – Луцьк, 2013. – 204 с.

101. Ромашкина Г. Ф. Коэффициент конкордации в анализе социологических данных [Электронный ресурс] / Г. Ф. Ромашкина, Г. Г. Татарова // Социология: 4М. – 2005. – № 20. – С. 131 – 157.

102. Механизмы повышения конкурентоспособности экономики регионов / Смирнов С. Н., Симачев Ю. В., Засимова Л. С., Чулок А. А. – М.: ГУ ВШЭ, 2005. – 64 с. – (Препринт WP1/2005/06).

103. Герасимчук З. В. Теоретичні та прикладні засади прогнозування стійкого розвитку регіону: [монографія]. – Луцьк: Надстир'я, 2010. – 412 с.

104. Побурко Я. О. Часткові та комплексні статистичні оцінювання внеску регіонів України у соціально-економічний розвиток держави / Я. О. Побурко, В. К. Данилко // Регіональна економіка. – 2004. – № 3. – С.121–139.

105. Розпорядження КМУ від 1 квітня 2004 р. N 208-р. «Про схвалення Концепції створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання» [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/208-2004-р.

106. Николаев В. П. Проблемы рейтинговой оценки инвестиционной привлекательности: внутрирегиональный аспект / В. П. Николаев, Ю.В. Орловская, Е. Г. Чумакова. – Донецк: Наука и образование, 2003. – 98 с.

107. Чапюк О. П. Оцінка капіталізації економіки регіону / Чапюк О. П. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – Вип. 8, част.7. – Херсон, 2014. – С. 177 – 180.

108. Чапюк О. П. Оцінка ролі банківського сектора у капіталізації економіки регіону / Чапюк О. П. // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – Том 20. – Вип. 4. – Одеса, 2015. – С. 169 – 174.

109. Чапюк О. П. Підходи до оцінки капіталізації економіки регіону / О. П. Чапюк, А. Р. Мольчак // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси» : збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Вип. 12(45). – Ч. 3. – Луцьк, 2015. – С. 381 – 388.

110. Чапюк О. П. Вплив капіталізації економіки на ринкову вартість / О. П. Чапюк // Зб. тез допов. Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки». – Луцьк, 2015. – С. 231 – 235.

111. Чапюк О. П. Банківський сектор як фінансовий інститут капіталізації економіки регіону / І. М. Вахович, О. П. Чапюк // Зб. тез доп. Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих учених «Розвиток соціально-економічних систем у трансформаційних умовах». – Бердянськ, 2016. – С. 186 –187.

112. Геєць В. М. Моделі і методи соціально-економічного прогнозування / [В. М. Геєць, Т. С. Клебанова, О.І. Черняк, В. В. Іванов, Н.А. Дубровіна, А.В.Ставицький]. – Х.: ВД «Інжек», 2005. – 396 с.

113. Теоретичні та прикладні засади прогнозування стійкого розвитку регіону: [монографія] / З. В. Герасимчук, І. С. Кондіус. – Луц. нац. техн. ун-т. – Луцьк : Надстир'я, 2010. – 410 с.

114. Герасимчук З .В. Антикризовий менеджмент соціально-економічного розвитку регіону: теорія, методологія, практика: [монографія] / З. В. Герасимчук, І. О. Абрамова. – Луцьк: Вежа-Друк, 2014. – 254 с.

115. Татаркин А., Романова О., Куклин О., Яковлев В. Экономическая безопасность как объект регионального исследования // Вопросы экономики. – 1996. – № 6. – С.78 – 89.

116. Сундук А. М. Економічна безпека України в регіональному вимірі: дис. … канд. екон. наук: 08.10.01 / Анатолій Миколайович Сундук . – К., 2006. – 205 с.

117. Шубравська О. Сталий економічний розвиток: поняття та напрям досліджень / О. Шубравська // Економіка України: поняття і напрям дослідження. – 2005. – № 1. – С. 36 – 42.

118. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України // за ред. А.І. Сухорукова. – К., 2003. – 64 с.

119. Герасимчук З. В. Економічна безпека регіону: [монографія] / З. В. Герасимчук, Н. С. Вавдіюк. – Луцьк: Надстир'я, 2006. – 244с.

120. Ефремов К. И. Вопросы оценки экономической безопасности региона / К. И. Ефремов, Е. И. Георгадзе // Вопросы статистики. – 2002. – № 2. – С. 57– 59.

121. Агапова Т. Н. Методика и инструментарий для мониторинга экономической безопасности региона / Т. Н. Агапова // Вопросы статистики. – 2001. – № 2. – С. 44 – 48.

122. Экономическая безопасность России: Общий курс: [учебник] / под ред. В. К.Сенчагова. – 2-е изд. – М.: Дело, 2005. – 896 с.

123. Єрмошенко М. Стратегічна інформація в забезпеченні фінансової безпеки держави / М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 10 (52). – С. 77 – 89.

124. Барановський О. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): [монографія] / О. Барановський – К.: КНТЕУ, 2004. – 759 с. – Бібліогр.: С.712–733.

125. Федулова Л. І. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / Л. І. Федулова та ін. // НАН України; Інститут економічного прогнозування. – К. : Основа, 2005. – 550 с.

126. Федулова Л. І. Організаційні механізми формування результативної регіональної інноваційної системи / Л. І. Федулова // Стратегічні пріоритети. – 2009. – №4(13) – С. 157– 165.

127. Чапюк О. П. Капіталізація регіонів України в умовах фінансової децентралізації: [монографія] / І. М. Вахович, О. П. Чапюк та ін.; за наук. ред. проф. Вахович І. М. – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2016. – 306 с.

128. Чапюк О. П. Учет. Экономика. Менеджмент. Проблемы и перспективы развития экономической науки и образования в условиях европейской интеграции: [коллективная монография] / О. П. Чапюк и др.; под ред. С. Башевой, И. Садовской. – Луцк – София: РИО Луцкого НТУ, 2015 . – 543с.

129. Чапюк О. П Інвестиційні інструменти стимулювання розвитку депресивних регіонів / І. М. Вахович, І. В. Ропотан, О. П. Чапюк // Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. – Луцьк, 2014. – Вип. 11(1). – С. 18 – 25.

130. Чапюк О. П. Капіталізація регіону у системі забезпечення економічної безпеки / О. П. Чапюк // Моделювання регіональної економіки: Збірник наукових праць. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.– Івано-Франківськ, 2015. – № (26). – С. 189 – 201.

131. Чапюк О. П. Прогнозування рівня капіталізації економіки регіону / О. П. Чапюк // Зб. тез доп. Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні концепції управління економічним розвитком країни». – Одеса, 2016. – С. 2 – 15.

132. Чапюк О. П. Капіталізація регіону як фінансова загроза економічної безпеки / І. М. Вахович, О. П. Чапюк // Зб. тез доп. Всеукраїнської науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями формування інноваційної моделі розвитку економіки постсоціалістичних країн ». – Черкаси, 2016. – С. 62 – 63.

ДОДАТКИ

Додаток А.1

Прогнозні значення обсягу наданих кредитів фізичним особам у % до величини доходів населення

	Обсяг наданих кредитів фізичним особам у % до величини доходів населення			Прогноз реалістичний			Прогноз песимістичний			Прогноз оптимістичний		
	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2016	2018	2020	2016	2018	2020
Вінницька	11,2	6,7	15,9	15,97	18,32	20,67	15,11	14,35	13,63	16,70	17,53	18,41
Волинська	17,2	10	17,3	16,85	17,16	17,41	16,44	15,61	14,83	18,17	19,07	20,03
Дніпропетровська	19,3	12,3	28,5	29,23	33,83	38,43	27,08	25,72	24,44	29,93	31,42	32,99
Донецька	11,2	8,5	15	13,13	13,71	14,20	14,25	13,54	12,86	15,75	16,54	17,36
Житомирська	11,4	7,6	15,1	15,07	16,92	18,77	14,35	13,63	12,95	15,86	16,65	17,48
Закарпатська	20,4	11,5	14	10,11	8,64	7,44	13,30	12,64	12,00	14,70	15,44	16,21
Запорізька	13,1	8,5	23	24,77	29,72	34,67	21,85	20,76	19,72	24,15	25,36	26,63
Івано-Франківська	15,2	8,2	18,3	17,00	18,55	20,10	17,39	16,52	15,69	19,22	20,18	21,18
Київська	38,1	28,8	53,5	55,53	63,23	70,93	50,83	48,28	45,87	56,18	58,98	61,93
Кіровоградська	10,1	6,4	15,2	15,67	18,22	20,77	14,44	13,72	13,03	15,96	16,76	17,60
Луганська	8	6	8,5	8,00	8,25	8,50	8,08	7,67	7,29	8,93	9,37	9,84
Львівська	14	9,8	30,7	34,87	43,22	51,57	29,17	27,71	26,32	32,24	33,85	35,54
Миколаївська	17,5	10,7	18,6	16,70	17,25	17,80	17,67	16,79	15,95	19,53	20,51	21,53
Одеська	37	20	30,4	22,82	21,03	19,57	28,88	27,44	26,06	31,92	33,52	35,19
Полтавська	10,4	7,2	23,9	27,33	34,08	40,83	22,71	21,57	20,49	25,10	26,35	27,67
Рівненська	12,5	7,1	14,8	13,77	14,92	16,07	14,06	13,36	12,69	15,54	16,32	17,13
Сумська	8,8	5,6	17,5	19,33	23,68	28,03	16,63	15,79	15,00	18,38	19,29	20,26
Тернопільська	12	6,6	18	18,20	21,20	24,20	17,10	16,25	15,43	18,90	19,85	20,84
Харківська	18,1	11,2	22,2	21,27	23,32	25,37	21,09	20,04	19,03	23,31	24,48	25,70
Херсонська	17,5	10,8	17,7	14,19	13,99	13,82	16,82	15,97	15,18	18,59	19,51	20,49
Хмельницька	14,2	8,6	18	17,40	19,30	21,20	17,10	16,25	15,43	18,90	19,85	20,84
Черкаська	11,3	7,1	21,5	23,50	28,60	33,70	20,43	19,40	18,43	22,58	23,70	24,89
Чернівецька	16,8	9,7	18,9	17,23	18,28	19,33	17,96	17,06	16,20	19,85	20,84	21,88
Чернігівська	7,9	5,5	16,9	14,05	15,92	17,64	16,06	15,25	14,49	17,75	18,63	19,56
м. Київ	38,1	28,8	53,5	55,53	63,23	70,93	50,83	48,28	45,87	56,18	58,98	61,93

Додаток А.2

Прогнозні значення частки кредитів у величині активів суб'єктів господарювання, %

	Частка кредитів у величині активів суб'єктів господарювання, %			Прогноз реалістичний			Прогноз песимістичний			Прогноз оптимістичний		
	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2016	2018	2020	2016	2018	2020
Вінницька	62,7	68,3	68,9	71,47	72,92	74,12	72,35	75,96	79,76	65,46	62,18	59,07
Волинська	75,8	79,2	81,4	82,89	84,10	85,09	85,47	89,74	94,23	77,33	73,46	69,79
Дніпропетровська	68,7	64,4	68,9	66,86	66,75	66,65	72,35	75,96	79,76	65,46	62,18	59,07
Донецька	63,1	67,6	70,9	72,74	74,44	75,86	74,45	78,17	82,08	67,36	63,99	60,79
Житомирська	58,8	57	61	61,13	62,23	63,33	64,05	67,25	70,62	57,95	55,05	52,30
Закарпатська	65	68,1	68,8	70,12	70,91	71,56	72,24	75,85	79,64	65,36	62,09	58,99
Запорізька	52,9	47,9	50,2	47,99	47,33	46,79	52,71	55,35	58,11	47,69	45,31	43,04
Івано-Франківська	77	77,1	76,9	76,90	76,85	76,80	80,75	84,78	89,02	73,06	69,40	65,93
Київська	64,8	64,9	68,8	70,17	72,17	74,17	72,24	75,85	79,64	65,36	62,09	58,99
Кіровоградська	57,6	55,5	61,4	61,97	63,87	65,77	64,47	67,69	71,08	58,33	55,41	52,64
Луганська	37,8	47,9	59,2	69,70	80,40	91,10	62,16	65,27	68,53	56,24	53,43	50,76
Львівська	56,8	56,3	58,3	58,63	59,38	60,13	61,22	64,28	67,49	55,39	52,62	49,98
Миколаївська	58,2	59,3	63,2	65,23	67,73	70,23	66,36	69,68	73,16	60,04	57,04	54,19
Одеська	64,8	67,3	70,4	73,10	75,90	78,70	73,92	77,62	81,50	66,88	63,54	60,36
Полтавська	54,7	55,4	56,9	57,87	58,97	60,07	59,75	62,73	65,87	54,06	51,35	48,78
Рівненська	64,5	71,8	77,1	83,53	89,83	96,13	80,96	85,00	89,25	73,25	69,58	66,10
Сумська	65,1	63	65,1	65,05	65,12	65,18	68,36	71,77	75,36	61,85	58,75	55,82
Тернопільська	58	65,7	73,3	80,97	88,62	96,27	76,97	80,81	84,85	69,64	66,15	62,85
Харківська	60	60,4	62,1	62,93	63,98	65,03	65,21	68,47	71,89	59,00	56,05	53,24
Херсонська	68	65,8	65,8	64,85	64,38	63,99	69,09	72,54	76,17	62,51	59,38	56,42
Хмельницька	50	56,3	61,1	66,90	72,45	78,00	64,16	67,36	70,73	58,05	55,14	52,39
Черкаська	65,7	62	62,5	60,91	60,24	59,69	65,63	68,91	72,35	59,38	56,41	53,59
Чернівецька	53,5	54,8	62,4	65,80	70,25	74,70	65,52	68,80	72,24	59,28	56,32	53,50
Чернігівська	48	53	59,3	64,73	70,38	76,03	62,27	65,38	68,65	56,34	53,52	50,84
м. Київ	65,9	61,3	64,8	62,73	62,37	62,08	68,04	71,44	75,01	61,56	58,48	55,56

Додаток А.3

Прогнозні значення обсягу кредитів, наданих нефінансовим корпораціям до ВРП

	Обсяг кредитів, наданих нефінансовим корпораціям до ВРП, %			Прогноз реалістичний			Прогноз песимістичний			Прогноз оптимістичний		
	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2016	2018	2020	2016	2018	2020
Вінницька	10,6	8,1	6,9	6,17	5,65	5,26	6,56	6,23	5,92	7,25	7,61	7,99
Волинська	36	20,2	15,8	12,40	10,46	9,11	15,01	14,26	13,55	16,59	17,42	18,29
Дніпропетровська	69,6	81,1	109,5	126,63	146,58	166,53	104,03	98,82	93,88	114,98	120,72	126,76
Донецька	25,6	22,8	14,4	13,41	11,28	9,55	13,68	13,00	12,35	15,12	15,88	16,67
Житомирська	7	5,3	7,1	6,25	6,20	6,17	6,75	6,41	6,09	7,46	7,83	8,22
Закарпатська	11,1	4,2	7,2	4,15	3,21	2,43	6,84	6,50	6,17	7,56	7,94	8,33
Запорізька	19,9	16,8	27,8	29,40	33,35	37,30	26,41	25,09	23,84	29,19	30,65	32,18
Івано-Франківська	14,1	6	5,4	9,96	8,13	6,88	5,13	4,87	4,63	5,67	5,95	6,25
Київська	113,7	95,2	122,8	119,67	124,22	128,77	116,66	110,83	105,29	128,94	135,39	142,16
Кіровоградська	14,6	19,9	37,2	46,50	57,80	69,10	35,34	33,57	31,89	39,06	41,01	43,06
Луганська	8,9	6,4	8,3	7,18	6,98	6,82	7,89	7,49	7,12	8,72	9,15	9,61
Львівська	20,8	15,1	20	17,42	17,08	16,80	19,00	18,05	17,15	21,00	22,05	23,15
Миколаївська	18,1	17,4	37,8	44,13	53,98	63,83	35,91	34,11	32,41	39,69	41,67	43,76
Одеська	38,2	39,7	33,6	32,57	30,27	27,97	31,92	30,32	28,81	35,28	37,04	38,90
Полтавська	10,4	8,4	8	7,31	6,92	6,62	7,60	7,22	6,86	8,40	8,82	9,26
Рівненська	15,6	7,2	6,1	4,39	3,61	3,07	5,80	5,51	5,23	6,41	6,73	7,06
Сумська	19,2	12	11,7	9,57	8,61	7,89	11,12	10,56	10,03	12,29	12,90	13,54
Тернопільська	19,1	12,6	13,7	10,88	9,67	8,69	13,02	12,36	11,75	14,39	15,10	15,86
Харківська	24,8	20,2	23,9	21,83	21,50	21,24	22,71	21,57	20,49	25,10	26,35	27,67
Херсонська	28	17,8	11,6	7,37	4,04	1,32	11,02	10,47	9,95	12,18	12,79	13,43
Хмельницька	14,3	10,5	8,8	7,74	7,02	6,47	8,36	7,94	7,54	9,24	9,70	10,19
Черкаська	18,2	10,6	13,7	10,35	9,27	8,39	13,02	12,36	11,75	14,39	15,10	15,86
Чернівецька	20,9	10,9	11,4	7,09	5,02	3,33	10,83	10,29	9,77	11,97	12,57	13,20
Чернігівська	13	9,5	4,4	3,92	3,19	2,69	4,18	3,97	3,77	4,62	4,85	5,09
м. Київ	113,7	95,2	122,8	119,67	124,22	128,77	116,66	110,83	105,29	128,94	135,39	142,16

Додаток А.4

Прогнозні значення обсягу капітальних інвестицій за рахунок кредитів банків у % до загального обсягу капітальних інвестицій

	Обсяг капітальних інвестицій за рахунок кредитів банків, у % до загального обсягу капітальних інвестицій			Прогноз реалістичний			Прогноз песимістичний			Прогноз оптимістичний		
	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2016	2018	2020	2016	2018	2020
Вінницька	6,2	11,5	8,9	11,69	12,75	13,69	9,35	9,81	10,30	8,46	8,03	7,63
Волинська	2,3	7	5,2	9,04	11,01	12,93	5,46	5,73	6,02	4,94	4,69	4,46
Дніпропетровська	16,5	11,4	6,5	5,63	4,69	4,04	6,83	7,17	7,52	6,18	5,87	5,57
Донецька	8,8	13,8	2,5	3,26	2,65	2,23	2,63	2,76	2,89	2,38	2,26	2,14
Житомирська	43,6	10,8	9	4,63	3,31	2,52	9,45	9,92	10,42	8,55	8,12	7,72
Закарпатська	10,9	7	1,4	1,21	0,82	0,60	1,47	1,54	1,62	1,33	1,26	1,20
Запорізька	41,1	15,9	12	8,04	6,22	5,05	12,60	13,23	13,89	11,40	10,83	10,29
Івано-Франківська	9,6	4,6	9,3	7,03	6,80	6,62	9,77	10,25	10,77	8,84	8,39	7,97
Київська	7,5	10,1	5,5	5,70	4,70	3,70	5,78	6,06	6,37	5,23	4,96	4,72
Кіровоградська	3,6	9,7	11,5	14,08	15,72	17,06	12,08	12,68	13,31	10,93	10,38	9,86
Луганська	9,8	3,7	11,3	7,73	7,67	7,62	11,87	12,46	13,08	10,74	10,20	9,69
Львівська	8,4	10,2	12,7	14,73	16,88	19,03	13,34	14,00	14,70	12,07	11,46	10,89
Миколаївська	14,9	24,3	16,9	21,05	21,91	22,63	17,75	18,63	19,56	16,06	15,25	14,49
Одеська	14,3	41,2	14,3	23,17	24,03	24,76	15,02	15,77	16,55	13,59	12,91	12,26
Полтавська	7,4	16	7,3	11,22	11,50	11,73	7,67	8,05	8,45	6,94	6,59	6,26
Рівненська	17,4	6	3,5	2,24	1,62	1,24	3,68	3,86	4,05	3,33	3,16	3,00
Сумська	5,4	8,1	6,9	8,25	8,75	9,17	7,25	7,61	7,99	6,56	6,23	5,92
Тернопільська	16	8,9	14,6	11,40	10,90	10,49	15,33	16,10	16,90	13,87	13,18	12,52
Харківська	3,7	28	9,4	23,09	29,33	35,66	9,87	10,36	10,88	8,93	8,48	8,06
Херсонська	11,6	16,9	12,6	14,88	15,30	15,65	13,23	13,89	14,59	11,97	11,37	10,80
Хмельницька	20,4	8,2	7,5	5,30	4,31	3,64	7,88	8,27	8,68	7,13	6,77	6,43
Черкаська	11,5	8,9	4,8	3,79	2,48	1,42	5,04	5,29	5,56	4,56	4,33	4,12
Чернівецька	5,6	2,5	2	1,42	1,15	0,96	2,10	2,21	2,32	1,90	1,81	1,71
Чернігівська	6,1	5,8	7,2	7,47	8,02	8,57	7,56	7,94	8,33	6,84	6,50	6,17
м. Київ	12	14	13,8	14,75	15,21	15,60	14,49	15,21	15,98	13,11	12,45	11,83

Додаток А.5

Прогнозні значення обсягу ВДВ, створеного банківським сектором, грн/особу

	Обсяг ВДВ, створеного банківським сектором, грн/особу			Прогноз реалістичний			Прогноз песимістичний			Прогноз оптимістичний		
	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2016	2018	2020	2016	2018	2020
Вінницька	377,6	323,2	429,5	428,67	454,62	480,57	408,03	387,62	368,24	450,98	473,52	497,20
Волинська	611,7	644,4	679	712,33	745,98	779,63	645,05	612,80	582,16	712,95	748,60	786,03
Дніпропетровська	2083,9	1189,1	1493,4	1127,74	989,70	876,92	1418,73	1347,79	1280,40	1568,07	1646,47	1728,80
Донецька	1412,6	1112,8	1075,8	972,11	917,72	875,55	1022,01	970,91	922,36	1129,59	1186,07	1245,37
Житомирська	372,3	367,5	507,7	551,23	618,93	686,63	482,32	458,20	435,29	533,09	559,74	587,73
Закарпатська	355,6	330,2	377,1	375,80	386,55	397,30	358,25	340,33	323,32	395,96	415,75	436,54
Запорізька	1394,9	672,4	782,2	468,60	332,50	221,31	743,09	705,94	670,64	821,31	862,38	905,49
Івано-Франківська	683,7	428,3	527,5	415,15	378,00	347,64	501,13	476,07	452,27	553,88	581,57	610,65
Київська	475,8	537,2	504,2	531,40	539,27	545,79	478,99	455,04	432,29	529,41	555,88	583,67
Кіровоградська	505,3	368,6	387,8	328,47	302,43	281,15	368,41	349,99	332,49	407,19	427,55	448,93
Луганська	707,7	491,6	530,5	436,54	396,93	364,57	503,98	478,78	454,84	557,03	584,88	614,12
Львівська	997,5	723,7	842,3	721,46	683,84	653,10	800,19	760,18	722,17	884,42	928,64	975,07
Миколаївська	707,8	483,6	487	390,44	342,64	303,59	462,65	439,52	417,54	511,35	536,92	563,76
Одеська	1352	996,9	888,8	781,95	717,10	668,13	844,36	802,14	762,03	933,24	979,90	1028,90
Полтавська	743,4	733,8	741,3	736,98	736,26	735,68	704,24	669,02	635,57	778,37	817,28	858,15
Рівненська	467,7	372,8	460,8	417,71	413,17	409,46	437,76	415,87	395,08	483,84	508,03	533,43
Сумська	474,8	415,7	565,8	576,43	621,93	667,43	537,51	510,63	485,10	594,09	623,79	654,98
Тернопільська	380,1	395	460,3	492,00	532,10	572,20	437,29	415,42	394,65	483,32	507,48	532,85
Харківська	3263,9	1166,9	1220,2	805,00	652,83	550,11	1159,19	1101,23	1046,17	1281,21	1345,27	1412,53
Херсонська	463,4	406,5	435,4	410,18	403,13	397,38	413,63	392,95	373,30	457,17	480,03	504,03
Хмельницька	482,8	390,2	460,6	418,95	411,71	405,80	437,57	415,69	394,91	483,63	507,81	533,20
Черкаська	364,3	427	551,6	634,93	728,58	822,23	524,02	497,82	472,93	579,18	608,14	638,55
Чернівецька	359,9	348,9	407,3	419,43	443,13	466,83	386,94	367,59	349,21	427,67	449,05	471,50
Чернігівська	562,4	423,7	541,8	479,09	470,55	463,57	514,71	488,97	464,53	568,89	597,33	627,20
м. Київ	9376,4	11649,9	12523,8	13479,16	14128,42	14658,90	11897,61	11302,73	10737,59	13149,99	13807,49	14497,86